

THKP-C/HDÖ

ULUSAL
SORUN
ÜZERİNE

ERİŞ YAYINLARI

İKİNCİ BASKI

ULUSAL SORUN ÜZERİNE

“Ulusal Sorun Üzerine”, THKP-C/HDÖ Genel Komitesi tarafından, ilk kez 1989 yılında yayınlanmıştır. Eriş Yayınları - 2003 (Birinci baskı 1993)

<http://www.kurtuluscephesi.com>

<http://www.kurtuluscephesi.org>

<http://www.kurtuluscephesi.net>

İÇİNDEKİLER

9	Giriş
14	Birinci Bölüm – Ulus ve Proletarya
16	I. Ulusların Oluşumu ve Burjuvazi
25	II. Ulusal-Devletler ve Proletarya
33	III. Yukardan Aşağıya Demokratik Devrimler ve Ulusal Sorun
43	İkinci Bölüm – Emperyalizm, Ulusal Sorun ve Marksizm
45	I. Emperyalist Sömürgecilik ve Sömürgeler
54	II. I. Bunalım Döneminde Ulusal Sorun Karşısında Sınıfların Tutumu
86	Üçüncü Bölüm – I. Bunalım Döneminde Marksizmde Ulusal Sorun
87	I. Ülke-dışı (Kişisel) Ulusal Özerklik Teorisi
91	II. Toprağa Bağlı Ulusal-Kültürel Özerklik
94	III. Emperyalist Ekonomizmin Ulusal Sorun Tezleri
99	IV. Rosa Luxemburg ve Ulusal Sorun
102	V. Lenin ve Ulusal Sorun
125	Dördüncü Bölüm – Ekim Devrimi ve Ulusal Sorunun Sosyalist Çözümü
129	I. Ulusal Sorunun Sovyetik Çözümü
145	II. Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu
153	III. Sömürgeler Sorunu ve Yeni Demokratik Devrim
160	IV. II. Bunalım Döneminde Küçük-Burjuvazi ve Ulusal Sorun
171	V. Türkiye, Kürdistan ve Komintern
184	VI. 1924 Sonrasında SSCB'deki Gelişmeler ve Ulusal Sorun
188	Beşinci Bölüm – Emperyalizmin III. Bunalım Dönemi ve Ulusal Sorun
240	Altıncı Bölüm – III. Bunalım Döneminde Ulusal Sorunun Emperyalist Sistem İçeri “Çözüm” Yolları
274	Yedinci Bölüm – III. Bunalım Döneminde Ulusal Sorunların Proleter Devrimci Çözüm Yolu ya da Proletaryanın “Olumlu Eylemi”
297	Sekizinci Bölüm – Kürdistan ve Türkiye’de Ulusal Sorun
338	Sonuç
341	Dizin
343	Kaynaklar Dizini

ULUSAL SORUN ÜZERİNE

GİRİŞ

Günümüzde ulusal sorunun, özellikle 1970'lerden itibaren en çok konuşulan ve tartışılan konulardan biri haline geldiği herkes tarafından bilinmektedir. Bu son derece doğaldır; öyle ki, 1905 Devrimi'nin yenilgisinden sonra Rusya'da proleter devrimci hareket içinde de aynı durum ortaya çıkmıştır. Bu durumu, Stalin şöyle ifade etmiştir:

“Rusya'da karşı-devrim dönemi yalnızca ‘yıldırım ve gökgürültüsünü’ değil, ama hareket karşısında **düşkanklığı, ortak güçlere inançsızlığı** da getirdi. Önceleri ‘parlak bir geleceğe’ inanılmıştı, ve insanlar, milliyetlerinden bağımsız olarak, birlikte savaşıyorlardı: **Herşeyden önce ortak sorunlar!** Daha sonra içte bir kuşku girdi ve insanlar, herkes kendi ulusal yuvasına dönmek üzere, birbirlerinden ayrılmaya başladılar: Kimse kendinden başka kimseye güvenmesin! Herşeyden önce ‘ulusal sorun’!...

Ve yukardan gelen kavgacı milliyetçilik dalgası, kendi ‘özgürlük aşkı’ adına çevreden öcünü alan ‘iktidar sahipleri’nden gelen tüm bir baskılar dizisi, aşağıdan yükselen, ve bazen kaba bir şovenizme dönüşen bir milli-

yetçilik karşı-dalgasına yol açtı.

İşçi yığınlarını sürüklenme tehlikesi gösteren milliyetçilik dalgası, durmadan güçlenerek, yükseliyordu. **Ve kurtuluş hareketi ne kadar güçten düşüyorduysa, milliyetçilik çiçekleri de öylesine açıyorlardı.**

Bu güç zamanda, sosyal-demokrasiye (Marksizm-B.n.) büyük bir görev düşüyordu: **milliyetçiliğe saldır-mak**, yığınları 'genel salgın'dan korumak. Çünkü bunu, milliyetçiliğin karşısına enternasyonalizmin denenmiş silahını, sınıflar mücadelesinin birlik ve bölünmezliğini çıkartarak, sosyal-demokrasi (Marksizm-B.n.), ve yalnızca sosyal-demokrasi (Marksizm-B.n.) yapabiliirdi. Ve milliyetçilik dalgası ne kadar yükselirse, sosyal-demokrasi-nin (Marksizm-B.n.) sesi de, Rusya'nın **tüm milliyetle-ri proleterlerinin kardeşliği ve birliği** yaranna, o kadar yüksek olmalıydı. Bu durumda, milliyetçi hareketle doğrudan doğruya çatışan çevre-bölge sosyal-demokratları (Marksistleri-B.n.), özel bir sarsılmazlık örneği gösterme-lydiler.

Oysa, bütün sosyal-demokratlar (Marksistler-B.n.), ve herşeyden önce de çevre-bölge sosyal-demokratları (Marksistleri-B.n.), bu görev düzeyinde görünmediler.”¹ (abc)

12 Mart darbesinden sonraki yıllarda, Stalin'in sözünü ettiği “aynışmalar” ve herkesin “kendi” başının çaresine bakması anlayış-ları, 1980 yılına kadar faşist milis saldırıların “yerel” düzeyde sür-dürülüşüyle birleşerek kendisini yerleştirdi ve pekiştirdi. Tüm sol güçler, **teorik** düzeyde ulusal sorunun çeşitli nedenlerle ya da ya-nılsamalarla **öne çıkartılmasında** “ortak” bir anlayışa sahipmiş-cesine hareket ediyorlardı. Ama oligarşinin 12 Eylül askeri dar-besinden sonra devrimci örgütlerin büyük oranda etkisizleştirilme-siyle birlikte, geçmişte ikincil kalmış tüm pratik sorunlar gibi, ulu-sal sorun da birden öne geçti. Sorunun önemi kadar, bu olgu da, bir dizi yeni sorunun ortaya çıkmasına yol açtı. Bu gelişmenin özenli bir biçimde ele alınması daha da zorunlu oldu.

Genel olarak ulusal sorunun ne olduğunu ve Marksist-Le-

¹ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 7-10, Sol yay., 3. Baskı.

ministlerin bu konudaki bakış açısının neleri içerdiği yıllar önce ustalar tarafından ortaya konulmuştur. Ancak aradan geçen zaman ve II. yeniden paylaşım savaşından sonra sömürgelerin tasfiyesi olgusu yıllar önce ustalar tarafından yazılmış, çizilmiş konuların yeniden ele alınmasını kaçınılmaz kılmıştır. Hele ki, Marksist-Leninistlerin somut durumları kendi somutlukları içinde ele almaktan bir an bile vazgeçmelerinin olanaksızlığı düşünülecek olursa, bu kaçınılmazlık daha net biçimde anlaşılabilir.

Bugün ulusal sorunu ya da tam deyişle söylemek gerekirse ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı sorununu ele alırken önemli engeller olduğu bilinmelidir. Bu engellerin başında, yıllar boyu yanlış anlayışlarla beslenmiş ve yer yer Marksizm-Leninizmin tahrifatına dayanan teorik yargılar ve bu yargıların oluşturduğu pratik tutumlar gelmektedir. Bir çeşit ulusal önyargılar haline gelen bu engeller, proletaryanın kesintisiz devrim esprisi içinde yürüteceği sınıf mücadelesinin önünde uluslararası engel niteliği taşıırken, devlet sınırları içinde proletaryanın ulusal-topluluklara göre bölünmesinin nüvelerini oluşturmaktadır.

Ülkemizde ulusal sorun karşısında devrimci saflarda ortaya çıkan değişik milliyetçi-şovenist anlayışlar, özel olarak sorunun kendi somutluğu içinde ve proletaryanın devrimci mücadelesinin **kazanımları** ve **zaferi** çerçevesinde ele alınmasını ortadan kaldıran etkiler yaratmıştır. Bu milliyetçi-şovenist anlayışlar, ulusal sorunun çözümünü tek bir biçime indirgemektedirler. Bunlara göre, ülkemizde ulusal sorunun tek bir çözümü bulunmaktadır. Bu da “ezilen ulus” olarak Kürtlerin “aynımları”, “aynı devlet kurmaları”dır ya da “misak-ı milli sınırları içinde federatif cumhuriyet”tir !

Ülkemizdeki bu dogmatizm, ulusal sorun konusunda proleter enternasyonalizmi yerine, çeşitli biçimlerde ilkesiz ve dışsal ittifakların konulmasını getirmiştir. 60'lı yıllarda ortaya çıkan ve birleşik devrimci mücadeleye bir tepki olarak gelişen dogmatizm, aynı zamanda tehlikeli bir oportünizmin ideolojik dayanağı haline geldiği için özel öneme sahipti. Şüphesiz böylesine bir gelişmenin ortaya çıkmasının maddi temeli, ülkemizdeki küçük-burjuva hareketinin ve revizyonizmin ideolojik düzeyde bilinçsiz unsurların çekim odağı olmasıdır. Sorun tarihsel olarak ele alındığında gelişmenin nasıl ortaya çıktığı ve nerelere yöneldiği görülebilir.

Özellikle son yıllarda ortaya çıkan bazı tahrifatlar ve tarihsel

gerçeklerin tersyüz edilmesi yeni sorunlar da yaratmıştır. THKP-C'nin 1971-72 yıllarında yürüttüğü Öncü Savaşına yönelik değerlendirmeler bu konuda önemli bir olgu durumundadır. THKP-C'nin Türkiye devrim mücadelesinde belirleyici bir yere sahip olması karşısında, bu değerlendirmelerin önemi daha da büyümektedir. Son yıllarda sık sık duyulan sözler, THKP-C'nin ulusal soruna bir bakış açısına "sahip olmadığı" şeklindedir. Biraz daha objektif olmaya çalışanlar ise, THKP-C'nin ulusal sorun konusunda "sınırlı" bir bakış açısına sahip olduğu ve bunun da "kemalizm"le "lekelendiği"ni söylemektedirler.

Böylece ulusal sorun, sınırlı bir sorun olmaktan çıkmakta, tarihin, özel olarak da Türkiye tarihinin kapsamlı bir irdelenmesini gerektiren bir sorun haline getirilmektedir. Kimi çevreler açısından sorunun böylesine genişlemesi de yeterli değildir. Bu çevrelere göre, sorun, daha henüz ulusların dünya tarihinde ortaya çıkmadığı bir evrede, Türklerin Anadolu'ya gelişlerinden itibaren ele alınmalıdır! Ve tarihsel olarak Türklerin, her dönemde ve her yerde ortaya koydukları "topluluksal özellikleri"nin belirlenmesi de gereklidir! Bir başka deyişle, bu çevrelerce "Türk ırkı"nın "ırksal" özellikleri, "genişletilmiş ve birincil hale getirilmiş" ulusal sorunun temel dayanağı haline getirilmesi istenilmektedir.

Tarihin materyalist kavranışı kesinkes bilinirken, konuyu "ırksal" özelliklere kadar indirgemek, Marksizm-Leninizmle uzaktan yakından ilgisi olmadığı herkes tarafından bilinebilecek bir gerçektir. Marksist-Leninistler, tarihin, belli bir bölgede ya da zamanda, belli bir topluluğun "ırksal" özellikleriyle açıklanamayacağını açık biçimde ortaya koymuşlardır. Ve yine ortaya koymuşlardır ki, bu tür sorunlar da üretimden, üretim ilişkilerinden kaynaklanır ve ancak tarihin üretim ilişkileri ile üretici güçler arasındaki ilişkiler düzeyinde çözümlenebilir. Yazılı tarih olarak "*tarih, sınıf mücadelelerinin tarihidir*". Marksizm-Leninizmin bu temel ve evrensel saptamalarına karşın, sorunun, farklı biçimlerde ele alınması tümüyle Marksizm-Leninizm dışı bir anlayıştır. Ancak ne gariptir ki, ülkemiz gerçeği, bu tür ele alışıların Marksizm-Leninizm adına yapılmasının yaygınlığına sahnedir.

Biz burada herşeyden önce, ülkemizdeki ulusal sorunun tarihsel bir serimini yapmak gibi bir zorunluluğa sahibiz. Ama bu, konunun alabildiğine genişlemesi demektir. Bir yandan III. En-

ternasyonal'den bugüne kadar Marksist-Leninist hareketin bölünmüşlüğü, öte yandan sorunun yüzyıllık bir ulusal sorun olması karşısında, konuyu sınırlandırmayı gerektirmektedir. Bu sınırlama da yeni bazı sorunlar ortaya çıkartabilecektir. Özellikle ulusal sorunun çok özenli ele alınması gereken bir sorun olması, yapılacak her sınırlamanın kendi içinde bir takım önyargılar yaratabileceği, ya da eski önyargıları pekiştirebileceği unutulmamalıdır.

Bu nedenlerle, biz, konuyu üç ana kısım içinde ele almayı uygun bulduk. Birinci kısımda, genel olarak ulus, ulusların oluşumu, gelişimi ve Marks-Engels-Lenin'de ulusal sorunun ele alınışını göreceğiz. İkinci kısımda ise, Ekim Devrimi'yle birlikte ulusal sorunun proletarya tarafından çözümlenmesi yönündeki ilk tarihsel olumlu eylemi kapsayacaktır. Bu kısımda ayrıca Stalin ve III. Enternasyonal' in ulusal sorunlara bakışlarına yer vereceğiz. Son kısım ise, III. bunalım döneminde ulusal sorunlar ve Türkiye'de ulusal sorun konularını kapsayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM ULUS VE PROLETARYA

Ulus, insanlık tarihindeki gelişmenin kapitalist evresinde ortaya çıkmış bir toplumsal-tarihsel örgütlenmedir. Stalin'in tanımlamasıyla, “ulus, tarihsel olarak oluşmuş, kararlı bir dil, toprak, iktisadi yaşam ve kendini kültür ortaklığında dile getiren ruhsal biçimlenme birliğidir”.² Tarihsel bir olgu olarak ulus ve buna ilişkin sorunların kavranabilmesi ve çözümlenmesi için, herşeyden önce tarihin materyalist biçimde ele alınması zorunludur.

“Herhangi bir toplumsal sorun incelendiğinde, o sorunun, **belirli** tarihsel sınırlar içinde formüle edilmesi, ve eğer özel olarak bir ülke söz konusuysa (örneğin belli bir ülke için ulusal program gibi) o ülkeyi öteki ülkelerden aynı tarihsel dönem içinde ayırteden özelliklerin hesaba katılması, Marksist teorinin kesin bir gereğidir.”³

Tarih, “birbirinden ayrılmış kuşakların ardıllığı, tüm önceki bir kuşak tarafından diğerine kolayca aktarılmış malzemeler, sanayi

² Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 15.

³ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 60, Sol yay. V. Baskı.

*fonları, üretici güçlerin kullanımı ve dolayısıyla bir taraftan tamamıyla değişim koşulları içindeki geleneksel etkinliğini sürdürmesi, diğer taraftan tamamıyla değişilmiş bir etkinlikle eski kuşakların değiştirilmesinden başka birşey değildir”.*⁴ Bu nedenle tarihsel süreçler süreklilik gösterir. Marksizmin tarihi, bu bağlamda, kesintisiz bir süreç olarak ele alması, ulus ve ulusal sorunun bu kesintisiz sürecin belli bir evresine ilişkin olarak ele alınması gerektiğini gösterir.

⁴ Marks-Engels, *Alman İdeolojisi*, s. 50.

I. ULUSLARIN OLUŞUMU VE BURJUVAZİ

Ulus, tarihsel bir olgu ve yükselen kapitalizmin ürünüdür. Bu nedenle burjuvaziyle birlikte ortaya çıkmıştır ve burjuvazinin feodalizme karşı mücadelesiyle ilintilidir. Bu açıdan toplumun ulus olarak örgütlenmesi ile toplumun feodal örgütlenmesi arasında açık bir karşıtlık vardır. Bu yüzden toplumun feodal örgütlenmesinin ne olduğu bilinmeden ulusal örgütlenmenin anlaşılması olanaksızdır.

Feodalizm, köleci toplumların “barbar kavimleri”nin saldırıları ile ortaya çıkmış sosyo-ekonomik bir oluşumdur. Feodalizmin temel özelliği, onun kırsal niteliği, kırsal alanlardaki büyük feodal toprak mülkiyeti ile bunların serfler tarafından işlenmesidir.

“Nasıl ki, antik çağ kentten ve küçük bölgelerden başladıysa, orta çağ da (feodalizm) kırlardan başlamıştır. Bu farklı başlangıç noktası, aynı zamanda geniş topraklar üzerinde serpilmiş ve fetihler yüzünden artık artmayan nüfusun seyrekliğiyle de belirlenmiştir. Yunan ve Roma’nın tersine feodal gelişme bu yüzden geniş bölgeler üstünde başlar, Roma fetihleriyle hazırlanır ve onlarla birlikte tarımın ilk yayılması gerçekleşir. Roma İmparatorluğunun son yüzyılları ve barbarlar tarafından fethedilmesi üretici güçlerin önemli bir kısmının yok olmasına yol açmıştır; tarım gerilemiş, pazar bulunmadığından sanayi çökmüş, ticaret ölmüş ya da ciddi biçimde bozulmuş, kır ve kent nüfusu artmamıştır. Bu koşullar ve **fetih örgütlenme tarzı**, Cermen militarist kurumun etkisiyle birlikte, feodal mülkiyetin gelişmesini belirlemiştir. Kabile ve komünal mülkiyet gibi, bu da bir topluluğa (*communité*) dayanır, ama doğrudan üretici sınıf, antik toplumlarda olduğu gibi köleler değil, serfleştirilmiş küçük köylülerdir. Feodalizm gelişir gelişmez, burada da kentlerin antagonizması ortaya çıkar. Toprak sahiplerinin hiye-

rarşik yapısı ve işbirlikçi ücretli silahlı adamlar, serf üzerinde soyluların iktidarını kurdular. Bu feodal örgütlenme, antik komünal mülkiyet kadar, esas üretici sınıfa karşı bir birlikti, ama birliğin biçimi ve doğrudan üreticilerle ilişkileri, üretimin farklı koşulları nedeniyle ayrıydı.

Toprak sahiplerinin bu feodal yapısı, toplu mülkiyet biçiminde **kentlerdeki ticaretin feodal örgütlenmesi**ne tekabül eder. Burada mülkiyet, her bireyin emeğinde esas olarak içerilir. **Soyguncu-soyluların birliğine karşı birleşme zorunluluğu**, sanayicilerin aynı zamanda bir tüccar olduğu bir çağda, topluluğa ait kapalı bir pazar gereksinmesi, gelişen kentlere sürü halinde yığılan kaçak serflerin büyüyen rekabeti, tüm ülkenin feodal yapısı; işte bunlar beraberinde loncaları getirdi. Bireysel zanaatçının derece derece **biriken küçük-sermayesi** ve nüfus artışına göre sabit sayıları, kırlardakine benzer bir hiyerarşiyi, kentlerde de usta-çırak ilişkisiyle oluşturmaya başladı.

Geniş bölgelerin feodal krallık altında toplanması, kentler için olduğu kadar, toprak soyluluğu için de bir zorunluluktur. Bu yüzden yönetici sınıf soyluluğun örgütlenmesinin tepesinde her yerde bir *monark* (kral vb.) vardı.”⁵ (abc)

İşte burjuvazinin karşı karşıya olduğu tarihsel miras, bu feodal üretim ilişkileri temelinde oluşan siyasal üst yapıyla bütün feodal toplumdur. Kapitalizm ve dolayısıyla burjuvazi, feodalizmin bağrında ve onun gözenekleri içinde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Burjuva ilişkilerinin ortaya çıkması ve gelişmesi, kapitalizmin alt yapıda gelişmesi demektir. Gelişen burjuva toplumu, her toplum gibi kendisini örgütlemek zorundaydı. Marks-Engels, 17. ve 18. yüzyıl İngiliz ve Fransız yazarlarının kullandığı kavramla “sivil toplum” olarak ele alınan burjuva toplumunu şöyle tahlil ediyorlardı:

“Sivil toplum (burjuva toplum), üretici güçlerin gelişmesinin belirli bir evresinde bireylerin tüm maddi ilişkilerini kucaklar. O, verili bir evrede tüm ticari ve sınai yaşamı kucaklar ve öyle ki, devleti ve ulusu aşar; yine de diğer taraftan kendini yeniden dış ilişkilerinde ulus ola-

⁵ Marks-Engels, *Alman İdeolojisi*, s. 32-33, Edition Social.

rak ortaya koymak ve **içsel olarak da kendini devlet olarak örgütlemek zorundadır.**

'Sivil toplum' deyimi, 18. yüzyılda mülkiyet ilişkileri kendilerini Antik ve Ortaçağ topluluklarından kurtardığı zaman ortaya çıktı. Böylece sivil toplum yalnız burjuvazi ile gelişir; tüm çağlarda devletin ve geri kalan idealistik (yani düşünsel, ideolojik) üst-yapının temelini oluşturan, doğrudan üretim ilişkilerinden doğan, evrilen toplumsal örgütlenme yine de her zaman bu adla belirtilmiştir."⁶ (abc)

"*Alman İdeolojisi*" adlı yapıtlarında sorunu böyle koyan Marks ve Engels, ilerki yıllarda toplumun ve üretim sürecinin ayrıntılı bir tahlilini yaparak, burjuvaziyi ortaya çıkaran ve onunla birlikte var olan toplumsal örgütlenmeye **kapitalizm** adının verilmesinin daha uygun olduğunu saptamışlardır. Kapitalizmin gelişmesi ve kendisini dış ilişkilerinde ulus olarak örgütlemesi süreci, feodalizme karşı burjuvazinin mücadelesiyle birlikte yürümüştür. Burjuvazinin **feodal ayrıcalıkların kaldırılması istemi**, onun kapitalist üretim ilişkileri önünde feodal üst-yapının engelleyici niteliğiyle ilintilidir.

"Batı-Avrupa'nın Cermenler tarafından istilası, yavaş yavaş o zamana kadar benzeri görülmemiş bir karmaşıklaşma sahip toplumsal ve siyasal bir hiyerarşi kurulması nedeniyle, bütün eşitlik fikirlerini yüzyıllar için ortadan kaldırdı; ama, aynı zamanda, bu istila Batı ve Orta Avrupa'yı **tarikh hareketi içine çekti**, ilk kez olarak sıkışık bir uygarlık bölgesi, ve bu bölge içinde, **ilk kez olarak, birbirlerini etkileyen ve başarısızlıkta birbirlerine dayanan ve herşeyden önce ulusal nitelikte bir devletler sistemi yarattı.** Böylece, bu istila, üzerinde daha sonraki çağlarda insanların eşit değerinden, insan haklarından sözedilebildiği tek alanı hazırlıyordu."⁷ (abc)

Feodalizmin bağrında kapitalizmin gelişmesi, 17. yüzyıla kadar kendine özgü bir siyasal üst-yapı ile tamamlanamamıştır. Bu döneme kadar feodal siyasal üst-yapı ile burjuva (kapitalist) ilişkiler bir arada, karmaşık bir ilişkiler ağı oluşturarak varlıklarını sürdürmüş-

⁶ Marks-Engels, *Alman İdeolojisi*, s. 53, Edition Social.

⁷ Engels, *Anti-Dühring*, s. 189, Sol yay.-II. Baskı.

lerdir. Feodalizmden kapitalizme tam geçişin gerçekleşmesinin uzun bir zaman alması, bu geçiş döneminde gelecekte yeni sorunların ortaya çıkacağını gösteren ilişkileri yaratmıştır. İşte ulusal sorun açısından bu ilişkiler özel bir yere sahiptir. Örneğin 15. yüzyılda Batı-Avrupa'yı saran "para hırsı" deniz aşırı keşiflerin yapılabilmesi için seferlerin düzenlenmesine neden oluyordu. Gerçekte bu "para hırsı" feodalizmin, içten kapitalizm tarafından nasıl aşındırılmış ve kemirilmiş olduğunu göstermekteydi.

Böyle başlayan deniz aşırı keşif seferleri, yepyeni bir sorun ortaya çıkıyordu. Bunun nedeni, deniz aşırı faaliyetlerin herşeyden önce feodal ya da yarı-feodal biçimler altında yapılmasıydı. Zaten "**ana kıta**"da **siyasal üst-yapı feodal nitelikteydi**. Feodalizmin özsel olarak "**toprak kazanma**" amacı ile "**para hırsı**" birbirleriyle bağdaşmaz bir çelişki yaratıyordu. Böylece feodal üst-yapı tarafından düzenlenen (toprak kazanma amacıyla), ama burjuva bir sanayiyle gerçekleştirilen (para-meta kazanma hırsı) deniz aşırı toprakların fethi olayını yaratmıştı. Gelecekte kapitalizmin devralacağı tarihsel mirastan birisi de bu **deniz aşırı toprakların işgal edilmesiydi**.

Diğer taraftan toplumun feodal örgütlenmesi, feodal beyler arasında bitmez tükenmez savaşlara yol açıyordu. Bunlar karşısında halk kitleleri, özellikle de serf statüsündeki köylüler, kendi istemlerinin gerçekleşmesi için birbirleriyle dayanışma içine girerken (ki bunun temel aracı **dildir**), diğer taraftan güçlerini birleştirmeye (ki bunun temeli **topraktır**) başladılar. Belirli bir dili konuşan bireylerin, belirli toprak üzerinde toplanmaları, kentlerde sanayinin gelişmesiyle birlikte önemli bir gelişme gösteriyordu. Kırsal alanlardaki dağınık nüfus, kentlerde biraraya geliyordu.

"**Dil grupları** bir kez sınırlandırıldıktan sonra, bu grupların **devletlerin kuruluşu** için temel veriler hizmeti görmeleri, **milliyetlerin uluslar durumuna** gelmek üzere gelişmeye başlamaları doğaldı...Gerçi tüm ortaçağ boyunca, dilsel ve ulusal sınırlar birbirleriyle örtüşmekten uzak kalmışlardır; ama, belki İtalya dışında, her milliyet gene de Avrupa'da **büyük bir özel devlet** tarafından temsil edilmiştir ve ulusal devletler kurma yolunda kendini durmadan daha açık ve daha bilinçli bir biçimde gösteren eğilim, ortaçağın belli başlı ilerleme kaldıraçla-

ından birini oluşturur.”⁸ (abç)

“Bu genel **karışıklık** içinde, **krallığın**, ilerleme ögesi olduğu açıktır. Krallık, **düzensizlik içinde düzeni**, düşman devletler biçimindeki ufalanma karşısında oluşturma durumundaki **ulusu temsil ediyordu**. Feodalitenin yüzeyinde oluşan tüm devrimci ögeler, bundan ötürü, krallık ne denli onlara dayanmak zorunda idiyse, o denli krallığa dayanmak zorunda idiler.”⁹ (abç)

“*Tüm devrimci ögeler*” içinde en önemli kesim, şüphesiz burjuvaziydi. Burjuvaziyle krallığın bu “*uzlaşması*”, doğrudan kapitalist üretim ilişkilerinin kendine ait siyasal bir üst-yapı kuramamış olmasıyla biçimlenmiştir. “*Toplum, gitgide daha burjuva duruma gelirken, devlet rejimi feodal kaldı.*”¹⁰ Feodal devletçiklere karşı krallıkla burjuvazinin ittifakı, giderek “**bağımsız devletler**”in oluşması anlamına geliyordu. Ancak bunlar, gerçek anlamda burjuva devletler değildi. Yani ulusal-devlet olarak oluşmamışlardı.

Feodal aristokrasi, ekonomik planda kendi üretim ilişkilerinin, kapitalizm tarafından yok edilmesi karşısında, kendi ayrıcalıklarını koruyabilmek amacıyla elindeki tek ve son silaha, siyasal zora, silahlı adamlarına başvurmaktan başka yapacak bir şeyi yoktu. Bu durumda kendisi de bir feodal-yerel güç olan krallık ile uzlaşan burjuvazi, krallığın feodal aristokrasiye karşı mücadelesinde önemli bir güç olarak siyasal alanda ortaya çıkıyordu. Bunun ilk ürünü, krallığın burjuvazinin ekonomik gücü ile kendini sınırlayan feodal ordulardan kurtulması oldu. 14. Yüzyıldan itibaren Avrupa’da krallar kendilerine yeni ordular kurmaya başladılar. Bu ordular doğrudan kentlerdeki “yurttaşlar”ın askere alınması ile kuruluyordu ve eski feodal orduları oluşturan feodal beylerin kendi özel silahlı adamlarına dayanan askerlik sistemi terkediliyordu. Genellikle topraktan kopartılan **köylüler** (özellikle de kaçak serfler) bu yeni ordunun temelini oluşturuyordu. Ordunun tüm donatımı ise, burjuvazi tarafından, sanayi tarafından sağlanıyordu. 14. Yüzyılda top barutu ve topçuluğun Araplar tarafından Avrupa’ya getirilmesi, krallığın feodal-yerel otoritelere karşı zaferini garantileyecek yeni

⁸ Engels, *Anti-Dühring*, s. 601.

⁹ Engels, *Anti-Dühring*, s. 602.

¹⁰ Engels, *Anti-Dühring*, s. 190.

bir araç sağlamıştı. Doğal olarak top ve barut üretilmek zorundaydı ve bu da doğrudan sanayi demekti. Bu aynı zamanda sanayinin gelişmesi için de önemli bir itici güç oluşturuyordu. Krallığa zorunlu olarak gereksinme duyan burjuvazi, bu yolla krallığı kendisine bağımlı kılıyordu. 14. yüzyıl sonlarında yerel feodal aristokrasi, büyük ölçüde sindirilmiş, yerel ayrıcalıkları sınırlandırılmış durumdaydı. Bu görece düzen, “düzensizlik içinde düzen”, yeni bir savaşın gelişmesine yol açıyordu: **Krallığa karşı burjuvazinin savaşı.**

Yerel feodal otoriteleri belirli oranda sindiren veya sınırlandıran krallıklar, giderek düzenli ordularını beslemek amacıyla artan oranda paraya gereksinme duymaya başlamasıyla, burjuvazi ile çatışması gündeme geliyordu. Feodal krallığın gereksinmesi olan para, ancak kırsal ve kentsel alanlardan alınan vergilerin artırılması ile sağlanabilirdi. Bu da savaşın ekonomik temelini ortaya koyuyordu. Artık toplumdaki **tüm ayrıcalıkların kaldırılması istemi**, burjuvazinin genel istemi olarak belirginleşiyordu. Krallık biçiminde örgütlenmiş olan feodal üst-yapının yıkılabilmesi için, onun **silahlı gücünün, silah tekelinin** yıkılması şarttı.

İşte bu tekel, bir yandan kentlerde, feodal ayrıcalıkların gözeneklerinden oluşan burjuva silahlı güçleriyle, öte yandan krallık ordusunda bulunan köylülerin karşı hareketi ile ortadan kaldındı. Burada kentlerdeki **burjuvazi ile köylülük arasında** kurulacak bir birlik, mevcut feodal üst-yapının yıkılmasını getirecekti. **Bu en açık biçimde feodal aristokrasi ve kraliyet dışındaki tüm topluluğun birliğinin kurulması demekti.** Bu birlik, ancak belirli bir sınıfın (burjuvazi) kendi özsel çıkarlarını yalın bir biçimde ifade etmeksizin, topluluğun genel çıkarı olarak ortaya koyabilmesi ile olanaklıdır.

Tüm ayrıcalıkların kaldırılması istemi ile ortaya çıkan burjuvazinin, feodalizme karşı yürütülen mücadelenin başına geçmesi böylece gerçekleşmiştir. Bu durum kendisini, bir topluluk içersinde ayrıcalıkların tümünden kaldırılması olarak **ulusal bilincin** oluşmasıyla belirginleşmiştir. Böylece ulus tüm feodal ayrıcalıkların ortadan kaldırıldığı bir topluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu andan itibaren feodalizme karşı yürütülen her mücadele, her hareket **“ulusal hareket”** olarak tanımlanmaya başlandı.

“Bütün dünyada kapitalizmin feodalizme karşı nihai zaferi dönemi, ulusal hareketlerle ilgili olmuştur. Bu ha-

reketlerin iktisadi temeli, meta üretiminin tam zaferini sağlamak için yurt-içi pazarı ele geçirmek zorunda olması, aynı dili konuşan bir halkın yaşadığı bölgeleri siyasal bakımdan birleştirme zorunda olması gerçeğinde yatar ve bu dilin gelişmesini ve edebiyatta kök salmasını önlleyen bütün engeller ortadan kaldırılmalıdır.”¹¹ (Lenin)

Feodalizme karşı mücadelede ortaya çıkan **milliyetçilik**, burjuvazinin demokratik istemleriyle bütünleşerek, onun bir ideolojisi haline gelmiştir.

Burjuva anlamda demokrasi, tüm ayrıcalıkların kaldırılması ya da bir kesim için konulmuş olan hakların tüm kesimler için de geçerli hale getirilmesi şeklinde belirginleşiyordu. Böylece kendinden önceki toplumlardan olumlu yanların alındığı ve bunlara yenilerin eklendiği yepyeni bir toplum ortaya çıkıyordu. Burjuva demokrasisi olarak bu yeni oluşum, kendini burjuva hukukunda ifade ediyordu.

Bu noktada burjuvazinin **olumsuz eylemi** ile **olumlu eylemi** açıklık kazanmaktadır. Burjuvazinin feodalizme karşı “tüm ayrıcalıkların kaldırılması istemi” olarak “eşitlik” istemi, ayrıcalıkların olmaması gerektiği anlamında, tüm geçmiş tarihi “olumsuz” olarak niteler. Bu anlamda **olumsuz bir eylemdir**. Bu temelde başlayan burjuva devrimleri, olumsuz bir eylem olarak tüm halkın birleşik eylemini oluşturabilmektedir (ulusal). Bu da “*olumlu birleşik eylemini oluşturabilmektedir (ulusal)*. Bu da “*olumlu birleşik eylemini oluşturabilmektedir (ulusal)*. Bu da “*olumlu birleşik eylemini oluşturabilmektedir (ulusal)*.”¹² gereksinme duyar. Bu nokta en açık biçimiyle Fransız Devrimi’nde görülmüştür.

Fransa’da 1793’den 1794’e kadar süren “terör” dönemi bu olumsuz eylemin ifadesidir. Tümüyle burjuvazinin formüle ettiği “tüm ayrıcalıkların ortadan kaldırılması”na dayanan “eşitlik” ve “demokrasi” için, eskinin tümüyle yok edilmesi Fransız burjuva devriminde “terör” yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ama bu “terör” burjuvazi için, burjuvazisiz bir halk hareketi olarak ortaya çıkmıştır.

“Her iki devrimde de, (İngiliz ve Fransız devrimleri kastediliyor) hareketin gerçek öncüsünü oluşturan sınıf burjuvaziydi. Proletarya ve kentlilerin burjuvaziye dahil

¹¹ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 55.

¹² Engels, *Anti-Dühring*, s. 517.

olmayan katmanları, ya henüz burjuvazinininkinden ayrı çıkarlara sahip değillerdi, ya da henüz bağımsız olarak gelişmiş sınıflar ya da sınıfların alt-bölümlerini oluşturuyorlardı. Bundan ötürü, örneğin Fransa’da, 1793’den 1794’e kadar olduğu gibi, burjuvaziyle karşı karşıya geldiklerinde, **burjuvaziye özgü bir biçimde** olmasa bile, yalnızca burjuvazinin çıkarlarının gerçekleşmesi için mücadele verdiler. **Tüm Fransız terörizmi, burjuvazinin düşmanlarıyla**, mutlakiyet ile, feodalizm ile ve darkafalık ile **avamca hesaplaşmaktan** başka birşey değildi.”¹³ (abc)

Bir ulusal devrimin, olumsuz eylem döneminde, kendi amaçlarını gerçekleştirebilmesi için sonuna kadar sürdürülmesi, proletaryanın devrim okulunda öğrendiği ilk tarihsel ders oluyordu. Proletaryanın burjuva devrimlerini desteklemesindeki yan, işte bu olumsuz eyleme ilişkindir.

Ancak ilk büyük burjuva devrimleri döneminde proletarya, Marks’ın belirttiği gibi henüz “*ayrı çıkarlara sahip*” bir sınıf durumunda değildi. Kaçınılmaz olarak devrim sonucunda iktidar burjuvazinin elinde kaldı. Ama bu durum burjuvazinin saf iktidarı olarak, feodalizmin uzun yıllar elinde tuttuğu kadar güçlü ve yalın bir iktidar olarak ortaya çıkmamıştır. Hareketin genel ve ulusal niteliği nedeniyle, burjuvazi, kendi yalın iktidarını kuramamıştır. Bu da feodalizmden devraldığı mirasla ilintilidir. Böylece kurulan burjuva-ulusal devletin biçimi belirlenmiştir.

Artık “*burjuvazi, nüfusun, üretim araçlarının ve mülkiyetin dağıntık durumuna giderek daha çok son veriyor. Nüfusu biraraya toplamış, üretim araçlarını merkezileştirmiş ve mülkiyeti birkaç elde yoğunlaştırmıştır. Bunun zorunlu sonucu, siyasal merkezileşme oldu. Ayrı çıkarlara, yasalara, hükümetlere ve vergi sistemlerine sahip bağımsız ya da birbirleriyle gevşek bağlara sahip eyaletler, tek bir hükümete, tek bir hukuk düzenine, tek bir ulusal sınıfa çıkarına, tek bir sınıra ve tek bir gümrük tarifesine sahip tek bir ulus içinde biraraya geldiler.*”¹⁴

Bu dönem, “*feodalizmin ve mutlakiyetin yıkılışı dönemi, ul-*

¹³ Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar, Cilt: I*, s. 171, Sol yay. I. Baskı.

¹⁴ Marks-Engels, Komünist Manifesto, *Seçme Yapıtlar, Cilt: I*, s. 137.

*usal hareketlerin ilk kez yığın hareketleri haline geldikleri ve basın aracılığıyla, temsili kurumlara katılma vb. yoluyla halkın bütün sınıflarının şu ya da bu biçimde politikaya çekildiği burjuva demokratik toplum ve devletlerin kuruluşu dönemi”dir. (Lenin)*¹⁵

Bu andan itibaren tarihte ulusal-devletler egemen bir duruma gelmişlerdir. Bu kaçınılmazlığı Lenin şöyle ifade etmektedir:

“... her ulusal hareketin eğilimi, modern kapitalizmin gereksinmelerinin en iyi şekilde karşılanabileceği *ulusal devletlerin* oluşumuna doğru bir eğilimdir. En derin iktisadi etkenler bizi bu amaca doğru sürükler, ve bundan ötürü bütün Batı-Avrupa için, hayır, bütün uygar dünya için kapitalist dönemin *tipik*, normal devleti, ulusal devlettir.”¹⁶

¹⁵ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 60.

¹⁶ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 55.

II. ULUSAL-DEVLETLER VE PROLETARYA

Ulusal-devletlerin ortaya çıkması beraberinde üç yeni olgu yaratmıştır.

Birincisi, ulusal-devlet sınırlarının çizilmesidir. Bu, toprak sorunu olarak kapitalist biçimde ortaya çıkan bir olgudur. Ulusal sınırların belirlenmesi, çeşitli devletler arasında uzun yıllar süren “sınır anlaşmazlıklar” sorununu ortaya çıkararak “ulusal-devletler” arası bir savaş olgusunu yaratmıştır. Feodal nitelikte toprak ilhakları yerini **kapitalist ulusal-devletlerin toprak ilhaklarına** bırakmıştır.

İkinci olgu, burjuvazinin “**olumlu eylemi**”nin başlamasıdır. Feodal üst-yapının ele geçirildiği yerde burjuvazi, kendi düzenini kurmak için devleti biçimlendirmeye başlamıştır. Bu olgu, bir yandan proletaryanın “olumsuz eylemi”ni ortaya çıkarırken, diğer yandan burjuvazi içinde çıkarların ayrışmasını getirmiştir. (Bir bütün olarak burjuvaziyi ifade eden “*tiers-état*”ın ayrışması.) Büyük burjuvazi olarak kapitalistler ellerindeki ekonomik gücü kullanarak, diğer burjuva unsurlar üzerinde egemenlik kurmuştur. Bunu yapabilmek için, gerektiğinde ülkesindeki eski feodal aristokrasi ile uzlaşmıştır. Bunun olmadığı yerlerde ise başka bir ülkenin desteğini almıştır. Böylece ulusal sorun uluslararası bir sorun haline dönüşmeye başlamaktadır.

Üçüncü olgu ise, ulusal-devletler kurulur kurulmaz, yani burjuvazi iktidarı ele geçirir geçirmez, karşıt bir gücün, proletaryanın siyasal hareketinin ortaya çıkmasıdır.

“... burjuvazi, feodal burjuvazi krizalitinden çıktığı, ortaçağ zümresi modern sınıf haline dönüştüğü andan başlayarak, burjuvazinin gölgesi olan proletarya, ona durmadan ve kaçınılmaz bir biçimde eşlik edecektir. Ve aynı biçimde, proleter eşitlik istemleri de burjuva eşitlik istemlerine eşlik edecektir. Sınıf *ayrıcılıklarının* kaldırılması burjuva isteminin ortaya konduğu andan itibaren, bunun yanısıra, *sınıfların kendisinin* kaldırılması proleter

istemi, önce ilkel hıristiyanlığa dayanarak, dinsel bir biçim altında, sonra burjuva eşitlik teorilerinin ta kendilerine dayanarak ortaya çıkar. Proleterler, burjuvazinin önerisini hemen benimserler: eşitlik yalnızca görünüşte, yalnızca devlet alanında değil, ekonomik ve toplumsal alanda da gerçek olarak kurulmalıdır. Ve özellikle Fransız burjuvazisinin, Büyük Devrimden başlayarak, yurttaş eşitliğini birinci plana koymasından sonra, Fransız proletaryası, ekonomik ve toplumsal eşitlik isteyerek, ona hemen yanıt verdi; eşitlik, Fransız proletaryasının özel savaş çığığı haline geldi.” (Engels) ¹⁷

Ulusal-devletler, kurulduğu her yerde ve kurulduğu anda, burjuvazi ile proletarya arasındaki sınıf mücadelesini tarihsel hareketin birinci maddesi haline getirir.

“Eski toplumun hâlâ yetenekli olduğu en yüksek kahramanlık çabası, **ulusal bir savaştır**; ve **şimdi** ulusal savaşın, hükümetlerin, **sınıf mücadelesini geciktirmeye** yönelik, ve bu sınıf mücadelesi, **iç savaş** biçiminde patlak verir vermez bir yana atılan, katıksız bir aldatmaca olduğu da tanıtlanmıştır. Sınıf egemenliği, kendini **artık ulusal bir üniforma altında gizleyemez; ulusal hükümetler, proletaryaya karşı ancak bir bütün oluştururlar.**”¹⁸ (Marks) (abç)

Ulusların ve ulusal-devletlerin oluşumu ve gelişimi özetle böyledir. Burada ulusun oluşumu ve ulusal-devletlerin kuruluşunun kapitalizmle, burjuvaziyle olan bağlantısı açık biçimde görülmektedir. Yine görülmektedir ki, ulusal-devletlerin kuruluşu proletarya ile burjuvazinin mücadelesini gündemin birinci maddesi haline getirmektedir. Bu yakın ilişki, 19. yüzyıl ortalarında gecikmiş burjuva devrimleri sorunu ile birlikte daha belirgin olarak görülmüş ve proletaryanın siyasal tutumu da buna göre biçimlenmiştir. Artık insanlık tarihinin yeni bir safhası başlamaktadır. Bu, burjuvazi ile proletaryanın sınıf mücadelesine sahne olan kapitalist toplumdur.

Kapitalist üretim ilişkileri, tarihsel olarak iki zıt eğilimi içinde barındırır. Birincisi, ulusal bir pazara gereksinme duyması ve bu

¹⁷ Engels, *Anti-Dühring*, s. 192.

¹⁸ Marks, Fransa’da İç Savaş, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: II, s. 288-89, Sol yay. I. Baskı.

bağlamda ulusal-devletlerin kuruluşunu sağlamasıdır. İkinci yön ise, kapitalist üretim ilişkilerinin üretim güçlerinin artan gelişimi ve üretimin artan toplumsallaşması ile, uluslararası pazarlara gereksinmesi olması ve bu nedenle tüm ulusal kapallığı, ulusal dar görüşlülüğü yıkmadan var olamamasıdır. Bu konuda “*Komünist Manifesto*”da şöyle denilmektedir:

“Ürünleri için sürekli genişleyen bir pazar gereksinmesi, burjuvaziyi, yeryüzünün dört bir yanına kovalıyor. Her yerde barınmak, her yere yerleşmek, her yerle bağlantılar kurmak zorundadır.

Burjuvazi, dünya pazarını sömürmekle, her ülkenin üretimine ve tüketimine **kozpolit** bir nitelik verdi. Gericileri derin kedere boğarak, sanayinin ayakları altından, üzerinde durmakta olduğu **ulusal temeli çekip aldı**. Eskiden kurulmuş olan bütün ulusal sanayiler yıkıldılar ve hâlâ da her gün yıkılıyorlar. Bunlar, kurulmaları bütün uygar uluslar için bir ölüm-kalım sorunu haline gelen yeni sanayiler tarafından, artık yerli hammaddeleri değil, en ücra bölgelerden getirilen hammaddeleri işleyen sanayiler, ürünleri yalnızca ülke içinde değil, yeryüzünün her kesiminde tüketilen sanayiler tarafından yerlerinden ediliyorlar. O ülkenin üretimi ile karşılanan eski gereksinmelerin yerini, karşılanmaları uzak ülkelerin ve iklimlerin ürünlerini gerektiren yeni gereksinmeler alıyor. Eski yerel ve ulusal kapallığın ve kendi kendine yeterliliğin yerini, ulusların çok yönlü ilişkilerinin, çok yönlü karşılıklı bağımlılığın aldığını görüyoruz. Ve maddi üretimde olan zihinsel üretimde de oluyor. Tek tek ulusların zihinsel yaratımları, ortak mülk haline geliyor. Ulusal tek yanlılık ve darkafalılık giderek olanaksızlaşıyor ve sayısız ulusal ve yerel yazınlardan ortaya bir dünya yazını çıkıyor.

Burjuvazi, bütün üretim araçlarındaki hızla iyileşme ile, son derece kolaylaşmış haberleşme araçları ile, bütün ulusları, hatta en barbar olanları bile, uygarlığın içine çekiyor. Ucuz meta fiyatları, bütün Çin Sedlerini yerle bir ettiği, barbarların inatçı yabancı düşmanlığını teslim olmaya zorladığı ağır toplar oluyor. Bütün ulusları, yoketme tehdidiyle, burjuva üretim biçimini benimsemeye

zorluyor; onları uygarlık dediği şeyi benimsemeye, yani bizzat burjuva olmaya zorluyor. Tek sözcükle, kendi halinde benzer bir dünya yaratıyor.

Burjuvazi, kırsal kentlerin egemenliğine soktu. Çok büyük kentler yarattı, kentsel nüfusu, kırsal kıyasla, büyük ölçüde artırdı, ve böylece, nüfusun oldukça büyük bir kısmını kırsal yaşamın bölünüşünden kurtardı. Kırsal kentlere nasıl bağımlı kıldıysa, barbar ve yarı-barbar ülkeleri de uygar olanlara, köylü ulusları burjuva uluslara, Doğuyu Batıya bağımlı kıldı.”¹⁹ (abç)

Bu durumu Engels, bir başka yerde ulusal-devlet düzeyinde şöyle ifade etmektedir:

“Orta-çağın sonundan itibaren, tarih, büyük ulusal-devletlerden oluşmuş bir Avrupa’ya doğru ilerlemekteydi. Yalnızca böyle ulusal devletler, egemen Avrupa burjuva sınıfı için normal siyasal çerçeveyi oluşturmaktadır, ve ayrıca bunlar, ulusların, uyumlu uluslararası işbirliğinin sağlanması için, –ki bu yoksa proletarya yönetimi var olamaz–, vazgeçilmez önkoşullardır. Eğer uluslararası barış sağlanacaksa, önce, **kaçınılması mümkün bütün ulusal sürüşmeler giderilmeli, her halk bağımsız ve kendi evinin efendisi olmalıdır.** Böylece, ticaretin, tanının, sanayinin ve bunlarla birlikte, burjuvazinin toplumsal üstünlüğünün gelişmesiyle, ulusal duygu, her yerde gelişti, parçalanmış ve ezilmiş uluslar, birlik ve bağımsızlık istediler.”²⁰ (abç)

Daha ilerki yıllarda Lenin, kapitalizmin bu iki zıt eğilimini ele almış ve şöyle ifade etmiştir:

“Kapitalizm, gelişmesi sırasında, ulusal sorun konusunda iki tarihsel eğilim gösterir: **Birincisi, ulusal yaşamın ve ulusal hareketlerin uyanışıdır, her türlü ulusal baskıya karşı mücadele, ulusal-devletlerin yaratılmasıdır. İkincisi, uluslar arasında her türlü ilişkilerin gelişmesi ve çoğalmasındır, ulusal çitlerin yıkılması ve sermayenin, genel olarak iktisadi yaşamın, siyasetin,**

¹⁹ Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar, Cilt: I*, s. 135-136.

²⁰ Engels, *Tarihte Zorun Rolü*, s. 60, Sol yay. II. Baskı.

bilimin vb. enternasyonal birliğinin yaratılmasıdır.

Bu iki eğilim, kapitalizmin **evrensel yasanını oluşturur**. Kapitalist gelişmenin **başlangıcında** birinci eğilim egemendir, ikinci eğilim olgunlaşmış olan ve sosyalist bir topluma dönüşmeye doğru yolalan kapitalizmin niteliğidir.”²¹ (abç)

Kapitalizmin gelişmesinin başlangıcında ortaya çıkan ulusal hareketler ve ulusal-devletler, 1648 İngiliz ve 1789 Fransız Devrimi'yle burjuvazinin ulusal temelde iktidarı ele geçirmesiyle birlikte açık biçim almıştır. Bu iki devrim, **burjuva demokratik devrimleri** olarak kapitalizmin dünya çapında ekonomik gelişiminin siyasal gelişimiyle tamamlanması için ilk büyük temeli sağlamıştır. Diğer büyük temel ise, ABD'nin İngiltere'den ayrılarak “bağımsız devlet” haline gelmesidir. Napoleon döneminde Fransız Devrimi'nin bütün kıta çapında yaygınlaştırılmaya çalışılması (burjuvazinin devrim ihracı dönemi), tüm Avrupa'daki mevcut dengeleri (statüyü) alt-üst etmiş, ulusal sorunu içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Ama kapitalizmin gelişmesi buna karşı sürmüş ve dünya çapında kapitalizmin egemenliği sağlanmıştır.

Genel olarak 1825 ekonomik buhranı ile kapitalizmin bir dünya sistemi olduğu yıllarda, tarihsel gelişmenin getirdiği yeni sorunlar ortaya çıkmıştır.

Bu sorunların genel olarak Avrupa çapında burjuva devrimlerinin tamamlanmamışlığından kaynaklandığı söylenebilir. Bir başka deyişle, feodaliteye karşı burjuvazinin kesin zaferi olarak burjuva demokratik devrimleri kıta çapında tamamlanmamıştır. (Gecikmiş burjuva devrimleri sorunu).

İkinci olarak, gecikmiş burjuva devrimleri 1815 sonrası Avrupa'sında değişik bir siyasal iktidarlara ilişkin bir sorun haline gelmiştir. 1815'de Napolyon'un Waterloo'da yenilgisiyle birlikte, Avrupa'nın siyasal yapısı yeni bir biçim kazanmıştır. 1822 yılındaki Rus-Osmanlı savaşı ile birlikte, bu yeni durum, karmaşık bir Avrupa siyasal düzeni ve ilişkileri yaratmıştır.

1825 yılı itibarıyla Avrupa'da değişik devlet biçimleri görülmektedir. Bunlar içinde burjuvazinin kesin ve tam zaferini ifade eden **demokratik cumhuriyet**, İsviçre dışında mevcut değildir. He-

²¹ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 25.

men her yerde **feodal devletler** (krallık) yeniden güçlenmiş ve kıta çapında egemen siyasal güç haline gelmişlerdir. Bu olgu, burjuvazi içindeki farklılaşma ve ayrışmanın netleşmesini, büyük burjuvazinin (kapitalistler) siyasal ilişkiler alanını “avam”a karşı aristok-rasi ile paylaşmasını ya da tümüyle aristokraziye terk etmesini ifa-de ediyordu. Tüm devlet sınırları Waterloo’nun ve Rus-Osmanlı savaşının galipleri tarafından belirlenmişti. Böylece yapay, ulusal-devletler ortaya çıkmış ve tarihsel olarak belli bir düzeye gelmiş ulusal-topluluklar parçalanmıştır. Büyük oranda gelecek savaşlara göre “tampon devletler” yaratmaya dayanan bu bölünme, toprak ilhaklarını içinden çıkılmaz bir kargaşa ile meşrulaştırmaya yönel-miştir. Napoleon ordularının önünde **Avrupa çapında ulusların dağılması** ile birleşen bu olgu, **ulusal sorunun yeni içeriğini** orta-ya çıkarıyordu.

Ulusal sorunun bu yeni içeriği, dağılmış, bölünmüş ya da birliğini yitirmiş **ulusların yeniden örgütlenmesi** ve **ulusal hare-ketlerin yayılması** ile nitelenebilir. Bu durumda genel olarak iki tip ulusal-topluluk ortaya çıkmıştır:

a) Kapitalizmin geliştiği ve egemen üretim ilişkisi olduğu ulusal-topluluklar (ya da sadece uluslar),

b) Feodal ya da yarı-feodal üretim ilişkileri içinde olan ulu-sal-topluluklar (ya da sadece köylü uluslar)

Her iki durumda da ulusal birliğin sağlanması ve ulusal-dev-let olarak bunun maddeleştirilmesi gündemdedir. Ancak birinci-sinde, bunun ekonomik temeli güçlüyken (kapitalizm); ikincisinde ya çok zayıftır ya da hemen hiç yoktur. Böylece birinci tip ulusal-topluluklarda ulusal hareket bugünün sorunu iken, ikincilerinde “yanının” sorunu durumundadır. Birincisinde, burjuvazinin ulusal hareket karşısındaki konumu gündemdeyken; ikincisinde, henüz gerçek bir ulusal gelişme için maddi temel yoktur.

Böylece burjuva demokratik devrimi evrensel bir düzeye yükseliyordu. Bu, doğrudan 1789-1793 arasındaki Fransız Devrimi’yle ortaya çıkan bütünsel bir sosyal ve siyasal düzenleme (yeniden yapılanma) anlamına geliyordu. Bir başka deyişle, ulusal-devlet örgütlenmesinin mevcut olduğu Batı-Avrupa ülkelerinde burjuva demokratik devrimin **tamamlanması** sorunu, **demokratik cum-huriyet** istemi ile bütünleşerek, bu istemle **nitelenebilir** hale gel-mektedir.

Kapitalizmin fazla gelişmediği “bağımsız devletler”de ise, burjuva demokratik devrim, birincil olarak feodalizmin tasfiyesi ve kapitalizmin egemenliğinin sağlanması olarak ön plana geçmektedir. Bunun siyasal üst-yapısının ulusal-devlet olarak biçimlenmesi ve ulusal-devletin biçimi, her ülkenin burjuvazisinin durumuna, burjuvazi içindeki farklılaşmanın geldiği düzeye ve ülkenin dış bağımlılığının oluşturduğu diğer ülkenin niteliğine bağlıdır. Bu ülkelerde burjuvazi, genel olarak aristokrasi ile uzlaşmasını esas alan bir **meşruti monarşi** için çalışabilmektedir.

Feodalizmin egemen olduğu ülkelerde ise tümüyle kapitalizmin gelişmesi sorunu gündemdedir ve burjuvazinin siyasal iktidarı ele geçirme sorunu henüz bu ülkelerde gündeme girmemiştir. Bu da, bu ülkelerin Batı-Avrupa ile olan bağımlılık ilişkisinin belirleyiciliğini ifade eder. (Sömürge ve yarı-sömürge ülkeler)

Bunların dışında Avrupa’nın yeni siyasal düzenlenmesinde yer almayan, yani **ulusal-devletine sahip olmayan uluslar** vardı. Bu uluslar için “bağımsızlık”, yani bağımsız bir devlete sahip olma birincil sorun olarak ortaya çıkmıştır.

19. yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa’da ortaya çıkan bu durum, yine de tüm tabloyu ortaya koymaktan uzaktır. Sorun yine de ülkeden ülkeye değişen olasılıklar olmaktadır. Örneğin, birinci durumda ele alınabilecek bir ülke olan Almanya, **ulusal birliğin sağlanması ve merkezileşmiş bir devlet örgütlenmesi** sorunuyla yüz yüze; Fransa’da devlet biçimi sorunu birincil sorun olmaktadır (**Demokrasinin yeniden kazanılması sorunu**). Böylece sözcüğün günümüzdeki anlamıyla ulusal sorun, tek bir çözüme bağlı olmayan, her somut tarihsel dönemde ve **her özel ülke** için ayrı ayrı ele alınması gereken bir sorun olarak ortaya çıkıyordu.

Özetlersek, burjuvazi kendi devrimini yaptığı bu dönemde, burjuvazi gelişmekte, kapitalizm yükselmekte ve dünya sistemi haline dönüşmekteydi. Burjuvazi alt-yapıda kapitalizmin gelişmesine ve feodalizme karşı egemenlik kurmasına paralel olarak, siyasal üst-yapıda buna uygun değişikliği gerçekleştirmek amacıyla, köylüleri ve şehirli kitleleri kendi etrafında (ulusal çıkar etrafında) birleştirerek, feodalizme son darbeyi vurur (burjuva demokratik devrim esprisi). Ve bu andan itibaren, belirli bir toprak üzerinde burjuva egemenliği kurulmuş olur. **Bu aynı zamanda uluslaşma sürecinin tamamlanması ve ulusal-devletin kurulması demektir.**

Bu açıdan ele alındığında, bir bütün olarak burjuvazinin feodalizme karşı devrimci demokratik mücadele içinde bulunduğu ilk dönem 17. yüzyıldan başlar ve 19. yüzyılın ilk çeyreğinde sona erer. Bu dönemin ayırt edici özelliği, bir bütün olarak kapitalizmin dünya çapında **egemen** üretim ilişkisi haline gelmesidir. Bir başka deyişle, bu dönem, kapitalizmin ve dolayısıyla burjuvazinin dünya çapında egemenliğinin sarsılmaz bir biçimde sağlandığı bir dönemdir.

Bu dönemde ulusal sorun, doğrudan uluslaşma sorunu olarak ortaya çıkar ve feodal üst-yapının burjuva demokratik devrimiyle dönüştürülmesine dayanır. Burjuvazi bu dönemde, feodalizmi devirdiği her yerde **demokratik cumhuriyet** idealini hayata geçirir. Böylece ulus olmanın önündeki feodal engeller kaldırılmakta, devlet demokratik cumhuriyet olarak yeniden örgütlenmektedir (ulusal-devlet olarak). Burjuvazi belli bir toprak üzerinde (ki buna eski feodal devlet sınırları demek pek yanlış olmayacaktır) feodalizme karşı tüm toplumsal sınıf ve tabakaları birleştirerek demokratik devrimi gerçekleştirdiği için, ulusal sorun, bir **iç sorun** olmakta ve iç gelişmeyle çözümlenmektedir. Zaten ulus, doğrudan bu demokratik devrimlerin bir ifadesidir.

“Bütün dünyada ulusal hareketler, her zaman böyle bir devrimin doğal sonucu olmuştur, olmaktadır.”²²
(Lenin) (abç)

²² Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 133, Sol yay. I. Baskı.

III. YUKARDAN AŞAĞIYA DEMOKRATİK DEVRİMLER VE ULUSAL SORUN

1815 yılında Napoleon ordularının Waterloo'da yenilgiyle başlayan ve 1848 devrimleriyle belirginleşen dönemin en önemli özelliği, burjuvazinin dünyanın her yerinde, o güne kadar düşman olarak savaştığı aristokrasi ile uzlaşmaya başlamasıdır. Bir başka deyişle, burjuvazi ile aristokrasi arasındaki mücadele, özellikle Avrupa çapında genel bir denge durumu yaratmıştır. İki taraf kesin bir üstünlük sağlayamamaktadırlar.

1848 devrimleri dönemine gelinmesiyle birlikte burjuvazinin “uzlaşma” yönündeki tutumu yeni bir içerik kazanmıştır. Bu, tarih sahnesine **proletaryanın siyasal olarak çıkması** ile belirlenmektedir. Özellikle Fransa'da, yani Marks'ın deyişiyle “*herşeyin sonuna kadar götürüldüğü*” ülkede, bu çok açık biçimde ve tarihsel olarak diğer ülkelerden önce ortaya çıkmıştır. Bu tarihsel geçişi Engels şöyle belirlemiştir:

“Aşağıdan yukarı devrimler dönemi şimdilik sona ermişti; bunu yukardan aşağı devrimler dönemi izledi.”²³ (abc)

Bu dönemin görünür ilk özelliği, burjuvazinin eski bütünsel hareketinin ortadan kalkmasıdır. Çeşitli burjuva kesimleri “ayrı çıkarılara sahip” hale gelmişlerdir. Büyük burjuvazi (kapitalistler), sözcüğün tam anlamıyla demokratik devrimden uzaklaşmışlar ve hemen her yerde bu devrimlerin karşısında yer almışlardır. Gerçekte demokratik devrimlerin öncüsü olan bu kesimin bu değişimi, burjuvazinin **devrimci niteliğini yitirmesinin** ilk kanıtıdır. Ancak bir bütün olarak burjuvazinin devrimci niteliğini yitirmesi gündemde değildir ve sorun aşağıdan yukarı devrimlere ilişkindir. Büyük burjuvazinin dışındaki diğer burjuva kesimleri (küçük burjuvazi ve liberal burjuvazi) hâlâ kendi devrimlerinin gerçekleştirilmesi için mücadele etmektedirler. Ancak bu kez karşılarında sadece feodal

²³ Engels, Fransa'da Sınıf Savaşmaları'na Giriş, *Seçme Yapıtlar, Cilt: 1*, s. 234.

aristokrasi değil, aynı zamanda mali sermaye ve sanayi sermayesi de bulunmaktadır. Bu gelişme burjuva demokratik hareketlerin ekonomik temelle olan ilişkisinin kesilmesi, güçsüzleşmesi demektir.

Bu dönemin diğer bir özelliği ise, proletaryanın **bağımsız bir sınıf** olarak politik arenada yerini almasıdır. Yer yer proletaryanın ulusal sınırlar içinde politik örgütlenmesi gerçekleşmeye başlamıştır. Ancak henüz Avrupa çapında ulusal-devletler oluşumu tamamlanmamış olduğundan proletaryanın ulusal sınırlar içindeki örgütlenmesinden çok, **uluslararası örgütlenmesi** gündemdedir. I. Enternasyonal olarak bilinen “Uluslararası İşçiler Birliği” böyle bir örgütlenmedir. Enternasyonalizm, bu dönemde, proletarya örgütlenmesinde temel ilke durumundadır.

Proletaryanın uluslararası örgütü, 1847 ekonomik buhranlarına bakarak, (Marks ve Engels tarafından) kapitalist düzenin “*son saatinin geldiği, toplumun sosyalist örgütlenmesi için koşulların mevcut olduğu*” düşünölmekteydi. Ulusal hareketler karşısında proletaryanın tutumu da bu temelle belirlenmektedir. Yakın olan bir dünya devrimi (Avrupa devrimi olarak) anlayışı, kaçınılmaz olarak **tüm sorunların komünist toplum perspektifi içinde ele alınmasını getirmiştir**.* Aristokrasi ile uzlaşan büyük burjuvazinin, demokratik cumhuriyet yerine, feodal imparatorluk temelinde meşrutî monarşilerin destekçisi olduğu bu dönemde, proletaryanın tavni, proletaryanın devrimci mücadelesinin bu çokuluslu imparatorluklardaki düşmanlarının güçlenmesini engellemeyi esas alması şeklinde belirginleşmiştir.

Artık demokratik devrim, demokrasi ve demokratik mücadele yeni bir içerik kazanmaktadır. (Sosyalist devrim ve proletarya diktatörlüğü) Marks, 1848 Haziran ayaklanmasını irdelerken, bu yeni gelişmeyi şöyle ortaya koyuyordu:

“Paris proletaryasını Haziran ayaklanmasına zorlayan burjuvazi olmuştur ... Proletaryanın dile getirilmiş en yakın gereksinimleri de değildi. Zor yoluyla burjuvaziyi devirme isteğine onu iten, henüz bu işi yapacak boyda değildi. Şimdiki zamanın artık, cumhuriyetin, proletarya-

* Bu aynı zamanda, bu dönemdeki teorik değerlendirmelerin evrensel karakterini de açığa çıkarır.

nın hayallerini gerçekleştirmeyi düşündüğü o eski zaman olmadığını *Monituer* resmen ona öğretmek zorunda kaldı ve burjuva cumhuriyetinin *bağrında*, kendi durumunda en ufak bir iyileşmenin, bir ütopya olarak, gerçekleştirilmek istenir istenmez cinayete dönüşen bir ütopya olarak kaldığı gerçeğine onu yalnız yenilgi inandırabilirdi. Şubat devriminden ödün olarak koparmak istediği, biçim bakımından abartılmış, içerik olarak çocuksu, bu yüzden de burjuvaca olan hak istemlerinin yerini devrimci mücadelenin gözüpek sloganı aldı: *Burjuvazinin devrilmesi, işçi sınıfının diktatoryası!*²⁴

Ancak yine de, bu dönemde kapitalizm, henüz ömrünü tamamlamış **değildi**. Bu dönemde kapitalizm üretici güçleri olanca hız ve bereketi ile geliştiriyordu. Engels bu durumu ve yanılığını şöyle ortaya koymuştur:

“Tarih bizi ve benzer düşüncede olanların hepsini haksız çıkardı. Tarih gösterdi ki, Kıta üzerindeki iktisadi gelişme durumu, o zaman, kapitalist üretimin kaldırılması için henüz yeterince olgunlaşmamıştır; ve tarih, bunu, 1848’den bu yana bütün Kıtayı kaplamış olan ve Fransa’ da, Avusturya’da, Macaristan’da, Polonya’da ve son olarak da Rusya’da büyük sanayiye ancak şimdi gerçekleşen söz hakkı veren ve Almanya’yı da birinci sınıf bir sanayi ülkesi durumuna getiren –bütün bunlar kapitalist bir temel üzerinde, yani 1848’de pekala genişlemeye elverişli bir temel üzerinde, olmak üzere– iktisadi devrim ile tanıtladı.”²⁵

Böylece ilginç bir çelişki ya da paradoks ortaya çıktı: Bir yandan üretim ilişkileri düzeyinde burjuva ilişkileri toplumun ilerleticisi ve devrimcileştiricisi iken, öte yandan burjuvazinin bir bölümü, büyük ve orta-burjuvazi kendi ilişkilerinin üst-yapısal tamamlayıcısı olan ve kendi egemenliklerini pekiştirmesi anlamına gelen demokratik devrimlerin en büyük düşmanı (aristokrasi) ile ittifak kurmuştur.

Proletaryanın bağımsız bir siyasal güç olarak tarih sahnesin-

²⁴ Marks, Fransa’da Sınıf Savaşlarını, *Seçme Yapıtlar, Cilt: I, s. 275.*

²⁵ Engels, Fransa’da Sınıf Savaşlarını’na Giriş, *Seçme Yapıtlar, Cilt: I, s. 233.*

de yer alması, bir yandan “yukardan aşağıya devrimler”i ortaya çıkarırken; diğer yandan burjuva demokratik devrim kapsamını da değiştirmiştir. Bu değişiklik demokratik devrimin sınırlarının sosyalist devrime doğru genişlemesi ve sosyalist devrimle tamamlanmasıdır.

Marks-Engels’in ayrıntılı biçimde tahlil ettikleri bu dönemde, kapitalist sömürgecilik (kolonyalizm) ile feodal imparatorluklar arasında büyük bir mücadele başlamıştır. Son tahlilde, demokratik devrimini tamamlamış ve böylece burjuva devlet yapısına sahip ülkelerin, kapitalizmin pazar sorununu ve azami kâr amacını karşılama ereği ile diğer ülkeleri ele geçirme faaliyetinin ürünü olan bu savaş, kaçınılmaz olarak feodal devletlerin (özellikle de çokuluslu feodal imparatorluklar) yenilgisi ile sonuçlanacaktır. Ancak kapitalist ülkelerin feodal devletlerin bulunduğu ülkelere karşı tutumları, ikincilerin kapitalist gelişmeleri tamamlamaları yönünde değil, tam tersine onların **iç dinamik**le gelişmelerinin engellenmesi temelinde olmuştur. Bu da, kaçınılmaz olarak, feodal devletlerin parçalanması demektir. Ama öte yandan, büyük feodal devletlerin (özellikle Osmanlılar ve Çarlık Rusyası) büyük askeri güçleri, Batı-Avrupa’da kapitalist ülkelerin amaçlarına kolayca erişmelerini engelliyordu. Bu durum kaçınılmaz olarak bazı ittifakların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun egemen olduğu toprakların doğunun hammadde kaynakları ile Batı-Avrupa kapitalizminin arasında yer alması, öncelikle buraların fethini zorunlu kılıyordu.* Osmanlı İmparatorluğunun büyük askeri gücü karşısında, Batı-Avrupa kapitalizminin bulduğu çare, hemen hemen aynı **feodal askeri devlet yapısına sahip** Çarlık Rusyası’nın Batı-Avrupa ile ittifakını sağlayarak, Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasını gerçekleştirmek şeklinde olmuştur. Bu ise, Marks’ın belirttiği gibi, Avrupa proleteriyasının üzerinde yeni bir gerici-askeri gücün tehdidini yaratmak demektir. Yani 1871’de Paris proletaryasının deneyimleriyle gördü-

* Bazı araştırmacılar bu olguyu dini nedenlere bağlamaktadırlar. Gerçekte ise Hıristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasındaki savaş ekonomik bir içeriğe sahiptir. Çeşitli nedenlerle, bu savaşın ideolojik olarak “meşrulaştırılması”, kendini en üst soyutlama noktasında dinsel ideoloji ile ortaya koymuştur. Savaşın dinsel ideolojilerle yalanlaştırılması, gerçek özün gözden yitirilmesini sağlamış olmakla birlikte, savaşta, savaşan güçlerin birliğini sağlamasına hizmet ettiği de bir gerçektir. “Milliyetçilik” burada gerçek bir birlik aracı olarak görülmez.

ğü gibi, burjuvazi proletarya karşısında hemen dış feodal devletleri yardıma çağırılmaktadır. Bu, aynı zamanda, Avrupa'da gecikmiş burjuva demokratik devrimlerinde, burjuvazinin kendi devrimini yapamaması ve dolayısıyla feodallerle anlaşarak kapitalist gelişmenin önündeki engelleri kaldırmaya çalıştığını tanıtlamaktadır. Özellikle Almanya'daki yukardan aşağı demokratik devrim bunun en açık kanıtıdır.

“Ama Rusya'nın Türkiye'ye sahip olmasına izin verilirse ve gücü, böylece, hemen hemen yarı yarıya artarsa, Avrupa'nın tüm geri kalan kesiminde üstün duruma gelecektir. Böyle bir gelişme, **devrim davası için** anlatılmaz bir felaket olabilir. **Türkiye'nin bağımsızlığının korunması** ya da **Osmanlı İmparatorluğunun olası çözümlüğü durumunda**, Rusya'nın bu toprakları kendine katma tasarsının önlenmesi, en önemli sorundur. Böyle bir durumda, devrimci demokrasi ile İngiltere'nin çıkarları aynı doğrultudadır. Çarın, İstanbul'u başkentlerinden biri yapmasına ne **devrimci demokrasi**, ne de İngiltere izin verebilir. Köşeye sıkıştığı zaman her birinin öteki kadar Çar'a karşı direndiğini göreceğiz.”²⁶ (Marks) (abç)

Marks'ın bu değerlendirmesiyle, bu dönemin özelliklerinden birine karşı proletaryanın tutumu açıklık kazanmaktadır.

Bu dönemin diğer bir özelliği de, tekelci kapitalizmin koşullarının oluşmaya başladığı dönem olmasıdır. Bunun sonucu ise, **dünyanın kapitalist birlikler ve devletler tarafından toprak olarak paylaşılmasının gerçekleştirilmesidir.**

Bilindiği gibi tekelci kapitalizm, yani emperyalist aşama, dünyanın büyük kapitalist devletler arasında toprak olarak paylaşımının tamamlandığı bir dönemdir. Bu nedenle de kapitalizmin eşitsiz ve sıçramalı gelişim yasası sonucu toprakların yeniden paylaşımı kaçınılmaz olmakta ve bu da yeni paylaşım savaşlarına yol açmaktadır. İşte 1848 devrimleriyle başlayan ve 20. yüzyıl başlarına kadar süren bu dönem, bu koşulların oluştuğu dönemdir.

Dünyanın kapitalist ülkeler tarafından paylaşılmaya başlanması, kapitalist gelişme içine girmiş ya da girmemiş ülkelerin **bağımsız gelişmelerinin** (iç dinamikle) sona erdirilmesi ya da

²⁶ Marks-Engels, *Doğu Sorunu*, s. 33-34.

önemli ölçüde kesintiye uğratılması demektir. Bir başka deyişle, bu ülke topluluklarının **ulusal** gelişimleri engellenmektedir. Böylece dünya çapında bir ulusal sorun, ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkı sorunu ortaya çıkmış olmaktadır.

Böylece bu dönemin ikinci önemli sonucuna varmış bulunuyoruz: **Burjuva devrimini tamamlamış ülkelerin (kapitalist) ulusal-devletlerinin, dünya çapında uluslaşma sürecinin engeli haline gelmesi.** Artık ulus olarak var olmak isteyen topluluklar, her şeyden önce ülkelerini toprak olarak ele geçirmiş olan kapitalist ülkelere karşı mücadele etmek durumundadırlar. Bu mücadele, tekeli-kapitalizmin dünya çapında egemen olmasıyla birlikte **anti-emperyalist** mücadele haline gelmektedir.

Dönemin, serbest rekabetçi kapitalizmden tekeli-kapitalizme geçiş özelliğine sahip olması, öte yandan demokratik devrimini tamamlamış ülkelerin diğer ülkeleri sömürgeleştirmeye başladığı bir dönem olması, pek çok olgunun yan yana görülmesine yol açmıştır. Bunların başında, bir yandan zayıf da olsa iç dinamikle kapitalizmin gelişmeye başladığı ve dolayısıyla bir uluslaşma (kendi pazarına sahip olmak isteyen milli (ulusal) burjuvazinin önderliğinde) çabası içinde olan ülkelerin ulusal kurtuluş mücadeleleri gelir. Özellikle bu dönemde Polonya’da yoğun biçimde görülen bu hareket, Prusya ve Çarlığın askeri güçleri tarafından ezilmiştir. Böylece bir kez daha Avrupa çapında demokrasinin gelişimi sorunu ve bunun önünde feodal askeri devletlerin yarattığı engel ortaya çıkmıştır. Proletarya, bu koşullar içinde “**demokrasiyi kazanmak**” için, bu ulusal kurtuluş hareketlerini desteklemek durumunda olmuştur.

Polonya’nın ulusal bağımsızlığı konusunda Marks-Engels şöyle diyorlardı:

“Avrupalı işçiler bu sorunla niye ilgileniyorlar? Birincisi, çünkü orta sınıf yazarları ve ajitatörleri, kıta üzerindeki her türden milliyetleri, İrlanda’yı bile himaye ederken, bu sorunu örtbas etmede gizlice işbirliği yapıyorlar. Bu suskunluk neden? **Çünkü, hem aristokratlar, ve hem de burjuvalar, geri plandaki karanlık Asyatik güce, işçi sınıfının artan üstünlüğü karşısında başvurulacak son kaynak gözüyle bakıyorlar.** Bu güç, ancak, Polonya’nın demokratik bir temel üzerinde yeniden kurulması

ile etkin bir biçimde aldedilebilir.”²⁷ (abç)

Diğer bir olgu ise, Batı-Avrupa kapitalizmi ile ittifak kuramamış ya da kurulmamış feodal-askeri devletlerin parçalanması ve bu süreçte ortaya çıkan özgün ulusal kurtuluş hareketleridir.

Marks-Engels, proletaryanın devrimi açısından olaylara bakarak, burjuvazinin feodal-askeri devletler ile kurdukları ilişkiyi, proletaryaya karşı, proletarya devrimine karşı daha güçlü bir askeri gücün yaratılması olarak değerlendirmişlerdir. Bunun sonucu olarak da, özellikle “Avrupa Türkiye’si” olarak ele aldıkları Balkanlar’da gelişen “ulusal” hareketlerin “gerici” niteliğini ortaya koymuşlar ve buna karşı kararlı bir tutum alınmasını savunmuşlardır. Marks-Engels’in bu tavrı, doğrudan proletaryanın **yakın zamanda gerçekleştireceği devrimine** bağlıdır. Onlar, her zaman ulusal savaşları ve ulusal gelişmeleri proletaryanın devrimci mücadelesine göre ele almışlardır. Bu da Marks ve Engels’teki enternasyonalizmin temellerini ortaya koyar. Bu açıdan büyük devletlerin (feodal ya da kapitalist) parçalanmasına, özellikle de bir başka feodal devlet tarafından fethine (ilhak) karşı çıkmışlardır. *

1848 devrimlerinden 1900'lere kadar Avrupa’da iki ana sorun, ulusal sorun ve ulusal gelişmenin kapitalist devletler tarafından engellenmesi olarak belirginleşmektedir. Böylece Osmanlı İmparatorluğu ve Doğu-Avrupa ulusal-toplulukları iki ana konu olarak belirginleşmektedir.

Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu toprakları içinde ortaya çıkan “ulusal hareketler”, dünya çapında yeni bir olgunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu da “**Balkanizasyon**” adı verilen, geri ülkelerin ulusal-topluluk esasına göre küçük parçalara bölünmesi olgusudur. Bu, emperyalist-kapitalist ülkeler tarafından temel bir politika olarak benimsendiği oranda geniş ölçüde uygulanmıştır. Bu politikanın esası, ulusal-topluluklar içinde en geri ve en milliyetçi ulusal önyargıları kullanarak, birbirlerinden ayrılmış ve bir araya gelmeleri olanaksızlaştırılmış, (ulusal) devletler kurulması-

²⁷ Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: II, s. 201.

* İlginç bir durum olarak, Marks-Engels’in bu perspektiflerinin, toprak devrimine bakış açısıyla çakıştığını belirtebiliriz. Marks ve Engels (daha sonra da Lenin), iktidara geçen proletaryanın büyük toprakları parçalara bölerek, küçük köylü mülkiyetinin yaygınlaştırılmasına karşı çıkmışlardır. Devlet mülkiyeti haline getirilen topraklar, bölünmeyerek (genellikle kapitalist büyük çiftlikler olarak düzenlendikleri için) kolektif çiftlikler haline dönüştürülmesi temel sosyalist uygulama olarak ortaya çıkar.

dır. Bu politikaların uygulandığı dönemin belirleyici özelliği ise, dünyanın toprak olarak paylaşımının tamamlandığı koşullarda, yeneden bir paylaşım savaşına girilmediği bir ortamda, kalıcı bir askeri zaferin elde edilmemesidir. Ve böyle bir dönemde yeni-sömürgelelerin sağlanmasının tek yolu bu olmaktadır. Böylece ortaya çıkan ulusal-devletler, **baştan itibaren** Batı-Avrupa kapitalist ülkelerine **bağımlı ülkeler** olarak ortaya çıkmıştır. Siyasal yönden bağımsızlıklar uluslararası anlaşmalarla garanti altına alınmış, ama öte yandan ekonomik ve mali ilişkilerle emperyalist-kapitalist ülkelerin sömürü alanı haline gelmiş ulusal-devletler gündemdedir. Yan-sömürge olarak tanımlanabilecek bu ülkeler, ulusların kendi kaderlerini, yani siyasal kaderlerini belirleme hakkına **görünüşte** sahiptirler. Ancak ulusal-devletin kuruluşu, doğrudan emperyalist-kapitalist ülkeler eliyle sağlandığı için, yaşamları da bu ülkelere bağlıdır.

Sömürgelelerin (kolonilerle birlikte) yanında yan-sömürgelelerin ortaya çıkması, 19. yüzyılın sonlarında dünya-tarihsel bir olgu haline gelmiştir. Bu yan-sömürgeleler, her şeyden önce, daha önce içinde yer aldıkları feodal devletlerden ayrılarak, belli bir ulusal-topluluk temelinde örgütlenmişlerdir. Birinci dönemde feodal devletlerin, burjuva devrimleriyle içsel olarak dönüşümlerinin tersi bir gelişmenin ürünüdürler.

Sonal olarak ulusal sorunun, her aşılışının proletaryanın iktidar mücadelesinin gelişmesine hizmet ettiği, 1848 sonrası Avrupa tarihi ile iyice belirginleşmiştir. Bu olgu, proletaryanın ulusal sorun karşısındaki tavrının temelini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, ulusal sorun, çözümlenmediği sürece, sınıfsal mücadelenin **başatlık** kazanması ve gelişmesi önünde engel oluşturacağı görülmüştür. Bu nedenle, proletarya, bu sorunu **sınıf mücadelesine bağlayarak çözümlenmek ve ulusal planda birincil sorun haline gelmesini önlemek** durumundadır.

Ulusal sorunu “*ikincil dereceye koymak, bu mücadelenin (proletaryanın iktidar mücadelesinin-B.n.) çıkarımadır. Ulusal soruna bizim yaklaşımımızla burjuva-demokratça yaklaşım arasındaki bütün farklılığı yaratan şey, işte bu noktadan çıkıyor.*”²⁸ (Lenin)

Lenin, Marks-Engels’in bu dönemde, özellikle Polonya sorunu karşısındaki tutumlarını şöyle değerlendirmektedir:

²⁸ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 14.

“... bu somut örnek bize neyi gösterir? Sadece şunu: **1) Avrupa'nın birkaç büyük ve çok büyük ulusunun kurtuluşunun çıkarları, küçük ulusların kurtuluş hareketinden üstündür; 2) demokrasi istemi bir ülkenin dar sınırları içinde değil, Avrupa ölçüsünde –bugün dünya ölçüsünde denmelidir– ele alınmalıdır.**”²⁹ (abç)

“Ulusların kaderlerini tayin hakkı dahil, demokrasinin çeşitli istemleri **mutlak şeyler değildir**, bunlar, **dünya demokratik hareketinin (bugün sosyalist hareketinin) tümünün bir parçasıdır**. Bazı somut durumlarda, parçanın, bütün ile çelişkiye düşme olanağı vardır; o zaman parça atılır. Bir ülkedeki cumhuriyetçi hareket, **bir başka ülkenin entrikalarının aleti olabilir** ve bu işe **kilise, mali çevreler ya da kralcılar katılabilir**; biz o zaman, bu somut hareketi desteklememekle görevliyiz.”³⁰ (abç)

Görüldüğü gibi, ulusal sorun ve ulusal hareketler karşısında proletaryanın tutumu belirli bir “koşullama” içermektedir. “*Bu koşullama, her zaman gereklidir. Ulusal bağımsızlık, hangi durumda olursa olsun, savaştan proletaryanın sınıf çıkarlarıyla, uğrun-da hiçbir koşul koymaksızın savaşmayı gerektirecek bir bağdaşlık içinde değildir.*”³¹ (abç)

Özetlersek:

“Marks ve Engels, somut durumların somut tahlilini yaparken, proletarya devrimine kapitalist ülkelerin bütünü açısından bakmışlardır. Marks ve Engels, proletarya ve dünya emekçilerinin kurtuluşunu, her şeyden önce Avrupa’da ve Amerika’da proleter enternasyonalizminin –I. Enternasyonal’in– iktidara gelmesine bağlamışlardır. Onlar dar milli sınırlar içinde, millet çerçevesinde devrim mücadelesinin hapsedilmesine daima karşı çıkmışlardır. Onlara göre, proletaryanın devrimci mücadelesinin amacı, burjuvazinin çizdiği sınırları aşmak ve ulusların enternasyonalizmini gerçekleştirmektir. Proleterlerin vatani yoktur, onların vatani enternasyondur.

‘Proleterler, bütün ülkelerde bir tek ve aynı menfaa-

²⁹ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 181.

³⁰ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 181-182.

³¹ Kautsky, akt. Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 14-15.

tin; bir tek ve aynı düşmanın, bir tek ve aynı savaşın karşındadırlar, proleterlerin çoğu daha şimdiden tabii olarak milli peşin hükümlerden sıyrılmışlardır; onların bütün hareketleri, temel bakımından insancıl ve milliyet karşıtıdır. **Milliyeti yalnız proleterler ortadan kaldırebilir.**' (Marks)

Fakat bu, her ülkede proletaryanın o sınırlar çerçevesi içinde kendi burjuvazisi ile savaşarak, milli iktidarını kurmaması anlamında yorumlanmamalıdır. Tam tersine, her ülkenin işçi sınıfı, sınıf olarak her şeyden önce kendi ülkesinde iktidarı ele alabilecek şekilde teşkilatlanmalı, kısa ve uzun vadeli taktiklerini, mücadele zemini olarak kabul ettiği ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi şartlarına, yani sosyal yapının tutarlı analizine, hal ve şartların doğru değerlendirilmesine dayandırmalıdır.

Bu açıdan, proletaryanın sınıf mücadelesi, içeriği bakımından değil, sadece formu bakımından millidir.

Lassalle'cilerin etkisi altında kaleme alınmış olan Gotha Programı'ndaki "*işçi sınıfı, bütün uygar ülkelerin işçilerinin ortak çabası olan gayretinin zorunlu sonucunun halkların uluslararası kardeşliği olacağını bilerek, kurtuluş için ilk önce **bugünkü ulusal devlet çerçevesi** içinde çalışır*" metnini meseleyi dar ulusal açıdan aldığı için eleştiren Marks bu konuda şunları söylemektedir:

"*Komünist Manifesto*'nun ve daha önceki sosyalizmin tümünün tersine, Lassalle, işçi hareketini en dar ulusal açıdan kavramıştır. Program tasarınsında Lassalle'nin bu yolu izlenmektedir. Ve bu, Enternasyonalin eyleminden sonra yapılmaktadır !

Besbelli ki, işçi sınıfı, mücadele edebilmek için, **sınıf olarak** kendi ülkesinde örgütlenmelidir ve her ülke ayrı ayrı bu sınıf mücadelesinin sahnesidir. İşte işçi sınıfının mücadelesi, bu anlamda ulusal nitelik taşır, muhtevası bakımından değil, ama Komünist Manifesto'sunda dediği gibi 'şekil bakımından' ulusal!"³² ³³ (abç)

³² Marks-Engels, Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, s. 36.

³³ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim-I*.

İKİNCİ BÖLÜM EMPERYALİZM, ULUSAL SORUN VE MARKSİZM

Serbest rekabetçi kapitalizmin tekelci kapitalizme, yani emperyalizme dönüşmesi, dünya çapında yeni bir durum yaratmıştır. Kapitalist üretim ilişkilerinin üretici güçlerin gelişimi önünde engel haline gelmesi, dolayısıyla yeni bir üretim tarzının ortaya çıkmasının nesnel koşullarının mevcut olması, bu yeni dönemin temel özelliğidir. Lenin emperyalizmin niteliğini şöyle özetlemektedir:

“1) Üretimde ve sermayede görülen yoğunlaşma öyle yüksek bir gelişme derecesine ulaşmıştır ki, ekonomik yaşamda kesin rol oynayan **tekelleri** yaratmıştır;

2) Banka sermayesi sanayi sermayesi ile kaynaşmış ve bu ‘mali-sermaye’ temeli üzerinde bir **mali oligarşi** yaratılmıştır;

3) **Sermaye ihracı**, meta ihracından ayrı olarak, özel bir önem kazanmıştır;

4) Dünyayı aralarında bölüşen **uluslararası tekelci kapitalist birlikler** kurulmuştur;

5) En büyük kapitalist güçlerce **dünyanın toprak bakımından bölüşülmesi tamamlanmıştır.**³⁴ (abç)

Bu temel özellikleriyle emperyalizm, dünya çapında bir “**sömürge sorunu**” ortaya çıkarmıştır. Nitekim emperyalizm, “*dünyanın paylaşılması da, herhangi bir kapitalist devletçe ekonominin bölgelere kolayca yayılan sömürge politikasından, tamamıyla paylaşılmış yeryüzü topraklarının, tekellerin mülkiyetine geçmesi için uygulanan sömürge politikasına geçişi ifade etmektedir.*”³⁵ Bu özelliğiyle de, eski dönemin kolonyalizminden farklı bir sömürgecilik gündemindedir.

“Sömürge politikası da, emperyalizm de, kapitalizmin çağdaş döneminden, hatta kapitalizmden önce vardı. Kölelik üstüne kurulu bulunan Roma, bir sömürge politikası izliyor ve emperyalizmi uyguluyordu. Ama, ekonomik ve toplumsal biçimler arasındaki farkı görmezden gelerek ya da arka planlara iterek, emperyalizmin ‘genel düzeni’ üzerine fikir yürütmek, tıpkı ‘Büyük Roma’ ile ‘Büyük Britanya’ arasında kıyaslamalara girmek gibi bir takım boş palavralara ve bayağılıklara düşürür kişiyi. Çünkü kapitalizmin eski evrelerindeki sömürge politikası bile, mali sermayenin sömürge politikasından temel ayrımlar göstermektedir.”³⁶

Lenin, emperyalizmin “sömürge sorunu”nu ortaya koyuşunu belirlerken, bunun tekellerle, oligarşiyle ve hegemonyacılıkla (egemenlik) bağlarını açıkça ortaya koyarak, bunların “*sayıları gitgide artan küçük ya da zayıf ulusların zengin ya da güçlü birkaç ulus tarafından sömürülmesi*”³⁷ ile bağıntılı biçimde ele alır.

³⁴ Lenin, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, s. 107-108, Sol yay. VII. Baskı.

³⁵ Lenin, *Emperyalizm*, s. 107.

³⁶ Lenin, *Emperyalizm*, s. 99.

³⁷ Lenin, *Emperyalizm*, s. 150.

I. EMPERYALİST SÖMÜRGEÇİLİK VE SÖMÜRGELELER

20. yüzyılın başlarında, özellikle 1903 dünya ekonomik buhranı ile belirginleştiği gibi, serbest rekabetçi kapitalizmin tekelleri kapitalizme dönüşmesi, dünyanın belli başlı ülkelerinde gerçekleşmiştir. Bu ülkeler, (Batı-Avrupa ve Amerika'da) burjuva demokratik devrimlerin tamamlandığı ülkelerdir. Yani uluslaşma süreci tamamlanmış ve ulusal-devletler kurulmuştur. Zaman içinde bu ülkelerde tekellerin ortaya çıkması ve gelişmesi, tekellerin egemenliği ile sonuçlanmıştır. Bundan sonra dünyanın toprak bakımından bölüşülmesi gündeme gelmiştir. Bu bölüşüm, emperyalist ülkelerin ulusal sınırlarının görece bir kararlılık içinde bulunması temelinde gerçekleşmiştir. Böylece bazı ulusal-devletlerin diğer ulusları ve ulusal toplulukları egemenlik altına aldığı ve onları sömürge haline getirdiği bir dönem söz konusudur. (Emperyalizmin "il-hakçı" özelliği esprisi) Artık dünya çapında ulusal sorun, her ulusal-topluluğun kendi iç sorunu olmaktan çıkmış, sömürgeler sorunu olarak genişlemiştir. Ancak, Lenin'in ortaya koyduğu gibi, bu sömürgecilik eski dönemlerin sömürgeciliğinden farklıdır ve temelinde sermaye ihracı yatmaktadır.

Marks "*Kapital*" de eski sömürgeciliği ele alırken "sömürge"yi şöyle nitelemektedir:

"Biz, burada, gerçek sömürgeleri, serbest göçmenlerin yerleştikleri **bakir toprakları** ele alıyoruz. Birleşik Devletler, ekonomik anlamda, bugün bile ancak Avrupa'nın bir sömürgesidir. Ayrıca bu kategoriye, köleliğin kaldırılmasıyla daha önceki koşulların tamamıyla değişmiş olduğu eski plantasyonlar da girer."³⁸ (abç)

Genel olarak literatürde "kolonyalizm" olarak ifade edilen bu tür sömürgecilikte esas olan, toprağın "el konmamış", "bakir" ya da "boş" olmasıdır. Diğer bir yan ise, özel mülkiyet haline dönüş-

³⁸ Marks, *Kapital*, Cilt: I, s. 784, Sol yay. I. Baskı.

meye elverişli bir kamu mülkiyetinin var olmasıdır. Böylece bu “bakir topraklara” yerleşen “göçmenler” bu bölgelere el koyabilmektedirler.

Emperyalist sömürgecilik ise, bu şekilde koloniler kurarak, kendi ulusal sınırları dışındaki topraklara elkonulmasının üstünde yükselmekle birlikte, bundan ayırır. Emperyalist sömürgecilik, sermaye ihracı yoluyla, tamamıyla paylaşılmış toprakların tekelci sermayenin mülkiyeti haline dönüştürülmesine dayanır. Böylece bir yandan, ulusal-toplulukların ulusal-devlet örgütlenmesine sahip olmaları engellenirken, diğer yandan bu tür devlet örgütlenmesine sahip ulusların tekeller tarafından ekonomik ve mali bağımlılık ilişkisi içinde sömürgeleştirilmesi gündemdedir. Böylece dünya çapında iki tip sömürge ortaya çıkmaktadır: **Sömürgeler** ve **yarı-sömürgeler**.

Özetlersek, emperyalist aşamada dünya çapında dört tip ülke görülmektedir:

a) Batı-Avrupa'nın ileri ülkeleri (İngiltere, Fransa, Almanya), ABD, Rusya ve Japonya'nın içinde yer aldığı **büyük emperyalist-kapitalist ülkeler ile sömürgeye sahip küçük ülkeler**. (Belçika, Hollanda, İspanya, Portekiz vb.)

Büyük emperyalist ülkeler içinde Rusya, diğerlerinden bazı farklılıklar gösterir. Bu farklılık, temelde, kapitalizmin egemenliğine karşı, devletin feodal-askeri niteliğiyle biçimlenmiştir. Demokratik devrimin tamamlanmadığı bir ülke durumunda bulunduğu için, Rusya'da “*özel bir siyasal görünüşü olarak*” ulusal eşitsizlik, devlet içinde önemli bir role sahiptir.

Diğer emperyalist ülkeler ise, “*en ileri kapitalist ülkelerdir, hem iktisadi, hem siyasal yönden gelişmişlerdir. Kültürel düzeyleri de çok yüksektir. Ulusal yapı bakımından bu ülkelerin çoğu türdeştir, ya da türdeşe çok yakındır. Bu ülkelerde ulusal eşitsizliğin, özel bir siyasal görünüşü olarak oynadığı rol çok önemsizdir. Bu tür devletler, insanlığın genel kapitalist gelişmesinde, bu türün, tarihsel bakımdan bazı koşullara bağlı ve kalımsız niteliğinden habersiz kişilerin ‘ulusal-devlet’ dediği devlettir*”³⁹

Sömürgelere sahip küçük devletlere gelince, bunların çoğu “*kendi sömürgelelerini, ganimeti paylaşmak için bir araya gelip*

³⁹ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 301.

*anlaşamayan büyük güçlerin çıkar çatışmaları ve sürtüşmelerinden ötürü, elde tutabilmektedir.”⁴⁰ Örneğin Portekiz, “bağımsız ve ege-
men bir devlettir, ama aslında, ikiyüz yıldır İspanya Veraset
Savaşından bu yana İngiliz himayesi altındadır. İngiltere, hasımları
olan Fransa ve İspanya’ya karşı savaşımında, kendi durumunu
kuvvetlendirmek için Portekiz’i ve sahip olduğu sömürgeleri
savunmuştur.”⁴¹*

b) **Doğu-Avrupa ülkeleri** (Çarlık Rusyası hariç), kapitalist gelişme evresine girmiş, ulusal bir topluluk olarak belli oranda örgütlenmiş, zaman zaman ulusal-devletlere sahip olmuş, ancak gelişmeleri dış müdahalelerle engellenmiş ülkeler durumundadır. Bu ülkeler büyük emperyalist devletler tarafından, kendi aralarındaki çelişkinin geldiği düzeye bağlı olarak “**ilhak**” **edilmişlerdir**. (Siyasal ilhak) Siyasal ilhak durumu, giderek bu ülkelerin ekonomik ve mali olarak sömürülmesine ve bu yolla tekellerin mülkiyeti haline dönüştürülmesine temel teşkil etmektedir. Emperyalist ülkelere ekonomik ve mali bağımlılıkları, siyasal ilhak **yoluyla** geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak bunun gelişim düzeyleri ülkeden ülkeye değişmektedir. Buraların, “yeni bir bağımlılık tipi” yaratma özellikleri gelişmektedir.

c) Kapitalist gelişme içine girmekle birlikte bu gelişmenin zayıf olduğu, ama güçlü merkezi-askeri feodal devlet örgütlenmesine sahip olduklarından “bağımsız” bir konumda bulunan ülkeler, bu ülkeler Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Çin, İran vb. dir. “Bağımsız devlet yapısına” sahip olan bu ülkeler “geçici bir biçim” oluştururlar. **Yarı-sömürgeler** olarak tanımlanan bu ülkeler, “*görünüşte siyasal bağımsızlıklarına sahipmiş gibi olan, ama gerçekte mali ve diplomatik bir bağımlılığın ağı içine düşmüş değişik bağımlı ülke*”lerdir.⁴² “*Bunlar, doğada ve toplumda rastlanan geçici şekillerin örneğini oluştururlar. Mali-sermaye, ekonomik ve uluslararası ilişkilerde o denli önemli ve büyük bir güçtür ki, siyasal anlamda tam bağımsızlığa sahip devletlere bile boyun eğdirebilir; zaten eğdirmektedir de. Ama, kuşku yok ki, mali-sermayeye en büyük ‘rahatlığı’, en büyük üstün-*

⁴⁰ Lenin, *Emperyalizm*, s. 99.

⁴¹ Lenin, *Emperyalizm*, s. 104.

⁴² Lenin, *Emperyalizm*, s. 103.

lükleri sağlayan şey, o boyun eğmiş bulunan halkların ve ülkelerin siyasal bağımsızlıklarını da yitirmekte olmasıdır. Yarı-sömürge ülkeler, bu yönden, 'yarı yolda' olan tipik örneklerdir.”⁴³

Bu ülkelerin feodal ya da yarı-feodal üretim ilişkileri içinde bulunmaları, onların mali-sermayeye bağımlı kılınmasında, siyasal ilhakın yeni biçimlerinin ortaya çıkmasına da hizmet etmiştir. Genel olarak emperyalist işgalin, bu tip ülkelerde aldığı biçim, siyasal ilhakın yeni ve geçici biçimini oluşturmaktadır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu, Çin, İran, ve küçük Balkan ülkeleri bu tip ülkelerin en çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır. Yine Latin-Amerika'da bazı ülkeler (Arjantin gibi) bu tip yarı-sömürge ülkeler durumundadır. (“Ticari sömürge”)

d) Son grup ülkeler ise, dünyanın geri kalan kısımlarını kapsayan **sömürge** ülkelerdir. Eski merkantilist dönemden kalma kolonyalizmin ilişkilerini en kaba biçimde sürdürdüğü yerler olarak diğerlerinden ayrılır. Bu ülkeler için (yarı-sömürgeler için de) emperyalizm **“dışsal bir olgu”** olarak varlığını sürdürür. Bu ülkeler toplulukları için emperyalizm, hem kapitalist gelişmenin, hem de uluslaşmanın en büyük engeli durumundadır. Bunların siyasal yönetimleri, ikinci tip ülkelerle benzeşir ve eski kolonyalist dönemden gelen tarihsel bir yönetim biçimi egemendir. Egemen devletin merkezinden atanmış yöneticilerle yönetilirler ve “bağımlı-sömürge” niteliklerine sahiptirler. Ancak ikinci tip ülkeler, **ulus olarak birleşik bir topluluk oluşturdıkları** için, bu son ülkelerden ayrılırlar.

Görüldüğü gibi, emperyalist aşamada, Doğu-Avrupa'da siyasal olarak ilhak edilmiş ulusların varlığı ile sömürge ve yarı-sömürge ülkeler sorunu bir bütün oluşturmaktadır. Emperyalizmin I. bunalım döneminde, birincileri belirleyici bir konumdadır ve bu ülkelerin ulusal sorunlarının çözülmesi **gündemdedir**. Diğerleri ise “geleceğin” sorunu olarak **potansiyel** niteliktedir. Genellikle Doğu-Avrupa'da bulunan ulusların durumu, sözcüğün tam anlamıyla “bağımsız ulusal-devlet” içinde örgütlenme sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ülkelerde ulusal sorun ilhak edilmiş topraklar üzerinde yaşayan ulusların, türdeş olarak kendi devletlerine sahip olmaları şeklinde belirginleşmektedir. Bu durum uluslar arasındaki eşit olmayan ilişkilerin ürünüdür. Bazı uluslar, başka ulusları egemen-

⁴³ Lenin, *Emperyalizm*, s. 99.

likleri altına alabilecek kadar her yönden egemenken, bazı uluslar kendilerini içsel ve dışsal olarak örgütleyebilme olanağına ve asıl olarak da bu hakka sahip değildiler. Bu nedenle ulusal sorun, bu eşitsizliğin ortadan kaldırılmasıyla çözümlenebilir bir sorun olarak tanımlanabilir.

Bu ülkelerde, **demokratik devrimin gerçekleştirilmesi (politik devrim olarak) ulusal sorunun çözümü ile birleşmektedir.** Bir başka deyişle, bu ülkelerde demokratik devrimin tamamlanabilmesi için ülke topluluğunun siyasal düzeyde örgütlenmesi önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Böylece **ulusal sorun, belli topraklar üzerinde yaşayan ulusal-toplulukların türdeş olarak kendi devletlerini kurma hakkına, kendi kaderlerini tayin hakkına sahip olmalarının sağlanmasıyla çözümlenebilecektir.**

“Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, siyasal bağımsızlık demektir.”⁴⁴

“Kendi kaderini tayin etme özgürlüğü, yani bağımsızlık, yani ezen uluslardan ayrılma özgürlüğü(dür)”⁴⁵

“Programımızın maddesi, siyasi kaderi tayinden, yani ayrılma ve ayrı devlet kurma hakkından başka anlama gelecek biçimde yorumlanamaz.”⁴⁶

Lenin'in bu sözleriyle ulusal sorunun çözüm düzeyi iyice belirginleşmektedir. Ancak, yukarıda belirttiğimiz gibi, bu ülkelerde ulusal sorun demokratik devrim sorunundan ayrı olarak ele alınmaz. Stalin'in deyişle, “ulusal sorunun çözülmesinin temeli ve önkoşulu ülkenin demokratikleştirilmesidir.”⁴⁷ Lenin, bu bağlantıyı, proletarya açısından, “demokratik bir Anayasaya dayalı bir cumhuriyet”⁴⁸ istemi ile formüle eder. Böyle bir cumhuriyet ise, hiç şüphesiz ancak bir devrimle olanaklıdır. Bu durum, proletaryanın demokratik devrim programı ile örtüşür. Ve bu programda da, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının yer alması, bu hakkın özsel olarak demokratik bir hak olmasından kaynaklanır.

“Ulusların kaderlerini tayin hakkı, demokratik bir dü-

⁴⁴ Lenin, *Marxizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 51, Sol Yay. I. Baskı.

⁴⁵ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 237.

⁴⁶ Lenin, *Marxizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 94.

⁴⁷ Stalin, *Marxizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 73.

⁴⁸ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 11.

zeni zorunlu kılar, **öyle ki**, bu düzende sadece genel olarak demokrasi ile yetinilemez, burada, özel olarak ayrılma sorununun **demokratik olmayan** yoldan çözülme bağlamak **olanaklı değildir**. Demokrasi, genel anlamıyla, savaşı ve ezici bir milliyetçilikle bağdaşabilir.”⁴⁹

Bu nedenle proletarya, ulusal sorunun çözümünü salt istemekle yetinmez, aynı zamanda, bunun, “**demokratik olmayan yollardan**” **çözümüne de karşı çıkmak zorundadır**. Lenin, proletaryanın sorun karşısındaki tutumunu şöyle tanımlamaktadır:

“Proletarya, demokrasi aracılığıyla, yani demokrasiyi tam uygulayarak ve mücadelenin her adımını, en kararlı biçimde formüle edilmiş, demokratik istemlerle ilişkilendirerek zafer kazanabilir, böyle yapmaksızın kazanamaz. Sosyalist devrimi ve kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi, demokrasinin sorunlarından *yalnızca biriyle*, burada ulusal sorunla *karşı karşıya koymak* saçmadır. Kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi, *bütün* demokratik isteklerle, yani cumhuriyet, halk ordusu (*militia*), resmi görevlilerin halk tarafından seçilmesi, kadınlara eşit hak verilmesi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, vb. gibi isteklerle ilgili devrimci bir program ve taktiklerle *birleştirmeliyiz*.”⁵⁰

Ulusal sorunun Lenin tarafından bu konuş tarzı, genel olarak tüm uluslar için geçerli olmakla birlikte, Doğu-Avrupa ülkeleri için güncel bir sorun durumundadır. Bu ülkelerin ayıncı özelliği, diğer emperyalist sömürgelerden farklılığı, **kapitalizmin iç dinamikle gelişmiş** olmasıdır.

“Avrupa’da bağımlı ulusların büyük çoğunluğu (ama hepsi değil; Arnavutlar, Rusya çevresinde bulunan bir çok halklar) **kapitalist bakımından** sömürgelere kıyasla daha gelişmiştir. Ama ulusal baskıya ve ilhaklara karşı direnişi güçlendiren de budur... Hiç kuşkusuz kapitalizm üretici güçleri, Polonya’da, Ukrayna’da, Finlandiya’da, Alsace’de, Hindistan’dakinden, Türkistan’dakinden, Mısır’dakinden ve öteki salt sömürge bölgelerinkinden **çok**

⁴⁹ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 11-12.

⁵⁰ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 230-231.

daha güçlü, çok daha hızlı ve daha bağımsız olarak geliştirmektedir. Meta üretiminin hüküm sürdüğü bir toplumda, **sermaye olmadan** hiçbir bağımsız gelişme, genel olarak herhangi bir gelişme **olanaklı değildir.** Avrupa’da bağımlı ulusların hem kendi sermayeleri vardır, hem de bunlar çok çeşitli **koşullarda** sermaye edinme olanaklarına sahiptirler. **Sömürgelerin kendi sermayeleri, ya da sözü edilecek kendi sermayeleri yoktur.** Ve finans kapital altında, **siyasal bağımlılık koşulu olmadan hiçbir sömürge sermaye edinemez.**⁵¹ (abç)

Ancak sorun, yalın olarak ulusların siyasal bağımsızlıklarına sahip olmaları ya da kendi kaderini tayin hakkını **elde etmeleri** olarak belirginleşemez. Bir başka deyişle, “ezilen bir ulusun onu ilhak etmiş olan devletlerin sınırları içinde zorla tutulmasına karşı olmak” ve dolayısıyla bu uluslara ayrılma hakkının tanınması, her ülke için geçerli değildir. İlhak edilmiş uluslar ve sömürgeler dışındaki bazı ülkelerde, yani bazı **yarı-sömürgelerde** bazı özgül durum vardır. Bu ülkeler, “bağımsız” bir devlet örgütlenmesine sahiptirler, dolayısıyla bu ülke toplulukları için siyasal geleceklerini belirleme hakkı, doğrudan demokratik devrimin gerçekleştirilmesiyle bütünüdür. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu’nda, devlet sınırları içindeki çeşitli uluslar, ulusal-topluluklar için “ayrılma hakkı”nın tanınması ya da elde edilmesi söz konusu iken, “egemen ulus” açısından, sorun, **bağımsızlığın korunması** şeklinde ortaya çıkar. Ancak somut tarihsel koşullarda Osmanlı İmparatorluğu’nda egemen feodal üretim ilişkileri, kendi içinde belli bir ulusal birliğin (Türkler) üzerinde yükselen modern anlamda bir ulusal-devlet kurulmasını engellemektedir. Bu durumda, ya tarihsel olarak diğer feodal imparatorluklarda olduğu gibi **içsel bir sorun olarak** burjuva demokratik devrimi gerçekleştirilecektir (ki bu durumda devlet, ulusal esasa göre yeniden biçimlenecektir), ya da gerçek bir dağılım sürecinden sonra, her ulusal-topluluğun kendi ulusal birliğini sağlaması gündeme gelecektir. Şüphesiz her iki durumda da ulusların kaderlerini tayin hakkı gündemdedir. Ancak birinci durumda, emperyalizm koşullarında kendi kaderini tayin hakkının, **dış müdahalenin reddedilmesi yanının öne çıkmasına yol açar.** Bu, Osmanlı

⁵¹ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 180.

İmparatorluğunda **mevcut devletin ulusunu oluşturmak** şeklinde ifade edilebilir. Marks'ın belirttiği gibi, “*toplumun sınıf ilişkileri, çeşitli soylar arasındaki ilişkiler kadar karışmış olduğu için, Türkleri, Türkiye'nin yönetici sınıfı diye tanımlamamız hayli güç*” olmasının ürünü bir ifadedir.⁵²

Diyebiliriz ki, feodal üretim ilişkilerinin egemen olduğu, ama bağımsız devlet örgütlenmesine sahip ülkelerde ulusların kaderlerini tayin hakkı, bu ülkelerin **iç işlerine** yabancı ve emperyalist müdahalenin reddedilmesi olarak belirginleşir. Bu, rejimleri ve devlet biçimleri ne olursa olsun, uluslar arasında yapılmış anlaşmalarla belirlenmiş sınırlar üstünde egemen olan devletlerin “barış içinde birarada yaşaması” ilkesinin temellerini teşkil eder. Bu ilke, emperyalist dönemde, zaman içinde ağır basan yan olarak belirginleşir.

Buradan çıkan diğer bir sonuç ise, uluslar arasındaki ilişkilerin tek bir biçime bağlı olmadığıdır. Tersine, ilişkiler değişik biçimlerde ortaya çıkabilir, ama temel ilkeler üzerinde olmalıdır. Proletarya açısından bu ilke, sosyalist devrim anlayışına uygun olarak, “uluslar arasında demokratik ilişkilere dayanmak” olarak formüle edilebilir. **Ulusal-devletlerin eşitliği ve eşit haklara sahip olması ve ulusal-devletlerin karşılıklı demokratik ilişkilerinin kurulması zorunludur. Ancak bu, ulusların ve ulusal-toplulukların, örgütlenmiş olsun ya da olmasın, eşitliği ve eşit haklara sahip olması ile olanaklıdır.**

Ulusların kendi kaderini tayin hakkına sahip olması, uluslar arasında demokratik ilişkilerin kurulması, proletaryanın ulusal sınırları içinde iktidarı ele geçirmesinin de önkoşuludur. Aksi halde proletaryanın, iktidarı dünya çapında ele geçirmesinden söz etmek gerekecektir. Bir başka deyişle, proletarya devrimlerinin **zamandaş** olarak gerçekleştirilmesi gerekecektir. Oysa kapitalizmin eşitsiz gelişim yasası, proletarya devriminin asla zamandaş olmayacağını göstermiştir. Bu nedenle, ulusların kendi kaderini tayin hakkı, bağımsız devlet olarak var olma ve bu devlet içinde kendi siyasal kaderini topluluğun belirlemesi, proletaryanın iktidarı mücadelesini ilerletici özelliklere sahiptir.

Lenin, proletaryanın ulusal sınırlar içinde iktidarı ele geçirebilmesi için kendi burjuvazisiyle bir “iç savaşa” girişmesinin tarih-

⁵² Marks-Engels, *Doğu Sorunu*, s. 19.

sel kaçınılmazlığından yola çıkarak şöyle demektedir:

“Uluslar arasında etkin biçimde düzenlenmiş demokratik ilişkiler olmadıkça –bunun sonucu olarak ayrılma özgürlüğü tanınmadıkça– genel olarak tüm ulusların işçilerinin ve emekçi halkının burjuvaziye karşı iç savaş vermesi olanaksızdır.”⁵³ (abç)

Diyebiliriz ki, ulusların kendi kaderini tayin hakkı, yalnızca uluslara ait bir hak değil, aynı zamanda uluslar arasındaki ilişkilerin demokratik içeriğini belirleyen bir haktır.

Özetlersek, kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının birinci döneminde, ulusal sorun, uluslaşma ve ulusal hareketler, Batı-Avrupa ve Amerika gibi ileri ülkelerde “geçmişin malıdır”. Buralarda burjuva demokratik devrimler tamamlanmıştır. Yarı-sömürgelerde ve ilhak edilmiş ulusal-devletlerde ise, ulusal hareket, “bugünün olayıdır” ve demokratik devrimler bu ülkelerin gündemindedir. Dünyanın diğer bölgelerinde ise, yani sömürgelerde ise, ulusal hareketler “geleceğin olayıdır”.⁵⁴

⁵³ Lenin, *Marksızmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 26.

⁵⁴ Lenin, *age*, s. 42.

II.
I. BUNALIM DÖNEMİNDE
ULUSAL SORUN KARŞISINDA SINIFLARIN TUTUMU

Demokratik devrimin tamamlandığı, dolayısıyla kapitalizmin alt-yapıdan üst-yapıya kadar tüm topluma egemen olduğu ülkelerde, ulusal sınıf bileşimi iki temel üzerindedir: **Kapitalist sınıf** ve **proletarya**. Ancak kapitalist bir toplum bu iki temel sınıftan meydana gelmekle birlikte, bunların arasında yer alan ara tabakalar ve sınıflar bulunmaktadır. Bunlar, **toprak sahipleri, kent ve kır küçük-burjuvazisidir**. Dolayısıyla I. bunalım döneminde ulusal sorun karşısında sınıfların tutumu irdelenirken bu üç kesim ayrı ayrı ele alınmalıdır.

I. bunalım döneminde demokratik devrimin tamamlanmadığı ülkelerde ise sınıfların durumu biraz değişiktir. I. bunalım döneminde ulusal hareketlerin gündemde olduğu ülkelerde, “ezilen ulus” düzeyinde şu sınıf ve tabakalar mevcuttur: **Milli burjuvazi, kent küçük-burjuvazisi, bir bütün olarak köylülük, feodal toprak sahipleri** (işbirlikçi kesimler bunların dışındadır) ve **proletarya**.

Şimdi bu sınıfların ulusal sorun karşısındaki tutumlarını ele alalım.

a) **Bir bütün olarak burjuvazi, özel olarak emperyalist-kapitalist ülkelerin burjuvazisi**

Burjuvazinin ulusal sorunlar karşısındaki tavrı, tümüyle emperyalist sömürgecilikten kaynaklanmaktadır. Yağmacılık olarak ortaya çıkan emperyalist sömürgecilik, üstünde yükseldiği kolonyalist ilişkilerce belirlenmiştir. Sermaye ihracı, geçmiş dönemlerde koloniler aracılığıyla ve büyük ölçüde yerli halkın köleleştirilmesi temelinde (gerekirse başka ülkelere bu kölelerin taşınmasıyla) gerçekleştirilen hammadde üretiminin genişletilmesi ve rakip emperyalist ülkelerle rekabet edecek düzeyde bir maliyetle sağlanması

amacıyla yapılmaktadır. Bu, aynı zamanda buraların dünya pazarının içine çekilmesi sonucunu doğurmaktadır. Gerçek anlamda emperyalist sömürü gündemdedir. Bu nedenle, emperyalist-kapitalist ülke burjuvazisi, ulusların gelişmesinin ve bağımsız olarak var oluşlarının karşısındadır. Genel olarak mevcut statünün devamından yana tavır alırken, kendi aralarındaki uzlaşmaz çelişki tarafından belirlenen özgün tavırlar sergilerler.

I. bunalım döneminde ileri emperyalist ülke olan İngiltere ile eşitsiz ve sıçramalı gelişimle ileri fırlayan Almanya arasındaki pazar mücadelesi, ulusal sorun karşısında iki ayrı tavır ortaya koymuştur. Bu tavırların ortak yanını, “düşmanın düşmanı dostumdur” politikası oluşturmaktadır. 1914’de başlayan paylaşım savaşıyla doruk noktasına varan İngiltere-Almanya çelişkisi, 1900-1914 arasındaki “barış” döneminde ulusal hareketlerin bu iki emperyalist güç tarafından (müttefikleriyle birlikte) desteklenmesi ya da ezilmesi şeklinde kendini dışa vurmuştur. Almanya ile sınırdaş olan ulusların topraklarını ilhak etmiş bulunan Çarlık Rusyası ile Alman emperyalizminin karşı karşıya gelişi, Çarlığın, İngiltere ile ittifakının da temelini oluşturmaktadır. Aynı şekilde Almanya ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun ittifakı da bu zorunlulukla belirlenmiştir. Yine deniz aşırı topraklarda sömürgeler oluşturma olanağına sahip olmayan Almanya için, en yakın pazar yerlerinden bir diğeri de Fransa ile olan sınır bölgesidir. (Alsace-Lorren, Lüksemburg, Belçika vb.) Bu da Fransa’nın İngiltere ve Çarlık Rusyası ile ittifakını getirmektedir. Bu durumda, Almanya’nın gelişen pazar sorununu çözümlemek için ulaşabileceği kara topraklarının en geniş olan Osmanlı İmparatorluğu olmaktadır. Osmanlılar ise Kuzey Afrika ve Arabistan’da İngiliz ve Fransız emperyalistleri karşısında sürekli toprak yitirmektedir. Böylece Almanya’nın Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasına karşı çıkması, Osmanlı İmparatorluğunun “bağımsızlığı”ndan yana olması kolayca anlaşılmaktadır. Ama bu tutum aynı zamanda Almanya ile Osmanlılar arasında kurulan ittifakın da temeli olmaktadır.*

Sözcüğün tam anlamıyla emperyalist ülke burjuvazilerinin

* Almanya’nın Osmanlı İmparatorluğu karşısındaki tutumu, yani “bağımsız”lığını gözetmesi, bu dönemde Alman Sosyal Demokrat Partisi tarafından da savunulan bir tutumdur, bu tutuma karşı çıkan Rosa Luxemburg, Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasının kaçınılmaz olduğunu belirterek, bunun yapay olarak durdurulmasına karşı çıkar.

ulusal sorun karşısındaki tutumları, pazar sorunu olarak vardır. Destekledikleri ulusal hareketler, rakip emperyalist ülkenin sömürge ya da yarı-sömürge durumundaki ülkelerdeki ulusal hareketlerdir. Böylece tekelci kapitalizm koşullarında tarihsel olarak burjuvazinin devrimci niteliğini yitirmiş olması, siyasal olarak gericileşmesi ve yağmacı bir politika izlemesi açık hale gelmektedir. Bu koşullarda bağımlı ulusun yapabileceği şeyler ise, ya bir başka emperyalist ülkenin himayesini (mandası) kabul ederek mevcut egemen emperyalist ulusa karşı çıkmaktır; ya da tüm emperyalist ülkelerden bağımsız olarak ulusal sorununu kendisinin çözmesidir. Her iki durumda da sorunun çözümü **emperyalistler arası bir savaş koşullarına** ve dolayısıyla **bu savaşın sonuçlarına bağlıdır**. Böylece “ezilen ulus” burjuvazisinin tavrı da ortaya çıkmaktadır. Bu tavır, esas olarak, olası bir emperyalistler arası savaşta hangi emperyalist ülkenin zafer kazanacağını **kestirmeye** ilişkindir. Bu da kapalı kapılar ardında, **gizli diplomasi** yoluyla yapılacak anlaşmalarla sorunun çözümünü beklemek demektir. Bunun kaçınılmaz öncülü ise, bağımlı ulusun egemen sınıfları arasında belli bir **“uzlaşma”** ya da **“birliğin”** oluşturulması gereğidir. Böylece bağımlı ulus burjuvazisi aristokrasi ile (feodal egemenlerle) ittifak kurmaktadır. Ve bu ittifak temelinde egemen emperyalist ülke ile uzlaşma yolları arar. Ama bunu yaparken, diğer yandan da egemen emperyalist ülkenin düşmanı ile gizli pazarlığa girerler. (Bu aynı zamanda tepeden oluşturulmuş iç ulusal birliğin iç çelişkilerinin dışa vurumudur da.) Lenin bu tutumu, kendi bağımsız ulusal-devletini en kolay ve en doğal biçimde gerçeğe dönüştürebileceğini düşündüğü iki ulusun, Polonya ve Finlandiya’nın tahlilini yaparken şöyle belirtmektedir:

“1905 devrim deneyimi göstermiştir ki, bu iki ulus içinde bile, egemen sınıflar, **toprak sahipleri ve burjuvazi**, özgürlük için devrimci mücadeleyi reddetmekte, Finlandiya ve Polonya’nın devrimci proletaryasından korktukları için, Rusya’nın egemen sınıflarıyla ve Çarlık monarşisiyle *rapprochement* (uzlaşma) yollarını aramaktadırlar”⁵⁵ (abç)

Ve yine Lenin, bir başka yerde, burjuvazinin bu tutumunu

⁵⁵ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 96.

şöyle ifade etmektedir:

“Uluslara yapılan her baskı, geniş halk yığınlarının direncini davet eder; ulus olarak baskı altında kalan halkın direnci, her zaman, ulusal ayaklanma eğilimi gösterir. Ezilen ulus burjuvazisinin (hele hele Avusturya ve Rusya’da) bir yandan pratikte, **kendi halkından gizli olarak ve ona karşı**, ezen ulusun burjuvazisiyle gerici anlaşmalara girerken, bir yandan da **ulusal ayaklanmadan söz etmesi** hiçte seyrek görülen bir şey değildir.”⁵⁶
(abc)

Ezilen ulusun burjuvazisinin, kendi devrimini yapmaktan bu uzaklaşışı (devrimci niteliğini yitirmesi) ulusal sorunun çözümünde tarihsel bir olasılığın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Doktrinerliğe düşmeksizin hesaba katılmamazlık edilemeyecek bu olasılığı Lenin şöyle ifade eder:

“Şimdiki savaşın (I. yeniden paylaşım savaşı kastediliyor-b.n.) belli bir sonuca ulaşması durumunda Avrupa’da yeni devletler (Polonya, Finlandiya vb.) kurulmasının, emperyalizmin ve onun iktidarının gelişmesi koşullarını bozmaksızın tam olarak ‘gerçekleştirilmesi’ mümkündür. Tam tersine, böyle bir durum, mali-sermayenin etkisini, değini noktalarını ve baskısını artırır. Fakat savaşın daha başka bir sonuca ulaşması halinde de yeni Macaristan, Çekoslovakya vb. devletlerin kurulması, aynı şekilde ‘gerçekleştirilebilir’. Britanya emperyalistleri, zafer kazanacaklarını hesaplayarak, şimdiden bu ikinci sonucu planlıyorlar. Emperyalist çağ, dünya emperyalist ilişkilerinin **sınırları çerçevesinde** ulusal siyasal bağımsızlık için çaba gösterilmesini ya da bunun ‘elde edilebilirliği’ni yıkmıyor. Ne var ki, bu sınırların dışında, cumhuriyetçi bir Rusya, ya da genel olarak, dünyanın herhangi bir yerinde büyük bir demokratik dönüşüm, **bir dizi devrimlere girişmeksizin ‘gerçekleştirilemez’ ve sosyalizm olmaksızın istikrarlı hale gelemez.**”⁵⁷ (abc)

⁵⁶ Lenin, *Marksızmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 73-74.

⁵⁷ Lenin, *Marksızmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 63.

b) Küçük-burjuvazinin ulusal sorun karşısındaki tutumu

1848'den beri küçük-burjuvazinin demokratik devrim karşısındaki tutumu ve küçük-burjuva milliyetçiliği, bu sınıfın ulusal sorun karşısındaki konumunu belirlemektedir. Küçük-burjuvazinin, ilk büyük burjuva devrimlerinden sonra, kapitalizmin dünya çapında egemen hale gelmesiyle **büyük burjuvazinin aristokrasi ile ittifaka girmesiyle başlayan siyasal gericilik döneminde**, demokratik harekete katılışı ve bu hareketler içindeki yerini birinci bölümde görmüştük. Emperyalist dönemde gecikmiş burjuva devrimlerine sahne olan ülkelerde küçük-burjuvazinin durumunu kavramak için bu konuyu biraz açalım.

1848 devrimleri döneminde küçük-burjuvaziye Marks-Engels ayrıntılı biçimde tahlil etmişlerdir. Bu tahlillerin tarihsel önemi, aynı dönemde formüle edilen "**kesintisiz devrim**" teorisi ile birlikte anlaşılabilir.

"1848'de Alman liberal burjuvazisinin halka karşı oynadığı **haince rolü**, yaklaşan devrimde 1848 öncesinde liberal burjuvazinin tuttuğu yerin **aynısını** şimdi muhalefette tutan **demokratik küçük-burjuvazi üstlenecektir. İşçiler için eski liberal partiden çok daha tehlikeli olan bu parti**, demokratik parti, üç unsurdan oluşuyor:

1) Büyük burjuvazinin, feodalizmin ve mutlakiyetçiliğin derhal ve tamamıyla kaldırılması amacını güden **en ileri kesimleri ...**

2) Esas amaçları az çok demokratik bir federal devletin kurulması olan **demokratik-anayasacı küçük-burjuvazi**,

3) İsviçre'dekine benzer federatif bir Alman cumhuriyetini ülkü edinmiş olan ve şimdi de, büyük sermayenin küçük sermaye üzerindeki, –büyük burjuvazinin küçük-burjuvazi üzerindeki– baskısını kaldırmak gibi kutsal bir arzu güttüklerinden kendilerini, kızıl ve sosyal demokrat olarak adlandıran **cumhuriyetçi küçük-burjuvazi**.⁵⁸ (abç)

⁵⁸ Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: I, s. 215-16.

Bu nitelikleri ve bölümleri ile küçük-burjuvazi karşısında proletaryanın tutumunu Marks-Engels şöyle belirlerler:

“Devrimci işçi partisinin, küçük burjuva demokratlar karşısındaki tutumu şöyledir: **Devirmeyi amaçladığı kesime karşı, onlarla birlikte ilerler; kendi çıkarları uğruna konumlarını pekiştirmeye çalıştıkları her şeyde onlara karşı çıkar.**”⁵⁹ (abç)

Bu, proletaryanın “**hem dostluk, hem mücadele**” ilkesinin en özlü ifadesidir.

Ancak Marks-Engels, sorunun bu şekilde genel çözümü ile yetinmemişler, değişik koşullar altında, bu tutumun nasıl kullanılacağını da ele alıp irdelemişlerdir. Marks-Engels, proletaryanın ve partisinin demokratik küçük-burjuvazi karşısındaki tutumunu üç durumda ele alırlar:

- 1) Küçük-burjuvazinin proletarya gibi ezildiği koşullar,
- 2) Üstünlüğün küçük-burjuvaziye geçmesine yol açacak olan bir devrimci mücadele sırasında,
- 3) Her devrimci mücadele sonrasında, aşağı edilmiş sınıflar ve proletarya üzerinde üstünlük dönemi sırasında küçük-burjuva demokrasisine karşı tutum.

İlk durumda, yani “mevcut düzen içinde”, proletarya ile küçük-burjuvazinin ezildiği koşullarda, demokratik küçük-burjuvazi, proletaryaya “*genel olarak birlik ve uzlaşma öğüt*”lediği, “*ona elini uzattığı*” ve “*her türden görüşü demokratik bir parti içinde kucaklayacak geniş bir muhalefet partisinin kurulması için*” çalıştığı bir ortam vardır.⁶⁰

Proletarya bu noktada, sınıfın bağımsız siyasal örgütlenmesini savunur ve bu tür “geniş” muhalefet örgütlenmesinin tek bir çatı altında yapılmasını reddeder. Çünkü aksi halde proletarya, sahip olduğu ve büyük emeklerle sağlanmış **bağımsız konumunu** yitirecek ve bir kez daha **resmi burjuva demokrasisinin eklentisi** durumuna düşecektir.⁶¹ Bu nedenle küçük-burjuvazinin “birlik” çağrısını “en keskin biçimde reddedilir”. Bu proletaryayı, bu döneme kadar olduğu gibi “*burjuva demokratlarının tezahürat korusu*”

⁵⁹ Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *age, Cilt: 1*, s. 216.

⁶⁰ Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *age, Cilt: 1*, s. 218.

⁶¹ Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *age, Cilt: 1*, s. 218.

olma durumundan kurtaracaktır.

Marks-Engels, küçük-burjuvazinin "birlik" çağrısının bu red-di üzerine yapılabilecek ittifakın "**eşit güçle ve eşit haklarla**" **iki tarafın yan yana duracağı bir ittifak** olabileceğini söylerler. Eğer demokratik küçük-burjuvazi bunu kabul etmezse bu mücadelenin bölünmesini getirmeyecektir. Çünkü "**ortak bir düşmana karşı mücadele durumunda, herhangi bir özel birliğe gerek yoktur.**"⁶² Her sınıf kendi sınıf amaçları doğrultusunda kendi düşmanına karşı (ki burada ortak durumdadır) kendi gücüyle ve kendi üstüne düşen görevleri yerine getirmek durumundadır. Bu açıdan proletarya kendisini silahlandırarak ve kendi öz örgütüyle mücadeleyi sürdürür. Böylece mücadelenin sonucunda "**öz-devrimci işçi hükümeti**" kurulabilmesi olanaklı hale gelir.

İkinci durumda, yani devrimci mücadele **sırasında** birinci durumdaki tutum sürdürülür. İşçilerin "**silahlanmış ve örgütlenmiş olması**" bu dönemde **temel amaçtır.**

Üçüncü durum, "**yeni hükümetler kendi durumlarını pekiştirir pekiştirmez, işçilere karşı mücadeleleri başlatacakları**" döneme ilişkindir. "**Demokratik küçük-burjuvaziye karşı etkin bir muhalefet ortaya koyabilmek için, burada, herşeyden önce, işçilerin bağımsız olarak örgütlenmeleri ve kulüpler içinde toplanmalarını zorunludur.**"⁶³ (abç)

Yeni hükümetlerin kurulmasının ilk sonucu, "**temsili meclis seçimi**" olacağını belirten Marks-Engels, bu seçimde proletaryanın "**bağımsız sınıf adaylarını seçimlere sokması gerektiğini**" söyler. Diğer taraftan da, "**demokratlar nasıl köylülerle birleşiyorlarsa, işçiler de o ölçüde kır proletaryası ile birleşmelidir.**"⁶⁴ Bu, küçük-burjuvazinin proletarya ile feodalizmin tasfiyesi konusunda çatışmasının bir ifadesidir. Sonuçta proletaryanın tavnı şöyle ortaya çıkar:

"İşçiler ... tek ve bölünmez bir Alman cumhuriyeti için çalışmakla kalmamalı, bu cumhuriyet içinde iktidarın en kesin bir biçimde devlet otoritesinin ellerinde toplanması için de çalışmalıdırlar. Topluluklar için özgürlük, öz yönetim vb. demokratik sözlerle yanlış yola

⁶² Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *age, Cilt: 1*, s. 219.

⁶³ Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *age, Cilt: 1*, s. 221.

⁶⁴ Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *age, Cilt: 1*, s. 222.

saptırılmalarına fırsat verilmemelidir. Ortadan kaldırılabilecek bunca orta-çağ kalıntısının hâlâ bulunduğu, kırılması gereken bunca yerel ve bölgesel inatçılığın bulunduğu Almanya gibi bir ülkede, her köyün, her kentin ve her eyaletin, ancak **merkezden** gelen güçle tam yol ilerleyebilecek olan devrimci eylemin önüne yeni bir engel çıkartmasına hiçbir koşul altında izin verilmemelidir.”⁶⁵
(abc)

Bu nedenle, “*hareketin başlangıcında işçiler, elbette, henüz hiçbir doğrudan komünistçe önlem öneremezler. Ama şunları yapabilirler: 1) Demokratları, o güne kadar var olmuş toplumsal düzenin olabildiğince çok alanına müdahale etmek, bu düzenin akışını bozmak ve kendileri ile uzlaştırmak ve olabildiğince çok üretici gücü, ulaşım aracını, fabrikaları, demiryollarını vb. devletin elinde toplama zorunda bırakmak. 2) Her durumda devrimci değil, yalnızca reformist bir biçimde hareket edecek olan demokratların önerilerini en son sınırına dek itmeli ve bunları özel mülkiyete doğrudan saldırı biçimine dönüştürmelidirler.*”⁶⁶

Sonuç olarak, proletarya, “*sınıf çıkarlarının neler oldukları konusunda kafalarını açıklığa kavuşturarak, bağımsız bir parti olarak kendi yerlerini bir an önce alarak ve demokratik küçük-burjuvazinin ikiyüzlü sözleriyle proletarya partisinin bağımsız örgütünden vazgeçme yolunda bir an önce ayartılmaya fırsat vermeksizin, nihai zaferleri için elden geleni bizzat yapmalıdırlar. Savaş naraları ‘devrimin sürekliliği’ olmalıdır.*”⁶⁷

Ulusal sorunun bir iç sorun olduğu evrede küçük-burjuvazinin değişik tutumlarını ve bunlar karşısındaki proleter tutumu bu şekilde özetleyebiliriz. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta Marks-Engels’in tahlillerinde yer alan küçük-burjuvazinin Almanya gibi gecikmiş burjuva demokratik devrimine konu olan kapitalist ülkelere ilişkin olduğudur. Ama yine de bu sınıfın genel özelliklerini içermektedir.

Emperyalist aşamada, kapitalizmin iç dinamiklerle geliştiği ülkelerde küçük-burjuvazinin niteliğini Lenin şöyle ortaya koyar:

⁶⁵ Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *age*, Cilt: 1, s. 223.

⁶⁶ Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *age*, Cilt: 1, s. 224.

⁶⁷ Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı, *age*, Cilt: 1, s. 224-25.

“Kapitalist ülkelerde önde gelen kesimleri II. ve II½. Enternasyonaller tarafından temsil edilen **küçük-burjuva demokratları**, bugün kapitalizmin ana dayanağı olmaya devam ediyorlar. Çünkü bunlar, eğer devrim patlak verirse, emperyalizmin ayrıcalıkları sayesinde yaratılan küçük-burjuva refahını yitireceklerinden korkan sanayi ve ticaret işçileri ile büro görevlilerinin çoğunluğu veya önemlice bir kesimi üzerinde etkilerini sürdürüyorlar.”⁶⁸

Diyebiliriz ki, emperyalist aşamada demokratik devrimin tamamlandığı ülkelerde küçük-burjuvazi **“devrimci demokrat” niteliğini yitirmiştir**. Ancak bu tümüyle karşı-devrimci olduğu demek değildir. Onlar içte tam anlamıyla “konformist” bir tutumla “statükocu” olmuşlardır. Mevcut düzenin (emperyalist) sürmesinden yanadırlar. Dışta ise, emperyalizmin getirmiş olduğu avantajlar nedeniyle, sermaye ihracının destekleyicisidirler. Fakat finans oligarşisinden farklı olarak, “uygar” bir emperyalizmden yanadırlar. Bu da onların **“milliyetçiliği”nin** muhtevasını belirler. Onlar, Lenin’in deyişiyle, “oktobrist kapitalizm”in kendilerinden uzaklaşmasından yanadırlar ve bunun sermaye ihracı ile birlikte “vahşilere” aktarılmasından rahatsız değildirler. Ama “vahşi”lerin (barbarlar) zaman içinde emperyalizme karşı tutum almanan küçük-burjuva milliyetçiliğinin gerçek içeriğini açığa çıkarır. Mücadelenin devamı koşullarında ise tutumları “demokratik” bir görünüm kazanabilir. Bu da küçük-burjuvazinin **ulusların eşitliğini** savunması olarak kendisini dışa vurur. Ama *“küçük-burjuva milliyetçiliği, sadece ulusların eşitliğinin tanınmasını enternasyonalizm olarak nitelendirir ve ulusal egoizme dokunmaz.”*⁶⁹

Lenin’in ifade ettiği gibi, emperyalist aşamada, kapitalist ülkelerde küçük-burjuvazinin ikili karakteri kendisini sosyal-demokrat partilerin politikasında açığa vurur. II. Enternasyonel’in küçük-burjuva milliyetçiliğine ve giderek sosyal-şovenizme sapmasının temelinde bu yatar. Böylece bu hareket **Marksizm dışında** bir siyasal hareket olarak varlığını sürdürmek durumundadır.

I. bunalım döneminde emperyalist-kapitalist ülkelerdeki

⁶⁸ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 426.

⁶⁹ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 390.

küçük-burjuvazinin ulusal sorun karşısındaki tutumu bu şekilde ortaya çıkarken, “ezilen ulus” ya da “bağımlı ulus” düzeyinde bazı farklılıklar ortaya çıkar. Ulusal baskı koşulları altında küçük-burjuvazi (kent ve kır) **milliyetçilik** temelinde kendi ulusunun kurtuluşu yönünde tutum takınır. Ancak ülkede demokratik devrim tamamlanmadığı için aynı zamanda **devrimci-demokratik** bir niteliğe de sahiptir. Bir başka deyişle, emperyalist aşamada bağımlı ulus küçük-burjuvazisi **devrimci-milliyetçi** niteliktedir ve ulusal sorun karşısındaki tutumu bu niteliğine bağlı olarak ortaya çıkar. Devrimcidir, çünkü burjuva demokratik devrimin tamamlanmasını ister; milliyetçidir, çünkü demokratik devrimin en temel engellerinden birisi “ezen ulus” ve onun yerli-feodal işbirlikçileridir. Ancak I. bunalım döneminde demokratik devrimin tamamlanmadığı bağımlı uluslarda burjuvazi bir bütün olarak devrimci niteliğini henüz yitirmiş değildir. Bu nedenle küçük-burjuvazi ulusal ve demokratik mücadelede tek burjuva güç durumunda değildir. Dolayısıyla 1848 devrimlerinde görüldüğü gibi büyük burjuvazinin karşı-devrimci olduğu koşullardaki gibi, görece bağımsız bir siyasal güç olarak faaliyet gösteremez. I. bunalım döneminde demokratik devrimin tamamlanmadığı bağımlı uluslarda burjuvazi içindeki sınıf çelişkileri ikinci durumdadır. “Uzlaşıcı” ulusal burjuvazi ile küçük-burjuvazinin bu **ittifakı**, bu dönemde ulusal hareketin temelini oluşturmaktadır. Bu dönemde bu ulusların hareketlerini “**burjuva kurtuluş hareketi**” olarak niteliyoruz. Bu nedenle I. bunalım döneminde “ezilen ulus” düzeyinde küçük-burjuvazinin ulusal sorun karşısındaki tutumu bir bütün olarak ulusal burjuvazi tarafından belirlenmektedir.

Milli burjuvazi, bu koşullar altında, doğrudan kendi ulusal (burjuva) çıkarlarını ön plana alarak, ulusların kendi kaderini tayin hakkını ayrılmanın mutlaklaştırılmasıyla birleştirerek ele alır. Onlara göre, sorun “pratik”tir ve yanıtlanması gereken soru “ezilen ulus” un ayrılmasını kabul edip etmemek. Bir başka deyişle, ayrılma sorununu ön plana alarak buna karşı kesin bir “evet” ya da “hayır” yanıtı verilmesini isterler. Demokratik bir hak olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, kendi ulusunun ayrılma hakkı ile sınırlandıran burjuvazi bu hakkın her zaman ve her koşulda ayrı devlet kurma şeklinde kullanılmasına indirgeyerek “pratik” bir politika belirler.

“Gerçekte bu, saçmadır; böyle bir tutum, teoride, metafizik bir anlayışı gösterir, pratikte ise, proletaryanın burjuva politikasına boyun eğmesi anlamını taşır. Burjuvazi, her zaman kendi ulusal taleplerini ön plana sürer. Bunları kesinlikle ileri sürer. (Mutlaklık derecesinde ileri sürer-b.n.) Ama proletarya için bu talepler, sınıf mücadelesinin çıkarlarına tabidir. Teorik bakımdan, belirli bir ulusun başka bir ulustan ayrılmasının ya da bu ulusun bir başka ulusla eşitliğinin, burjuva demokratik devrimini tamamlayıp tamamlamayacağını önceden kestirmek olanaksızdır. *Her iki halde de* proletarya için önemli olan şey, kendi sınıfının gelişmesini güvence altına almaktır. Burjuvazi için önemli olan şey, bu gelişmeyi baltalamak ve ‘kendi’ ulusunun amaçlarını proletaryanıninkilerden öne almaktır. Bu nedenle proletarya, kendi kaderini tayin etme *hakkının* tanınması isteğinin, deyim uygun düşerse, olumsuz yönüyle yetinir. Ve hiçbir ulusa, başka bir ulusun *sırtından* üstünlük güvencesi vermeye, bu konuda taahhütlerde bulunmaya kalkışmaz.”⁷⁰

“Ezilen ulusların burjuvazisi, taleplerinin ‘pratik’ olduğu iddiasıyla, proletaryayı, özlemlerini kayıtsız şartsız desteklemeye çağıracaktır. *Belirli* bir ulusun ayrılma hakkı için sadece bir ‘evet’ demek, ayrılma *hakkı* olan bütün ulusların lehine olarak ‘evet’ demekten daha pratiktir.

Proletarya, bu pratikliğin karşısındadır. Proletarya, eşitliği ve ulusal-devlet kurma hakkı eşitliğini tanıırken, bütün ulusların proleterlerinin birliğine pek büyük değer verir, ve her ulusal talebi, her ulusun ayrılma hakkını, işçilerin sınıf mücadelesi *açısından* değerlendirir. Pratikliğe çağrı, burjuva özlemlerinin kayıtsız şartsız kabulüne çağrıdan başka bir şey değildir.”⁷¹ (Lenin)

Genel olarak küçük-burjuvazinin bu dönemdeki tutumunu bu şekilde ortaya koymakla birlikte “ezen ulus” şovenizmi yanında “ezilen ulus”un ya da tek bir devlet içinde bulunan yerel şovenizmin de önemli bir tehlike olduğunu vurgulamak gerekir. Çokluk “ezen

⁷⁰ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 70-71.

⁷¹ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 72.

ulus” ile “ezilen ulus” milliyetçiliği arasında bir ayırım yapılırken, yerel şovenizmin tehlikeli sonuçları gözden kaçınılır. Burada “ezilen ulus”un milliyetçiliğinin, “ezen ulus” milliyetçiliğinden kesin kes ayrılması, bunların dünya demokratik devrim mücadelesinde karşıt konumlarının göz önünde tutulması gerekliliğinin vurgulanması zorunludur. Özellikle “ezilen ulus” un milliyetçiliğinin, “ezen ulus” şovenizmine karşı bir “savunma biçimi”⁷² olduğu unutulmamalıdır. Ancak öte yandan da her milliyetçilik gibi, ezilen ulus” milliyetçiliğinin, zaman içinde “saldırgan bir milliyetçiliğe” ya da şovenizme dönüşme eğilimi içinde olduğu da unutulmamalıdır. Çokluk “ezilen ulus” milliyetçiliği, ulusun kendi kaderini tayin etme hakkını elde ettiği ve bunu bağımsız bir devlet kurmayla somutlaştığı koşullarda, bu milliyetçilik “yerel şovenizm”e, “saldırgan milliyetçiliğe” dönüşebileceği, daha güçsüz ulusları boyunduruk altına almaya yönelebileceği bilinmelidir. Yine de bu yanın öne geçmesi için, “ezilen ulus” un bu durumdan kurtulması önkoşul değildir. Kimi durumlarda henüz kendi kaderini tayin hakkına sahip değilen bile, milliyetçilik şovenizme dönüşebilmektedir. I. bunalım döneminde Kafkas-ötesindeki uluslarda bu tür bir gelişme sık sık ulusal çatışmalara ve katliamlara yol açmıştır.

Genel olarak ulusal sorunun bir **köylü sorunu** olduğu gözden kaçınarak, “ezilen ulus” düzeyinde de ortaya çıkabilecek köylü milliyetçiliğinin saldırgan yanı unutulur. “Ezilen ulus” düzeyinde köylülüğün talebi topraktır ve ulusal toprakların bir başka ulus tarafından ilhak edildiği koşullarda, bu talep ulusal kurtuluş hareketine yol açar. Kendi “ulusal” toprakları üzerinde yabancı ülkenin mülk edinmesinin (ilhak yoluyla) ortadan kaldırılması köylünün kendine ait toprağa sahip olmasına hizmet edeceği düşünülür. Bu, köylü kitlesinin ulusal harekete katılımının maddi temelini oluşturur. Ve bu boyutu ile köylü milliyetçiliği belirginleşir. İşte bu milliyetçilik ile toprak talebi arasındaki ilişki, “ezilen ulus” milliyetçiliğinin “saldırgan milliyetçiliğe” dönüşmesinin maddi temelidir de. Örneğin I. yeniden paylaşım savaşında ve sonrasında Yunanistan’ın durumu böyledir. Böyle bir gelişme tarihsel olarak burjuva demokratik devriminin tamamlanmadığı ülkelerde, burjuvazinin kendi devrimini yapmak yerine feodalizmle ittifaka girmesiyle bağlantılıdır.

⁷² Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 373-74.

Toprak devriminin yapılmamışlığı, köylünün toprak talebinin “daha güçsüz uluslar”ın topraklarının ele geçirilmesiyle karşılanmasına yönelinmektedir.

c) Feodal egemen sınıfların ulusal sorun karşısındaki tutumu

Emperyalizmin I. bunalım döneminde ulusal hareketlerin gündemde olduğu uluslar açısından, feodalizmin ve feodal egemen sınıfların durumu, bunların ulusal sorun karşısındaki tutumunu belirleyebilmek için, herşeyden önce “ezen” ya da “ezilen” ulus düzeyinde üretim ilişkilerinin kapitalist niteliğinin göz önünde tutulması gerekir. Uluslaşma sürecini tamamlamış, ancak bir başka ulus tarafından toprakları ilhak edilmiş ulusların demokratik devrimini tamamlamamış olmaları, bu dönemde feodal egemen sınıfların ulusal hareket karşısındaki tutumunu belirlemektedir. “Ezilen ulus” düzeyinde, alt-yapıda kapitalizmin egemen olmasına karşın, üst-yapı feodal niteliktedir. Ancak ülke emperyalist-kapitalist bir başka ulus tarafından ilhak edildiğinden, üst-yapının feodal niteliği yanında, “ezen ulus”un askeri ve idari yönetimi bulunmaktadır. Klâsik sömürge yönetim sistemi ile feodal yönetimin bu iç içeliği, son tahlilde “ezen ulus”un, yani emperyalizmin feodalizmle ittifak kurmasından başka birşey değildir. Bu açıdan ulusal hareket kaçınılmaz olarak **anti-feodal** yani **demokratik** nitelik almaktadır. Bu dönemdeki ulusal hareketlerin kaçınılmaz olarak demokratik nitelikte olmalarının temeli burada bulunmaktadır.

“Ezilen ulus”un kendi kaderini tayin hakkı için yürüttüğü mücadelenin anti-feodal mücadele ile birleşmesi, hareketin burjuva-demokratik niteliğini, demokratik devrimin tamamlanması yönünde bir hareket olmasını göstermektedir. Bu uluslarda feodal egemen sınıflar, bir yandan gelişen kapitalizmin tehdidi altında iken, diğer yandan “ezen ulus”un sermayesinin getirdiği tehditle yüzyüze bulunmaktadır. Onların eski ayrıcalıklarını koruyabilmelerinin tek yolu “ezen ulus” ile yaptıkları ittifakın sürmesinden geçmektedir. Bu ise, ulusun kendi kaderini tayin hakkına sahip olmaması, “ezilen ulus” statüsünü sürdürmesiyle özdeşdir. **Ancak yine de gerek iç dinamiğin baskısı, gerekse “ezen ulus” burjuvazisiyle “ezilen ulus” burjuvazisi arasında belli bir “uzlaşma”nın**

ortaya çıkması ile feodal egemen sınıflar, ulusal topraklar üzerinde eski güçlerini sürekli yitirmekle yüzyüzedirler. İşte bu koşullar içinde, feodal egemen sınıf ulusal taleplerin sözcüsü olmaya çalışır. Ancak üretim ilişkilerinin kapitalist niteliği ile ulusun burjuva özü karşısında, bu son manevraları da fazlaca işe yaramamaktadır. Genellikle feodal egemen sınıf kendisinin egemen olduğu toprakların her açıdan ilhak edildiği ve her türden yerel otoritelerin etkisizleştirildiği koşullarda ulusal sorunla ilgilenmeye başlamaktadır. (Zaten bu durum “ezen ulus” ile kurduğu ittifakın sonu demektir) Stalin, feodal egemen sınıfların gerek iç dinamiklerle gelişen kapitalizmin etkisiyle, gerekse “ezen ulus”un ilhaklarıyla etkinliğini yitirmesi karşısındaki tutumunu şöyle ortaya koymaktadır:

“Sözgelişi bizde Gürcü aristokrasisi Gürcistan’ın Rusya’ya bağlanmasından sonra Gürcü kralların yönetiminde sahip olduğu eski ayrıcalıkları ve iktidarı yitirmenin kendisi için ne kadar yararsız olduğunu anlayarak ‘sırf bu bağımlılığın bile’ saygınlığını düşürücü olduğunu düşünerek ‘Gürcistan’ın kurtuluşunu’ istediği zaman ‘aristokrasinin ulusal sorunu’ denilen ulusal sorun vardı. Aristokrasi bununla, Gürcistan’ın başına Gürcü krallarıyla aristokrasiyi getirmek ve böylece Gürcü halkının kaderini bunlara teslim etmek istiyordu. Bu bir **feodal krallık milliyetçiliği** idi. Bu hareket Gürcistan’ın yaşamında önemli hiçbir iz bırakmadığı gibi, Gürcü soylularının Kafkasya’daki Rus iktidar sahiplerine karşı giriştikleri birkaç komplo dışında onun başarı kazandığı hiçbir olay da yoktur. Zaten zayıf olan bu hareketi temelden yok etmek için toplumsal yaşamın olaylarının ona sadece hafifçe dokunmaması yetecekti. Ve gerçekten de meta ekonomisinin gelişmesi, köleliğin kaldırılması, soylular bankasının kurulması, köyde ve kentte sınıf mücadelesinin güçlenmesi güçlenen köy yoksulları hareketi vb. bütün bunlar Gürcü aristokrasisine ve aynı zamanda onunla birlikte ‘feodal kralcı milliyetçiliğe’ öldürücü bir darbe indirdi. Gürcü aristokrasisi **iki gruba ayrıldı**. Bunlardan biri her türlü ‘milliyetçilikten’ vazgeçerek, karşılık olarak **Rus otokrasinden sıcak koltuklar, ucuz kredi, tarım araçları ve hükümetin köy eşkıyalarına karşı**

korunmasını vb. şeyleri sağlamak için elini ona uzattı. Gürcü aristokrasininin daha zayıf olan diğer grubu Gürcü piskoposları ve arşimantridleriyle yeniden dostluk kurarak yaşamdan kovulan ‘milliyetçiliğe’ **kilisenin kanatları altına sığınarak** sağladı. Bu grup, yıkılmış Gürcü **kiliselilerinin**, bir zamanki büyüklüğünün göstergesi **anıtlarının yeniden yapımı (programının en önemli yeri burasıdır)** için büyük bir zevkle çalışıyor ve dalgın feodal krallık ‘arzularını’ gerçekleştirmeye gelecek büyük bir mucizeyi bekliyordu.

Feodal krallık milliyetçiliği, böylece **yaşamının son anlarında dinsel bir kılığa büründü.**”⁷³ (abç)

Ulusun kurtuluşu ve demokratik devrimin tamamlanması ile birlikte tümüyle tasfiye olacak olan feodalizmin bu tarihsel durumu, kaçınılmaz olarak, onların, **sınıf olarak** (eski düzenin) ulusal hareket karşısında gerici ve geciktirici bir güç olmasını ifade eder. (Ancak bu feodal egemen sınıf üyelerinin, tek tek, yani bireysel düzeyde ulusal harekete katılmayacakları demek değildir. Örneğin 19. yüzyılda Polonya’da olduğu gibi aristokrasinin en önde gelen üyeleri Polonya’nın kurtuluş mücadelesine aktif olarak katılmışlar ve hareketin demokratik niteliğine sahip çıkmışlardır.)

d) Proletaryanın ulusal sorun karşısındaki tutumu

Proletaryanın ulusal sorunlar karşısındaki tutumu, ulusal sorunun sınıf mücadelesiyle, özel olarak proletaryanın iktidar mücadelesiyle olan bağlantısıyla ilintilidir ve buradan kaynaklanır. Yani proletaryanın bağımsız siyasal-sınıfsal tavrı olarak belirginleşir. Son tahlilde, ulusal sorun **demokrasi** sorunudur; demokratik devrimin bir sonucu olarak çözümlenir. “*Bütün dünyada ulusal hareketler, her zaman böyle bir devrimin doğal sonucu olmuştur, olmaktadır.*” (Lenin)

Böylece proletaryanın tutumu, emperyalist dönemde, yani burjuvazinin devrimci niteliğini yitirdiği, bu yüzden kendi devrimini yapamadığı bir çağda, demokratik devrim sorunu ile birlikte ulusal sorunu ele alır ve bu devrim perspektifine bağlı olarak çö-

⁷³ Stalin, *Milli Mesele*, s. 11.

zer.

Daha önce gördüğümüz gibi, ulusal sorunun çözümü olarak ortaya çıkan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, genel olarak demokratik hak ve özgürlüklerin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu, ulusal sorunun, feodalizme karşı burjuva demokratik devriminin çözüme bağladığı bir sorun olmasıyla kendisini belirginleştirir; bu bağlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, diğer demokratik haklar gibidir ve proletaryanın burjuva demokratik haklar karşısındaki tutumunun bir parçasını oluşturur.

“Proletarya demokrasi aracılığıyla, yani demokrasiyi tam uygulayarak ve mücadelenin her adımını, en kararlı biçimde formüle edilmiş demokratik isteklerle ilişkilendirerek zafer kazanabilir, böyle yapmaksızın kazanamaz. Sosyalist devrimi ve kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi, demokrasinin sorunlarından **yalnızca biriyle**, burada ulusal sorunla **karşı karşıya koymak** saçmadır. Kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi, **bütün** demokratik isteklerle, yani cumhuriyet, halk ordusu, resmi görevlilerin halk tarafından seçilmesi, kadınlara eşit hak verilmesi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı vb. gibi isteklerle ilgili devrimci bir program ve taktiklerle **birleştirmeliyiz.**”⁷⁴

Emperyalist dönemde burjuvazinin devrimci niteliğini yitirmesi, gericileşmesi koşullarında, proletaryanın demokrasi karşısındaki tutumu ve demokratik hak ve özgürlüklerin elde edilmesi için yürüteceği mücadele, burjuvazinin kendi devrimini yaptığı dönemdekinden farklı olacağı açıktır.

Tekelci kapitalizmin “*siyasal üst-yapısı, demokrasiden siyasal gericiliğe değişimdir. Demokrasi serbest rekabete tekabül eder. Siyasal gericilik tekele tekabül eder.*”⁷⁵ Bu koşullar altında demokratik hak ve özgürlüklerin elde edilmesi ya da varlıklarının korunması, proletaryanın demokratik mücadelesinin amaçlarını ortaya koyar. Emperyalizmde, “**bütün demokratik istemler, siyasal bakımdan elde edilmelerinin zor oluşu ya da bir dizi devrimlere başvurmaksızın elde edilemeyişleri**”⁷⁶ demokratik devrimin prole-

⁷⁴ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 230-31.

⁷⁵ Lenin, *Marksızmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 48.

⁷⁶ Lenin, *Marksızmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 45.

yanın **öncülüğünde** yapılmasını zorunlu kılar. Genel demokrasi sorununun bir parçası olan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı da, bu nedenle bir devrim sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak emperyalizm koşullarında **bir bütün olarak** demokratik hak ve özgürlüklerin bir devrimle elde edilebilirliği ile bunların bazılarının devrimsiz, yani reformlar yoluyla elde edilebilirliğini ortadan kaldırmaz.

Demokratik devrim programında, proletaryanın ortaya koyduğu bazı istemlerin ve amaçların, mevcut düzen sınırları içinde elde edilebilirliği, proletaryanın demokratik mücadelesinin içeriğini belirler. Bu bağlamda, demokratik mücadelenin yasal ve yarı-yasal yollarla düzenin sınırları içinde bazı demokratik hak ve özgürlüklerin elde edilmesi mücadelesi olarak belirginleşir. Ancak bu mücadele ile demokratik devrim mücadelesi bütün olarak birbirine karıştırılmamalıdır; demokratik devrim mücadelesi siyasal iktidarın ele geçirilmesi ile bütün demokratik hak ve özgürlüklerin elde edilmesini ifade eder. Diğerisi ise, bu mücadele süreci içinde bazı demokratik hak ve özgürlüklerin tek tek ve parçada gerçekleştirilmesine yöneliktir. Bu şekilde elde edilmiş hakların, kalıcı ve sürekli olabilmesi için yine bir demokratik devrime gereksinimi vardır. İşte bu iki yönden birincisi proletaryanın demokratik devrimin tamamlanmadığı ülkelerde siyasal mücadelesinin ilk evresini oluştururken; ikincisi ekonomik-demokratik mücadele alanını ifade eder.

İşte ulusal sorun, mevcut çerçeve içinde elde edilebilir bir hakkı kapsayan ve bu bağlamda çözümlenebilir bir sorun durumunda bulunmaktadır. Ancak burada emperyalizmin I. bunalım döneminde bağımlı uluslarda, henüz burjuvazinin devrimci niteliğini yitirmemiş olması özel bir yere sahiptir. **Emperyalizm koşullarında, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, demokratik hakların bir bütün olarak elde edilmesinin dışında elde edilebilir niteliktedir. Ve demokratik devrim mücadelesinin içinde, ama demokratik devrimden önce ya da demokratik devrim sırasında elde edilmesinin koşulları bulunduğu için, bunun için ayrıca mücadele edilebilir. Ancak ulusların kaderlerini tayin hakkı, giderek emperyalist sömürüden kurtulma ve emperyalist sistemden ayrılma sorunu haline geldikçe, bu hakkın elde edilmesi, kaçınılmaz olarak bir devrim olmaksızın olanaksız**

hale gelir.

Bunlar, emperyalizmin I. bunalım döneminde proletaryanın asgari programının bazı hedeflerine, kapitalizm koşullarında ve emperyalist dönemde ulaşılacağı demektir. Bu konuda Lenin ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi bir demokratik hakkın emperyalizm koşullarında bir devrim olmaksızın gerçekleşebileceğini söyleyerek, ekonomik-demokratik mücadelenin bir parçası olarak ele alınabileceğini saptar. (Lenin'in emperyalist-ekonomistlerle olan tartışmasının özünü bu oluşturmaktadır.) Ancak bu noktada proletaryanın demokratik devrim mücadelesi dışında bir mücadeleyi, yani **reformlar için mücadeleyi** yürütüp yürütmeyeceği söz konusu olabilir. Lenin "*Ne Yapmalı?*"da sorunun bu şekilde ortaya konulamayacağını belirtir. Sorunun, proletaryanın ve partisinin temel ve asıl görevleriyle tali ve ikincil görevlerini birbirine karıştırılarak, ikincil görevlerin birincil görevlerin yerine getirilmesi için bir "**başlangıç**" ya da "**çıkış**" noktası olarak ele alınması olduğunu söyleyerek bu anlayışa şiddetle karşı çıkar. (Lenin'in ekonomistlerle olan tartışmasının özü budur) Aynı şekilde birincil görevlerin tek görev olarak ele alınarak, ikincil görevlerin ihmal edilmesi ya da ortadan kaldırılması da hatalıdır. Sorun, bu görevleri bir bütün olarak ele almak ve proletaryanın iktidar mücadelesine tabi kılabilenektir.

"En geniş siyasal ajitasyonun ve bunun sonucu olarak da her yönlü siyasal teşhirin yürütülmesinin, eylemimizin, eğer bu eylemimiz gerçekten sosyal-demokrat bir eylem olacaksa, mutlak olarak zorunlu ve **başlıca** görevi olduğunu gördük. Ama biz, bu sonuca, **sadece** işçi sınıfının en ivedi gereksinmesinden, siyasal bilgi ve siyasal eğitim gereksinmesinden hareket ederek vardık. Oysa sorunu bu biçimde koymak, çok dar olarak koymak olur. Çünkü burada sosyal-demokrasinin ve özellikle bugünün Rus sosyal-demokrasisinin **genel demokratik görevlerini** göz önünde tutmamış oluyoruz."⁷⁷ (abç)

Proletaryanın ve partisinin bu görevleri sorunu, I. bunalım döneminde şöyle belirlemektedir:

1) Burjuva demokratik devrimin tamamlandığı ülkelerde pro-

⁷⁷ Lenin, *Ne Yapmalı?*, s. 99, Sol yay. I. Baskı.

letarya sosyalist devrim için siyasal mücadelesini yürütürken, emperyalizmin getirdiği demokratik hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, sınırlandırılması ya da ortadan kaldırılması çabalarının karşısına çıkar. Bu, proletaryanın demokratik mücadelesi olarak, tüm halkın (kır ve şehir küçük-burjuvazisi ile tarım proletaryasının) demokratik mücadelesine kılavuzluk etmesi demektir. Böylece artık eski dönemlerdeki **ulus, emekçi halk** ile yer değiştirmekte ve demokratik haklar açısından burjuvazi halkın içinde yer almamaktadır. Bir başka deyişle eski dönemin halk-ulus eşitliği, artık yerini emekçi halka bırakmıştır. Ve bu halk, artık ulusun gerçek temsilcisi ve ifadesi durumundadır. Böylece de proletarya kendisini **ulusal bir sınıf** olarak ortaya koymuş olmaktadır. Demokratik devrimin tamamlandığı ülkelerde demokratik mücadele genel olarak yasal ve parlamenter biçimler altında yürütülür. Burjuvazinin tekelci kesimlerinin demokrasiyi sınırlandırma çabaları karşısında proletaryanın demokratik mücadelesi öz olarak böyledir. Bu ülkelerde burjuvazi-proletarya çelişkisi başat durumda bulunduğu için proletaryanın iktidar mücadelesi ile genel demokratik mücadelenin birbirine karıştırılması oldukça güçtür. Ve ulusal sorun, bu ülkelerde büyük oranda çözümlendiği için ulusal mücadele (eski içeriğiyle) söz konusu değildir.

2) Demokratik devrimin tamamlanmadığı kapitalist ülkelerde, proletarya, burjuva demokratik devrimin tamamlanması sorunu ile yüzyüzedir. Burjuvazinin bir bütün olarak ve sistemin bütününde kendi devrimini yapmaktan çıkmış olması, bu dönemde henüz tek tek ülkelerde belirginleşmiş değildir. Bu açıdan proletaryanın demokratik mücadelesi daha özgün bir biçim kazanmaktadır. (Ve Lenin "*İki Taktik*"te sorunu bu boyutlarıyla ele alır) Proletarya partisi asgari programıyla burjuva demokratik devriminde proletaryanın istemlerini ortaya koyar ve bu istemler temelinde demokratik devrimde yer alır. Bu açıdan demokratik hak ve özgürlükler için yürütülen mücadele, demokratik devrimin tamamlandığı ülkelerdeki gibi değildir. Bu ülkelerde demokratik hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının engellenmesi ya da sınırlarının genişletilmesi sorunu doğrudan bir devrim sorunu olarak ortaya çıktığından, süreç içinde belirleyici durumda değildir.

İşte Çarlık Rusyası gibi kapitalist ülkelerde, proletaryanın demokratik hak ve özgürlüklerin elde edilmesi mücadelesinde tutu-

mu, bunların **bir bütün olarak demokratik devrimle elde edilebilirliği** ile bazılarının mevcut düzen içinde ve düzenin yasallığı çerçevesinde ve hatta burjuvazinin iktidarı ele geçirdiği koşullarda elde edilebilirliği arasında ayırım yapılması zorunlu, ama oldukça güçtür.*

Sınırları belirginleşmemiş de olsa yapılacak ayırımda, proletaryanın burjuva demokratik devrimin gerçekleştirilmesinde yer alışı da, doğrudan somut bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Politik olarak ustalaşmış ve merkezi bir proletarya örgütü bulunmadığı sürece, proletaryanın bu çeşit politikaları doğru bir şekilde yürütülmesi olanaksızdır. Bunun yanında proletarya partisi, demokratik devrimin hızla sosyalist devrime dönüştürülebilmesi için, yoksul köylülük ve kır proletaryası ile ittifakını sınıfsal temelde gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu ülkelerde proletaryanın burjuva demokratik devrimi karşısında yeni bir içerikle ortaya konabilecek bir “olumlu eylemi” henüz belirginleşmemiştir.

Bu temel perspektif içinde ulusal sorun, çokuluslu Çarlık Rusyası’nda, demokratik devrim dışında çözümlenebilir (burjuva-demokratik içerikle) bir sorun olarak ele alınması sözkonusudur. Bu açıdan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının proletarya tarafından talep edilmesi ve savunulması devrim koşuluna bağlanmaksızın ortaya çıkmaktadır. Lenin, emperyalist ekonomistleri eleştirirken, bu hakkın emperyalizm koşullarında “elde edilebilir” olduğuna kanıt olarak 1905’te Norveç’in İsveç’ten ayrılmasını ve bir yenden paylaşım savaşına bağlı olarak bazı ulusal-devletlerin kurulabilirliği olasılığını gösterir. Bu kanıtlar, proletaryanın **öncülüğünde** gerçekleştirilen bir demokratik devrim ya da doğrudan sosyalist devrim sorununda **ayrı olarak** ulusal sorunun burjuva anlamda çözümlenebilirliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, genel demokratik mücadelenin bir parçasını oluşturmaktadır. Eğer devrim, diğer çözümlerden önce gerçekleşirse, sorun devrim tarafından çözümlenir ve bu haklar devrim tarafından tanınır. Eğer bu hak, proletarya devriminden önce ya da proletaryanın öncülüğünde bir demokratik devrimden önce “elde edilebilir” olursa, bu, proletaryanın devrimci mücade-

* Ancak bunların elde edilebilirliğinde kitlelerin mücadelesi ve alttan baskı esastır. Yani bunların yukardan ve kendiliğinden verilmesi söz konusu değildir.

lesini hızlandıracaktır. Bu açıdan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, proletarya partisinin **asgari programında hem talep olarak, hem de hedef olarak ortaya konulmaktadır.**

3) Henüz kapitalist gelişme aşamasında olmayan genellikle feodal ya da yarı-feodal üretim ilişkileri içinde bulunan, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde ise, proletaryanın görevleri, bu dönemde tam olarak ortaya konulmamıştır. Çünkü bu ülkelerde kapitalizm gelişmemiştir, dolayısıyla proletarya henüz rüşeym halindedir. Bu açıdan bu ülke Marksist-Leninistlerinin görevi, bu dönemde, ülkenin feodalizmden kurtulması için yürütülen mücadeleleri desteklemek olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu ülkeler için demokratik devrim ve ulusal hareket, Lenin'in deyişle "*geleceğin sorunu*"dur.

Özetlersek, I. bunalım döneminde demokratik devrimin tamamlanmadığı ülkelerde demokratik hak ve özgürlükler, dolayısıyla ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının da içinde yer aldığı bir bütün oluşturmaktadır ve bunların bir bütün olarak elde edilmesi bir devrim sorunudur. Ama yine de, bunların bazılarının devrim öncesinde elde edilebilme olasılığı mevcuttur. Bu nedenle proletaryanın bu tür demokratik hakların savunulması ve bu uğurda yürütülen mücadeleye katılması (koşullama ile) gündemdedir. Bu da "ezen ulus-ezilen ulus" ayrımının yapılması ve bu iki çerçevede proletaryanın görevlerinin **ayrı ayrı, ama aşamalı olarak** ele alınmasını gerektirir. ("Ezen uluslar" ile emperyalizmin örtüştüğü ve burjuvazinin hemen her yerde devrimci niteliğini yitirdiği koşullarda, kaçınılmaz olarak bunların yeniden belirlenmesi gerekmektedir.)

Proletaryanın öncülüğünde ve köylülükle ittifak kurarak demokratik devrimin yapılması ve bu devrimin sürekli kılınarak sosyalist devrimle tamamlanması Leninist kesintisiz devrim teorisini ifade eder. İşte bu devrim teorisinde demokratik devrimin bir parçasını oluşturan ulusların kendi kaderini tayin hakkının tanınması proletaryanın iktidar mücadelesinin çıkarlarına uygun olarak ele alınır. En demokratik hedefler için mücadele eden ve demokratik hakların **gerçek ve tam** kazanımının sosyalizmde olabileceğini ortaya koyan proletarya, ulusların kendi kaderini tayin hakkının **kullanılmasında**, yani, ayrılma hakkının her ulusal-topluluğun kendi bağımsız devletini kurmak şeklinde kullanılmasında, mutlaklaştıncı tespitlerden uzak durur. Bir başka deyişle, "*kapitalizm varoldukça*

*bu istekler –hepsi– yalnızca bir istisna olarak elde edilebilir. Üstelik tam olarak değil, çarpıtılmış olarak (...) Şimdiye dek başarılımış demokrasiye dayanarak ve bu demokrasinin kapitalizmde tam olamayacağını gözler önüne sererek, yığınların içinde bulunduğu yoksulluğun ortadan kaldırılmasının ve **bütün** demokratik reformların **tam ve her yönüyle** gerçekleştirilmesinin gerekli temeli olarak kapitalizmin devrilmesini ve burjuvazinin mülküne el konmasını istiyoruz. Bu reformların bir bölümü burjuvazinin devrilmesinden **önce**, bir bölümü burjuvazinin devrilmesi **sırasında**, bir bölümü de devrildikten sonra yapılacaktır. Toplumsal devrim tek bir çarpışmadan ibaret değildir, ama ekonomik ve demokratik reformun bütün sorunları üzerinde, ancak burjuvazinin mülksüzleştirilmesi ile tamamlanan bir dizi çarpışmayı kapsayan bir dönemdir. Demokratik isteklerimizin **her birini, bu sonal amaç için** a'dan z'ye kadar tutarlı devrimci bir yolda formüle etmeliyiz. **Bazı ülkelerde, tek bir temel demokratik reform bile yapılmadan önce, işçilerin burjuvaziye devirmelerinde akla aykırı hiçbir yan yoktur. Ne var ki, tarihsel bir sınıf olarak** proletaryanın, en tutarlı ve kararlı devrimci bir demokrasi ruhu ile eğitilerek hazırlanmadıkça burjuvaziye yenebilmesi aklın alabileceği bir şey değildir.”⁷⁸ (Lenin) (abç)*

Daha önce belirttiğimiz gibi, proletaryanın ulusal sorun karşısındaki tutumu **mutlak** bir ayrılma olarak, ya da aynı oranda mutlaklaştırılmış bir başka çözüm olarak ortaya çıkmaz. Çünkü böylesine bir mutlaklık diyalektik materyalizmin esaslarının yeterince kavranılmadığını, olaylara dar bir açıdan ve özel bir sınıfın bencil çıkarları açısından bakılmasından başka bir anlamı yoktur. Ulusların kendi kaderini tayin hakkına sahip olması ya da bu hakkın tanınmasıyla bu hakkın ne zaman ve nerede, nasıl kullanılacağı birbirine karıştırlamaz. Proletaryanın tutumu, her ulusun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması temelinde somut-tarihsel koşullara ve proletaryanın genel çıkarlarına uygun olarak bu hakkın belirli bir biçimde **kullanılmasına** dayanır. Bu nedenle proletarya açısından ulusal sorun karşısındaki tutumun, ulusların kendi kaderini tayin hakkına sahip olmaları temelinde, bu hakkın nerede ve nasıl kullanılacağına ilişkin somut politikaların belirlenmesi olarak netleşir. Bu somut politikaların dayandığı somutluğun belirleyicile-

⁷⁸ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 231.

ri ise proletaryanın iktidar mücadelesi ve onun gelişimidir.

“Sosyal-demokrat partinin (Marksist partiler kastediliyor-b.n) tüm ulusal-toplulukların kendi kaderlerini tayin hakkını tanıması, kuşkusuz, sosyal-demokratların (Marksistlerin-b.n), **her olayda, devletten ayrılmanın öğütlenir olup olmadığını, kendi çerçevesi içinde**, değerlendirmeyi reddettikleri anlamına gelmez. Tam tersine, sosyal-demokrasi, kapitalist gelişmenin koşullarına ve çeşitli uluslar proletaryasının tüm ulusal-toplulukların **birleşik burjuvazisi** tarafından ezilmesini olduğu kadar, **demokrasinin genel amaçlarını ve herşeyin üstünde ve ötesinde, proletaryanın sosyalizm için verdiği sınıf mücadelesinin isteklerini dikkate alarak kendi bağımsız değerlendirmesini ortaya koymalıdır.**”⁷⁹ (abç)

“Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı (yani ayrılma sorununun kararlaştırılmasında kesinlikle özgür ve demokratik bir yönetimin anayasa ile güvence altına alınması) hiçbir biçimde belli bir ulusun ayrılmasının uygun olup olmayışıyla karıştırılmamalıdır. Sosyal-demokrat parti, bu ikinci sorunu, *her özel olayda*, bir bütün olarak toplumsal gelişmenin ve proletaryanın sosyalizm için verdiği sınıf mücadelesinin istekleriyle uyumlu olarak, değerine göre, kararlaştırılmalıdır.”⁸⁰

İşte bu belirleme için proletarya ve partisinin ulusal sorunun çözümü olarak benimsedikleri ulusların kendi kaderini tayin hakkı başlı başına teorik bir tartışma yaratmaktadır. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkıyla bu hakkın nerede ve nasıl **kullanılacağı** (ayrılma, ayrı bir ulusal-devlet kurma; birlik, federasyon vb.) birbirine karıştırılmaz. Ancak her zaman bir ulusun kendi kaderini tayin hakkının ayrılma; ayrı bir devlet kurma şeklinde kullanılmasının proletaryanın **azami** programıyla çelişmesi olasıdır. Nitekim Polonyalı Marksistler ile Rusya Marksistleri arasındaki tartışmanın bir temeli de burada yatmaktadır. Daha ilerde göreceğimiz gibi, Rosa Luxemburg sosyalist devrime ilişkin temel Marksist belirlemelerden yola çıkarak, Polonya'nın Rusya'dan ayrılması durumun-

⁷⁹ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 96.

⁸⁰ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 110.

da proletaryanın birleşik gücünün bölüneceğini düşünür ve ulusların kendi kaderini tayin hakkının tanınmasının, **küçük uluslarda** milliyetçiliği güçlendirerek proletaryayı daha da böleceğini ileri sürerek karşı çıkar. Polonya Sosyalist Partisi (PSP) ise, ulusların **ayrılmalarının** egemen ulusun gücünü “zayıflatacağını” ileri sürerek **ayrılmayı mutlaklaştırır**. Bunu “*Çarlığa karşı, ancak Polonya’yı ondan kopararak zayıflatabiliriz; Çarlığı devirmek Rus yoldaşların görevidir*” diyerek açıklayan PSP’nin anlayışını Lenin, “*canavarca bir mantık*” olarak niteler. Rosa Luxemburg’un bu tür küçük ulus şovenizmine karşı çıkmak adına ulusal hakların tanınmasına karşı çıkışı da “sol” bir tutum olarak belirginleşmektedir.

Lenin, herşeyden önce bir **demokratik hakkın tanınması** ile bunun kullanılması arasındaki farkı göz önünde tutarak şöyle demektedir:

“Marksistlerin programındaki ‘ulusların kendi kaderlerini tayin etmeleri’ ilkesi, tarihsel ve iktisadi bakımdan, siyasi kaderlerini tayin etme, siyasal bağımsızlık, ulusal bir devletin kurulmasından başka bir anlama gelemmez demektir.”⁸¹

Bir bütün olarak ulusal-devletin niteliği böylece ortaya çıkmaktadır: **iç işlerinde ve dış işlerinde tam bağımsız olan ve de bir ulusal-topluluğa ait bulunan devlet**.

Sorunun ikinci yanı, demokratik bir hak olarak kendi kaderlerini tayin hakkının “**mutlak hak**” olmamasıdır. Yani herşeye karşın ve her koşulda uğruna mutlak olarak mücadele edilebilecek, verilen mücadelenin desteklenmesini gerektiren bir hak değildir. Bu da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi bir demokratik bir hakkın **elde edilmesi mücadelesi ile bu mücadelenin desteklenmesine** ilişkin sonuçlar verir.

“Ulusların kaderlerini tayin hakkı dahil, demokrasi- nin çeşitli istemleri mutlak şeyler değildir, bunlar **dünya demokratik hareketinin** (bugün sosyalist hareketinin) **tümünün bir parçasıdır**. Bazı somut durumlarda, parçanın, bütün ile çelişkiye düşmesi olasılığı vardır; o zaman parça atılır. Bir ülkedeki cumhuriyetçi hareket bir başka ülkenin entrikalarının aleti olabilir ve bu işe kilise,

⁸¹ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 59.

mali çevreler ya da kralcılar katılabilir; biz o zaman, bu somut hareketi **desteklememekle** görevliyiz.”⁸² (abç)

Lenin, bu konuda bir küçük ulusun özgürlüğe kavuşacağı umuduyla, iki büyük ulus arasında savaştan yana olunamayacağını söyleyerek, böyle bir olasılık karşısında, küçük ulusun özgürlük isteminden vazgeçebileceğini söyler. Ve sorunu daha açık kılabilmek için, küçük bir ulus örneğinde, özgürlüğün içsel olarak kralığa karşı cumhuriyet ilanı, yani devlet biçimi açısından örnekler. Böyle bir devlet biçimi değişikliğinde (ki ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi demokratik bir istemdir) eğer iki büyük ulus arasında savaş çıkma durumu varsa, “uluslararası sosyal-demokrasi ve küçük ülke sosyal demokrasisinin gerçekleri enternasyonalist olan kolu, **krallığın yerine cumhuriyetin getirilmesine karşı çıkacaktır. Krallığın yerine cumhuriyetin getirilmesi istemi mutlak** (abç) **bir şey değildir, genel olarak demokrasinin (ve elbetteki daha çok sosyalist proletaryanın) çıkarlarına bağımlı olan, demokratik bir istemdir.**”⁸³

Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi, demokratik bir hakkın tanınmasıyla bunun kullanılması arasındaki bağlantıyı, Lenin, üç örnek düzeyinde şöyle açıklar:

1) **Örgütlenme, dernekleşme hakkı açısından:**

“Bütün yurttaşların özgür biçimde dernekleşme **hakkını tanımamız** demek, biz sosyal-demokratların, kesinkes, her yeni dernekleşmeyi **destekleme** yüklenimi altına girmemiz demek değildir. Hatta bu hakkı tanımış olmamız, bizim, uygunsuz ve akılsız bir adım olarak göreceğimiz belli bir derneğe **karşı** çıkmamızı, ona **karşı** kampanya açmamızı da önlemez. Biz, Cizvitlerin özgürce aydınlatma çabası gösterme **hakkını** bile tanırız, ama Cizvitlerle proletarya arasında bir ittifak kurulmasına **karşı** (kuşkusuz polis yöntemleriyle değil) **savaşıyoruz.**”⁸⁴ (abç)

2) **Basın ve yayın özgürlüğü:**

“Herkesin hoşuna giden şeyi en ufak bir sınırlamaya sokmadan okumak ve yazmak özgürlüğü vardır. Ama

⁸² Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 184.

⁸³ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 189.

⁸⁴ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 13.

her özgür örgüt (bu arada parti), partiye aykırı görüşleri övmek için, partinin tabelasından yararlanmak isteyen üyelerini bu işten uzaklaştırmak özgürlüğüne de sahiptir. Söz ve basın özgürlüğü tam olmalıdır. Ama örgütlerin özgürlüğü de tam olmalıdır. Ben sana söz özgürlüğü adına istediğin gibi bağırma, yalan söyleme ve yazma **hak-kını** tam olarak tanıyorum. Ama sen de bana örgütlerin özgürlüğü adına, şunu ya da bunu söyleyen kimselerle bir ittifak kurma ya da ittifakı çözme hakkını tanımalısın.”⁸⁵ (abç)

3) Kadınların boşanma hakkı:

Boşanma hakkı, kadınların eşlerinden boşanmalarını mutlak hale getiren bir hak değildir. Ama bu hak, “*kadına baskı yapılmasını önlediği*” gibi, böyle bir baskı durumunda (somut bir durum), bu baskı dayanılmaz hale geldiğinde, kadın “boşanma hakkını” kullanır. Şüphesiz kadının bunu yapabilmesinin önkoşulu, böyle bir hakkın tanınmış olmasıdır.⁸⁶

Demokratik bir hak olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınması ile bu hakkın kullanılması koşulları ve buna karşı proletaryanın tutumu (destekleme ya da müdahale) birbirinden kesin olarak ayrılmalıdır. Bu konuda, Lenin, en doğru karar kitlelerin verebileceğine olan güveniyle şöyle demektedir:

“**Halk her günkü deneyiminden**, coğrafi ve iktisadi bağların, değerini ve büyük bir pazarla büyük bir devletin **avantajlarını** bilir. Onun için halk, ancak ulusal zulüm ve ulusal sürtüşme, yaşamı dayanılmaz hale getirdiği zaman ve iktisadi ilişkileri baltaladığı zaman, **ayrılmaya, bir çare olarak başvurur**. Böyle bir durumda, kapitalist gelişmenin ve sınıf mücadelesinin özgürlüğünün çıkarlarına en iyi şekilde hizmet, ancak ayrılmayla sağlanabilir.”⁸⁷ (abç)

Ulusların kendi kaderini tayin hakkı, bunlara rağmen gene de tam bir açıklığa kavuşturulmuş sayılmaz. Emperyalist dönemde, bu hakkın **tanınmasıyla elde edilmesi** bu hakkın **kimin tara-**

⁸⁵ Lenin, *İşçi Sınıfı Partisi Üzerine*, s. 256-57, Sol yay. I. Baskı.

⁸⁶ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 85-86.

⁸⁷ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 86.

findan dile getirileceği ve kullanılacağı sorusu yanıtlanmak zorundadır.

İlk olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının elde edilebilirliğini ele alalım. Bu tam ifadeyle, emperyalist dönemde, tekelci kapitalizm koşullarında “ulusal bağımsızlığın” “**gerçekleşebilirliği**” sorunudur. Özellikle Lenin ile emperyalist-ekonomistler arasındaki tartışmanın temel konusu “gerçekleştirilebilirlik” olmuştur. Emperyalist-ekonomistler, emperyalist dönemde mali sermayenin egemenliği koşullarında ulusal bağımsızlığın “görünüştten” öteye geçemeyeceğini ileri sürerek, demokratik bir istem olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının proletarya tarafından “istenilmesi”nin yanlış olduğunu söylemektedirler. 1917 Ekim Devrimi’nden sonra daha açık hale gelen bu tutum, ulusların yerine “emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkı”nın proletarya tarafından savunulması ve “istenilmesi” olarak formüle edilmiştir. İlerde ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi, sorun demokrasinin emperyalizm koşullarında ve kapitalist çerçeve içinde gerçekleşebilirliği sorunu olarak demokratik devrimlerin tamamlanmadığı ülkelerde (ki ulusal sorun böyle bir devrimin sonucunda çözümlenebilir) proletaryanın görevleri açısından belirleyici niteliktedir. Özetle söylersek, emperyalizm koşullarında ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, kısmi anlamda da olsa gerçekleşebilir ve kapitalizmin çerçevesi içinde de bu olanaktır. (1905 Norveç örneği gibi.)

İkinci olarak, Lenin’in sözleriyle “**bir ulusun ayrılması konusunda, o ulusun arzusunu kimin dile getireceği**” sorununu ele alalım. Bu doğrudan “ayrılma hakkı”nın kimin tarafından kullanılacağı sorunudur ve buna göre proletaryanın enternasyonalist düzeyde tutumu belirlenebilir. (Enternasyonalist düzey ile “ezen” ve “ezilen” ulus proletaryasının bütünsel tutumu ele alınmaktadır.) Bu konuda sınıfsal bakış açısı esas alınır. “*İlgili ulusun, orta-çağdan burjuva demokrasisine ya da burjuva demokrasinden Sovyet ya da proletarya demokrasisine vb. tarihsel gelişmesinin vardığı düzeyi dikkate alır.*”⁸⁸ (Lenin) Böylece dünya-tarihsel olarak ulusal hareketin **muhtevası** ve **önder gücü** (sınıf) konusu gündeme girmektedir. Giderek demokratik devrimde **proletaryanın hegemonyası** sorunu kendisini artan oranda ortaya koymaktadır. Proletarya

⁸⁸ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 347.

ve onun öncü müfrezesi parti, kendi ulusunun içinde bulunduğu tarihsel gelişim evresini göz önüne alarak, devrimin (demokratik ya da sosyalist) nesnel koşullarının mevcudiyetine ve devrimin zaferine ilişkin olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını “ayrılma” biçiminde kullanılmasını isteyebilir. Bu sorun daha açık olarak Ekim Devrimi’nden sonra kendisini ortaya koymuştur. Bu dönem için, sorun proletaryanın sosyalist devrim mücadelesi açısından, “ezen” ve “ezilen” ulus proleter devrimcilerinin bütünsel görevleri olarak belirginleşmektedir. “*Proletarya, ‘kendi’ ulusu tarafından ezilen sömürgeler ve ulusları için siyasal ayrılma özgürlüğü istemelidirler ... Öte yandan ezilen ulusların sosyalistleri, ezen ulusun işçileriyle ezilen ulusun işçilerinin tam ve kayıtsız şartsız birliğini, örgütsel birlik dahil olmak üzere savunmalı ve uygulamalıdır.*”⁸⁹ (abç)

Sorun tümüyle **proletaryanın iktidar mücadelesinin** örgütlenmesi ve proletarya iktidarının niteliğine bağlıdır. (unutulmamalıdır ki, emperyalizmin I. bunalım döneminde henüz proletarya iktidarı maddeleşmemiştir ve emperyalizm koşullarında gerçekleştirilebilirliğinin biçimleri ortaya çıkmamıştır.) Burada, ayrılma için Lenin’in verdiği Norveç örneğinde olduğu gibi, sorun ayrılma isteğinin proletarya tarafından değil, **burjuvazi tarafından istenilmesi ve yürütülmesi, ve her iki ülkenin de burjuva iktidarlara sahip olması belirleyicidir.** Bu konuda Çarlık Rusyası’nın sınırları içinde bulunan Polonya için Lenin şöyle söylemektedir:

“Rus ve Alman sosyal-demokratları Polonya’nın kayıtsız şartsız ‘ayrılma **özgürlüğünü**’ isterler; Polonya sosyal-demokratları, şimdilik, Polonya’nın bağımsızlığı sloganını ileri sürmeden, hem küçük hem büyük ülkelerde proleter savaşın birliği uğruna savaşım verirler.”⁹⁰

Özetlersek,

“Burjuvazi, her zaman kendi ulusal taleplerini ön plana çıkarır. Bunları **kesinlikle** (mutlak olarak-b.n) ileri sürer. Ama proletarya için bu talepler, **sınıf mücadelesinin** çıkarlarına bağımlıdır. Teorik bakımdan, belirli bir ulusun başka bir ulustan ayrılmasının ya da bu ulusun

⁸⁹ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 348.

⁹⁰ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 193.

başka bir ulusla eşitliğinin, burjuva demokratik devrimi tamamlayıp tamamlayamayacağını önceden kestirmek olanaksızdır. **Her iki halde de** proletarya için önemli olan şey, **kendi sınıfının** gelişmesini güvence altına almaktır. Burjuvazi için önemli olan şey, bu gelişmeyi baltalamak ve **'kendi' ulusunun amaçlarını proletaryanıninkilerden öne almaktır.** Bu nedenle proletarya, kendi kaderini tayin etme **hakkının** tanınması isteminin, deyim uygun düşerse, **olumsuz yönüyle yetinir** ve hiçbir ulusa başka bir ulusun **sırtından** üstünlükler güvencesi vermeye, **bu konuda** taahhütlerde bulunmaya kalkışmaz.”⁹¹ (abç)

“Proletarya, eşitliği ve ulusal-devlet kurma hakkı eşitliğini tanıırken, bütün ulusların proleterlerinin birliğine pek büyük değer verir, ve her ulusal talebi, her ulusun ayrılma hakkını, işçilerin sınıf mücadelesi **açısından** değerlendirebilir. Pratikliğe çağrı, burjuva özlemlerinin kayıtsız şartsız kabulüne çağrıdan başka bir şey değildir... **İşçiler** için önemli olan iki akımın **ilkelerini** ayırt etmektir”⁹²

“Her ezilen ulusun burjuva milliyetçiliği, zulme **karşı** yönelmiş olan genel bir demokratik içerik taşır... **Kayıtsız şartsız** desteklediğimiz işte bu içeriktir.”⁹³

Emperyalizmin I. bunalım döneminde tarihsel olarak ortaya çıkmış çeşitli ulusal sorun çözüm olasılıkları karşısında Marksizmin tavrı şu şekilde belirginleşmektedir:

Kapitalizm koşulları altında, ulusal sorunun çözümünün, ancak demokrasinin tüm devlet ve yönetim sistemi içinde **azami olarak** uygulandığı koşullar oldukça gerçekleştirilebildiğini saptayan proletarya partisi, bu durumda, ayrılma hakkını, demokratik bir anayasa ile güvence altına alınması ve demokratik bir cumhuriyet kurulması koşuluna bağlı olarak destekler. Eğer ayrılma hakkına sahip olan ulus, emperyalizm ve gericiliğe karşı, devrimci-demokratik güçlerin birliği zorunluluğunu görmüş ise, bu durumda sınırları içinde demokratik bir yönetime sahip bir ülke ile demokratik

⁹¹ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 70-71.

⁹² Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 72.

⁹³ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 73.

ilkelere bağılı olarak birleşme özgürlüğünde tavır alabilir ve bu tavır proletarya tarafından desteklenir. Bu durumda proletarya ayrılma hakkının kullanılması yönünde değil, başka bir ulusla demokratik ilkeler temelinde gönüllü ve istemsel birliğini savunur.

Ulusal-devlet kurmuş ülkelerde, iktidarı ele geçiren proletaryanın tutumu ise, doğrudan diğer proleter iktidarıyla **birleşme** yönünde olacaktır. Bu, gerek büyük devletlerin görece üstünlüğünden yararlanmak için, gerekse ulusal engellerin dünya çapında sosyalizmin tam zaferine kadar ertelenmeden kaldırılması açısından gereklidir. Bu durumda birleşmenin hangi biçim altında olacağı sorununda, proletarya tek bir merkezi devlet istemi öne sürer. Federal bir çözüm, ancak tarihsel koşullara göre gündeme gelebilen geçici bir durumdur. Ancak yine de Marks-Engels'in sık sık vurguladığı gibi, federasyon tipi, demokratik ve merkezi cumhuriyete göre geri bir biçimdir. Bu dönemde Bolşeviklerin ve Lenin'in federasyon karşısındaki tutumu, temel olarak buna dayanmaktadır.

Bu konuda Stalin, 1917 Mart'ında şöyle yazıyordu:

“1776 yılında Birleşik Devletler bir federasyon değil, o zamana kadar birbirinden bağımsız olan koloni veya devletlerden bir konfederasyon oluşturdu. Yani o zamana kadar birbirinden bağımsız koloniler bulunuyordu; fakat sonradan bu koloniler, bağımsız devlet olmaktan vazgeçerek, başta dış düşmanlara olmak üzere, ortak çıkarlarını korumak için kendi aralarında konfederasyon meydana getirdiler. 19. yüzyılın altmışlarında ülkenin siyasal yaşamında bir değişiklik ortaya çıktı. Merkeziyetçiliğe karşı çıkarak eski düzeni tutan güney devletlerine karşı kuzey devletleri, devletlerin daha sağlam yapılı bir siyasal yaklaşımını istediler. Bu durum, kuzey devletlerinin üstünlüğü kazanmalarıyla sonuçlanan bir iç savaş çıkmasına neden oldu. Amerika'da federasyon, yani iktidarı federe (**merkezi**) hükümetle paylaşan egemen devletlerin bir **federasyonu** doğdu. **Fakat bu durum uzun sürmedi. Federasyon, aynen konfederasyon gibi, bir geçiş önlemi olduğu ortaya çıktı.** Eyaletlerle merkezi hükümetler arasındaki mücadele bitmek bilmedi, ikili egemenlik çekilmez bir hal aldı ve Birleşik Devletler daha

ileri bir evrim sonucu **birleşik anayasal normlarıyla** eyaletlere bu normların izin verdiği ölçüde sınırlı bir özerklik verilmek suretiyle (devlet değil, yönetsel, siyasal) **birleşik bir devlete** dönüştü. ABD için kullanıldığında federasyon deyimini, anlamsız bir sözü ve artık çoktandır gerçek duruma uymayan **geçmişin bir kalıntısını** ifade eder.”⁹⁴ (abç)

Aynı konuda Lenin şöyle demektedir:

“Demokratik merkezîyetçilikten yana olduğumuz kuşkusuzdur. Biz **federasyona karşıyız** ... Biz ülkede federasyona karşıyız, federasyon ekonomik bağı zayıflatır, yararsız bir devlet biçimidir. Ayrılmak mı istiyorsunuz? Ekonomik bağı koparabileceksin, veya daha doğrusu tabi olma ve birlikte yaşamının sürtüşmeleri ekonomik bağa zarar verecek ve onu ortadan kaldıracak dereceye gelmişse cehenneme kadar yolu var. Ayrılmak istiyor musun, o halde, özür dilerim, federasyon hakkını alacağını sanıp benim namıma karar verme.”⁹⁵

Görüldüğü gibi Lenin ve Bolşeviklerde, federasyon, merkezîyetçi, demokratik, birleşik ve bölünmez cumhuriyete göre geri bir biçimdir; ama aynı şekilde monarşiye ya da meşrutî monarşiye göre ileri ve merkezîyetçi cumhuriyete “geçiş biçimi”dir. Ve ancak böyle bir “**geçiş biçimi**” olarak kabul edilmesi onun hangi somut koşullarda örgütleneceğini de belirler. Nitekim RKP (B)’in 8. Kongre’sinde kabul edilen programda, “**Sovyet tipi örgütlenmiş devletlerin federal birleşimini tam birlik yolundaki geçiş biçimlerinden biri olarak**” benimser. Emperyalizm koşulları altında ulusal sorunun çözümünde ortaya çıkabilecek bir olasılık da emperyalistlerin denetiminde ve onların tarafından belirlenen koşullarda, “ezilen ulus”un burjuvazisi de toprak sahiplerinin, emperyalist “ezen ulus” burjuvazisiyle “uzlaşma” yoluyla ulusal-devletini kurmasıdır. Daha önce gördüğümüz gibi, bu olasılık, I. bunalım döneminde **emperyalistler arası bir yeniden paylaşım savaşının sonucuna bağlıdır** ve galiplerin mağluplara verdikleri bir “ceza” olarak ortaya çıkar. Böyle bir durumda proletaryanın tavnı, **kapitalizmin ko-**

⁹⁴ Stalin, Federalizme Karşıyız, *Pravda*, No: 19, 28 Mart 1917.

⁹⁵ Aktaran Stalin, *Millî Mesele*, s. 95.

şulları altında ulusal sorunun çözümü konusundaki tavrıyla aynıdır. Yani demokratik cumhuriyet temelinde ulusal-devletin kurulması talebidir. Ancak çözümün oluşum koşulları nedeniyle, proletarya, kurulan devletin kuruluş biçimini (emperyalist ülkelerle yapılan gizli anlaşmalara dayanması) teşhir ederek, “ezilen ulus”un burjuvazisini diğer ulusal sınıflardan tecrit etmeye çalışırken, diğer yandan ulusal-devletin **bağımsızlığını** özenle savunur. Bu tür uzlaşmalarla oluşturulmuş ulusal-devletler, sonuçta emperyalizmin sömürgesi olmasından (yan-sömürge olarak) başka bir sonuca ulaşamayacağı açıktır. Ve emperyalist ülkeler, uzlaşmanın bir yönü olarak, bu ülkeleri kendi askeri, siyasal ve ekonomik ittifakının içinde tutar. İşte bu nedenle, proletarya, böyle bir çözüm karşısında bu tür ittifaklara girilmemesini savunur. Bir başka deyişle, proletarya ve partisinin, bu tür durumlar karşısında ve bu tür durumlara karşı, **bağımsız, demokratik, merkeziyetçi, ulusal-devleti savunur.**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. BUNALIM DÖNEMİNDE MARKSİZMDE ULUSAL SORUN

I. bunalım döneminde Marksist kesimlerde ulusal sorun konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bunlar içinde iki farklı ulus teorisi ve ulusal program belirginleşmiştir. Bunlardan biri Avusturya Sosyal-Demokrat Partisi'nin belirlediği ve Rusya'da bazı çevrelerin desteklediği teoridir. Diğeri ise Bolşeviklerin savunduğu RSDİP'in ulusal programıdır. Bunların dışında ulusal sorun karşısında değişik tutumlar ve değerlendirmeler mevcuttur. Şimdi bunları sırayla ele alalım:

I.
ÜLKE-DIŞI (KİŞİSEL)
ULUSAL ÖZERKLİK TEORİSİ

1899'da Avusturya SDP'nin Brünn Kongresi'nde kabul edilen ulusal program Şu Őekildedir:

“Bir ulusun özyönetimle yönetilen tüm bölgeleri, ulusal işlerin kararlaŐtılmasında tam bir özerkliğe sahip olan tek bir ulusal ittifak kurarlar.”*

Lenin'in değerlendirmesiyle söylesek, bu program maddesi, ulusal sorun konusundaki farklı çözümlerinin “uzlaŐtılması”na dayanan “orta-yolcu” bir çözümdür. Böyle bir “uzlaşma” formülü öncesinde taraflar iki temel tezi savunmaktadırlar: Avusturya ve Almanya'daki Marksistler **merkezi bir devlet** düşüncesini savunurken; diğer taraf, yani Güney Slav Marksistleri “**ülke-dışı ulusal kültürel özerkliği**” savunuyorlardı. Güney Slavların tezi, örgütlenme düzeyinde, partinin yürütme komitelerinde **birleşik bir federatif yönetim** oluşturulmasını da kapsıyordu. Güney Slav Marksistleri –ki Slav milliyetçiliğiyle belirlenmişlerdir– tezlerini Şu Şekilde formüle etmişlerdi:

“Avusturya'da yaşayan her ulus, üyelerinin bulunduğu bölge hangisi olursa olsun, (dil ve kültür alanına giren) bütün ulusal sorunlarını tam bağımsız olarak düzenleyen özerk bir grup teşkil ederler.”

İŞte Avusturya'da SDP'nin 1899 ulusal programı, bu iki tezin belli bir uzlaşmasına dayalı olarak formüle edilmişti. Son tahlilde “**ulusal-kültürel özerklik**” olarak tanımlanan bu program, “ülke-dışı (kişisel) özerklik yerine “toprağa bağlı” özerkliği getirmektedir. Ancak Lenin'in belirlediği gibi, bu program, “*orta yolcu, uzlaşmacı bir slogandır, çünkü ülke-dışı (kişisel) ulusal özerkliğinin izini*

* Bu maddenin bir başka çevirisi Şöyledir: “Tek bir ve aynı ulusun özerk yönetim bölgeleri, birlik halinde ulusal sorunların tam bağımsız olarak düzenleyen tek bir ulusal birlik oluştururlar.”

taşımamaktadır."⁹⁶

Güney Slav Marksistlerinin savunduğu "ülke-dışı" yani belli bir ulusal-topluluk toprağına bağılı olmayan bir kültürel özerklik anlayışı, genel olarak "*küçük ulusların milliyetçiliğine boyun eğilmesi*" anlamına gelmektedir. Rusya'da Bund'çular tarafından da benimsenen bu tez, son tahlilde Avusturya SDP'nin kabul ettiği "uzlaşmacı" programdan da geri niteliktedir.

Ülke-dışı (bireysel) kültürel özerklik ile toprağına bağılı kültürel özerklik arasında önemli bir farklılık olmamakla birlikte, birincisinde, bir ulusal-topluluk mensupları, oturdukları yere bakılmaksızın ulusal sorunlarında (dil ve kültür alanına giren ulusal sorunlarında) tam bağımsız bir grup olarak kabul edilirken; ikincisinde belli bir toprak üzerinde oturan ulusal-topluluk üyelerinin tam bağımsız bir grup kabul edilmeleri esastır. Bu açıdan aralarındaki fark temel olarak belirlenmiş bir toprak üzerinde bulunup bulunmaktan kaynaklanmaktadır. Ülke-dışı kültürel özerklik, ulusal ayrışmanın temelden örgütlenmesine hizmet eder ve kesinkes milliyetçilik, ulusal dar görüşlülük ürünüdür. Görünüşte, merkezi bir tek devletin sınırları içinde kalmayı ve bu anlamda proletaryanın bu sınırlar içinde birleşik örgütlenmesini kurmayı amaçlarken, gerçekte hiçbir zaman ulus olmamış ya da olmayacak toplulukların ya da ulusal azınlıkların **yapay bir ulus** olarak yaratılmasına hizmet eder. Ve giderek de **yaratılmış** bu ulus "ulusların gerçek ve tam eşitliği" temelinde "ayrılma hakkı"na sahip olması amaçlanır. Bu da kaçınılmaz olarak "ayrılma" ile sonuçlanacaktır. Son olarak ayrı bir devlet örgütlenmesine gidilmeme durumunda ise, "**toprağına bağılı**" ulusal kültürel özerklik yolu gündeme gelecektir. Bu da ister istemez değişik yerlerde oturan "ulus" üyelerinin, belli bir topraklar üzerinde toplanmasını getirecektir. (İsrail devletinin oluşumu tipik bir örnektir.)

Stalin kültürel özerklik teorisini şu şekilde değerlendirmektedir:

"Bu plan, sonunda şuna dayanır: Rusya bir uluslar birliği ve uluslar da, **bireyler, devletin hangi bölgesinde yaşarlarsa yaşasınlar**, tek bir toplum içinde toplanmış, bireyler birlikleri durumuna dönüşmeli. Bütün Rus-

⁹⁶ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 99.

lar, bütün Ermeniler vb. Daha sonra tüm Rusya uluslar birliğine girmek üzere, topraktan bağımsız olarak, kendi özel ulusal birlikleri içinde örgütlenmelidirler. Bu plan son derece kullanışsız ve usa-aykırıdır. Gerçek şudur ki, kapitalizmin gelişmesi, **uluslardan kopmuş dağınık birey topluluklarını**, Rusya'nın çeşitli noktaları üzerine saçıp savurmuştur. İktisadi koşullara bağlı ulusal dağılım nedeniyle, sözü geçen ulusların böyle **bireylerini biraraya toplamak** demek, **ulusu yapay olarak örgütlemek**, **ulusu kurmakla uğraşmak** demektir. Oysa, bireyleri, uluslar biçiminde yapay olarak biraraya toplamakla uğraşmak demek, **milliyetçilik** açısında yer almak demektir.”⁹⁷ (abç)

Genel olarak bu dönemde yahudi sorunu olarak ortaya çıkan ve yahudi sosyal-demokratlarınca savunulan bu tez, yapay bir yahudi ulusu yaratmayı amaçlar. Böylece siyonizmle büyük ölçüde uyuşum halindedir. Bir başka deyişle yahudi ırkçılığı olarak siyonizmin Marksizmin temel tezleriyle yeniden biçimlendirilmesinden başka bir şey değildir. Bu nedenle “kültürel özerklik” (ülkedışı) tezi, büyük ölçüde yahudilerce savunulagelmıştır. Kaçınılmaz olarak da bu tez “ulus nedir?” sorusunun yeniden yanıtlanmasını gerektirmektedir. Ancak bu tezin temelinde “yapay ulus” yaratma anlayışı yattığı bilinmelidir. Lenin, “kültürel özerklik” ya da “kültürde ulusal özerklik” biçimindeki programların, “*ulusal gelişmenin özgürlüğünü güvence altına alacak kurumların yaratılması*” planı olarak ele alıp değerlendirilmesi bunu açıkça tanıtlamaktadır. Uluslaşmamış toplulukların ya da belli bir toprak üzerinde uluslaşmış olmasına rağmen, başka bir yerde ya da ülkede ulusal azınlık durumunda bulunan toplulukların desteklediği bu tezin bu niteliği, kaçınılmaz olarak proletaryaya **kendi amaçlarına karşı mücadele etme** görevi getirdiği için kesinkes kabul edilemez.

“Kültürde ulusal özerklik’ en incelmış, bu nedenle de en tehlikeli milliyetçilik demektir; ulusal-kültür sloganyla ve okulların çok tehlikeli, hatta anti-demokratik bir biçimde ulusal topluluklara göre bölünmesi propagandasıyla işçilerin yozlaştırılması demektir. Kısacası bu pro-

⁹⁷ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 79.

gram, hiç kuşku yok, proletarya enternasyonalizmiyle çelişir; yalnızca milliyetçi küçük-burjuvazinin ülkülerine uygundur.”⁹⁸

Görüldüğü gibi “kültürel özerklik” ulusu oluşturan ögelerin birine –belki de en önemlisine–, yani belli bir topraklar üzerinde bulunma –toprak birliği– ögesine dayanmayan ve böyle bir durumda bulunmayan toplulukların özsel çıkarlarını ifade eder. Böylesi bir çıkar, proletaryanın genel ve nihai amaçlarıyla temelden çatıştığı açıktır. Proletarya **tarihsel olarak oluşmuş** ve oluşması kaçınılmaz olan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını özenle savunur; ulusların “uyumlu uluslararası işbirliğini sağlamayı” ve nihai olarak ulusların karşılıklı güvene ve gönüllülüğüne dayalı bir uluslararası birlik kurmayı, böylece ulusu aşmayı amaçlar. Engels’in deyişiyle, “*bu yoksa proletarya yönetimi var olamaz.*” Böyle bir amaca yürüyen sınıf ve onun partisi, bu amaca ulaşmayı engelleyen veya geciktiren her hareketin ve istemin karşısındadır. Marksizm, insan topluluklarının uluslar şeklinde biraraya gelip örgütlenmesinin, **tarihsel olarak bir ilerleme** olduğunu kabul eder, ama bu aynı zamanda ulusların dünya-tarihsel bir olgu olarak gelecekte var olamayacaklarını da belirtir. Bu nedenle yahudiler gibi ya da farklı ülkelerde bulunan farklı ulusların bireylerinin biraraya getirilmesi proletaryanın görevi değildir ve olamaz da.*

* Bugün İsrail devleti, siyonizmin gerçekleştirilmesi olarak, yapay “ulus” yaratılabileceğini göstermiştir. Bunun yarattığı sorunlar ise Filistin halkının içinde bulunduğu durumla açıklık kazanmaktadır. Rusya’da Buncular, aynı durumun Rusya içinde gerçekleştirilmesini savundukları düşünülürse, ortaya çıkabilecek sorunların neler olabileceği anlaşılabilir.

⁹⁸ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 129.

II. TOPRAĞA BAĞLI ULUSAL KÜLTÜREL ÖZERKLİK

Yukarda gördüğümüz gibi ülke-dışı kültürel-özerklik ile Avusturya SDP'sinin programında formüle edildiği biçimiyle “toprağa bağlı” kültürel özerklik arasında farklar olmasına karşın, sonal olarak aynı niteliktedirler. Toprağa bağlı kültürel özerklik, doğrudan konfedere ya da federe bir çözüme denk düşer. Bu çözüm 1848'lerden sonra tüm Avrupa'da, özellikle de Almanya'da ulusal birliğin kurulmasında esas alınan “federal” çözümlerle önemli farklılıklar oluşturmaz. Genel olarak burjuvazinin proletarya karşısında, aristokraziyle anlaşarak gerçekleştirdiği ulusal birlikler –ki özselle olarak egemen sınıflar ittifakıdır– bu tür federal çözüme dayanmaktadır. Engels, 1891'de Erfurt programını eleştirirken, federal bir devletin özelliklerini şöyle tanımlamaktadır:

“Federal bir devleti, bütün halindeki devletten, iki noktada ayırır: birincisi, federasyonun üyesi olan her devletin, her kantonun kendi medeni hukukuna ve ceza yasasına sahip bulunması, kendi adli örgütlenmesine sahip bulunmasıdır; ikincisi, halkın meclisi yanında, her kantonun, büyük olsun, küçük olsun, oyunu kullanabileceği bir devletler temsilcileri meclisinin bulunmasıdır.”⁹⁹

Bu çözüm, burjuvazinin 1848 devrimleriyle ortaya çıkmış olan siyasi gerici dönemnin bir ürünüdür. Bir başka deyişle, burjuvazinin proletarya karşısında feodallerle “uzlaşma”nın ürünüdür. Bu federal çözüm, aristokrasinin **yerel ayrıcalıklarını**, görünüşte kaldırarak, genelleştirilmesinden başka birşey değildir. Üstelik bu yolla bunların ayrıcalıkları daha da güçlendirilmiş olmaktadır. Bu çözüm, daha önce gördüğümüz gibi, feodal imparatorlukların (monarşik yönetimlerin) “uzlaşma” ile sağlanan “ulusal birlik” şeklinde bir **iç dönüşümüne** denk düşer ve sonuçta

⁹⁹ Engels, Erfurt Programının Eleştirisi, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: III, s. 529, Sol yay.

yönetim **meşruti-monarşi** haline gelir. Örneğin 8 Haziran 1815’de Viyana Kongresi ile kurulan Alman Konfederasyonu böyle bir birliktir, yani feodal-monarşist Alman devletlerinin “üstten” kurulmuş birliğidir. Ve bu birlik Almanya’nın siyasal ve ekonomik **bölünmüşlüğüne resmi bir biçim veriyordu**. Yine 1866’da bu konfederasyonun dağıtılmasıyla 1867’de Bismarck’ın önerisiyle kurulan Kuzey Alman Federasyonu aynı niteliktedir. *

Görüldüğü gibi, bu tür ulusal birlikler, uluslar arasında gerçek bir birlik sağlamak yerine, **uluslar arasındaki ayrılığın resmileştirilmesine** hizmet etmektedir ve demokratik devrimin “yukardan aşağı” gerçekleştirilmesinin ürünüdür. (Bilindiği gibi yukardan aşağı demokratik devrim Almanya’da feodalizmden kapitalizme “junker tipi” geçişi ifade eder ve temelinde burjuvazi ile aristokrasinin uzlaşmasına dayanır. Bu nedenle “aşağıdan yukarı” devrimlerden farklıdır. Bu açıdan “yukardan aşağıya” demokratik devrim ile burjuva demokratik reformu arasında kapsam olarak bir fark yoktur.)

Ama yine de bu tür bir çözüm, Lenin’in de belirttiği gibi, “*kapitalist ülkelerin iktisadi koşullarıyla çelişir*”¹⁰⁰ “*siyasi gericilik*”in sürekli ve genel bir nitelik kazandığı emperyalist aşamada, bunu, proletarya adına ileri sürmek geri bir adımdan başka bir şey olmayacaktır. Proletaryanın böylesine bir çözümü kabul etmek **zorunda kalması** ile bu çözümün geri bir çözüm olduğu birbirine karıştırılmamalıdır. Lenin’in uzlaşmalar konusunda söyledikleri anımsanacak olursa, bu tür geri çözümlerin kabul edilebilmesi için –ki “*geçici çözüm*” olarak– iktidara geçen proletaryanın, daha büyük bir tehlike ile karşı karşıya bulunması gerekmektedir. Bir başka deyişle, böylesi geri bir çözümün önsel olarak reddedilmesi (koşulsuz) diyalektik materyalizmin esaslarına aykırıdır. “Federatif cumhuriyet” olarak, ama meşruti monarşi değil, demokratik bir cumhuriyet olarak, bu tür çözüm için Engels, henüz “*bölünmez tek bir cumhuriyetin*” ya da “*merkezi tek bir devletin*” bulunmadığı ülkeler için bir “*ilerleme*” olacağını söyleyerek, koşullu bir olumlama ortaya koyar.¹⁰¹

* 1871’de bu konfederasyon da Alman İmparatorluğu olarak kendisini ortadan kaldırmıştır.

¹⁰⁰ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 100.

¹⁰¹ Engels, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: III, s. 529.

Aynı konuda Lenin şöyle demektedir:

“Zaman zaman koşullar sosyal-demokratları, belli bir süre için, bu tür orta yolcu, uzlaşmacı kararlara boyun eğmeye zorlayabilir.”¹⁰²

Lenin, Avusturya SDP'sinin Brunn Kongresi'nde kabul ettiği ulusal programın, bu tür niteliğe sahip olduğunu belirterek, onun “orta-yolcu” ve “uzlaşmacı” bir çözüm yolu olduğunu, dolayısıyla iki uluslu, iki devletli, iki bölgeci federal cumhuriyete denk düştüğünü tespit eder.* Lenin, Avusturya SDP'sinin “ülke-dışı (kişisel) ulusal özerkliğin izlerini” taşıyan programını şöyle yorumlamaktadır:

“...gerçekten demokratik kurumlar getirmekte umutsuzluğa **kapılan** ve bir dizi ('kültürel') sorunda her ulusun proletaryasıyla burjuvazisini yapay olarak birbirinden ayrı tutarak, burjuvazinin ulusal kavgalarından **kurtulmaya çalışan** kişilerin oportünist düşünden başka bir şey değildir.”¹⁰³ (abç)

Demek ki, sorun, herhangi bir çözümün niteliğini bilme, koşullara bağlı olarak nasıl ortaya çıktığını saptamaya ve proletaryanın önsel çıkarı ile en uygun olan çözümü belirleme sorunudur. Sonucu bugünden belli ve işe yaramazlığı tarihsel deneyimle ortaya çıkmış bir çözümün kabul edilmesi, Lenin'in deyişiyle, “*hiç de akıllıca olmaz*”. Bu anlaşılabilir bir şeydir. Proletarya ve partisi, koşullara boyun eğmeyi değil, koşulları değiştirmeyi hedefler. Şüphesiz bu değiştirme hareketi, belli koşullar içinde gerçekleşir. Ama koşullara boyun eğmek ayırdır, **koşullara göre mücadele etmek ayırdır**. Sorun, hangi çözüm için mücadele edileceği sorunudur.

* Bugün Kıbrıs konusunda buna benzer çözümler ileri sürülmektedir. Resmi TC. tezi Kıbrıs'ta “iki toplumlu, iki bölgeci federal cumhuriyet”tir. Bu tezin 1974 Kıbrıs işgalinden sonra iktidarda buluna CHP hükümeti tarafından formüle edilmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Kendisine “sosyal-demokrat” diyen bir partinin 20. yüzyıl başlarındaki “oportünist sosyal-demokrasiyi” kılavuz alması son derece doğaldır. Karşı-tez olarak ileri sürülen “toprak-dışı” ulusal özerklik tezi ise, aynı şekilde Yunanistan'ın resmi tezi olarak belirginleşmektedir. Her iki tez de iki ülkenin önsel çıkarlarını ifade etmektedir. Ve temelde adanın iki ülkeden birine ya da ikisine birden ilhak edilmesine yöneliktir. Yapılmak istenen sadece böyle bir gelişme için “resmi” bir durum, bir statü ve hukuk oluşturmaktır.

¹⁰² Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 100.

¹⁰³ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 100.

III. EMPERYALİST-EKONOMİZMİN ULUSAL SORUN TEZLERİ

Lenin'in "emperyalist-ekonomizm" olarak adlandırdığı teori genel olarak emperyalist dönemde ulusal sorunun mevcut olmadığını, ulusal hareketlerin olamayacağını, var olanların ise gerici nitelikte olduğunu savunan "sol" bir teoridir. Lenin bu teoriyi şöyle özetlemektedir:

"Emperyalizm, yüksek düzeyde gelişmiş kapitalizmdir; emperyalizm gelişmecidir; emperyalizm demokrasinin yadsınmasıdır –'bundan ötürü' kapitalizmde demokrasi 'erişilebilir' birşey değildir. Emperyalist savaş, geri monarşilerde olsun, ileri cumhuriyetlerde olsun, tüm demokrasinin açıktan ihlalidir– 'bundan ötürü', 'haklar'dan (yani demokrasiden) söz etmenin anlamı yoktur. Emperyalist savaşın 'karşısına konabilecek' 'tek' şey sosyalizmdir; yalnızca sosyalizm 'çıkış yolu'dur; 'bundan ötürü' bizim asgari programımızda (RSDİP' nin programı kastediliyor) yani kapitalizmde demokratik sloganlar öne sürmemiz bir aldandıdır ya da hayaldir, sosyalist devrimin saptırılması ya da ertelenmesidir."¹⁰⁴

Görüldüğü gibi, bu teori, genel olarak emperyalizm tahlilinden yola çıkmaktadır. Çıkış noktası aynı olan, ama buna karşın iki farklı teori ortaya çıkmıştır. Tıpkı 1900'lerin Rusya'sında "ekonomizm" in ortaya çıktığı dönemdeki gibi. Lenin, buradan hareketle, 1900-1903 yılları arasında ekonomizm ile Iskra arasındaki ayrılıkla, "emperyalist-ekonomizm" ile olan farklılığı birbirine benzetir.

Bilindiği gibi 1900'lerde Rusya'da ekonomistler, siyasetin ekonominin devamı ve onun yoğunlaşmış bir ifadesi olması doğru önermesinden yola çıkarak, işçilerin ekonomik mücadele ile ilgilenmeleri gerektiğini ileri sürüyordu. *Iskra* ise, aynı önermeden

¹⁰⁴ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 22.

politik mücadelenin yürütülmesi gerektiği sonucunu çıkartıyordu. Emperyalist ekonomizm de, emperyalizm tahlilinden –doğru bir tahlilden– yola çıkarak, proletarya partisinin asgari programının öneminin kalmadığı sonucunu çıkarıyor ve dolayısıyla bu program için mücadele edilmesinin yanlış olduğunu söylüyordu. Asgari program, diğer demokratik hakların yanında ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını da içerdiği için konu, kaçınılmaz olarak, emperyalist dönemde ulusal hareketlerin ve ulusal savaşların devrimci, ilerici nitelikte olup olamayacağı noktasında toplanmaktaydı.

Aynı konuda Leninist değerlendirme ise şöyledir:

“Genel olarak kapitalizm ve özel olarak emperyalizm, demokrasiyi bir hayal haline getirir, ama aynı zamanda kapitalizm, yığınlarda demokratik esinler uyandırır, demokratik kurumlar yaratır, emperyalizmin demokrasiyi yadsıyışıyla demokrasi için yığınsal mücadele arasındaki çatışmayı şiddetlendirir. Kapitalizm ve emperyalizm ancak iktisadi devrimle devrilebilir; demokratik dönüşümlerle, (reformlar), en ‘ideal’ demokratik dönüşümlerle bile devrilemez. Ne var ki, demokrasi mücadelesi okulunda okumamış olan bir proletarya, iktisadi bir devrim yapma yetisine sahip değildir... Emperyalist savaşın, demokrasiyi üç ayrı yönden yadsıdığı söylenebilir (a. Her savaş ‘haklar’ın yerine zorbalığı koyar; b. emperyalizm, bu haliyle demokrasiyi yadsınmasıdır; c. emperyalist savaş, cumhuriyeti monarşi ile eşitler), ne var ki, emperyalizme karşı sosyalist başkaldırının uyanışı ve büyümesi, demokratik direnç ve huzursuzluğun artışıyla **ayrılmaz biçimde** bağlantılıdır. Sosyalizm, **her** devletin, dolayısıyla her demokrasiyi yavaş yavaş silinip ortadan kalkmasına yol açar; fakat sosyalizm, burjuvaziye, yani nüfusun azınlığına karşı zorbalıkla demokrasiyi **tam** gelişimini, yani **tüm** halk yığınlarının bütün **devlet** işlerine ve kapitalizmin ortadan kaldırılmasının tüm örgün sorunlarına gerçekten eşit ve gerçekten evrensel biçimde katılmasını, ancak proletarya diktatörlüğü yoluyla bağdaştırabilir.”¹⁰⁵

¹⁰⁵ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 23-24.

Lenin, “emperyalist-ekonomizm”i eleştirirken işte bu temel saptamalardan yola çıkmaktadır. Böylece emperyalist aşamada, ulusların ekonomik ve siyasal olarak kendi kaderlerini belirleyebileceklerine ve bu durum karşısında proletaryanın elinin kolunun bağlanmasına karşı çıkmaktadır. Marksizm, insanlığın somut sorunlarına somut çözümler üretebildiği anlamda, dünyanın değiştirilmesinde kılavuz rolünü oynayabilir. Lenin, emperyalizmin doğru bir tahlilinden sonuçlar çıkararak şöyle demektedir:

“... küçük ulusların **her birine** diledikleri kadar demokratik özgürlük vermek, siyasal bağımsızlığa izin vermek, böylece ‘kendi’ askeri girişimlerini zarar görme tehlikesine atmamak, mali-sermaye açısından yalnızca ‘gerçekleştirilebilir’ birşey olmakla kalmaz, ama **bazen** tröstler için, onların emperyalist siyaseti için, **onların** emperyalist savaşı için daha **kârlıdır**. Siyasal ve stratejik ilişkilerin kendine özgü niteliğini görmezlikten gelmek ve ezberlenmiş bir ‘emperyalizm’ sözcüğünü ayırım gözetmeksizin yinelenmek, Marksizmden başka bir şeydir.”¹⁰⁶

Böylece ortaya çıkmış ulusal-devletler proletaryanın kapitalizme karşı mücadelesinin başatlık kazanmasına hizmet edeceği açıktır. “*Ulusal eşitlik daha tam hale geldikçe (ayırılma özgürlüğü olmaksızın bu eşitlik tam olamaz) ezilen uluslar işçileri, eziliş nedenlerinin hak eksikliği değil, kapitalizm olduğunu daha açıkça göreceklerdir.*”¹⁰⁷ (abc)

Tüm bunlardan çıkan sonucu Lenin şöyle ifade etmektedir:

“Bizim, emperyalizme karşı her mücadeleyi desteklememizin gerekmediğidir. Gerici sınıfların emperyalizme karşı mücadelesini **desteklemeyeceğiz**. Gerici sınıfların emperyalizme ve kapitalizme karşı başkaldırısını **desteklemeyeceğiz.**”¹⁰⁸

Diyebiliriz ki, emperyalist-ekonomizmin savladığı gibi, emperyalizm koşullarında ortaya çıkan her ulusal-devlet proletaryasının karşı çıkmasını gerektiren ve ona karşı savaşacağı bir durum yaratmaz. Emperyalizm, siyasal olarak bağımsızlığını tanıdığı, gere-

¹⁰⁶ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 60.

¹⁰⁷ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 90.

¹⁰⁸ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 76.

kirse bizzat bunların siyasal bağımsızlığının garantisini verdiği durumlarda bile, tek bir yol yoktur. Siyasal olarak bağımsız, ama ekonomik olarak emperyalizme bağımlı ulusal-devletlerin ortaya çıkması olasıdır ve böyle devletlerde proletarya, emperyalizmden ekonomik olarak bağımsızlığın elde edebilmesi için mücadele edebilir ve etmelidir de. Bu mücadelenin verilmesi için de, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının kesinkes tanınmış olması zorunludur.

Görüldüğü gibi, emperyalist ekonomizm, ulusal sorunu, belli bir çözüm biçimi içinde ele almaz, tersine, ulusal sorunu tümüyle yadsıyarak ortaya çıkar. Bu da onu diğer hatalı anlayışlardan ayırır. Ancak gelecekte, anti-emperyalist mücadele açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.* Özellikle anti-emperyalist mücadele ile anti-kapitalist mücadelenin ilişkisi sorunu olarak demokratik halk devrimi programı (asgari program) ile sosyalist devrim programı (azami program) konusunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Latin Amerika'da ortaya çıkan demokratik devrim sorununda revizyonist KP'ler anti-kapitalist devrimin aynı zamanda anti-emperyalist mücadeleyi içerdiğini söyleyerek, anti-emperyalist ve anti-oligarşik mücadelenin reddine yönelmişlerdir. (Aynı tezler ülkemizde TIP tarafından savunulmuştur.) Yine bir başka kesimde anti-emperyalist mücadelenin anti-kapitalist mücadele ile ilişkisinden anti-emperyalist mücadelenin bazı anti-kapitalist hedefleri de içermesi gerektiğini savunmuşlardır. (Latin-Amerika'daki troçkist örgütlerin resmi çizgisi budur.) Bu değerlendirmelerin sonucunda, revizyonist KP'ler, anti-emperyalist mücadeleyi siyasal bağımsızlığa sahip ulusal devletin bir sorunu olarak ele alıp, bunun ekonomik bağımsızlıkla tamamlanması gerektiğini ileri sürerek "ulusal burjuvazi" ile birleşik cephe kurmayı temel görev olarak belirlemişlerdir. (Bu ülkemizde 70'lerde T"K"P'nin "Ulusal Demokratik Cephe" anlayışının ta kendisidir.) Anti-emperyalist mücadele, sözcüğün tam anlamıyla emperyalist çerçevenin dışına çıkmak ile sonuçlanan bir mücadeledir. Eğer bu mücadelede proletaryanın öncülüğü söz konusu olursa, emperyalizmin çerçevesi **dışında** ekonomik ve si-

* Burada "sol" sapmaların bir özelliği ortaya çıkmaktadır: Koşulların ötesinde -ileri ya da geri, ama çokluk ileri- genellikle düşünsel olarak kurulabilecek bir geleceğe ilişkin teoriler üretmek.

yasal bağımsızlık elde edilebilir. Bu bağlamda anti-emperyalist ve anti-oligarşik mücadele, ulusal sorunun kapitalizm **dışında** çözümünü içerir ve dolayısıyla dünya çapındaki sosyalizm mücadelesi ile birleşir. Ancak yine de emperyalist aşamada, bu çerçeve **içinde** siyasal bağımsızlık elde edilebilirliğinin yanında, ekonomik olarak da bağımsızlık elde edilebilir. 1960-70 döneminde özellikle Orta-Doğuda bu görülmüştür. Ama bu abartılmamalıdır. Nitekim Orta-Doğudaki gelişmeler, bunun ancak sosyalist sistemin yoğun desteğinde gerçekleşmesinin uzun bir tarihsel evreyi gerektirdiğini göstermiştir. Yine de revizyonizmin “kapitalist olmayan yol” tezini, her ne kadar Lenin’in emperyalizm tahliline dayanıyorsa da, emperyalizm koşullarında ve **çerçevesi içinde** ulusal devletlerin ekonomik olarak bağımsızlaştırılmasını ve bu amaçla “ulusal burjuvazinin” güçlendirilmesini amaçladığından anti-Marksist niteliktedir ve proletaryanın iktidar mücadelesini engelleyicisidir. Bu sonuç, bugün Orta-Doğu ülkelerinde açıkça ortaya çıkmıştır.

“*Bütün* ‘demokrasi’, kapitalizmde ancak çok ufak ölçüde ve yalnızca görel olarak elde edilebilen ‘haklar’ın ilanını ve gerçekleştirilmesini içerir. Ama bu hakları ilan etmeksizin, bu hakları hemen şimdi getirmek için mücadele vermeksizin, yığınları bu mücadele ruhuyla eğitmeksizin, sosyalizm *olanaksızdır*.”¹⁰⁹

¹⁰⁹ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 91.

IV. ROSA LUXEMBURG VE ULUSAL SORUN

Emperyalizmin I. bunalım döneminde R. Luxemburg'un özel bir yeri olduğu tartışmasız tüm Marksistler tarafından kabul edilmektedir. Ancak ulusal sorun konusunda getirdikleri, uzun yıllar onun Bolşevikler ve Lenin'le ayrı düşmesine neden olan konulardan birini oluşturduğu da açıktır. R. Luxemburg, genel olarak Marks-Engels'in "büyük devletler" konusundaki tezlerini temel çıkış noktası olarak ele almaktadır. Neredeyse mutlaka varan ölçüde, büyük devletlerin yaratılmasını savunur. Engels, "*orta-çağın sonundan beri, tarih büyük ulusal-devletlerden oluşmuş bir Avrupa'ya doğru ilerlemekteydi*" demektedir. Bundan Luxemburg'un çıkardığı sonuç, madem böyle bir tarihsel gelişme vardır ve sosyalizm dünya çapında gerçekleşecektir, neden ulusal-devletlerin varlığı her koşulda savulsun demektedir.

Luxemburg'un ulusal sorun karşısındaki tutumu, tümüyle Marks-Engels'in "büyük devletler" tezine dayanması, onun, özellikle Polonya sorunu karşısında Bolşeviklerle ters düşmesinin temelini oluşturmaktadır. Luxemburg, Polonya'nın kendi kaderini tayin hakkını kullanarak ulusal-devlet haline dönüşümünün Doğu Avrupa'daki proletaryanın ortak mücadelesini engelleyeceğini savunmaktadır. Özellikle Lenin'in ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, geçici ve taktik bir sorun olarak değil, her zaman geçerli olan ve özsel olarak "ayrılma hakkı" şeklinde ifade eden bir tarzda sunuşuna karşıdır. Böyle bir tarz, Luxemburg'a göre, bütün büyük devletlerin ayrışmasına ve bir dizi küçük devletlerin kurulmasına neden olacaktır, ki, bu da proletaryanın dünya devrimi yolundaki mücadelesini engelleyecektir.

Polonya konusunda PSP (Polonya Sosyalist Partisi), "***Çarlığı ancak Polonya'yı ondan kopararak zayıflatabiliriz; Çarlığı devirmek Rus yoldaşların görevidir***" şeklinde ortaya çıkarken; bazıları da "***Çarlık devrildikten sonra Rusya'dan ayrılarak kendi kaderimizi tayin edebiliriz***" demektedir. Luxemburg, bu tezin

(ki ötsel olarak küçük-burjuva milliyetçiliğinin ifadesidir) karşısına, Polonya'nın bağımsızlığının işçilerin sınıf mücadelesini böleceğini söyleyerek karşı çıkar. Bunun gerekçesi olarak Çarlık Rusya'sında kapitalizmin geliştiğini ve gündemdeki devrimin sosyalist devrim olduğunu söyleyen Luxemburg, aynı durumda bulunan Osmanlı İmparatorluğu için ise tersi bir politikanın izlenmesini savunur. Ona göre, Osmanlı İmparatorluğu, kapitalist gelişme aşamasına girememiştir ve hiçbir biçimde kendini “yeniden üretecek” durumda değildir. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu'nun “*dağılmasını*” desteklemek gerekir. Böylece Luxemburg'da “*büyük devletlerin yararı ve bu devletler içinde proletaryanın birleşik hareketi*” doğrudan doğruya kapitalist gelişmeye bağlı olarak ortaya konulmaktadır. Bunu şöyle ifade eder:

“Proletaryanın görevi, yeni sınıf devletleri yaratmak değildir. Eğer Enternasyonal (II. Enternasyonal) ezilen halkların kendi kaderlerini belirlemesi doğrultusunda bir karar aldıysa, bu kapitalist temeller üzerinde yeni bir ülkenin kurulması için değil, sosyalist bir toplumun oluşturulmasını amaçlayan bir karardır.”

Bir başka deyişle, Rosa Luxemburg, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını değil, proletaryanın kendi kaderini tayin hakkını kabul ediyordu. Ancak feodalizm koşulları altında bulunan devletlerde yaşayan ulusların, kapitalist temel üzerinde ulusal-devlet kurmaları, onun bu tezinin dışında değerlendirilmeliydi. Ona göre, kapitalizm feodalizme karşı bir ilerleme olarak ele alınmalıydı. Bu nedenle, feodal-askeri yönetim altında bulunan ülkelerde, bağımsız ulusal-devletler kurulması desteklenmeliydi. Ve Marks-Engels, 1850'lerde bağımsız bir Polonya'dan söz ederken, feodal-askeri Çarlığa karşı kapitalist gelişme içinde olan Polonya'dan söz ediyorlardı.

Lenin, Luxemburg'un bu tezlerini, temelde ulusal sorunun sınıf mücadelesiyle ve proletaryanın iktidar mücadelesiyle bağını ve onun önünde zaman zaman engel olarak ortaya çıkmasını anlamamakla eleştirerek, her zaman sınıf mücadelesine göre “ikincil” olan ulusal sorun, belli bir zamanda bu mücadelenin önüne geçebileceği görülmeliydi. Ayrıca aralarında yüzyılların getirdiği “ulusal kinlere” sahip ulusların proletaryasının, sanıldığı gibi kolayca ve “ulusal kinler, önyargılar” giderilmeden ve de gönüllü olarak bir-

leşme durumuna gelmeden birleştirilmesinin mümkün olmayacağını Luxemburg görmüyordu. Son olarak da, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının demokrasi sorunu olması, onun “taktik” bir manevra düzeyine indirgenmesine engel olduğunu söyleyen Lenin, sorunun tarihsel bir **ilke** durumuna getirilmesinin doğru olduğunu da belirtiyordu.

Diyebiliriz ki, Rosa Luxemburg ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, kapitalizm ile feodalizm arasındaki bir mücadele sorunu olarak sınırlamaktadır ve giderek bunun yerine işçi sınıfının kendi kaderini tayin hakkını koymaktadır. Yani tarihsel olarak ulusların ve ulusal-devletlerin kapitalizmle birlikte ortaya çıktığı tezden yola çıkan Luxemburg, bu doğru tezden, sorunun sadece burjuvaziye ilgilendirdiği sonucunu çıkarmaktadır. Böylece proletaryanın ulusal sorun konusunda elini kolunu bağlamakta, tavırsız kalmasına neden olmaktadır.

V. LENİN VE ULUSAL SORUN

Lenin'in ulusal sorun karşısındaki tutumunu, yukardaki teorileri ele alırken az çok belirginleştirmiş bulunuyoruz. Şu ana kadar, temel olarak Lenin'in tezleri doğrultusunda yanlış tavırları sergiledik. Şimdi bir bütün olarak Lenin'in ulusal sorun, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı konusundaki görüşlerini ifade edeceğiz.

Lenin, proletarya partisinin (RSDİP olarak) hedefleri konusunda hazırlanan program üzerinde –ki bu bir asgari programdır– değerlendirilmesinde ulusal sorunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Devleti oluşturan tüm ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınmasını güvence altına alan demokratik bir anayasaya dayalı bir cumhuriyet.”¹¹⁰

Böyle bir asgari program hedefinin ortaya konulması, doğrudan doğruya burjuva demokratik devrimini tamamlamış Çarlık Rusyası'nda proletaryanın nihai hedeflerine ulaşması için gerekli ve kaçınılmaz bir evrenin sorunlarından birini çözümlenmeye yöneliktir. Bunun anlamı, proletarya partisinin, ulusların kendi kaderlerini tayin etmeyi, **dışarıdan, şiddete** başvurarak ve de haksız biçimde etkilemeye dönük her türlü çabayla savaşılması demektir. Böylece bir yandan demokratik cumhuriyet için mücadele edilirken, diğer yandan böyle bir cumhuriyetin temel ilkelerini oluşturan demokratik haklardan taviz verilmeyeceği ortaya konulmuş bulunmaktadır.

Bu noktaya kadar, herşey RSDİP'nin programında yer alan “ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkının tanınması” maddesi, yeterli olmaktadır. Ancak, zaman içinde ortaya çıkan farklılıklar, özellikle çok uluslu Çarlık Rusyası'nda, her ulusal-topluluğun Marksist örgütlenmeleri ve Marksistlerin bölgesel ya da yerel istemleri ortaya çıktıkça, sorun, böyle bir program maddesinin (diğer maddelerde olduğu gibi) tek başına yeterli olmadığı görülmüştür. İşte

¹¹⁰ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 11.

bu andan itibaren, programda ifadesini bulan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının ne anlama geldiği ortaya konulmak durumundadır.

Lenin, herşeyden önce “ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı”nın, doğrudan doğruya, her ulusun “kendi siyasal geleceğini belirleme hakkı” olarak ele alınabileceğini ve bununda her ulusun “bağımsız devlet” olarak örgütlenme hakkı olarak somutlaştırılabileceğini ifade eder.

Bilindiği gibi, devlet örgütlenmesi siyasal bir örgütlenmedir. Böylece ulusal sorun, “ezilen ulusların”, yani “bağımsız ulusal devlet” olarak örgütlenememiş ulusların, “ezen ulustan” **“ayrılma hakkının”** kabul edilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. (Ayrılma hakkı, ayrı devlet kurma hakkıdır.) Ancak böyle bir hak, her zaman ve her yerde proletaryanın iktidar mücadelesine hizmet etmeyeceği de açıktır. Özellikle Marks-Engels’in “büyük devletler” konusundaki söyledikleri dikkate alınacak olursa, sorunun bir dizi “küçük ve zayıf ulusal-devletler” yaratmak olarak ele alınamayacağı ortaya çıkar. Proletaryanın çıkarı, “büyük devletlerin” var olmasındadır, ama şu ya da bu biçimde bir devletin değil, **demokratik-merkezi devlet** esastır.

“Demokratik merkezi bir cumhuriyet” proletaryanın iktidar mücadelesini hızlandıracaktır. Çünkü, böyle bir cumhuriyet, ulusal önyargıların ya da burjuva milliyetçiliğinin engelleyici etkisinden kurtulmayı sağlayacaktır. Bilindiği gibi, milliyetçilik, proletaryanın değişik uluslar olarak ayrı kalmasına ve mücadelelerinin birleştirilmesine engel teşkil eder. Bu öylesine bir engeldir ki, proletaryanın, sosyalist siyasal bilince ulaşmasını engeller, geciktirir. Çünkü, ulusal sorunun çözümlenmediği yerlerde, proleterler için (ve onun tarihsel müttefikleri için) baş çelişki “ezen ulus ve onun burjuvazisi” durumundadır. Diyalektik çelişki yasasının gösterdiği gibi, temel çelişki (emek-sermaye çelişkisi olarak) her zaman ve her yerde baş çelişki durumunda değildir. Zaman zaman diğer çelişkiler (tali, ikincil) baş çelişki haline gelerek temel çelişkinin çözümünü geciktirir.

Ulusal sorunun Leninist çözüm yöntemi, görüldüğü gibi, çelişkinin diyalektikliğinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir yöntem kullanıldığında, ulusların ayrılma hakkının tanınmasının getireceği olumlu ve olumsuz yönler kolayca ortaya çıkabilmektedir.

“Ezilen ulusun ayrılma hakkı”nın tanınması iki yönden proletaryanın nihai amacıyla uygunluk taşır:

1– “Ezen ulus” açısından, bu ulusun proletaryasında gerçek bir demokratik anlayış ortaya çıkarır ve hiçbir ayırım gözetmeksizin proleterler arasında ortak faaliyetin ortaya çıkmasını sağlar. Bir başka deyişle, içinde yaşadıkları ulusun egemenliğinden gelen ve tarihsel olarak yaratılmış olan ulusal önyargılar bir tarafa bırakılabilir. Proleterler arası dayanışma, soyut bir ilke ile istem olmaktan çıkar. Somut ve gerçekleştirilmesi zorunlu bir amaç olarak ortaya çıkar. “Ezen ulus” proletaryası, sosyalist siyasal bilince erişmiş olsa bile, içinde bulunduğu toplumsal-tarihsel ilişkilerden az ya da çok etkilenmek durumundadır. Bu etkilenme, proletaryanın burjuvaziye karşı daha da güçlendirilmesi olarak ortaya çıksa bile (ki bu ayrılma hakkının tanınmaması şeklinde kendini belirginleştirir) şovenizmden kendisini tam olarak arındıramama şeklinde görülür. “Ayrılma hakkı”nın tanınmasını benimseyen ve savunan bir proletarya, bu tür ulusal önyargılardan kurtulacaktır.

2– “Ezilen ulus” açısından, proletarya, herşeyden önce, halk kitlelerinin (ki bunlar köylülük ve küçük-burjuvazi olarak proletaryanın devrimci müttefikleridir) ve proleterlerin, kendi burjuvazisi tarafından, kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmasının önüne geçmiş olacaktır. Bir başka deyişle, “ezilen ulus” burjuvazisinin “milliyetçiliği”nin aşılması gündemdedir. Ulusal baskının ortadan kalktığı koşullarda, burjuvazi milliyetçi duygularla –ki bu sınıfların varlığının reddedilmesi ve sınıf çıkarlarının ikincil plana konulması istemi olarak ortaya çıkar– kitlelerin, özellikle proletaryanın aldatılması sona erecektir.* Diğer taraftan, özellikle 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında yaygın olan feodal-merkezi imparatorluklardan “ayrılma”, önemli bir askeri gücün proletaryanın iktidar mücadelesinden çıkartılmış olacaktır.**

* Şüphesiz bu mutlak değildir. Ayrılma hakkına sahip olan burjuvazi, kendi ulusal-devlet örgütlenmesine sahip olsa bile, bu kez yayılcı bir yöne girebilir ve girmektedir. Bir çeşit emperyalist “yayılcılık” olarak ifade edilebilecek bu tutum, burjuva milliyetçiliğinin, bağımsız ulusal-devlet koşullarında aldığı yeni biçimdir.

** Bu gelişme karşısında, emperyalizm yeni bir politika geliştirmiştir. Temelinde ikili ittifak anlaşmaları bulunan bu yeni politika –karşı önlem–, kendi proletaryası karşısında acze düşen ulusal-burjuvazinin diğer ülke burjuvazisi tarafından desteklenmesi ve gerekli olduğunda fiilen mücadele alanına girmesi şeklinde olmaktadır. Emperyalist müdahale

Lenin, ulusal sorun açısından, ezen ve ezilen ulusların proletaryasının fiili koşullarının farklılığını şöyle ortaya koyar:

“1) **Ekonomik bakımdan** farklılık şudur: Ezen ulusların işçi sınıfı içindeki kesimler, bu uluslar burjuvazisinin, ezilen uluslar işçilerini fazladan sömürü yoluyla elde ettikleri **aşırı kârdan** kırıntılar alırlar. Bundan başka, ekonomik istatistikler, ezilen uluslara bakışla, burada işçilerin **daha geniş** bir yüzdesinin ‘kağıttan patron’ haline geldiğini, daha geniş bir yüzdesinin **işçi aristokrasisine** yükseldiğini gösteriyor.

2) **Siyasal bakımdan** farklılık şudur: Ezilen ulusların işçilerine bakışla, ezen ulusların işçileri, siyasal yaşamın birçok cephesinde **ayrıcılığı olan** yerler tutarlar.

3) **İdeolojik olarak** ya da mânâden farklılık şudur: Ezen ulusların işçilerine okulda ve yaşamda, ezilen uluslar işçilerine **tepeden bakmaları, onları küçük görmeleri öğretilir.**”¹¹¹ (abç)

Ama, “... ulusların kendi kaderlerini tayin **hakkını** tanımak, gerçekte her ulusun kendi kaderini tayin isteğini **desteklemek** anlamına mı gelir? Herşey bir yana, bütün yurttaşların özgür biçimde dernekleşme **hakkını** tanımamız demek, biz sosyal-demokratların, kesinkes, her yeni dernekleşmeyi **destekleme** yükümlülüğü altına girmemiz demek değildir. Hatta bu hakkı, tanımış olmamız, bizim, uygunsuz ve akılsız bir adım olarak göreceğimiz belli bir derneğe karşı çıkmamızı, ona karşı kampanya açmamızı da önlemez.”¹¹²

Demek ki, sorun, proletarya partisinin, **her zaman** ulusal bağımsızlığı, ulusların ayrılmasını, **hiçbir** koşul ileri sürmeksizin desteklemeyi görev olarak alıp almadığı sorunu haline dönüşür.

Lenin, sorunun proletarya partisinin görevleri açısından ele alındığında, bunun “belli koşullara bağlı” olarak gündeme geleceğini belirtir. Yani proletarya ve onun partisi, ulusal bağımsızlık ya da bu ulusun ayrılma hakkını kullanması konusunda, belli bir “koşullama” koymak zorundadır. Bu koşul, doğrudan proletarya-

olarak ortaya çıkan bu durum, II. bunalım döneminde ve sonrasında emperyalizmin ayrılmaz bir parçası ve özelliği olagelmıştır.

¹¹¹ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 66.

¹¹² Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 12-13.

nın nihai amaçlarından çıkar. Böylece sorun, bir yandan ulusların kendi kaderlerini tayin etme, yani ayrı bir devlet kurma hakkının tanınması iken, diğer yandan bu hakkın nerede, **ne zaman ve nasıl** kullanılacağını belirlemek sorunudur. Bu ikinci kısım doğru-
dan, proletarya ve partisinin mücadelesini kapsadığından özel öne-
me sahiptir ve ulusal sorun konusunda belli bir tavır belirleme,
genel olarak “ayrılma hakkının” tanınması ile geçiştirilemez. Böyle
bir şey, tümüyle oportünist bir tutum olur ve proletaryanın aldatıl-
masından başka bir anlama gelmez. (Sorunun çözülmesi ye-
rine, üstünden atlanarak geçiştirme yöntemi)

“Kendi kaderini tayin etme özgürlüğü, yani bağımsız-
lık, yani ezen uluslardan ayrılma özgürlüğü istiyoruz.
Bunu, ülkeyi ekonomik bakımdan bölmeyi, ya da küçük
devletler idealini düşlediğimiz için değil, tam tersine, yal-
nızca gerçekten demokratik, gerçekten enternasyonalist
bir temel üzerinde, geniş büyük devletin ve ulusların
yakın birliği, hatta kaynaşmasından yana olduğumuz için
istiyoruz. Ancak ayrılma özgürlüğü olmaksızın böyle bir
temel düşünülemez.”¹¹³

Ama, “ulusların özgürce ayrılma hakları, belli bir ulusa belli
bir zamanda ayrılmasının öğütlenir olup olmayışıyla kanştırılma-
malıdır. Proletaryanın partisi bu ikinci sorunu, **her olayda ayrı ay-
rı düşünüp kararlaştırmalı**, bunu yaparken toplumsal gelişmenin
bir bütün olarak gereklerini ve proletaryanın sosyalizm için ver-
diği **sınıf mücadelesinin çıkarlarını dikkate almalıdır.**”¹¹⁴ (abç)

Ancak burada altı çizilmesi gereken bir nokta vardır: Ulus
ile burjuvazi ve dolayısıyla kapitalizm birbirinden ayrılmaz. Ulusal
hareketler, tarihsel olarak burjuvazinin feodalizme karşı mücade-
lesini ifade etmiştir. Bir başka deyişle, demokratik devrimin bir
sonucudur. Burjuva demokratik devrim, alt-yapıda feodal üretim
ilişkilerinin yerini alan ve egemen olan kapitalist üretim ilişkilerinin
feodal üst-yapıyla çatışması ve bu feodal üst-yapının yerine kapita-
list üretim ilişkilerinin üst-yapısının konulması demektir. Bu burju-
va devrimlerinde, demokratik cumhuriyet şeklinde bir ulusal-devle-
tin ortaya çıkmasını sağlar. Bu noktada ulusların kendi kaderlerini

¹¹³ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 237.

¹¹⁴ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 316.

tain hakkı ve bu hakkın kullanımı konusunda proletaryanın ve partisinin tutumu oldukça nettir. Feodalizme karşı mücadele söz konusu olduğu yerde, proletarya her zaman kapitalist gelişmenin tarihsel olarak ileri bir adım olduğunu kabul eder ve feodalizme karşı mücadeleye katılır. Ama sorun kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmediği ya da yeterince gelişmediği, bu nedenle feodal ya da yarı-feodal üretim ilişkileri içinde bulunan ülkelerde aynı biçimde açık ve kolay çözümlenemez. Çünkü buradaki ilişkiler oldukça karmaşıktır ve sınıfsal ayrışma tam olarak gerçekleşmemiştir. Ve özellikle köylülük feodal bir sınıf olarak varlığını korur, sınıfsal ayrışma içinde değildir. Bu tür ülkelerde, ulusal sorun, merkezi bir devletin ortaya çıkması durumunda ya da çıkması koşullarında aynı durumlar yaratmaktadır. Ve Marksizmin “koşullama”sı burada özel bir önem kazanır.

Kapitalist olmayan, yani kapitalizmin gelişmediği yerlerde, sözcüğün tam anlamıyla bir ulustan söz etmek olanaksızdır. Ancak yine de bir ulus olarak varolmak durumunda bulunan topluluklar vardır. (Ulusal-topluluklar) Gerçek bir burjuva ulus, burjuvazinin üretim ilişkilerinden aldığı güçle oluşmuş bir ulus ve ulusal birlik mevcut değildir. Ama kendilerini ulus olarak kabul eden ya da öyle olmak isteyen bir topluluk mevcuttur. Böylece ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, salt bir ulusal-devlet kurma sorunu olmaktan çıkmakta, aynı zamanda **ulus** olma anlamı kazanmaktadır. Bir başka deyişle, **uluslaşma ile ulusal-devlet kurma sorunu** birbirinin içinde ve birlikte ortaya çıkmıştır. Yahudi sorununda Lenin, gerçek anlamda bir ulus olmayan ve ulus olamayacak yahudilerin “uluslaşması”nın desteklenmesinin doğrudan yahudi siyonizminin (yahudi milliyetçiliğinin) çıkarlarına hizmet etmek olduğunu belirlerken, uluslaşma ile ulusal devlet kurma sorununun iç içe geçmişliğini belirtir. Böylece sorun öncelikle “**ulus nedir?**”in belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Rusya’da bu sorun, doğrudan “yahudiler bir ulus mudur?” tartışmasıyla başlamıştır. Bu sorunun yanıtlanması, hangi hareketlerin gerçekte ulusal hareket olduğunu, hangilerinin ise mevcut toplumsal ve tarihsel koşullar tarafından yaratılmış ve son tahlilde belli bir topluluğun feodal sınıflarıyla geri burjuvazininin hareketi olduğunu belirlemeye olanak tanır. “Bağımsız devlet kurma” hakkının tanınması, kimi zaman belli bir bölgedeki feodal toprak sahipleri ve bölgesel burjuvazinin (genellikle ticaret burju-

vazisidir) kendi egemenliklerini pekiştirmek anlamına geldiği tarihsel olarak görülmüştür. Kapitalizmin dünya çapında gelişmesi sonucu bölgesel olarak feodal ayrıcalıklarını yitiren toprak sahiplerinin (feodallerin) ulusal sloganlarla ve ulusal bağımsızlık amacıyla ortaya çıkmışlardır. Çarlık Rusyası'nda özellikle Kafkaslar ve Kafkas-ötesi bölgelerde bu tür ulusal (!) hareketler görülmüştür.

Stalin, 1904 yılında Gürcistan'ı tahlil ederken şunları söylüyordu:

“...Gürcü aristokrasisi, ‘Gürcistan’ın, Rusya’ya bağlanmasından sonra, Gürcü krallarının yönetiminde sahip olduğu eski ayrıcalıkları ve iktidarı *yitirmesinin* kendisi için ne kadar yararsız olduğunu anlayıp ‘Gürcistan’ın kurtuluşunu’ istediği zaman ‘aristokrasinin ulusal sorunu’ denilen ulusal sorun vardı. Aristokrasi bununla, Gürcistan’ın başına Gürcü krallarıyla aristokrasiyi getirmek ve böylece Gürcü *halkının* kaderini bunlara teslim etmek istiyordu. Bu bir *feodal krallık ‘milliyetçiliği’* idi.”¹¹⁵

Bu tip “milliyetçilik”in, kapitalist gelişme ile (iç ya da dış dinamikle) nasıl yok olma sürecine girdiğini Stalin aynı yerde anlatırken, bu hareketin kaçınılmaz olarak bölündüğünü, bir kısmının Rus otokrasisine sığındığını, diğer kesiminin ise “*kilisenin kanatları altına girerek*” hareketini sürdürmeye çalıştığını söyler. Böylece, “*feodal krallık milliyetçiliği yaşamının sonlarında dinsel bir kılığa bürünür.*”¹¹⁶ Lenin “*gerici sınıfların emperyalizme karşı mücadelesini desteklemeyeceğiz. Gericiler sınıfların emperyalizme ve kapitalizme başkaldırısını desteklemeyeceğiz*” derken bu hareketi kastetmektedir.¹¹⁷ *

Bu tür “ulusal” (!) hareketlerin mevcudiyeti, yeniden “ulus” kavramını ön plana geçirmiştir. Stalin tarafından belirginleştirilmiş haliyle, ulus, Marksistler için, “*tarihsel olarak oluşmuş, kararlı bir*

* Şüphesiz, Stalin’in kullandığı bu “milliyetçilik” kavramı tarihsel bir görüngüdür ve sonal olarak feodalizmin egemen sınıflarının “ilhak”, “fetih” ya da “emperyalizmin” karşısındaki tutumunu dile getirmek için kullanmıştır. Yani gerçek anlamda, burjuvaziyle birlikte ortaya çıkan ve burjuva ilişkilerden kaynaklanan “milliyetçilik” ile karıştırılmamalıdır. Burada feodallerin bazı burjuva ideallerini kendi amaçları için paravan olarak kullanması gündemdedir.

¹¹⁵ Stalin, *Milli Mesele*, s. 15.

¹¹⁶ Stalin, *Milli Mesele*, s. 15.

¹¹⁷ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 76.

dil, toprak, iktisadi yaşam ve kendisini kültür ortaklığında dile getiren ruhsal biçimlenme birliğidir."¹¹⁸ Buna yapılacak bir ekleme, Stalin'in de belirttiği gibi, "*ne teorik bakımdan, ne pratik bakımdan ve politik bakımdan haklı gösterilemez.*"¹¹⁹ Çoğunlukla "ulusal-devlet" in "varlığı"nın bir ulusun olmasının bir özelliği olduğu şeklinde bir anlayışa karşı Stalin'in tutumu tanımın doğruluğu şeklinde olmuştur. Yani, bir ulusun ulus olabilmesi için yukarıda belirtilen dört temel özelliğin dışında, bir de "ulusal-devlete sahip olmak" gerekli değildir. Zaten sonal olarak, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, bu tür "ulusal-devlet" olarak ulusların örgütlenmesinin engellenmesi koşullarının yarattığı bir haktır. "Devlet" i ulusun niteliklerinden birisi olarak kabul etmek ve hatta en önemli ögesi olarak kabul etmek, doğrudan her "devlet" in "bir ulus" oluşturduğunu söylemek ya da kabul etmek demektir ki, bu tümüyle ulusal baskının üstünün örtülmesi anlamına gelir.

Bunlarla, yine de gelişmelerin eşitsizliği ve çarpıklığı ile ortaya çıkmış durumların tam bir çözümlenmesine ulaşılmış olunmamaktadır. Henüz kapitalist gelişme evresine **girmemiş** ve dolayısıyla **uluslaşmamış** halklar vardır. Bu halklar, kimi yerde "bağımsız bir devlet" içinde bulunmaktadırlar, kimi yerde ise, "ilhak edilmiş topraklar" üzerinde yaşamaktadırlar. Bunlar, bu nedenlerle ulus haline gelememektedirler. Ve bundan ayrı olarak kapitalist gelişme evresine girmemiş, zayıf da olsa burjuvazinin yaratıldığı, ama henüz feodal bağlardan kurtulmadığı ülkeler vardır. Bunların bir kısmında **feodal devlet** (mutlak monarşi olarak) bulunurken, bazılarında, "bağımlı feodal krallık" bulunmaktadır. Feodal devlet koşulları altında, uluslaşma demokratik devrimle birlikte "devlet" in **içsel sorunu** olarak ortaya çıkar. "Bağımlı" durumunda ise, uluslaşma ve bağımsız ulusal-devlet kurma hakkı, **dış koşullara bağlı**, yani **uluslararası** bir sorun durumundadır. Örneğin Çin'de uluslaşma demokratik devrimin yapılması olarak içsel bir sorun iken, Polonya'da demokratik devrimin tamamlanması sorunu olarak uluslararası bir sorun durumundadır. Bu ikinci durumda, önce "bağımsız ulusal-devlet", yani kendi kaderini tayin hakkını kazanma; sonra demokratik devrim şeklinde bir sıralama

¹¹⁸ Stalin, *Milli Mesele*, s. 15.

¹¹⁹ Stalin, *Milli Mesele*, s. 15.

mekaniktir ve tümüyle proletaryanın çıkarlarına ters düşer. Proletarya bu iki görevin birlikte birbirine bağlı olarak gerçekleştirilmesini savunur. Böylece, bu tür ülkelerde burjuva demokratik devrimi, bir yandan “içsel olarak” feodalizme karşı bir mücadele olurken, diğer yandan “ezen ulus” a karşı bir mücadele olmaktadır. Bir başka deyişle, demokratik devrim yeni bir içerik kazanmaktadır. Çin durumunda ise, “ezen ulus” doğrudan emperyalizm olarak kendini ortaya koyduğundan, demokratik devrim anti-emperyalist bir mücadele ile birleşiktir.

İşte bu nedenlerle, ulusal sorun karşısında proletaryanın nasıl bir tutum takınacağı, yani ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının nasıl kullanılacağı sorunu, “**her olayda ayrı ayrı düşünülp kararlaştırmasına**” bağlıdır. Bu, **herhangi bir ülke düzeyinde** Lenin ve Bolşeviklerin tavrını –tıpkı daha önceki dönemde Marks ve Engels’in tavrını– “**evrensel**” bir tutum olarak ele almak yanlıştır. Ulusal sorun karşısında Leninist tutum şu şekilde genelleştirilebilir:

1) *Sosyalizm dünya çapında gerçekleştirilecek bir toplumsal örgütlenmedir ve bunu ancak proletarya başarabilir.*

2) *Böyle bir toplumun yaratılabilmesi için, her türlü ulusal, bölgesel ve yerel ayrılıklar, farklılıklar, ayrıcalıklar ortadan kaldırılmış olması gerekir.*

3) *Ulusal, bölgesel ve yerel ayrılıklar vb. temelini, tarihsel olarak özel mülkiyet düzeninden, yani üretim araçlarının özel mülkiyetinden kaynaklanan işbölümü üzerinde yükselen tarihsel gelişim ortaya çıkarmıştır. Bunun kapitalist evredeki bir görünümü de ulusal sorunu ortaya çıkarır ve bazı ulusların baskı altında tutulmasıyla nitelenebilir.*

4) *Bu uluslar arası ayrım ve ulusal baskı, halkların ve proleterlerin, kendi ulusları temelinde karşı karşıya gelmelerine, karşılıklı önyargılara, hoşgörüsüzlüklere ve güvensizliklere yol açmıştır.*

5) *Ulusal ayrılıkların yarattığı hoşgörüsüzlük ve güvensizliğin ortadan kaldırılmasının yolu, her türlü ulusal baskının, uluslar üzerindeki zor kullanımının reddinden ve ulusların kendi kaderlerini tayin etmede özgür olmalarından (bu hakkın tanınmasından) geçer.*

6) *Bu tür engellerin, tarihsel burjuva niteliğini bilen proletarya ve partisi, her yerde **uluslararası proletaryanın bir-***

leşik ve merkezi mücadelesini savunur. Ulusal sınırlar içinde örgütlenen proletaryanın, tüm halk kitlelerinin öncüsü olarak, “ezen ulus” proletaryası düzeyinde, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, yani ulusların ayrılma hakkını savunur ve bu yönde propaganda yaparken, “ezilen ulus” proletaryası düzeyinde, demokratik ve sosyalist bir temelde “birleşme” yönünde hareket eder ve bu yönde propagandasını yoğunlaştırır.

“Burjuvazi, her zaman, kendi ulusal taleplerini **ön plana çıkarır**. Bunları **kesinlikle ileri sürer**. Ama proletarya için bu talepler, **sınıf mücadelesinin çıkarlarına bağlıdır**. Teorik bakımdan, belirli bir ulusun başka bir ulustan ayrılmasının ya da bu ulusun bir başka ulusla eşitliğinin, burjuva demokratik devrimi tamamlayıp tamamlayamayacağını önceden kestirmek olanaksızdır. **Her iki halde de** proletarya için önemli olan şey, kendi sınıfının gelişmesini garantiye almaktır. Burjuvazi için önemli olan şey, bu gelişmeyi baltalamak ve ‘kendi’ ulusunun amaçlarını proletaryanıninkilerden öne almaktır. Bu nedenle proletarya, kendi kaderini tayin etme **hakkının** tanınması isteğini, deyim uygun düşerse, **olumsuz yönüyle yetinir** ve hiçbir ulusa bir başka ulusun **sırtından** üstünlük garantisi etmez; **bu konuda** taahhütlerde bulunmaya kalkışmaz.”¹²⁰

“Feodal uyumsuzluktan çıkan yığınların uyanışı ilerici bir şeydir, nasıl ki bu yığınların halkın egemenliği uğruna, ulusun egemenliği uğruna her türlü ulusal baskıya karşı savaşımı da ilerici bir şeyse. Marksistin en kararlı ve en tutarlı demokratizmi, ulusal sorunu bütün yönlerinde **mutlak** savunma görevi, buradan gelmektedir. Bu, özellikle **olumsuz bir görevdir**. Proletarya, milliyetçiliği desteklerken aşırı davranışlara gidemez, çünkü daha ileride, milliyetçiliği **güçlendirmeyi** hedef tutan **burjuvazinin olumlu eylemi başlar**.”¹²¹ (abç)

Ulusal sorun konusunda Lenin’in bu değerlendirmeleri, bu

¹²⁰ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 70-71.

¹²¹ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 33.

dönemde olduğu kadar, diğer dönemlerde de temel bir tez niteliğindedir. Proletarya ulusal sorunda, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunur, ama bunu burjuva demokratik devrim sorunundaki proletaryanın tutumu ile birleştirilmediği sürece yalın bir milliyetçilik haline geleceği de açıktır. Proletarya, burjuva demokratik devrimde, bu devrime en enerjik biçimde katılır. Ama katılımın temelinde, bu devrimin feodalizme karşı tarihsel **ilericiliğinden** kaynaklanır. Daha tam deyişle, proletaryanın burjuva demokrasisine bakışı onun tarihsel **ilericiliğinden** ve proletarya iktidanna tam ve gelişmiş bir demokratik cumhuriyetle geçmenin en kolay ve olanaklı oluşundan ileri gelir. Lenin, bunu, kesintisiz devrim esprisi içinde tanımlamıştır; yani proletarya, burjuva demokratik devrimini olumsuz anlamda destekler ve burjuvazinin devrimi bitirmeye yönelik tutumu (olumlu eylemi) karşısında devrimin sürekliliğini sağlayarak sosyalist devrimi yapmaya yönelir. Bu, proletaryanın sınıf olarak olumsuz eylemidir ve tüm kapitalist üstya-pının yadsınmasıdır.

Genel olarak demokratik devrimin bir parçası olarak ele alınan ulusların eşitliği, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, proletarya açısından, feodalizme karşı burjuva milliyetçiliğinin tarihsel ilericiliği ile bağlantılıdır. Bir başka deyişle, proletaryanın ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunması, doğrudan feodalizme karşı burjuvazinin olumsuz eyleminin proletaryanın tarihsel gelişimini hızlandırmasından ve onun sınıf çıkarlarına uygun olmasındandır. Ancak bu noktada bazı belirlemeler yapılması gerekmektedir.

Herşeyden önce Lenin'in yazılarında açığa çıkan proletaryanın olumsuz anlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunması, onun burjuva demokratik devrimi karşısındaki tutumu ile ilintilidir. Demokratik devrimin burjuva niteliği ile burjuvazinin devrimci olduğu ve kendi devrimini gerçekleştirdiği tarihsel koşullarda ve ülkelerde, proletarya, onun feodalizme karşı "olumsuz eylemini" destekler ve bu eylemin amaçlarına sahip çıkar. Burada burjuva demokratik devrimin ilk ve yakın hedeflerine ulaşır ulaşmaz, burjuvazi tarafından sona erdirilmek istenir. Fransız Devrimi'nde olduğu gibi, bu tutum burjuvazinin demokratizminin sınırlarını gösterir. Bu noktada burjuvazinin olumlu eylemi ortaya çıkar. Daha önce Marks ve Engels'in demokratik küçük-burjuvazi için bu sorunu ele alışını görmüştük. Ve Fransız Devrimi deneyimin-

den çıkan dersler, burjuva demokratik devrimin tüm **mantıki sonuçlarına** kadar götürülmesi gerektiğidir. Ancak bu şekilde burjuva demokratik devrimi “merkezleşmiş demokratik bir cumhuriyet” ile tamamlanabilir. Fransız Devrimi’nde “terör” dönemi, bu bağlamda burjuva devriminin sonuna kadar götürülmesidir. Marks’ın deyimiyle, burjuvazi kendi devrimini nihai hedeflerine ulaşmadan sona erdirmek isterken, “avam” bunu burjuvazisiz gerçekleştirmiştir. Ancak Fransız Devrimi sırasında proletaryanın bağımsız bir sınıf olarak gelişmemiş olması, bu durumu genel halk kitlesi olarak (“avam”) gerçekleştirmesini sağlamıştır. Ama 1848-50 döneminde proletaryanın artık kendi bağımsız siyasal tavrını ortaya koyabilecek ve bağımsız sınıf hedefleri uğruna mücadele edebilecek hale gelmiş olması, bu olumsuz eylemde proletaryanın konumunda değişimlere yol açmıştır.

1848-50 devrimleri döneminde Marks-Engels’in formüle ettikleri kesintisiz devrim teorisi, proletaryanın burjuva demokratik devrimi karşısındaki tutumunu iyice netleştirmiştir. Artık proletarya, burjuva demokratik devrimini tüm hedeflerine ulaşana kadar sürdürülmesi için burjuvaziyi (“olumlu eylemi”) zorlayacaktır. Ve bu hedeflere ulaşıldığı oranda, devrimi sona erdirmeye çalışan burjuvaziye karşı, devrimi, sosyalist devrime dönüştürerek sürdürmek, proletaryanın kendi olumsuz eylemi olarak ortaya çıkmalıdır. Ancak bu taktiğin uygulanabilmesi için, 1848-50 döneminde gerekli nesnel ve öznel koşullar mevcut değildi. Nesnel koşulların yetersizliğini gören Marks ve Engels, bu teoriyi sonra terk etmişlerdir. Ve emperyalist dönemde, proletarya devriminin nesnel koşullarının bir bütün olarak mevcut olmasıyla, Rusya’da Lenin ve Bolşevikler, “**kesintisiz devrim teorisi**”ni, demokratik devrimin tamamlanmadığı bir ülke olarak kendilerine devrim teorisi olarak almışlardır. İşte Lenin’in ulusal sorun karşısındaki tutumu, bu devrim teorisinden çıkar.

Emperyalist aşamada proletarya devrimi için nesnel koşulların mevcudiyetini tespit eden Lenin, bu koşulların öznel koşullar tarafından tamamlandığı koşullarda proletaryanın kendi devrimini yapabileceğini belirtmiştir. Bu noktada burjuva demokratik devriminin tamamlanması ve bunun gerçekleştirilmesinde proletaryanın üstüne düşen görevler sorunu ortaya çıkmıştır. Proletarya, burjuvazinin demokratik devriminin feodalizme karşı olumsuz eylem

düzeyinde sonuna kadar sürdürmesinden yana olacaktır. Burada burjuvazi, devrimi kesintiye uğratmak, en yakın hedeflere ulaşarak bitirmek istediğinde, proletarya demokratik devrimi tamamlamak için ileri atılır ve işçilerin-köylülerin demokratik devrimci diktatörlüğünü kurarak bu devrimi gerçekleştirir. Burada fazla beklemeyecek olan proletarya, köylülüğün sınıfsal ayrışmasıyla birlikte, tarım proletaryası ve yoksul köylülükle birlikte sosyalist devrime hızla geçer. Bu, proletaryanın sınıf olarak, kapitalizme karşı olumsuz eylemidir.

Görüldüğü gibi, Leninist kesintisiz devrim teorisinde burjuva demokratik devrimi bazı öngünler taşımaktadır. Bu, burjuvazinin Rusya'da devrimciliğini yitirdiğinden çok, devrimden kısa sürede yüz çevirmesinden esas almıştır. Bu nedenle demokratik devrim sonrası proletarya ve köylülüğün, yani işçi-köylü devrimci demokratik diktatörlüğünün olumlu eylemleri söz konusu değildir. İktidarın bu dönüşümü ile demokratik devrim tamamlanmış olarak kabul edilir. (Nitekim Şubat 1917'de Lenin, devrimin iktidarı burjuvaziye teslim ettiğini ve bu anlamda demokratik devrimin tamamlandığını söyler.) Siyasal üst-yapıdaki bu dönüşümün demokratik devrimin tamamlanması olarak ele alınması, temelde kapitalist üretim ilişkilerinin feodalizmin yerini aldığı gerçeğinden kaynaklanır. Bu açıdan proletarya ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünün olumlu eylemi gündeme gelmez. Ve devrim, sürekli kılınarak burjuvaziye karşı proletaryanın olumsuz eylemi ile sürdürülür. Ve politik iktidar proletaryanın eline geçmesiyle birlikte, artık proletaryanın olumlu eylemi gündemdedir ve bu da sosyalizmin inşasıdır.

Görüldüğü gibi, kesintisiz devrim teorisinde, demokratik devrim ve sosyalist devrim tek bir süreçte proletaryanın ikili tarihsel görevini olumsuz bir eylem sürecinde ele almaktadır.

İşte Lenin'de ulusal sorun konusunda olumlu bir program olmamasının nedeni buradan kaynaklanmaktadır. Bolşeviklerin ulusların kaderlerini tayin hakkının tanınması şeklinde RSDİP programında yer alan ulusal sorunun çözümüne ilişkin saptama karşısındaki tutumları, çeşitli kesimlerce “muğlak” ve “belirsiz” kabul edilmesinin nedeni budur. Lenin, bu konuda proletaryanın herhangi bir olumlu eylemde bulunmasının söz konusu olamayacağını belirtir. Olumlu eylem düzeyinde proletaryayı ilgilendiren kendi

devrimidir, ama ulusal sorun açısından burjuvazinin olumsuz eylemi ortaya çıktığında takınılacak tutum belirlenmek zorundadır. Çünkü tarihsel olarak böyle bir olasılık mevcuttur. (En azından proletarya iktidar mücadelesini yitirebilir ve yenilgiyle karşılaşabilir.) İşte Lenin'de bu konu, proletaryanın ulusal hareketler karşısındaki tutumu ile, yani "destekleme" sorunu ile ilintili olarak ortaya çıkar ve desteklemenin koşullara bağlılığı ortaya konulur. Koşulsuz destek asla söz konusu olamaz.

Bu son noktada, en çok karıştırılan sorun ortaya çıkmaktadır. Lenin'in bu tutumu, son tahlilde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının koşullandırılması ile nitelenebilecek hale gelmektedir. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi, sorun demokratik bir hakkın tanınması ile bu hakkın kullanılması arasındaki farkta yatmaktadır. Bu açıdan Lenin, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının kayıtsız şartsız tanınmasından söz ederken, bu hakkın belirli koşullarda kullanılabileceğini belirtir. Bu koşullarda burjuvazinin hangi olumlu eylemlerinin destekleneceği ve desteklenmesinin koşullandırılır. Lenin, bu dönemde proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir ulusal hareketi gündeme almaz ve böyle bir olasılık üzerine fikir ileri sürmez.

Ancak Ekim Devrimi'yle proletarya iktidarının gerçekleştirilmesiyle birlikte, proletaryanın olumsuz eylem dönemi sona ermiş bulunmaktadır. (Şüphesiz bu sona eriş, tam olarak 1923 yılından sonra kitasal nitelikte gerçekleşmiş ve tek ülkede sosyalizmin inşası sorunu haline gelmiştir.) Artık proletaryanın olumlu eylemi olarak sosyalizmin inşası gündemdedir. Ancak sosyalizmin dünya çapında gerçekleştirilebilirliği, yeni ve ek sorunlar yaratmıştır. İkinci olarak, sanıldığı gibi, Rusya'da kapitalizmin tam anlamıyla, bütün ülke çapında egemen üretim ilişkisi durumuna gelmediği görülmüştür. Bu koşullar altında sosyalist devrim, bir yandan sosyalizmin inşasına girilmesi anlamında olumlu proleter eylemle sürdürülürken, öte yandan demokratik devrimin yarım kalmış ya da çözülmemiş bazı problemlerini de çözmek zorundadır. Daha tam deyişle, Ekim Devrimi'yle birlikte, proletaryanın ikili bir olumlu eylemi Rusya'da gündeme gelmiştir: **Burjuvazi tarafından tamamlanmamış demokratik devrimin sorunlarının çözümü ve sosyalizmin inşası.** Bu birincisi, proletaryanın burjuva demokratik anlamda olumlu eylemini içermektedir. İşte bu burjuva demokratik anlamda olum-

lu eylemin en temel iki konusu, feodalizmi, kapitalizmi geliştirmeden tasfiye etmek ve ulusal sorunu çözmektir.

Bundan sonraki kısımda göreceğimiz gibi, Ekim Devrimi'yle birlikte dünya çapında yeni bir dönem başlamıştır. Bu tarihsel dönemin ulusal sorun açısından değeri, ulusal sorunların proletarya tarafından **olumlu** anlamda çözümlenmesidir. (Stalin bu dönemi tarihsel evrimin üçüncü dönemi olarak adlandırmaktadır.)

Lenin ve Bolşeviklerin emperyalizmin I. bunalım döneminde ulusal sorun karşısındaki tutumları özetle böyledir.

Görüldüğü gibi, Lenin, her zaman uluslararası düzeyde sosyalizm ve proletaryanın sınıf çıkarlarını ön planda tutmaktadır. Bu da kendini en açık biçimde proletaryanın örgütlenmesinde ortaya koyar. (Proletaryanın parti örgütlenmesi)

Lenin, proletaryanın sınıf olarak örgütlenmesinin, ulusal-devlet sınırları içinde bir örgütlenme olacağını belirtir. Lenin, bunu tartışmasız bir biçimde şöyle ortaya koyar:

“Mücadelemizde **belli bir devleti** kendimize temel olarak alıyoruz; o belirli devlet **içindeki** bütün ülkelerden işçileri birleştiriyoruz; biz hiçbir **özel ulusal** gelişme yolunu savunamayız, biz bütün olanaklı olan yollardan sınıf hedefimize doğru yürüyoruz.”¹²² (abç)

“**Belirli bir devlet içinde, tarihinin geçirdiği bütün değişmeler boyunca, burjuvazinin birey olarak devletlerin sınırlarında meydana getirdiği değişiklikler ne olursa olsun, bütün ulusların proleterlerinin sınıf mücadelesinde en sıkı ve bölünmez bir ittifakı gerçekleştirmek için mücadele verir.**”¹²³ (abç)

Görüldüğü gibi, proletaryanın iktidar mücadelesinde temel alınan ulusal-devlet, bunun sınırları içinde sınıfsal olarak proletaryanın örgütlenmesiyle birleştirilmektedir. Homojen ulusal-devletlerde sorun, yalın bir biçimde ortaya çıkmakla birlikte, heterojen, ya da çokuluslu devletlerde aynı yalınlık ortaya çıkmamaktadır. Oysa yapılması gereken budur ve bu **bir ilke sorunudur**. Proletarya, Lenin'in ortaya koyduğu çerçevede hareket etmediği sürece, gerçeklikte kendisi için bir sınıf olamaz. Proletaryanın, hangi ulus-

¹²² Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 71.

¹²³ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 99.

tan ya da hangi devlet içinde olursa olsun, **kendisi için sınıf olabilmesinin koşulu budur.**

Bu konu “*Komünist Manifesto*”da şöyle ortaya konulmaktadır:

“İşçilerin vatani yoktur. Onlardan sahip olmadıkları bir şeyi alamayız. Proletarya herşeyden önce, siyasal gücü ele geçirmek, **ulusun önder sınıfı durumuna gelmek, bizzat ulusu oluşturmak zorunda** olduğuna göre, kendisi, bu ölçüde **ulusaldır**, ama **sözcüğün burjuva anlamında değil.**”¹²⁴ (abç)

Ve yine Marks “*Gotha Programının Eleşirisi*”nde aynı konuda şöyle demektedir:

“Besbelli ki, işçi sınıfı, mücadele verebilmek için, **sınıf olarak** kendi ülkesinde örgütlenmelidir ve her ülke, aynı aynı bu sınıf mücadelesinin doğrudan alanıdır. İşte işçi sınıfının mücadelesi, bu anlamda ulusal nitelik taşır, içeriği bakımından değil, ama *Komünist Manifesto*’nun dediği gibi, ‘biçimi bakımından’ ulusal.”¹²⁵

Şimdi bu temel üzerinde Leninist örgütlenme anlayışının ulusal sorunun çözümünü ışığında nasıl biçimlendiğine bakalım. (Tabii burada kendimizi çokuluslu bir devletle sınırlıyoruz.)

Ekonomik mücadele düzeyinde proletaryanın örgütü **sendikaldır**. Birer meslek örgütü olarak sendikalar, **işyeri ve işkolu** temelinde örgütlenir. Bu nedenle, burada işin nerede ve hangi ulusta olduğu değil, doğrudan işin kendisi esastır. İşyeri düzeyinde örgütlenen sendikalar, aynı işkolunda tek bir sendika oluştururlar. Bu sendika doğrudan ulusal-devlet sınırları içindeki tüm işyerlerini kapsar ve merkezi niteliktedir. Daha sonra değişik işkollarındaki proletarya örgütlerinin (sendikalar) aynı sınırlar içinde birleşik ve merkezi örgütlenmesi sorunu ortaya çıkar. Bu örgütlenme doğrudan federasyon ya da konfederasyon şeklinde oluşur. Federasyonlar, federasyona katılan sendikaların kendi işyeri ve işkolu düzeyindeki çıkarlarını ve istemlerini göz önüne alan bir örgütlenmedir. (Aynı şey konfederasyonlar için de geçerlidir.) Böylece –ve bu amaçla– sendikal örgütlenmeyle, proletaryanın mesleklere göre ayrış-

¹²⁴ Marks-Engels, *Komünist Manifesto*, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: I, s. 151.

¹²⁵ Marks, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: III, s. 26.

tırılmasının getirdiği **yabancılaşma ve rekabet** koşullarından çıkartılması olanaklı hale gelir. Bu proletaryanın, ekonomik mücadele alanında, karşılıklı dayanışması ve birleşik hareketi için örgütsel bir temel oluşturmaktadır. Bu nedenle, sonal amaç yönünden ileri bir adımdır. Uluslararası yasalardaki eşitsizlik yüzünden, ulusal-devlet sınırları ötesinde federasyon ya da konfederasyonlar kurarak proletaryanın ekonomik örgütlerini yaratmak oldukça zordur. Yine de uluslararası ekonomik yaşama ilişkin yasaların birleştirilmesi yönünde bir amaçla uluslararası bir örgütlenmeye gidilir. Bu örgütlenme, ilk planda eşitsiz koşulların eşitlenmesini amaçlar, giderek, dünya çapında bir ekonomik mücadele örgütü haline dönüşür. Daha ilerki yıllarda ortaya çıkan “Kızıl Sendikalar Enternasyonalı” böyle bir amaç için oluşturulmaya çalışılan ekonomik mücadele örgütlenmesinin uluslararası biçimidir. (Ancak bunun, uluslararası planda proletaryanın ekonomik mücadelesini “birleştirici” değil, “aynıştıracısı” olduğu görüldüğü için sürdürülmemiştir. Ama bunun nedeni, örgütlenme değil, örgütlenmenin, yalnızca “Kızıl Sendikalar” düzeyinde ele alınmış olmasıdır. Yani uluslararası düzeyde, Leninist ekonomik mücadele ilkelerinden uzaklaşmıştır.) *

Proletaryanın ekonomik mücadele örgütlenmesinde (sendikal örgütlenme) görüldüğü gibi ulusallık sadece bir biçim olarak mevcuttur, muhtevada sınıf esası vardır. Bir başka deyişle, ulusal-devlet sınırları içinde ulusal ayrım yapılmaksızın (ulusal köken ayrımı yapılmaksızın) proleter olanların ekonomik mücadele için örgütlenmesi esas alınmaktadır.

Proletaryanın siyasal örgütlenmesi olarak partide de durum bununla benzeştir. Proletarya partisinde esas olan, sınıf örgütlenmesi olarak, proletaryanın bağımsız siyasal örgütü olmaktadır. Proletarya nihai (sonal) amaçları yönünden yani dünya sosyalizminin kurulması açısından bunun örgütü **tek bir dünya partisidir**, yani **Enternasyonal**'dir. Ancak politik örgütlenmedeki enternasyonal örgütlenme ile sendikal enternasyonal örgütlenme aynı biçimde örgütlenemez. Sendikalar enternasyonalı, ulusal-devlet sınırları için-

* Bugün pek çok uluslararası işçi federasyonları, örgütleri mevcuttur. Ancak bunlar salt uluslararası bir dayanışma simgeleri durumundadır ve pasif biçimde uluslararası çalışma yasalarının birleştirilmesi, tekleştirilmesi yönünde çalışmaktadır. Bazıları ise, doğrudan doğruya “san sendikalar enternasyonalı” olarak çalışmaktadır ki, bunlardan söz etmeye gerek yoktur.

deki federasyon ya da konfederasyonların merkezi uluslararası örgütü iken, politik mücadelenin örgütü olarak Enternasyonal, dünyanın tüm işçilerinin tek partisi durumundadır. Yani biçim olarak ortaya çıkan ulusal-devlet sınırları içindeki örgütlenmenin **doğrudan ve dolaysız** olarak aşılmasına dayanır. Ulusal-devlet sınırları içinde örgütlenen Enternasyonal, buralarda “seksiyon” (bölüm) örgütler. Ancak yine de, her biri bu sınırlar içinde örgütlendiğini gösteren adlar alırlar. Komintern’in tüzüğünde açıkça yazıldığı gibi, tüm partiler, “..... *ülkenin Komünist Partisi (Komünist Enternasyonal’in Seksiyonu)*” adını taşırlar.

Lenin, bu temel ilkelere bağlı kalarak, her zaman somut durumların somut tahliline özel bir önem vermiştir. 1905 Devrimi’nden sonra ayrı sosyal-demokrat örgütlerin, partilerin “birleştirilmesi” sorunu yeniden gündeme geldiğinde, devrim döneminde yürütülen ortak mücadelenin eskiden var olan bazı güvensizlikleri ortadan kaldırmak için uygun bir zemin teşkil ettiğini düşünen Lenin, birleşik ve tek bir RSDİP yaratmak için önerilerde bulunur:

“Parti, *her ulusun sosyal-demokrat proletaryasının tüm parti* çıkarlarının ve gereksinmelerinin karşılanmasını, bu arada proletaryanın kültür ve yaşam biçimindeki özelliklerinin de dikkate alınmasını *uygulamada güvenceye bağlamalıdır*; bunun araçları ve yolları şunlar olabilir: İlgili ulusun sosyal-demokratlarının özel toplantılarının düzenlenmesi, ulusal azınlıkların partinin yerel, bölgesel ve merkez kuruluşlarında *temsili edilmesi, özel yazar, yayıncı ve ajitasyon gruplarının vb. oluşturulması*. (Not: Parti, MK’da ulusal azınlıkların temsili örneğini şöyle düzenlenebilir: Genel Parti Kongresi MK’ne kendi adayları arasından belli sayıda üye alır, bu adaylar Rusya’nın halen ayrı sosyal-demokrat örgütlerinin bulunduğu bölgelerinin bölgesel parti kongreleri tarafından saptanır.)”¹²⁶

Görüldüğü gibi birbirinden **ayrı olarak örgütlenmiş ve uzun süre ayrı faaliyet göstermiş** çeşitli Marksist örgütlerin **birleştirilmesi** (“kaynaştırılması”) konusunda Lenin, hiçbir biçimde “federatif bir parti” örgütlenmesini savunmamaktadır. Ancak “halen ayrı” Marksistlerin birleştirilmesi için, yani böyle bir “**özel bir sorun**”da,

¹²⁶ Lenin, *İşçi Sınıfı Partisi Üzerine*, s. 261.

“özel” bazı mekanizmaların olması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü “ayrı” faaliyet yılları içinde karşılıklı bazı sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Lenin’in parti konusunda bu özel önerisi, yani bir bakıma, “kaynaşmış” tek bir parti haline gelmeye “geçiş” aşamasında önerdiği özel mekanizmalar daha ilkeri yıllarda Ekim Devrimi’nden sonra, gerek parti konusunda, gerekse ulusların “birleşmesi” konusunda da önerilmiş ve uygulanmıştır. Ulusal birleşmede bu geçiş biçimi “federasyon”a denk düşerken, parti düzeyinde 1905 sonrası önerdiği biçim gündemdedir. Ve bu durum Komintern tüzüğünde son halini almıştır. (Seksiyon örgütlenmesi)

Lenin’in tek bir devlet sınırları içinde **proletaryanın** ulusal esasa göre örgütlenmesine karşı çıkışı kesinkes anlaşılmalıdır. Görünüşte proletarya birleşik ve merkezi örgütlense de, ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkına sahip oldukları ve bunu “ayrı devlet kurma” şeklinde kullandıkları koşullarda nasıl olsa “ayrı örgütlenme” gündeme gelecektir, şeklinde bir düşünce Lenin’de bulunmamaktadır. Çünkü bu düşünce, çözüm yollarından birisini mutlaklaştırarak, sonal olarak bu mutlaklığı ele alıp, baştan ayrı örgütlenmeyi getirecektir. Ve böylece baştan itibaren kendi proletaryası ile daha sıkı bağlar kuracağını ileri sürecektir.

Bu yanlış düşünce Marksist-Leninist kesintisiz devrim anlayışına tamamen ters düşer. Kesintisiz devrim teorisi, proletaryanın öncülüğünde olsun olmasın, demokratik devrimin gerçekleşmesine paralel olarak hızla sosyalist devrime geçmeyi ifade eder. Bu teori, burjuva demokratik devrimini, burjuvazinin “**olumlu eylemi**” ile sürdürmesinin engellenerek, “**olumsuz eylem**”in proletarya ve yoksul köylülük tarafından tam ve gerçek hedefine kadar sürdürülmesini esas alır. Böylece burjuvazinin kendi iktidarını sağlamlaştırmadan sosyalist devrime geçilir. Bu nedenle proletaryanın birleşik ve merkezi örgütlenmesi zorunludur. Bunun tersine ulusal esasa göre bölünmüş ve bu esasa göre örgütlenmiş proletarya, kendi güçlerini bölmüş olacağından burjuvazi karşısında güçsüzlüğe düşecektir. Diyebiliriz ki, Leninist anlayış, devrim aşamasına gelindiğinde, proletaryanın kendi iktidarını kurmasının koşullarını ortaya koyar.

Çokuluslu merkezi bir devlet sınırları içinde proletarya partisinin örgütlenmesinde **ulusal ayrılıkların olmaması** anlaşılabilir bir şeydir. Ama yine de uluslara göre örgütlenmenin, bu ülkelerde

öne sürüldüğü görülmüştür. Bunlar RSDİP içinde Bund'çularda olduğu gibi, belirli bir ulusun –ki yahudiler ulus da değildirler üstelik– “tek temsilcisi” olarak tanıma ve bu bağlamda “kendi” ulusal bölgesi içinde ya da ulusal topluluğunda tek örgütlenme hakkına sahip örgüt olma, dolayısıyla “özerklik” isteme şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu da proletarya partisinin merkezîyetçi niteliğine, yani Leninist parti anlayışına aykındır. Partinin “federatif” bir yapıya dönüşürülmesi istemidir. Ülkemizde de bu ve buna benzer tezler ileri sürüldüğünden, konuyu biraz açalım:

“Bürokrasiye **karşı** demokrasi, gerçekte merkezîyetçiliğe **karşı** özerklik demektir; devrimci sosyal-demokrasinin örgütlenme ilkesine karşı, oportünist sosyal-demokrasinin örgütlenme ilkesidir. İkincisi, tabandan yukarı doğru yürür, bu nedenle de **nerede ve ne ölçüde mümkün olabilir**se, o ölçüde, (aşın gayretkeşler tarafından) anarşizm noktasına varılan bir **özerkliği** ve ‘demokrasi’yi yüce tutar. Birincisi tepeden aşağı doğru ilerlemeye çalışır, ve **parçalarla ilişkisinde merkezin haklarını ve iktidarını** genişletmeyi öne alır.”¹²⁷ (abç)

Leninist parti anlayışını menşevik anlayıştan ayıran bu fark, tüm Marksist-Leninistlerin bildiği ve kabul ettiği bir gerçektir. Buna karşın, sorun, ulusal sorunla birleştirilerek (mümkün olduğu her yerde) “özerklik” istemi ortaya atılabilmektedir. Bu konuda temel dayanak noktası olarak Komintern’in örgütlenme biçimi ile Stalin’in ortaya koyduğu ve geliştirdiği SBKP örgütlenmesi alınır.

Herşeyden önce bu iki Marksist-Leninist örgütün, Leninizmin örgütlenme konusundaki temel örgütlenme ilkelerine aykırı biçimde örgütlendiğini düşünmenin ne derecede safdillik olduğunu söylemek gereksizdir. Komintern’in kesinkes bir “federatif” örgütlenme olmadığını yukarıda da görmüştük. SBKP (B) ise, doğrudan Sovyetler Birliği sınırları içinde **tek bir merkezi partiyi** ifade eder. Ama buna karşın Sovyetler Birliği’nde Rusya Federal Cumhuriyeti dışındaki birlik cumhuriyetlerinin ayrı komünist partileri bulunmaktadır. İşte bu son durum örgütlenmede “federatif” tezlerin dayanak noktası olarak kullanılmaktadır. Bu konudaki yanlışlıklar ortaya koymadan Stalin’in “federatif örgütlenme” üzerine

¹²⁷ Lenin, *Bir Adım İleri İki Adım Geri*, s. 245, Sol yay. IV. Baskı.

değerlendirmesine bakalım:

“**Ulusal özerklik ile örgütlenmede federatif ilkenin** birlikte gitmeleri rastlantı değildir. Bunun anlaşılması da güç değildir. Çünkü her ikisi de milliyetlerin **sınırlandırılmasını** isterler. Her ikisi de **milliyetler bakımından örgütlenmeye** dayanırlar. Benzerlik yadsınamaz. Tek ayrılm, birinde genel olarak nüfusun, öbüründe sosyal-demokrat işçilerin sınırlanmasıdır.

İşçilerin milliyetler bakımından sınırlandırılmasının neye yol açtığını biliyoruz. Tek işçi partisinin parçalanması, sendikaların milliyetler bakımından bölünmesi, ulusal sürtüşmelerin kızışması, öteki milliyetler işçileri karşısında ihanet, sosyal-demokrasi saflarında tam bir çöküntü – örgütlenmede federalizmin sonuçları işte bunlardır. Avusturya’da sosyal-demokrasinin tarihi ve Rusya’da Bund’un etkinliği buna açıkça tanıklık ederler.

Böyle bir duruma karşı tek çıkar yol, enternasyonalizm ilkelerine dayanan örgütlenmedir.

Rusya’nın bütün milliyetler işçilerinin, hemen **tek ve birleşmiş** topluluklar içinde toplanması, bu toplulukların **tek bir parti** içinde birleştirilmesi – görev işte budur.

Partinin bu kuruluş biçiminin, **bölgelerin** tek bir bütün içindeki, **parti içindeki geniş bir özerkliği** dışlamadığı, ama **içtelediği** kolay anlaşılır.”¹²⁸ (abç)

Stalin’in tarihsel tanık olarak gösterdiği Avusturya SDP’sinin durumunu daha önce gördüğümüz için, burada Bund’çular hakkında kısaca bir anımsatma yapmak gerekmektedir.

Bund, yani “Yahudi İşçileri Birliği”, 1897’de kurulmuştur. Bu tarihte tüm Çarlık Rusyası’nda değişik gruplar kurulmakta ya da faaliyetlerini sürdürmekteydi. Bu grupların RSDİP olarak birleştirilmesi ve tek bir merkezi partinin yaratılması sorunu bu dönemin temel sorunu olarak kabul ediliyordu. 1898’de yapılan I. RSDİP Kongresinin kararı şöyledir:

“İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği’, ‘Rabocaya Gazeta’ ve ‘Rusya ve Polonya Genel Yahudi İşçi Birliği’ (Bund) örgütleri, Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi

¹²⁸ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 76-77.

adı altında tek bir örgüt olarak birleşmişlerdir. ‘Rusya ve Polonya Yahudi İşçileri Birliği’ yalnızca **yahudi proletaryasını ilgilendiren sorunlarda bağımsız** olmak üzere, partiye özerk bir örgüt olarak katılmaktadır.”

1903 yılında yapılan RSDİP II. Kongresi, bilindiği gibi Bolşevik/Menşevik anlayışların ortaya çıktığı kongre olmuştur. Bu kongrede, Bund, “Bund’un parti içindeki yeri hakkında tüzük” hazırlamış ve bunun kabul edilmesini istemiştir. Bu tüzük, onların RSDİP içinde kalmalarının koşulu olarak ortaya konulmuştur. Bund’un hazırladığı tüzüğün 1. maddesi “Bund, RSDİP’nin federatif bir bölümüdür” şeklindedir. Yine bu tüzükte, “*yahudi işçilerinin sadece Bund tarafından temsil edilmesi ve ayrıca Parti Merkez Yönetim Kurulunun, yahudi proletaryaya seslenmesine ve Bund’un bölümleriyle ayrı ayrı haberleşmesine ancak Bund Merkez Yönetim Kurulunun rızasıyla*” olanak tanınacağı belirtilmektedir. Bund bu tür istemlerini, parti içindeki bölgelerin ya da birimlerin hakları ve bunların merkezle ilişkileri konusundaki genel ilkelerini savunarak sunmaktaydı. Özellikle partinin bütün kesimlerinin, her bölge örgütünün, her yönetim kurulunun, her grubun RSDİP içinde sahip olduğu hakkı, yani **parti kongresinin herhangi bir biçimde karara bağlamadığı genel sorunları parti programıyla uyumlu olarak bir sonuca bağlama hakkını** (bölgelerin, birimlerin özerkliğinin anlamı budur) kendi istemlerine dayanak yaparak.

RSDİP II. Kongresinde Bund’un bu tüzüğü reddedilmiş ve bunun üzerine Bund delegeleri Kongreyi terketmişlerdir. Lenin, Bund tüzüğünü şöyle yorumlamaktadır:

“Milliyetçilik görüşünü benimseyen kişi, doğal olarak, kendi milliyetçiliğinin çevresine, kendi ulusal işçi sınıfı hareketinin çevresine bir Çin Seddi dikmek isteyecektir; bunun her kentte, her küçük kasabada, her köyde ayrı bir Çin Seddi demek anlamına geldiğine aldırmaz; bölme ve parçalara ayırma taktiği ile, bütün ulusların, bütün soyların, bütün dillerin **proletaryasının birliğini amaçlayan büyük çağırısı sifıra indirmekte olması umurunda değildir.**”¹²⁹ (abç)

Lenin, bir başka yerde “ezilen ulus” Marksistlerinin örgüt-

¹²⁹ Lenin, *İskra*, No: 46, 1903, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 26-27.

lenme anlayışlarının ne olması gerektiğini Polonya örneğini izleyerek şöyle koyar:

“Polonya sosyal-demokratları, şimdilik, Polonya’nın bağımsızlığı sloganını ileri sürmeden, hem küçük hem büyük ülkelerde proleter savaşımın birliği için mücadele verirler.”¹³⁰

“*Değişik ulusal topluluk işçilerinin birleşmiş proletarya örgütleri içinde kaynaşması*”nı savunan Lenin, bu değerlendirmeleriyle Stalin’in sözlerini daha da anlaşılır kılmaktadır. Diyebiliriz ki, Stalin’in birleşmiş ve kaynaşmış tek bir proletarya partisinde “*bölgelerin tek bir bütün içindeki, parti içindeki geniş bir özerkliği*” sözleri, doğrudan Lenin’in Bund hakkında söylediği gibi “*parti kongresinin herhangi bir karara bağlamadığı genel sorunların parti programına uygun olarak bir sonuca, karara bağlama hakkı*”na sahip olmasından başka birşey değildir.

“Orta yol yoktur: İlkeler yenerler, ama ‘uzlaşmazlar’. Demek ki, işçilerin uluslararası birleşme ilkesi, ulusal sorunun çözümünde zorunlu dayanak noktasıdır.”¹³¹ (abç)

¹³⁰ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 196.

¹³¹ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 79.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
EKİM DEVRİMİ VE
ULUSAL SORUNUN SOSYALİST ÇÖZÜMÜ

1917 Ekim Devrimi emperyalizmin yeni bir bunalım dönemini başlatmıştır. Bu yeni dönem (II. bunalım dönemi) dünyanın 1/6'sının kapitalist-emperyalist sömürünün dışına çıkması ve böylece emperyalist sisteme karşı **sürekli bir alternatifin mevcudiyeti** ile nitelenebilir. Bir başka deyişle, dünyada ilk kez proletarya devrimi gerçekleştirilmiş ve proletarya iktidarını her türlü kuşatma ve saldırılara rağmen elde tutabilmiştir. Bu yeni olgu, bir bütün olarak emperyalist sistemin işleyişini etkilemiştir. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: *Türkiye Devriminin Acil Sorunları-I* ve diğer THKP-C/HDÖ yayınları.)

Ekim Devrimi'yle birlikte Sovyetler Birliği'nin kurulması, herşeyden önce emperyalist ülkeler ile sömürge ve yarı-sömürge ülkeler arasındaki ilişkilerin köklü bir biçimde değişmesine yol açmıştır. Artık bu ülkeler için bağımsızlık ve devrim sorunu net biçimde ortaya çıkmış, onlar için gerçekleştirilebilir amaçlar haline gelmiştir.

“Bağımsızlık”, “demokrasi” vb. soyut ilkelerin böylesine gerçekleştirilebilirliğinin ortaya çıkması, bu ülkelerin emperyalizme karşı mücadelelerini hızlandırmıştır. Bunun anlamı, emperyalistlerin artık bu ülkeleri eskisi gibi yönetemeyecekleri ve eskisi gibi sömüremeyecekleri demektir. Böylece II. bunalım döneminin en temel olgularından birisi olan **ulusal kurtuluş savaşları** dönemi başlamış bulunmaktadır.

Bu dönemde meydana gelen diğer bir değişiklik de emperyalist ülkeler arasında ortaya çıkmıştır. I. bunalım döneminde emperyalist-kapitalist dünyada tartışılmaz bir yere sahip olan İngiliz emperyalizmi, bu dönemde önemli ölçüde güç yitirmiştir. Eski dönemin iki büyük emperyalist gücü olan **Almanya** ve **İngiltere**’nin yanısıra **ABD** ve **Japonya** eşitsiz ve sıçramalı bir gelişimle dünya pazarlarında boy göstermeye başlamışlardır.

II. bunalım döneminde dünyanın 1/6’sının kapitalist pazarın dışına çıkması sonucu, kapitalist aşırı üretim buhranları şiddetlenmiş ve sıklaşmıştır. Eski ilişkilerini değiştiremeyen emperyalist ülkeler, yaşamlarının en ağır ekonomik buhranı ile bu dönemde yüz yüze gelmişlerdir. (1929 genel bunalımı) Bu da, kaçınılmaz olarak, pazar mücadelesini, pazarların yeniden paylaşımı mücadelesini sertleştirmiştir. Emperyalistler arası çelişkinin askeri plana yansımaları tarihsel olarak kaçınılmaz hale gelmiştir.

Yine bu dönemin yeni bir olgusu da tekellerin kapitalizmin **tekeller devlet kapitalizmine** dönüşmesidir. Bu da burjuva devlet biçimlerinin değişimini getirmiştir.

Bu dönemin karakteristik son olgusu ise, emperyalist ülkelerin sömürge ve yarı-sömürge ülkelerdeki **hegemonyası** ve **açık işgali**, geçmiş dönemden farklı olarak, salt “kendi” pazarını diğer emperyalist ülkelere karşı koruma amacı gütmekten uzaklaşmasıdır. **Artık bu pazarların alternatif ve potansiyel güçlere karşı, sistemden topyekün kopuşa karşı korunması gündemdedir.** Bir başka deyişle, bu dönemde emperyalist işgal, ülke içindeki proletaryanın ve ulusal kurtuluşçuların mücadelesine **karşı biçimlendirilmektedir.** Yani emperyalist açık işgalin **öncelikleri** değişmeye başlamıştır. Ancak yine de emperyalizm bu ülkeler için **dışsal bir olgu durumundadır.**

Bu yeni dönemde ulusal sorun, geçmiş dönemden farklı ilişkiler alanında biçimlenmekte ve çözümlenmektedir. Bu da ulu-

sal sorun karşısında Marksist-Leninist tutumun içeriğini belirler. Çünkü “ulusal sorun, hiç de, kesin olarak mutlak, değişmez bir şey değildir. Mevcut rejimin **dönüşümü genel sorununun bir parçası olduğu için, ulusal sorun, tamamen toplumsal koşullar, ülkede kurulmuş olan iktidarın niteliği ve genel olarak, toplumsal gelişmenin tüm seyri tarafından belirlenir.**”¹³²

Stalin, bu yeni dönemi ulusal sorun açısından “üçüncü dönem” olarak adlandırır.

Stalin’in dönemlemesindeki ilk iki dönemde, “milliyetler, baskı ve sömürüye uğramışlardır; bunun sonucu, ulusal mücadele yürürlükte ve ulusal sorun da çözülmemiş olarak kalır.”¹³³

“Birinci dönem, ulusal sorun ayrı ayrı ele alınmış çok-uluslu devletler çerçevesinden çıkmaz ve yalnızca az sayıdaki Avrupa milliyetleri kapsar; oysa, ikinci dönemde, ulusal sorun, devletin iç sorunu olmaktan, birçok devleti ilgilendiren sorun durumuna, tüm haklarından yararlanamayan milliyetleri boyunduruk altında tutmak, Avrupa dışındaki yeni halklar ve aşiretleri kendi etkileri altına almak isteyen emperyalist devletler arasındaki savaş sorunu durumuna dönüşür.”¹³⁴

“Üçüncü dönem, egemen ve egemenlik altındaki uluslar, sömürgeler ve anayurt sorununun tarih arşivlerine atıldığı, RSSFC toprağı üzerinde, eşit haklardan, eşit gelişme olanağından yararlanan, ama iktisadi, siyasal ve kültürel gerilikleri nedeniyle, tarihten gelme belli bir eşitsizliği de koruyan milliyetlerin ortaya çıktıklarını gördüğümüz *Sovyetik dönem*, kapitalizmin yıkılışı ve ulusal baskının ortadan kaldırılışı dönemidir.”¹³⁵

İşte böylece ulusal sorun, Ekim Devrimi’nden sonra “**ulusal boyunduruğa karşı savaş gibi özel bir sorun olmaktan çıkıyor, ulusların, sömürgelerin ve yarı-sömürgelerin emperyalizmden kurtuluşu genel sorunu haline geliyor.**”¹³⁶ (abç)

Stalin, bu değişmeyi Ekim Devrimi’nden sonra ve Ekim

¹³² Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 87.

¹³³ Stalin, *age*, s. 126-27.

¹³⁴ Stalin, *age*, s. 127.

¹³⁵ Stalin, *age*, s. 126.

¹³⁶ Stalin, *age*, s. 97-98.

Devrimi'nin yarattığı koşullar altında “*burjuva ulusal kurtuluş hareketlerinin*” sona erdiği ve “*genel olarak emperyalizme karşı yeni bir sosyalist hareketin çağını açtığı*” şeklinde de ifade eder.¹³⁷

Diyebiliriz ki, emperyalizmin II. bunalım döneminin ayırt edici özelliklerinden biri olan emperyalist-kapitalist sisteme karşı sürekli alternatifin ortaya çıkması, yani Sovyetler Birliği'nin kuruluşu ve buna bağlı olarak Komintern'in örgütlenmesi, bu dönemde ulusal soruna da damgasını vurmuştur. (Komintern'in varlığı, ayrıca dünya çapında komünist partilerinin **tek bir politika izlemeleri** olarak özel bir öneme sahiptir.)

Stalin'in bu dönemlemesi, Marksizmin tarihsel olarak ulusal sorun karşısında değişik dönemlerde izlediği politikalarla paralellik oluşturur. Marksizmin somut tarihsel koşullar içinde belli bir olguyu nasıl ele aldığı ve kendi içinde nasıl geliştirdiğini ortaya koyan bu üç değişik yaklaşım, 1848 devrimleri sonrasında Marks-Engels'in tutumu; iktidar mücadelesi döneminde Lenin ve Bolşeviklerin tutumu ve Ekim Devrimi sonrasında, yani dünyada ilk proleter iktidar koşullarında RKP (B)'nin* tutumu olarak ifade edilebilir.

Ekim Devrimi ile birlikte üç önemli değişiklik ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, dünyada ilk kez proletaryanın iktidarı ele geçirmesiyle ulusal sorunun proletaryanın olumlu eylemi ile, sosyalist iktidar koşullarında çözümlenmesidir. İkincisi, ulusal sorunun geçmiş dönemlerden farklı olarak anti-emperyalist mücadeleden ayrılmaz hale gelmesi, yani sömürgeler sorunu olarak genişlemesidir. Üçüncü değişiklik ise, sömürgelerde ortaya çıkan küçük-burjuva milliyetçi hareketlerinin iktidar koşullarıdır.

* Daha sonra Partinin adı SBKP (B) olarak değiştirilmiştir.

¹³⁷ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 96.

I. ULUSAL SORUNUN SOVYETİK ÇÖZÜMÜ

Çarlık Rusyası'nda proletaryanın Ekim Devrimi ile (1917) iktidarı ele geçirmesi, çokuluslu bir ülke için gerçek ve kalıcı bir ulusal sorun çözümünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çözüm, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının kabulü koşullarında, ulusal düzeyde iktidarı ele geçiren proletaryanın, kendi devletini kurması ve hiç duraksamadan diğer sosyalist devletlerle birleşme yönünde harekete geçmesiyle ortaya çıkmıştır. Merkezi askeri-feodal bir devlet olarak Çarlığın (otokrasi) yıkılması koşullarında, Leninist kesintisiz devrim anlayışına uygun olarak demokratik devrim sürekli kılınarak, bu noktaya ulaşılmıştır. Bu konuda temel ilkeleri Stalin şu şekilde ortaya koymaktadır:

- a) Halklar için ayrılma hakkının tanınması,
- b) Belli bir devlet çerçevesinde kalan halklar için – bölgesel özerklik–,
- c) Ulusal azınlıklar için – özgür gelişmelerini güvence altına alan özel yasalar,
- d) Belli bir devletin tüm milliyetlerinin proleterleri için – bir ve bölünmez proleter topluluk, tek parti.”¹³⁸

Yine de bu çözüm, Ekim Devrimi öncesinde Lenin ve Bolşeviklerin ortaya koyduğu **biçimde** gerçekleşmemiştir. Lenin'in sık sık vurguladığı çözüm olarak **merkezi tek bir sosyalist cumhuriyet** içinde birleşmek gerçekleştirilememiştir. Ancak kabul etmek zorunda kalınan biçimin “geçici” niteliği vurgulanarak merkezi tek bir sosyalist cumhuriyet hedefi ortaya konulmuştur.

Bunun üç ana nedeni vardır:

Birincisi, Ekim Devrimi sırasında Çarlık Rusyası'nın **bütününde** sosyalistlerin, sosyalist işçilerin **kaynaşmış tek bir** proletarya partisi içinde örgütlenmiş olmalarıdır. Bu ise, sosyalistler ve değişik milliyetlerden proleterler arasında değişik sorunların mevcu-

¹³⁸ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 86.

diyeti demektir. Bunlar çözümlenmeksizin gerçekleştirilecek ileri adımlar, geri dönüşlere yol açabileceklerdir.

İkincisi, bazı uluslar içinde güçlü bir anti-komünist hareketin ortaya çıkması. Bu olgu, iç savaşın nedeni ve aynı zamanda iç savaşın dört yıl gibi uzun bir süre sürmesine yol açmıştır.

Üçüncü neden ise, uluslar arasındaki fiili eşitsizliklerdir.

Bu koşullar altında Lenin ve Bolşevikler, daha önce şiddetle karşı çıktıkları ve eleştirdikleri “federatif çözüm”ü, yani “**federal cumhuriyet**” kurulmasını “**geçiş biçimi**” olarak kabul etmek zorunda kalmışlardır. Lenin, Kasım 1913’de Schumann’a yazdığı bir mektupta şöyle diyordu “federal çözüm” için:

“Demokratik merkezîyetçilikten yana olduğumuz kuşkusuzdur. **Biz federasyona karşıyız...** biz ülkede federasyona karşıyız – **federasyon ekonomik bağı zayıflattır, yararsız bir devlet biçimidir.** Ayrılmak mı istiyorsunuz? Ekonomik bağı koparabilecekseniz, veya daha doğrusu tabi olma ve birlikte yaşamının sürtüşmeleri ekonomik bağa zarar verecekse ve onu ortadan kaldıracak dereceye gelmişse cehenneme kadar yolu var. Ayrılmak istiyor musunuz, o halde, özür dilerim, federasyon hakkını alacağını sanıp benim adıma karar verme.”¹³⁹ (abç)

Ve yine Nisan 1914’de Lenin merkezi devlet konusunda şunları söylemektedir:

“Biz, sosyal-demokratlar, **milliyetçiliğin her türlü süne karşıyız, demokratik merkezîyetçiliği** savunuruz. Partikülarizme karşıyız. **Bütün öteki koşullar eşit olduğu takdirde**, iktisadi ilerlemenin ve proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadelenin sorunlarını, büyük devletlerin, küçük devletlerden daha etkin biçimde çözümleyebileceğine inanırız.”¹⁴⁰ (abç)

Lenin, “*bütün öteki koşullar eşit olduğu takdirde*” asıl olanın “*birleşik (kaynaşmış) devlet*” olduğunu açık seçik biçimde ortaya koyar. Ama koşullar değiştiğinde, değişik biçimlerin ortaya çıkması ve bunlardan birisinin uygulamaya sokulması kaçınılmazdır.

¹³⁹ Akt. Stalin, *Millî Mesele*.

¹⁴⁰ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 172.

Lenin, 1913 yılında Avusturya SDP'sinin Brünn programını eleştirirken söylediklerini bir kez daha anımsayalım:

“Zaman zaman koşullar sosyal-demokratları, **belli bir süre için** bir tür ortayolcu, uzlaşmacı kararlara boyun eğmeye zorlayabilir.”¹⁴¹ (abç)

İşte yukarda ortaya koyduğumuz temel nedenlerden dolayı, bunların yarattığı yeni koşullarda, Lenin “federatif devlet”i kabul eder. Bu devlet “federatif sosyalist cumhuriyet” olarak “geçici” ve “**birleşik sosyalist devlet**”e “**geçiş biçimi**”dir. Bu konuda Lenin, “**Devlet ve İhtilâl**”de şöyle yazmaktadır:

“Engels de, tıpkı Marks gibi, proletarya ve proleter devrim açısından, **demokratik merkezîyetçiliği, bir ve bölünmez cumhuriyeti savunur. Federatif cumhuriyeti, ya bir istisna ve gelişmeye bir engel olarak, ya da monarşiden merkezileştirilmiş cumhuriyete bir geçiş olarak, ama bazı koşullarda bir ‘ilerleme’ olarak düşünür.** Ve bu özel koşullar arasında, ulusal soruna ilk planda yer verir.”¹⁴² (abç)

“Geçici” ve “geçiş” biçimi olarak ortaya çıkan ve kabul edilen “federatif cumhuriyet” üzerine Komintern II. Dünya Kongresi’nde (Temmuz 1920) şöyle bir karar alınmıştır:

“Burjuva demokrasisinin, genel olarak eşitlik ve özel olarak ulusal eşitlik sorununda özünden gelen, **soyut ve biçimsel** bir kavrayışı vardır

... Burjuvazinin boyunduruğunun kınılması yolundaki proleter sınıf mücadelesinin **bilinçli ifadesi olan** Komünist Partisi, temel görevine –burjuva demokrasisine karşı mücadele, onun yalanlarını, ikiyüzlülüğünü açığa çıkartma– uygun olarak, milliyetler sorununda da **soyut ve biçimsel ilkeleri ön plana çıkartamaz**, aksine, birincisi, **tarihi olarak verili ortamın**, en başta da ekonomik ortamın kesin bir değerlendirmesini; ikincisi, ezilen sınıfların, emekçilerin, sömürülenlerin çıkarlarının, egemen sınıfın çıkarları anlamına gelen, **ulusal çıkarlar denen** genel kavramadan açıkça ayırılmelidir; üçüncüsü,

¹⁴¹ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 100.

¹⁴² Lenin, *Devlet ve İhtilâl*, s. 97 Bilim ve Sosyalizm Yay. VI. Baskı.

mali-sermaye ve emperyalizm dönemine özgü olan, dünyanın toplam nüfusunun muazzam çoğunluğunun, en zengin, en ileri kapitalist ülkelerdeki küçük bir azınlık tarafından sömürgeleştirilmesi ve mali bakımdan köleleştirilmesini gizleyen burjuva-demokratik yalanlara karşı, ezilen, bağımlı, eşit haklara sahip olmayan uluslarla ezen, sömüren, bütün haklara sahip uluslar arasında aynı nitelikte bir ayrımı ön plana çıkartmalıdırlar...

Federasyon, bütün ulusların emekçilerinin birleşmesine bir geçiş biçimidir.

Bu açıdan Komünist Enternasyonalin görevi, Sovyet düzeni ve Sovyet hareketi temelinde oluşan bu federasyonların sadece **geliştirilmesi** değil, aynı zamanda **incelemesi ve deneylerinin sınanmasıdır** da ... Bu eğilim henüz kapitalizm koşulları altında çok açık biçimde ortaya çıkmıştır ve **sosyalizm tarafından gelişmeyi ve gelişmesinin tamamlanmasını beklemektedir.**¹⁴³

Stalin, “geçiş biçimi” olarak “geliştirilmesi ve gelişmesinin tamamlanması” gereken “federatif cumhuriyet”i kabul etmelerini şöyle değerlendirmektedir:

“Birincisi Ekim Devrimi zamanında Rusya’daki milliyetlerin büyük kısmı **fiilen tamamen ayrılmış ve birbirlerinden kopmuş** bir durumda bulunuyorlardı. Bu nedenle federasyon, bu milliyetlerin parçalanmış olan emekçi kitlelerinin karşılıklı yaklaşımı ve birleşimi için **ileri bir adım** olarak görüldü.

İkincisi, Sovyetler örgütlenmesi sırasında oluşturulan federasyon şekillerinin, daha önce görüldüğü gibi, Rusya’daki milliyetlerin emekçi kitlelerinin ekonomik yaklaşma amaçlarına hiç de o kadar ters düşmediği, ya da uygulanmasının sonradan gösterdiği gibi, hatta bu amaçlara asla aykırı olmadığı görüldü.

Üçüncüsü, ulusal hareketin ve ulusları birleşmeye götüren yolun, evvelce savaştan veya Ekim Devriminden önceki dönemlerde görülebildiklerinden **daha önemli ve karmaşık olduğu ortaya çıktı.**¹⁴⁴ (abc)

¹⁴³ III. Enternasyonal-Belgeler, s. 43-46.

Sovyetler temelinde ortaya çıkan “federatif cumhuriyet”^{* 30} Aralık 1922 tarihinde SSCB'nin “kuruluş anlaşması”nda şu şekilde inşa edilmiştir:

SSCB'nin en yüksek iktidar organı “**Birlik Kongresi**”dir. Kongre, olağan olarak yılda bir kez toplanır, yani sürekli faaliyet halinde bir organ değildir. Kongre, şehirlerde, 25.000 seçmen başına bir milletvekili üzerinden “Şehir Sovyetleri Temsilcileri” ile il düzeyinde 125.000 kişiye bir milletvekili olmak üzere seçilen “İl Sovyetleri Kongreleri Temsilcileri”nden oluşur. Ayrıca kongre delegeleri, İl Sovyet Kongreleri tarafından seçilir. İki kongre arasındaki dönemde kongre görevleri **SSCB Merkez Yürütme Komitesi (MYK)** tarafından yerine getirilir. SSCB-MYK, kongre tarafından her birinin nüfusu ile orantılı olarak federe cumhuriyet temsilcileri arasından seçilen 371 kişiden oluşmaktadır. SSCB-MYK, yılda üç kez toplanır, yani sürekli toplantı halinde bulunan bir organ durumunda değildir. Bu SSCB-MYK toplantıları arasındaki zamanlarda en yüksek iktidar organı olarak **SSCB-MYK Başkanlık Divanı (Prezidyum)** oluşturulur. Başkanlık divanı 19 üye ile federe cumhuriyet başına birer başkandan oluşmaktadır. (Bu tarihte SSCB' de dört federe cumhuriyet bulunduğu için başkan sayısı 4'tür.) SSCB'nin yürütme organı ise, SSCB-MYK tarafından seçilen **SSCB-Halk Komiserleri Sovyetidir (Sovnarkom)**. Halk Komiserleri Sovyeti, başkan ve çeşitli işler için yeterli sayıda halk komiserinden oluşmaktadır.

SSCB'nin federatif yapısı, hemen görüleceği gibi, parti yapısı ile büyük bir benzerlik göstermektedir.**

* Lenin'de “federatif cumhuriyet”in biçimi ve içsel yapısını büyük oranda parti örgütlenmesine yakındır. Yani çokuluslu Çarlık Rusyası'nda “birleşik ve kaynaşmış tek bir proletarya partisi” olarak RSDİP'nin oluşturulmasındaki yaklaşımı büyük oranda ağır basmaktadır. Lenin, sovyetlerin ülke çapında merkezleştirilmesinde de aynı tutumu ortaya koymuştur. Bir başka deyişle, Lenin'de gerçek temel işçi sovyetleri düzeyinde kitlesellik gösteren işçi sınıfı partisidir. Bu açıdan bazı farklılıklar bulunabilir. Parti ile kitle arasındaki bilinç düzeyindeki farklılıklar ortadan kalkması ve sonal olarak partinin işlevsiz kalışı sorunu ile birlikte ele alınmaktadır.

** Bilindiği gibi Bolşevik Partisi'nde en yüksek karar organı Parti Kongresi'dir. İki kongre arasında yetki Parti Merkez Yürütme Komitesi'nce kullanılır. Merkez Yürütme Komitesi ayrıca Merkez Organ ve Merkez Komite olarak iki üst yürütme organını oluşturur. 1920'lerden sonra parti örgütlenmesi Kongre-Merkez Komite-Politbüro-Parti Başkanlık Divanı-Parti Genel Sekreterliği şeklinde oluşturulmuştur. Bu yapılanma III. Enternasyonal'de aynen mevcuttur. Komintern, yılda bir kez toplanan Dünya Kongresi-Genişletilmiş Merkez Yürütme Komitesi-Komintern Prezidyumu-Komintern Sekreteryası olarak örgütlenmiştir.

¹⁴⁴ Stalin, *Milli Mesele*, Aralık 1924.

Böylece merkeziyetçiliğin ağır bastığı bir örgütlenme (parti) “federal çözüm”de esas alınmıştır. Böylece geçmiş dönemlerde görülen çeşitli burjuva federal devlet yapılarılarından önemli ölçüde ayrılmaktadır. Proletarya partisi ile SSCB’nin 1922 yapılanışının bu yakınlığı, bir rastlantı ya da “seçmeci” bir tutumun ürünü değildir. Bu yakınlık her ikisinde de esas alınan demokratik merkeziyetçilikle ilintilidir. Organların yetkileri ve görevleri açısından partide merkeziyetçilik açık biçimde ortaya çıkarken, “federal sosyalist cumhuriyetler”in “birlik”inde merkeziyetçilik tam olarak oluşturulmamıştır. Bu da onun “geçici” ve “geçiş biçimi” olmasıyla çakışır. Böylece “tek ve bölünmez sosyalist cumhuriyet”in **hemen** gerçekleştirilemediği koşullarda, olabildiğince “demokratik merkeziyetçi” bir birliğe gidilmiştir. Aksi halde “geçiş biçimi” kalıcı bir biçim haline dönüşerek, zaman içinde her birinin ayrılmasını zorunlu kılar. (Bu sona ilişkin olarak yapılmış bir değerlendirme, Lenin’in Avusturya SDP’sinin Brünn Kongresi kararlarının eleştirisinde bulunmaktadır.)

İşte Ekim Devrimi ile iktidara geçen proletaryanın çokuluslu bir otokratik yönetimden sonra, bu ulusların birliği, yani ulusal sorunun sosyalist, somut ve pratik çözümü budur. Ancak çözüm “geçici” niteliktedir ve “geliştirilmeyi ve gelişmesinin tamamlanmasını” beklemektedir. Bu yöndeki ilk kapsamlı öneri 23 Nisan 1923’de RKP(B)’nin 12. Kongresi’nde Stalin tarafından yapılmıştır. Stalin, Kongreye sunduğu raporda “*tek bir devletin kurulması*” önünde bazı **engeller** bulunduğunu ve bugün (1923 yılında) görevin merkezi devlet yapısına geçmek değil, bu engelleri ortadan kaldırmak olduğunu söyler. Böylece Stalin “geçici biçim”in **yeniden düzenlenmesini** önerir. İç savaşın sona erdiği koşullarda ortaya çıkan engelleri Stalin şu şekilde ortaya koyar:

Birincisi, “*cumhuriyetlerin bir tek birlik biçiminde birleşmesi işini dizginleyen ana güç... bizde NEP koşulları içinde büyüyen güç-tür: Büyük Rus şovenizmi.*”¹⁴⁵

İkincisi, “*eskiden ezilen halkların Rus proletaryası yöresinde birleşmesini engelleyen ... fiili eşitsizliktir.*”¹⁴⁶

Üçüncüsü, “*...çeşitli milliyetlerdeki milliyetçiliktir.*”¹⁴⁷

¹⁴⁵ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 189.

¹⁴⁶ Stalin, *age*, s. 192.

¹⁴⁷ Stalin, *age*, s. 193.

Stalin bu engeller karşısında çözüm olarak üç araç ortaya koyar:

“Birinci araç: Cumhuriyetlerdeki sovyetler iktidarının anlaşılır ve sevilen bir iktidar olması, sovyetler iktidarının ülkemizde yalnızca bir Rus iktidarı değil, ama bütün milliyetlerin iktidarı olması için, tüm önlemleri almak” ve “ulusal kültürün geliştirilmesini bu önlemlerin ilk sırasına koymak.”¹⁴⁸

“... ikinci araç, Cumhuriyetler Birliğinin, hiç değilse temel milliyetlerin çeşitli kurumlarda *kendi adamlarını* bulundurmalarını sağlayan, ve çeşitli cumhuriyetlerin gereksinme ve zorunluluklarının kesinkes karşılanmasını sağlayacak bir düzen kuran, bir *korniserlikler yapısıdır*.”¹⁴⁹

“Üçüncü araç: Üst organlarımız arasında, istisnasız tüm cumhuriyet ve milliyetlerin gereksinme ve zorunluluklarını yansıtan bir organın bulunması zorunludur.”¹⁵⁰

Stalin bu araçlardan üçüncüsüne özel bir önem vererek şöyle devam etmektedir:

“Eğer biz, Birliğin merkez yürütme komitesi içinde, birincisi, milliyetlerden bağımsız olarak Birlik sovyetler kongresinde seçilecek, ve ikincisi de, cumhuriyetler ve bölgeler tarafından seçilip (cumhuriyet ve ulusal bölge bakımından temsil eşitliği), bu aynı Cumhuriyetler Birliği Sovyetler Kongresi tarafından onaylanacak **iki meclis** kurabileseydik, o zaman üst kurumlarımız, yalnızca, istisnasız tüm proleter grupların sınıf çıkarlarını değil, ama salt ulusal özlmleri de dile getirirlerdi sanıyorum.”^{151*} (abc)

Stalin, “geçici biçim” olarak “federasyonun” geliştirilmesi üzerine değerlendirmesini “**devletin yalnızlaştırılması**” açısından da ele alarak sürdürmüştür. Burada Stalin iki devlet biçimini esas almaktadır: a) **Oligarşik ya da monarşik yönetim**; b) **Sovyetik yönetim** (sosyalist demokrasi olarak). Tek ve birleşik bir devlet

* Stalin bu değerlendirme ve önerilerini RKP(B)'nin 12. Kongresi'nde ortaya koymasına rağmen, öneriler karar haline getirilmemiştir.

¹⁴⁸ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 201.

¹⁴⁹ Stalin, *age*, s. 202.

¹⁵⁰ Stalin, *age*, s. 202.

¹⁵¹ Stalin, *age*, s. 202.

yapısına engelleri aşarak geçmeyi düşünen Stalin, yaptığı önerilerin “devlet organlarının yalınlaştırılması” açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceğini, “yeni organlar birikimine yol açacağını” kabul eder.¹⁵² Ancak yine de bunların tek çözüm olduğunu, “başka bir yolun olmadığını” söyler.*

Stalin’in RKP (B)’nin 12. Kongresine sunduğu bu tezler 1934 yılında yapılan yeni anayasa ile birlikte uygulamaya sokulmuştur. 1922 birlik anlaşmasından farklılıklar taşıyan bu yeni yapılanmaya göre SSCB şu şekilde biçimlendirilmiştir:

SSCB’nin “yüksek devlet iktidar organı SSCB Yüksek Sovyettir”. Bu sovyet **iki meclisten** oluşur:

** Stalin, genel olarak proletaryanın genel ve sonal amacı açısından “devletin sönməsi” ile ilgili olarak “devlet işlerinin basitleştirilmesi” ya da daha genel bir deyişle “bürokrasinin ortadan kaldırılması” amaçları açısından, kendi önerisinin “sakıncası”nı kabul etmesi anlaşılabilir bir şeydir. Ancak bunun karşısında “başka seçenek olmadığı”nı, oligarşik ya da monarşik yönetimleri örnek göstererek açıklaması değişik polemiklere yol açabilecek niteliktedir. Lenin, “Devlet ve İhtilâl”de bu konuya değinirken Engels’ten bir alıntı yapar. Bu alıntıda Engels, geleceğe dönük biçimlere kesin bir tez ortaya koymuştur. Şöyle demektedir:

“Demek ki, **tek bir cumhuriyet**. Ama, 1798’de kurulmuş olan imparatorluğun imparatoruzuz biçimi olan bugünün Fransız Cumhuriyeti anlamında değil, 1792’den 1798’e kadar her Fransız ili, her belediye, Amerikan modeline uygun olarak kendi tam özerk yönetimine sahip bulundu, bize de böyle birşey gerek. **Böyle bir özerklik nasıl örgütlenirilebilir ve bürokrasisiz nasıl edilebilir. Amerika ve I. Fransız Cumhuriyeti, bunun nasıl olacağını bize gösterdi. Avusturya, Kanada ve öteki İngiliz kolonileri de bugün bize bunu göstermektedirler.**” (Engels, Erfurt Programının Eleştirisi, *Seçme Yapıtlar, Cilt: III*, s. 530) (abç)

Açıkça görülyör ki, tarihsel deneyimden yararlanırken –ki tarih, “birbirinden ayrılmış kuşakların ardıllığı, tüm önceki bir kuşak tarafından diğerine kolayca aktarılmış malzemeler, sermaye fonları üretici güçlerin kullanımındır– 19. yüzyıl Amerikası, I. Fransız Cumhuriyeti, Avusturya ve Kanada tarihi özel bir yere sahiptir. Stalin ise, genel olarak oligarşik ya da monarşik yönetimleri, özel olarak da İngiltere ve Avusturya’yı ele almıştır. Lenin’in dediği gibi, “ama öteki ülkelerden böyle uzlaşmacı, orta-yolcu kararları değil, tutarlı sosyal-demokrat kararları almamız. Avusturya’nın, orada tümünden başansızlığa uğramış ve Çek sosyal-demokratlarının ayrıncılığına ve kopmasına neden olmuş talihsiz uzlaşmacı kararını, bugün bizim benimsememiz, hiç de akıllıca olmaz.” (Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 100)

1920-24 döneminde RKP (B) ve Komintern içinde “sosyalist devlet” sorunu ve bu devletin biçimi oldukça yoğun olarak tartışılmıştır. Bu tartışmalarda 19. yüzyıl Amerikası oldukça sık ele alınan olgu durumundaydı. Ancak bunlar sistemli bir tahlile dayanmayan sığ çözümler olarak kalmıştır. Bu nedenle, bu dönemde ortaya çıkan “Bolşevizmin Amerikanlaştırılması” ya da “Amerikanın Bolşevikleştirilmesi” konularını belirli bir çözüme ulaştıramamıştır. 1980’ler Sovyetler Birliği’ndeki bazı milliyetçilik hareketleri ve yeniden yapılanma girişimleri tüm bu değerlendirmeler ışığında belli bir yere konulabilir.

¹⁵² Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 203.

- a) Birlik Sovyeti
- b) Milliyetler Sovyeti

Birlik Sovyeti, yurttaşlar tarafından, seçim çevrelerinde 300.000 kişiye bir temsilci düşecek şekilde seçilir. Milliyetler Sovyeti yurttaşlar tarafından, federe ve özerk cumhuriyetler, özerk bölgeler ve ulusal ilçeler çevresinde, federe cumhuriyet başına 25, özerk cumhuriyet başına 11, özerk bölge başına 5, ve ulusal ilçe başına 1'er temsilciden oluşur.

Yüksek Sovyetin, yani Birlik Sovyeti ve Milliyetler Sovyeti dışında, görece özerk iki organ oluşturulmuştur:

- a) SSCB – Yüksek Sovyet Prezidyumu (Başkanlık Divanı)
- b) SSCB – Halk Komiserleri Kurulu

Bu iki organın yetkileri Yüksek Sovyet'ten ayrıdır ve Yüksek Sovyet bu organların yetkisinde bulunmayan tüm hakları kullanır.

Hemen görüleceği gibi, 1934 değişikliği ile 1922 Birlik Kuruluş Anlaşmasının öngördükleri önemli farklılıklar gösterir. Bu farklılıkların en önemlisi, parti ile olan ilişki düzeyidir. 1922 yapılışının parti yapılışı ile olan benzerlikleri, bu yeni biçimle ikincil duruma gelmiştir. Ama yeni biçimin yasalar karşısında, yürütmeye büyük bir üstünlük sağladığı da açıktır. Diyebiliriz ki, 1934 değişikliği ile oluşturulan yeni Sovyetler Birlik yapısı, esas olarak **yürütmenin güçlendirilmesine** dayanmaktadır. Bu, iktidar gücünün **merkezeleştirilmesi** amacı ile uyumlu olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece hızlı karar alma olanağı ortaya çıkmakta ve daha 1923'de tartışılan “devletin yalınlaştırılması” yürütmenin güçlendirilmesiyle sağlanmaya çalışılmıştır.

İşte Ekim Devrimi'nden sonra çokuluslu bir ülkede iktidara geçen proletaryanın devlet biçimini federatif yapının zorunlu kabulü ile zaman içinde geliştirilmesi ve dönüştürülmesi amacı, Stalin tarafından bu şekilde ele alınmış ve uygulanmıştır. Bunların Lenin'in yaşadığı dönemdekinden oldukça farklı olduğunu yukarıda ortaya koyduk. Buradan yola çıkarak, son yılların moda akımı haline gelmeye başlayan Stalin karşıtlığı çizgisi, SSCB'de ortaya çıkan tüm olumsuzlukları Stalin tarafından yapılmış değişikliklere bağlama durumunda olduğu için, bu konunun tam olarak kavranılması önemlidir. Stalin, “federatif cumhuriyet” deneyimini değerlendirmiş ve onun “geçici” niteliğine uygun olarak yaşadığı somut tarihsel koşullarda belli bir düzenlemeye gitmiştir.

80'ler dünyasında, eski dönemin bazı “sosyal-emperyalist”ci-leri bugün Sovyetler Birliği’nde ortaya çıkan tüm sorunların temelinde Stalin uygulamalarının yattığını ileri sürmektedirler. Öyle ki, bu çevreler, sorunları “bürokrasi” ve “kapitalist ilişkilerin gelişmesi” vb. düzeylerinde ele alırken, Stalin’in 1930’lardan itibaren SSCB’de egemen olan saptamalarının bunların kaynağı olduğunu savlamaktadırlar.

Diğer bir yaklaşım da, SBKP tarafından 1987 içinde başlatılan “*glasnost*” (açıklık) politikasıyla ortaya çıkmıştır. Gorbaçov yönetimindeki SBKP, SSCB’deki bazı sorunların altını çizerek, bunların ortadan kaldırılmasını (özellikle bürokratism) gündeme getirirken, Stalin dönemi bundan belli oranda pay almaktadır. Ancak oldukça ölçülü biçimde ortaya konulan Stalin eleştirileri yapılmasına rağmen, Stalin’in ulusal sorunların çözümü ve SSCB yapılışına ilişkin saptamaları eleştiri dışı bırakılmaktadır.

Stalin’in 1923 yılında belirlediği tezleri, o dönemin somut koşulları, yani “*büyük Rus milliyetçiliği, fiili eşitsizlik ve şovenizme dönüşen yerel milliyetçilik*” olguları yok kabul edilerek değerlendirilemez. Dünyada ilk ve tek proleter iktidarın bulunduğu koşullarda, emperyalizm tarafından kuşatılmış ve uluslararası düzeyde tecrit edilmeye çalışılan bir ülkede “sosyalist federatif cumhuriyetler birliği” zaman zaman merkeziyetçiliğin ortadan kalkmasına ya da zaafa uğramasına neden olabilmektedir. Özellikle sınır bölgelerinde, bu yoğun bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu sınır bölgelerinde kapitalizmin az gelişmişliği sosyalizmin inşasında önemli sorunlar yaratmaktadır. Stalin bu olguyu uluslar arasındaki “fiili eşitsizlikler” olarak tanımlamaktadır. Bu koşullarda “tekelci devlet kapitalizmi”ne biçimsel olarak benzeyen bazı uygulamalara gidilmesi (NEP) bu bölgelerde belli gelişmeler sağlamış olmasına rağmen, merkezi devlet iktidarı karşısında özerkleşme eğilimlerini güçlendirmiştir. (Büyük ve yerel milliyetçilikler bunun dışavurumlarıdır) Bu ortamda merkezi yönetimin **güçlendirilmesi** kaçınılmaz olmaktadır. Emperyalist ülkeler tarafından kuşatılmış durumda merkezileştirilmiş bir sosyalist devlet yapısının gündeme getirilmesi yeni ve ek sorunlar doğurmaktadır. Öyle ki, emperyalist kuşatma herşeyden önce **düzenli ve sürekli bir ordunun** var olmasını gerektiriyordu. Böyle bir ordu sadece SSCB’nin bir ya da birkaç federe cumhuriyetine dayanarak oluşturulamazdı. Öte yandan düzenli ve sürekli ordunun

mevcudiyeti bürokratik işlemlerin artmasına da yol açabilecekti. Ayrıca aynı gereksinme merkezi yönetimin güçlendirilmesini de gerektirmekteydi. Aksi halde ordunun kolaylıkla işe yaramaz hale gelmesi olasıydı. Bu ve benzeri nedenlerden merkezi devlet otoritesinin güçlendirilmesi doğrudan yürütmenin **güçlendirilmesi** ile çakışmaktaydı. Ancak böyle bir gelişme yerel düzeyde, federatif cumhuriyetleri oluşturan ulusal-topluluklar düzeyinde önemli karşı çıkışların nedeni de olabilmektedir. İşte bu yerel ve bölgesel tepkilerin ortadan kaldırılması için **şiddete** başvurmak yerine, bu tepkilerin **Milliyetler Sovyeti içinde örgütlü bir hale getirilmesi** düşünülmüştür. Stalin döneminin tarihsel koşulları –tek ülkede sosyalizmin kurulması sorunu– düşünülmemektedir, genel ve soyut ilkeler açısından eleştirilmesi diyalektik materyalizmin temellerine aykırıdır. Herşeyden önce bu gerçek kabul edilmelidir.

Şüphesiz yürütmenin güçlendirilmesi yeni sorunlar yaratmakta gecikmeyecektir. Ulusal-topluluklar düzeyinde ortaya çıkabilecek milliyetçiliğe karşı “Milliyetler Sovyeti” ile belli bir çözüm ortaya konmuş olmasına karşın, yürütmenin oluşumu ve bileşimi sorunu yeni sorun olarak ortaya çıkabilecektir. Dolayısıyla SBKP'nin öncülüğü ve yöneticiliği sorunu ile birlikte ele alınmak durumunda. Stalin bu durumu göz önünde tutarak Yüksek Sovyet'in iki meclisli olmasını önerirken bazı “pratik önlemler”in alınmasını istemiştir:

- a) Birlik yüksek organları sistemi içinde, istisnasız bütün ulusal cumhuriyetler ve bölgeleri, eşitlik temeli üzerinde temsil eden özel bir organ kurulmalı;
- b) Birlik komiserliklerinin yapısı, Birlik halklarının zorunluluk ve gereksinmelerinin karşılanmasını sağlayan ilkelere dayanmalı;
- c) Ulusal cumhuriyetler ve bölgeler organları, herşeyden önce ilgili halkların dilini, yaşam koşullarını, töre ve alışkanlıklarını bilen ülke insanlarından oluşmalı.¹⁵³

Daha 1923 yılında Stalin, yürütmenin güçlendirilmesinin temellerinin **“insanlar”** ve bunların **niteliklerine** bağlı olduğunu söylemekteydi. Bu doğrudan **SBKP'nin yöneticilerinin niteliği** sorunu olarak kendini ortaya koyar. Bir başka deyişle, sorun, sözcüğün

¹⁵³ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 179.

tam anlamıyla bir **parti kadroları** sorunudur. Stalin'in ünlü sözüyle söylersek, "*doğru çizgi bir kez belirlendi mi, başarı ya da başarısızlığı kadrolar belirler*". Sözün özü, sosyalizmin çokuluslu bir ülkede ve fiili eşitsizlik koşulları içinde, federatif cumhuriyetten tek ve bütünsel bir sosyalist devlete geçişte yürütmenin güçlendirilmesi zorunluluğu, proletarya partisinin niteliği sorununa artan oranda önem kazandırmaktadır.

Ulusal sorunun sovyetik çözümü, buraya kadar belirttiğimiz proletaryanın "olumlu eylemleri" ile sınırlı değildir. Ekim Devrimi'nden sonra özellikle de Avrupa devriminin kısa bir sürede gerçekleşme olasılığının ortadan kalkması ve bu nedenle sosyalizmin tek ülkede inşasına girişilmesi koşullarında, sorunun yalın bir biçimde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanıma ve buna uygun siyasal yapılanmaya girmekle sınırlı olmadığı görülmüştür. Daha farklı alanlarda ve zaman içinde ayrıştıcı değil, birleştirici, kaynaştırıcı olabilecek bazı önlemlerin alınması ve ilk adımlarının atılması kaçınılmazdır. Aksi halde Avusturya deneyiminin gösterdiği gibi, federatif çözüm zaman içinde federasyonu oluşturan ulusal-toplulukların ayrışmasına ve birbirleriyle yaşamaz hale gelmesine yol açacaktır. Örneğin eğitim alanında ayrı diller sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Lenin, kapitalist gelişmenin tam olgunluğu koşullarını göz önüne alarak, dünya sosyalizmiyle birlikte çok-dilliliğin bir ya da birkaç evrensel dile ulaşarak çözümleneceğini belirlemiştir. Ancak ulusal dillerin özenle korunması ve ulusal kültürün, demokratik bir eğitimle birleştirilerek geliştirilmesi, uzun dönemli olarak irdelenmesi gereken konuların başında gelmektedir. Bilindiği gibi Ekim Devrimi öncesinde "ulusal kültürel özerklik", dil ve kültür alanına giren sorunların yerel düzeyde çözümlenmesinin ulusların **pekiştirilmesi** ve ulus olamamış toplulukların **uluslaştırılması** (yapay ulus) açısından kabul edilemez olarak ortaya konulmuştur.

Lenin, burjuvazinin "olumlu eylemi"nin, yani ulusal-devletin kurulması, pekiştirilmesi ve milliyetçiliğin yerleştirilmesi eylemlerinin, proletaryanın enternasyonalist birliği açısından büyük bir tehlike olarak görüyor ve bu nedenle demokratik devrimin tamamlanmadığı ülkelerde burjuvazinin "olumlu eylemi"nin gerçekleşmesine olanak tanınmadan devrimin sürekli kılınarak hızla sosyalist devrimin gerçekleştirilmesini öneriyordu. (Kesintisiz devrim esprisi) Ulus-

ların birbirleriyle kaynaştırılması ve gönüllü bir birlik oluşturmaları proleter enternasyonalizmi temelinde gerçekleştirilecek bir amaç olarak konulmakla birlikte, kapitalizmin ulusal sınırları aşmasının bu yönde olumlu (proletarya açısından) işlevler göreceği de kabul ediliyordu. Ekim Devrimi'yle proletaryanın iktidarı ele geçirmesiyle görülmüştür ki, burjuva demokratik devrimi siyasal düzeyde iktidar sorunu olarak çözümlenmiş, ama demokratik devrimin genel hakları açısından ve ekonomik düzeyle birlikte eksik kalmaktadır. Bu durumda iktidardaki proletarya, bu devrimin sorunlarını proletarya iktidarı altında (proletarya diktatörlüğü koşullarında) ve dolayısıyla proletaryanın olumlu eylemi ile çözmek zorundadır. Örneğin toprak sorununda, doğrudan kollektivizasyona gidilmeyerek, öncelikle toprağın ulusallaştırılmasına yönelinmesi, bunu göstermektedir. (Bilindiği gibi, toprağın ulusallaştırılması burjuva demokratik bir çözümdür.)

Ulusal sorun da, bu türden, proletaryanın, burjuva demokratik nitelikte, ama kendi iktidarının olumlu eylemini gerektiren bir sorun olarak ele alınmaktadır. Burada kazanılan deneyimlerin, doğrudan sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde ulusal sorunun çözümünü için önemli bir temel oluşturması buradan kaynaklanmaktadır.

Sovyetler Birliği'nde, ülkenin proletarya diktatörlüğüne göre biçimlendirilmesi ve sorunların proleter demokrasi anlayışıyla birleşik çözümü, herşeyden önce bunun, yani proletarya demokrasisinin (diktatörlük olarak) ne olduğu sorununu gündeme getirmektedir. Örneğin ulusal sorun açısından, her ulusun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması, pratikte bu hakkın ayrılma ve ayrı devlet kurma yönünde kullanılmaması, tersine diğer uluslarla birleşme ve onlarla birlikte tek ve merkezi bir sosyalist devlet oluşturma yönünde kullanılması, ister istemez eğitim ve dil sorununun bütünsel bir çözümünü de öngerektirmektedir.

Lenin, 1914 yılında eğitim sorununu şöyle ele alıyordu:

“Bütün ulusların işçileri için tek bir eğitim siyaseti vardır: **Yerli dilin özgürlüğü ve demokratik laik eğitim.**”¹⁵⁴ (abç)

“Her bölgede **bir örnek** okullarda **tüm** ulusal-topluluklardan gelme çocukların **birbirine karışmasını** gü-

¹⁵⁴ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 175.

vence altına almaya çalışmalıyız.”¹⁵⁵ (abç)

“Dünyanın ileri ülkeleri örneği –Batı Avrupa’da diyelim İsviçre ya da Doğu Avrupa’da Finlandiya– değişik ulusların (hayvanca değil) insanca, barış içinde birarada yaşamalarının, **eğitimin ulusal topluluklara göre yapay ve zararlı biçimde ayırmaksızın**, ancak a’sından z’sine demokratik devlet kurumlarıyla sağlanabileceğini göstermektedir.”¹⁵⁶ (abç)

Ulusal sorunun çözümlenmesi konusunda atılan diğer önemli adım da, sosyalist iktidar koşullarında “ulusal kültürel özerkliğin” yeni muhtevasıyla ortaya çıkışıdır. 1930 yılında da Stalin şöyle demektedir:

“Lenin, ulusal kültürün gelişmesi sloganının **proletarya diktatörlüğü koşulları içinde**, gerici bir slogan olduğunu hiç bir zaman söylememiştir. Tersine, Lenin, her zaman, SSCB halklarının, kendi ulusal kültürlerini geliştirmelerine **yardım edilmesinden** yana olmuştur.”¹⁵⁷

“Lenin, gerçekte, **burjuva egemenliği altında** ulusal kültür sloganını, gerici bir slogan olarak nitelendiriyordu. Ama bu başka türlü olabilir miydi? Ulusal burjuvazinin egemenliği altındaki ulusal kültür nedir? Ereği yığınları milliyetçilik ile ağulamak ve burjuvazinin egemenliğini pekiştirmek olan, içeriği bakımından burjuva ve biçimi bakımından ulusal bir kültür. Proletarya diktatörlüğü altındaki ulusal kültür nedir? Ereği yığınları enternasyonalizm anlayışı içinde eğitmek ve proletarya diktatörlüğünü pekiştirmek olan, içeriği bakımından **sosyalist** ve biçimi bakımından ulusal bir kültür.”¹⁵⁸

Proletaryanın “olumlu eylemi” ile çözümlenen ve kalıcı hale getirilmeye çalışılan ulusal sorunun bu deneyimi, herşeyden önce, çözümün “**geçici**” ve “**geçiş biçimi**” olarak ortaya çıkan federatif çözümle birlikte yürütüldüğü unutulmamalıdır. Bu açıdan “geçiş” sürecinin, ne zamana kadar süreceği ve bu süre içinde ne tür değişiklikler yapılacağı ayrı bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Stalin’in

¹⁵⁵ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 124.

¹⁵⁶ Lenin, *age*, s. 107.

¹⁵⁷ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 335.

¹⁵⁸ Stalin, *age*, s. 336.

ölümünden sonra, SBKP içinde ortaya çıkan revizyonizm, bu alanlarda da gelişme yerine, dogmatizmi öne çıkarmıştır. Stalin tarafından ortaya konulan yeni biçimi (güçlendirilmiş yürütmeye sahip federal cumhuriyetler birliği) geliştirmek ve tek bir sosyalist devlet yapısına yönelmeyi SBKP revizyonizmi önemli ölçüde engellemiş ve pek çok ulusal önyargıların korunmasına ve yer yer pekişmesine yol açmıştır. Bir başka deyişle, Sovyetler Birliği'nde, revizyonizmin ortaya çıkmasına neden olan, Stalin tarafından ortaya konulan uygulamalar değil, tersine bu uygulamaların geliştiricisi ve çözücüsü olması gereken SBKP'nin revizyonist anlayışı ulusal-topluluklar düzeyinde bir dizi sorunun birikmesine yol açmıştır. Ancak unutulmaması gerekir ki, revizyonizm bir burjuva ideolojisi değildir ve dolaşısıyla oluşması için ulusal ya da ülke içinde kapitalist bir temel mevcut olması gerekmez. Revizyonizm Marksizm dışı değildir, onun içinde, ondan bir sapmadır; Marksizmden bir sapma, ama burjuva ideolojisinin etkisiyle biçimi bozulmuş proleter ideolojisi olarak Marksizmden bir sapmadır.

“Revizyonizm, Marksizmin resmen inkârı değildir, tam tersine revizyonizm Marksizmin bazı tezlerinin gayri-resmi inkârıdır.”¹⁵⁹

Revizyonizm, Stalin sonrasında, nitelik açısından yetersiz parti kadrolarının içinde buldukları dönemi doğru değerlendirememeleri ve dolayısıyla doğru çözüm üretememeleri olarak kendini belirginleştirir. Revizyonist görüşler, Marksistlerin somut tarihsel olgular ve gelişmeler karşısında çaresiz kalışlarını ortaya koyar. Ama bu çaresizliğin nedeni, proletarya ideolojisi ve dünya görüşü olarak Marksizm-Leninizm değil, Marksizm-Leninizmi somut tarihsel koşullara uygulamayı başaramayan, yeteneksiz revizyonist kadroların ortaya çıkmasıdır. Bu da büyük oranda II. yeniden paylaşım savaşında SBKP'nin savaş alanlarında verdiği önemli kayıplarca belirlenmektedir.*

¹⁵⁹ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim-I*.

* Kimilerinin bunun savaş kayıplarından daha çok, eski Bolşeviklerin Stalin tarafından “ortadan kaldırılması”ndan kaynaklandığını savlayabilmektedirler. Buharin, Radek, Zinovyev, Kamanev, Çayanov, Troçki vb. adlar sayılmaktadır. Yakından bakıldığında görülmektedir ki, bu kişiler ideolojik olarak önemli yanlışlar içinde bulunmaktadırlar ve bu yanlışlarını giderecek yönde bir adım da atmamışlardır. Bu açıdan, bunların “kayıbı” belirleyici olarak ele alınamaz. Ama sorun ideolojik farklılıklarını çözüm yöntemi olarak konulacak olursa ve proletarya partisi içindeki farklılıkların “adli yargılamalar” yoluyla

Diyebiliriz ki, Sovyetler Birliği'nde revizyonizmin ortaya çıkmasında, eski dönemin uygulamaları ya da ülkede kapitalizmin gelişmesi (!) değil, **somut tarihsel sorunların çözümünde yetersiz kalan SBKP yöneticilerinin çözüm yolu olarak burjuvazinin "tarihsel deneyiminden" yararlanmaya kalkmalarıdır.** Onlar SSCB'nin "geçici" ve "geçişe" ilişkin biçimini mutlaklaştırarak, statükocu durumuna düşmüşlerdir. Böylece Marksizm-Leninizmin evrensel tezlerinden birisi ile ilintili bir tezi dogmalastırmışlardır.

"Marksizm, son derece derinliği olan, son derece karmaşık bir doktrindir'.

Marksizm sürekli olarak hayatın yeni gerçekleri karşısında derinleşip zenginleşen, kendi kendini aşan bir doktrindir. Marksizmde esas olan, lafızlar değil, muhtevadır. Marksizmde değişmeyen tek şey Lenin'in deyişiyle, onun yaşayan ruhu diyalektik metodudur. Diyalektiğin en elementer iki unsuru olan *zaman ve mekan* kavramları dikkate alınmazsa, Marks ve Engels'e göre Lenin'in, Lenin ve Stalin'e göre Mao Tse Tung'un ve Mao'ya göre de emperyalizmin III. bunalım döneminin muzaffer proleter devrimcilerinin revizyonizminden bahsetmek mümkündür.

'Oportünizm, her yerde ve her zaman bilimsel sosyalizmi tahrifte iki metoda başvurur. Ya zaman ve mekan kavramlarını dikkate almadan, Marksizmin ustalarının başka tarihi şartlar için ileri sürdükleri ve yaşanan dönemde eskimiş olan tezlere dört elle sarılır ve bu tezleri kendi sapmasına dayanak yapmaya çalışır. Veya Marksizm-Leninizmin her şart altında geçerli tezlerini zaman ve mekan değişmiştir, o yüzden geçerli değildir, diyerek, Marksizmi revize eder.' (Bkz. *Kesintisiz Devrim-I*)

Revizyonizm ve oportünizm teoriiyi bir dogma ve nas olarak ele alır.¹⁶⁰

çözümlemesinin uygun olup olmadığı tartışılacaksa, sorunun daha geniş kapsamlı ele alınması gerekir. Bunun kapsamı da, bu bolşevik yöneticilerin yanılğan ve kendilerine yöneltilmiş eleştiriler karşısındaki tutumlarını da içermek zorundadır. Bu, kesinkes, "başka yol yoktu" demek değildir. Vardır ve bulunabilirdi, ama SBKP üyelerinin bütünsel bir tutum takınmalarıyla ilintili olarak vardır.

¹⁶⁰ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

II. ULUSAL SORUN VE SÖMÜRGELER SORUNU

Ekim Devrimi'nden sonra, ulusal sorunun, geçmiş dönemlerden farklı olarak bir "sömürgeler sorunu", yani anti-emperyalist mücadele ile çözümlenebilecek bir sorun haline dönüştüğü açıkça görülmüştür. II. bunalım döneminde meydana gelen bu değişimi Stalin şöyle ifade etmektedir:

"Abartmaktan korkmaksızın, Rus Marksizminin tarihinde ulusal sorunu koyma biçiminin iki aşamadan geçtiği söylenebilir: Birincisi, Ekim'den önceki, ikincisi de Ekim'den sonraki aşama. Birinci aşamada, ulusal sorun, genel burjuva demokratik devrim sorununun bir parçası olarak, yani proletarya ve köylülük diktatörlüğü sorununun bir parçası olarak düşünülmüş bulunuyordu. İkinci aşamada, ulusal sorun genişleyip sömürgeler sorunu biçimine dönüştüğü zaman; ulusal sorun, devletin iç sorunu olmaktan çıkıp, bir dünya sorunu durumuna geldiği zaman, işte o zaman ulusal sorun genel proleter devrim sorununun bir parçası olarak, proletarya diktatörlüğü sorununun bir parçası olarak düşünülmüştü."¹⁶¹

Bir başka deyişle, **artık emperyalist-kapitalist sistem içinde, yani emperyalist sömürü koşullarında kalarak, ekonomik ve siyasal olarak bağımsız ulusal-devlet olma ve bunu koruma olanağı ortadan kalkmıştır.**

Bu değişme, Marksist-Leninistlerin ulusal sorun karşısındaki tutumunu ve bu yöndeki "olumlu eylemi"ni belirleyen bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla 1917 sonrasında **demokratik devrimlerin** kazandığı yeni **içerikle** bağlantılıdır. Serbest rekabetçi kapitalizmin emperyalizme dönüşmesiyle birlikte burjuvazi devrimci niteliğini **genel olarak yitirmiştir** ve Ekim Devrimi sonrasında kesin bir olgu durumuna gelmiştir. Bu koşullar altında, kapitalist yönden ge-

¹⁶¹ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 247.

lişmiş ya da az gelişmiş ülkelerin proletaryasının önündeki tarihsel görev daha zorlu, ama daha net bir hale gelmiştir: **Kesintisiz devrim**.

Emperyalist hegemonya altında bulunan sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde, yani demokratik devrimin ya hiç başlamadığı ya da tamamlanamadığı ülkelerde, proletaryanın görevi, burjuvazi katılsın katılmasın, demokratik devrimi yapmak ve bu devrimi sürekli kılarak sosyalist devrime geçmektir. Yani bu ülkelerde proletaryanın ve partisinin görevi, milli burjuvazinin önderliğinde başlatılacak bir demokratik devrime katılma sorunu ile ilintili değildir. Leninist kesintisiz devrim teorisi, demokratik devrimin demokratik aşamasından itibaren proletaryanın öncülüğünü esas alır. Proletarya, doğrudan köylülükle ittifak kurarak demokratik devrimi gerçekleştirir (anti-feodal devrim) ve bunu anti-emperyalist devrimle birleştirerek ekonomik ve siyasal bağımsızlığı sağlar. Bu aynı zamanda ulusun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması demektir. Artık eski dönemlerin ulusal mücadele dönemleri kapanmıştır. Bu dönemde gerçek bir ulusal mücadelenin devrimci niteliğini belirleyen onun anti-emperyalist yanı olmaktadır. Klâsik burjuva demokratik devrimlerinin yerine yeni demokratik devrimlerin geçtiği bir dönem başlamıştır. (**Milli demokratik devrimler**)

Böylece burjuva anlamdaki ulusal-devletlerin aşılması, gerçek **halk-devletlerinin** ortaya çıkmasının koşulları olgunlaşmıştır. “Ulusal demokrasi”den “halk demokrasisi”ne dönüşüm gündemindedir. Bu durum, sadece emperyalizmin işgali altındaki sömürge ülkelerin değil, aynı zamanda emperyalist hegemonya altında bulunan yarı-sömürgelerin de içinde bulunduğu **ulusal sorunun yeni içeriği ve yeni çözümüdür**. Yarı-sömürgeler, görünüşte bağımsız “ulusal-devlet”e sahiptirler, ancak emperyalizme bağımlıdırlar. Bu ülkelerde “*emperyalizmin uluslar için daha güçlü ve daha tehlikeli bir düşman olduğu, yeni bir ulusal baskının temeli olduğu açıkça görülmüştür.*”¹⁶²

Bu gelişmeler Komintern’in 1928 programında şöyle ortaya konulmuştur:

“Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerdeki devrimci mücadelenin özgün koşulları, proletarya ve köylülüğün de-

¹⁶² Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 89.

mokratik diktatörlüğü için uzun süreli bir mücadele verilmesinin zorunluluğu ve bu diktatörlüğün proletarya diktatörlüğüne doğru gelişmesi; ve nihayet bu kavgada ulusal güdülerin tayin edici önemi, bu ülkelerin komünist partilerinin önüne bir dizi özel görev koymaktadır ki, bunların yerine getirilmesi proletarya diktatörlüğünün genel görevlerinin başarılması için önkoşuldur. Komünist Enternasyonal, aşağıdakileri bu özel görevlerin en önemlileri sayar:

- 1) Yabancı emperyalizmin, feodalizmin ve toprak sahipleri bürokrasisinin yıkılması,
- 2) Sovyetler temeli üzerinde proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğünün kurulması,
- 3) Tam ulusal bağımsızlık ve devlet bütünlüğü,
- 4) Devlet borçlarının silinmesi,
- 5) Emperyalistlere ait olan büyük işletmelerin ulusallaştırılması,
- 6) Büyük toprak mülkiyetinin, kilise ve manastır topraklarının istimlâkı. Bütün toprak ve arazinin ulusallaştırılması,
- 7) Sekiz saatlik işgününün yürürlüğe konması,
- 8) Bir devrimci işçi-köylü ordusunun oluşturulması.”¹⁶³

Ulusal sorunun ve demokratik devrimin bu yeni içeriği, tarihte ilk kez proletaryanın önderliğinde demokratik devrimin gerçekleştirilmesi, yani demokratik devrim bağlamında proletaryanın “olumlu eylemi”nin, mücadele sürecinin başından itibaren somutlaştırılmasıdır (demokratik devrimde proletaryanın hegemonyası espris). Yine de bu çözüm bir dizi somut-tarihsel sorunu ve olasılığı içinde barındırmaktadır. Bunlar da proletaryanın ulusal sorun karşısındaki tavrının çeşitli durumlarda yeniden ortaya konulmasını gerektirmektedir.

Bu dönemde, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde, “*emperyalist istismar metodu sonucu (...) emperyalizmin müttefiki yerli egemen sınıf feodalizmdi. (Komprador burjuvazi emperyalizmin uzantısından başka birşey değildir.) (...) Emperyalist kontrol ve fiili durum, genellikle kıyı bölgelerinde, limanlarda, stratejik yerlerde*

¹⁶³ Komintern 1928 Programı, III. Enternasyonal-Belgeler, s. 171.

ve ana haberleşme merkezlerindeydi. Merkezi otorite çok zayıftı. Ülkenin ve nüfusun 3/4'ü kendi aralarında da çelişkileri olan zayıf feodal mahalli devletçiklerin kontrolü altındaydı. **Şehirleşme, ulaşım, haberleşme** kapitalizm egemen olmadığından zayıftı. Ülke için **emperyalizm dışsal bir olgu, toplumsal süreç de feodal bir süreçti**. Bu yüzden ülkedeki baş çelişki, ülkenin ve nüfusun 3/4'ünü kontrol altında tutan zayıf feodal birimler ile yarı-serf durumunda olan köylüler arasındaydı. (**Demokratik mücadele**) Köylülerin spontane mücadele ve patlamalarını örgütleyip, onlara proleter **devrimci bilinci** götürerek, proletarya partisinin yönetiminde kurulan köylü ordusu ile zayıf mahalli feodal otoritelerin güçlerini kırarak üs bölgeleri kurmaya başlayıp, ülkeyi yavaş yavaş denetim altına almaya başladıkları evrede, emperyalizm, kendi **sömürsünü** korumak için, **ülkeyi bütün olarak işgal ediyordu**. O zaman, ülkenin baş çelişkisi emperyalizm ve bir avuç hainin dışında **bütün ulus** arasında olmaktaydı. (**Milli mücadele**) İç savaş döneminde savaş, genellikle sınıfsal şiarlarla ve sınıfsal planda yürürken, devrimci milli savaş evresinde savaş, ulusal planda ve ulusal şiarlarla yürümektedir.”¹⁶⁴ (abç)

Genel olarak emperyalizmin II. bunalım döneminde sömürge ve yarı-sömürge ülkelerdeki durum böyledir. Bu dönemde emperyalizmin hegemonyası altında bulunan ülkelerde ulusal sorun sömürgeler sorunu haline gelmiştir ve bu düzeyde “milli burjuvazi” sorunu önemli bir olgu olarak ortaya çıkmıştır.

“Emperyalist ülkelerde ... burjuvazi, devrimin tüm aşamalarında karşı-devrimcidir; bu ülkelerde, kurtarıcı savaşım ögesi olarak ulusal öge eksiktir. Sömürgelerde ve bağımlı ülkelerde devrim farklıdır; bu ülkelerde, öbür devletlerin emperyalizm boyunduruğu, devrimin etkenlerinden biridir; bu ülkelerde, bu boyunduruğun ucu ulusal burjuvaziye de dokunmaktan geri kalmaz; bu ülkelerde, ulusal burjuvazi, belirli bir aşamada ve belli bir zaman için, ülkesinin emperyalizme karşı devrimci hareketini destekleyebilir; bu ülkelerde, kurtuluş için savaşım ögesi olarak ulusal öge, devrimin bir etkenidir.”¹⁶⁵

¹⁶⁴ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

¹⁶⁵ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 284.

II. bunalım döneminde sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde, ulusal (milli) burjuvazinin, emperyalist aşamada burjuvazinin genel olarak devrimci niteliğini yitirmesi gerçeğinin dışında değerlendirilemeyeceği açık olmakla birlikte, bu görece farklılık, devrimci-ulusal mücadele açısından özel bir öneme sahip olmuştur. Bu ülkelerde kapitalist gelişme, emperyalist işgale kadar, zayıf da olsa belli bir iç dinamikle gelişme eğilimindedir ve yer yer gelişmektedir. Genellikle yarı-sömürge ülkelerde görülen bu olgu, emperyalist hegemonya sonucunda iç dinamiğin gelişiminin engellenmesiyle yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Emperyalist sömürgecilik ve sermaye ihracı, bu ülkelerde belli oranda kapitalist gelişme de yaratmaktadır. (İç dinamik değil, dış dinamik gelişim). Böylece iki dinamiğin garip bir bileşimi ortaya çıkmaktadır. Üstelik çoğu zaman ülkeye giren sermaye tek bir emperyalist ülkeye ait değildir. Böylece ülkede, durdurulmuş ve yer yer çarpıtılmış bir iç dinamik ürünü kapitalist gelişme ile emperyalist sermaye ihracı ürünü olan bir kapitalist gelişme ortaya çıkmaktadır. Emperyalizm, ülkeyi tam olarak denetim altına aldığı ve bu sayede iç dinamiği dumura uğrattığı koşullarda, eğer ülkede iç dinamik gelişimini sağlamış belli bir ulusal sermaye ve burjuvazi mevcut ise, bu kesim ile emperyalizm ve komprador burjuvazinin arasında belli bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Ulusal burjuvazinin oluşumu ve mevcut düzeyi, onun, bu ülkelerde anti-emperyalist mücadeleye katılımı ve bu katılımının sınırlarını ortaya koymaktadır. İç dinamik emperyalizm tarafında engellendiğinden ve giderek dış dinamiğe tabi kılındığından, ulusal burjuvazinin, uzun dönemde yaşayabilmesi olanaksızdır. Bu ise, ulusal burjuvazinin zaman içinde emperyalizmle uzlaşmasının nedenidir. Bu nitelikleriyle ulusal burjuvazi ile proletaryanın ittifak koşulları ve sınırları ortaya çıkmaktadır.

Emperyalist hegemonya altında gelişim dinamiklerini kaybeden ulusal burjuvazi, bu ülkelerde gerçek bir sanayi burjuvazisi de değildir. Zayıf bir iç dinamikle gelişen burjuvazi, genellikle ticaret sermayesi ile birlikte gelişmiştir. Bir başka deyişle, burjuvazinin iç ve dış ticarete ortaya çıkan birikmiş sermayesini sanayi alanlarına yatırmaya **başladığı** ilk dönemler gündemdedir. Bu yüzden ulusal burjuvazinin asıl gücü, sermayesinin birikim kanalı olan **ticarettir**. Emperyalizmin hegemonyası ve komprador burjuvazinin mevcudiyeti, ilk olarak dış ticaretin ulusal burjuvazinin elinden alın-

masını gerektirir. Böylece iç ticaret, ulusal burjuvazinin tek kâr kaynağı ve sermaye birikim alanı durumuna gelir. İç ticaretin önündeki **feodal engeller** ve emperyalizmin tüketim metalleri, bu alanların da giderek yitirilmesine neden olmaktadır. İşte ulusal burjuvazi bu koşullar altında anti-emperyalist ulusal harekete katılır ve anti-feodal mücadeleyi destekler.

Sözün özü, **emperyalizmin II. bunalım döneminde, emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde** (sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde) **proletarya ve köylülüğün ulusal burjuvaziyle ittifak kurması ve bu ittifak temelinde anti-emperyalist ulusal bağımsızlık savaşının yürütülmesi, bu dönemin ayırt edici özelliklerinden birisidir.**

Bu dönemin diğer bir özelliği de, eski dönemin çokuluslu merkezi devletlerinin (feodal-askeri imparatorluklar) parçalanması ve bunun sonucu olarak birçok “ulusal-devlet”lerin kurulmasıdır. Ancak bu devletler, siyasal yönden bağımsızlıklarını kazanmış durumda olmalarına rağmen, emperyalizme ekonomik ve mali olarak bağımlı hale gelmişlerdir. (Yarı-sömürge esprisi). Genellikle Kuzey Afrika, Orta-Doğu ve Latin Amerika’da ortaya çıkan bu tür “bağımsız devletler”, ulusal sorunun yeni içeriğini açık biçimde ortaya koymaktadırlar. Emperyalizmin küçük devletler yaratmasının (“Balkanlaştırma politikası” ile) bir ürünü olan bu gelişme, bir yandan gerçek kapitalist gelişme ile çatışırken, diğer yandan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının salt “ulusal-devlet” kurma hakkı ile sınırlandırılmayacağını göstermiştir. Bu açıdan “Wilson prensipleri”nin içi boş niteliği iyice açığa çıkmıştır. Yalın ve soyut bir “ayrılma hakkı” ya da siyasal kaderini tayin hakkı olarak ayrı devlet kurma hakkı, **ulusların ve sömürgelerin emperyalizmden ya da emperyalist uluslardan ayrılma, bağımsız devlet olma hakkı olarak somut bir içerik kazanmıştır. (Tam bağımsızlık esprisi)**

Tarihsel olarak burjuva demokratik devrimlerinin ürünü olan “ulusal devlet”, bu dönemde, bir kez daha demokratik devrimden ayrı ve bir devrim sonucu olmayacak biçimde “yukardan aşağı”ya oluşturulmuştur. Bu da “yukardan aşağıya demokratik devrim”in **yeni ve gerici içeriğidir.*** Stalin, haklı olarak, ulusal sorunun çözü-

* 19. yüzyıl Almanya’sında “yukardan aşağıya” demokratik devrim, sonuçta

münden “devrim” sorununun önemini koruduğunu belirtir. Stalin, bu değerlendirmesini Semic ile girdiği tartışmada şöyle ortaya koymuştur:

“O (Semic), ulusal sorunun, kendi başına değil, ama devrim genel sorununun bir parçası olarak, **devrimin zaferi** sorunu ile çözülmez bir bağlılık içinde düşünülmesi gerektiğini anlamamıştır.”¹⁶⁶

Artık 19. yüzyılda belli bir ilerleme ve kapitalizmin egemenliği ile sonuçlanan “yukardan aşağı demokratik devrim”, bu dönemde sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde gerici ve ulusal sorunu çözümsüz bırakan bir nitelik kazanmıştır. (Bilindiği gibi, bu tür devrim, 19. yüzyılda Almanya’nın ulusal birliğini sağlamıştır.)

Ancak II. bunalım döneminde emperyalizmin paylaşım savaşı sonucu ortaya çıkan “devlet”ler, genel olarak monarşik oldukları için, “demokratik cumhuriyet” talebi ulusal bir hareket için bir hedef oluşturabilmektedir. Ama sözcüğün günümüzdeki anlamıyla, “**demokratik halk cumhuriyeti**” henüz bu dönemde somutlaşmamıştır.

Stalin’in deyişiyle, “*büyük güçler denilen devletlerce egemenlik altına alınan yeni ulusal-devletlerin kurulması*” bu ülkelerde **küçük-burjuvazinin** politik arenada daha güçlü yer almasına neden olmuştur. Bu da, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde güçlü bir **küçük-burjuva milliyetçiliğinin** ortaya çıkışı ve gelişmesi demektir. Burjuva milliyetçiliğinin bu biçimi, monarşik yönetimlere karşı, “**demokratik cumhuriyet**” istemi ile kendini somutlayabilmektedir. Böylece bu ülkelerde proletarya ile küçük-burjuvazinin birleşik hareketinin koşulları ortaya çıkmıştır. (Ulusal mücadele düzeyinde) İç dinamiklerle gelişmiş ve gelişimini sürdüren güçlü bir ulusal burjuvazinin bulunmadığı ülkelerde, burjuvazinin tüm demokratik ideallerini kendine bayrak edinen küçük-burjuvazi için “demokratik cumhuriyet”, “sınıfsız”, “sınıf karşıtlıklarının olmadığı”, “ulusun bölünmez bir merkezi devlete sahip olduğu” bir yönetim biçimi olarak kendini ortaya koyar. Bu da küçük-burjuva milliyetçiliğinin “ezilen ulus”lar karşısında gerici tutumu ile paralellik gösterir. Ama

kapitalizmin önün-deki feodal engellerin kaldırılmasını ve ülkenin iç dinamiklerle gelişmesini sağlamışken, bugün artık aynı sonucu vermesi olanaksızdır. Günümüzde bu tür ülkelerde “ulusal devlet” kurulmuş olsa bile, demokratik devrim tamamlanmamıştır.

¹⁶⁶ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 272.

emperyalizme karşı, ülkenin ulusal bağımsızlığı, onların milliyetçiliğinin ilerici ve devrimci yönünü belirlemektedir. **Milliyetçilik tabanında anti-emperyalist bir tutum alan küçük-burjuvazi**, bu ülkelerde artan bir niceliğe sahipken, proletarya, görece zayıf ve örgütsüz olduğu koşullarda, bu mücadelenin öncülüğünü kolayca ele geçirebilmektedir. (Bu olgunun ilk tarihsel örnekleri Asya'nın ve Latin-Amerika'nın bazı ülkelerinde görülmüştür.)

Bu gelişme karşısında ulusal sorun ve ulusal hareketler karşısında proletarya ve partisinin tutumu yeni sorunlarla karşı karşıyadır. Bir başka deyişle, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının emperyalist sistemin, emperyalist sömürünün dışına çıkma sorunu ile birleştiği (sömürgeler sorunu haline gelmiş ulusal sorun) koşullarda, bu hakkın neleri içerdiği, hangi koşullarda ve nasıl kullanılacağı somut sorunu haline gelmesi ve küçük-burjuva milliyetçi hareketlerine karşı tutum şeklinde ifade edebiliriz. II. bunalım dönemine kadar milli burjuvazinin anti-emperyalist ulusal hareketini destekleyen, ama gerici sınıfların, feodal sınıfların emperyalizme karşı hareketlerini desteklemeyen proletarya ve partisi, bu yeni olgu karşısında somut bir tavır belirleme durumuna gelmiştir. Özellikle “ayrılmanın öğütlenebilirliği” açısından sorun açık bir biçim almaktadır. Küçük-burjuva milliyetçiliği, emperyalizme tavır alsa bile, aynı oranda proletaryanın sınıf mücadelesine ve iktidarına da karşıdır. Bu da “proletaryanın uluslararası birliği” temelinde “ulusal sınıfların aşılarak, ulusların birleştirilmesi” amacının önünde yeni bir engel oluşturmaktadır. Radikal küçük-burjuvazinin ulusların kaynaşması açısından ulaşabildiği en son sınır “**bölgesel-coğrafi federasyon**”dur. I. bunalım döneminde ortaya atılan “Avrupa Birleşik Devletleri” ya da daha açık bir örnek olarak “Balkan Devletleri Federasyonu” bu tür küçük-burjuva yaklaşımları ifade eder. Bu tür çözüm yolları sınıfların üstünden atlar ve ulusal farklılıkları reddeder. Ulusların fiili eşitsizliği koşullarında bunun olumsuz sonuçları, son tahlilde belli bir ya da birkaç ulusun “egemenliği”nin resmleştirilmesi şeklinde kendini ortaya koyar.

III. SÖMÜRGELEK SORUNU VE YENİ DEMOKRATİK DEVRİM

Çin Devrimi, gerçek anlamda Stalin'in ifade ettiği gibi, ulusal sorunun yeni içeriğinin ortaya çıktığı ve bu içerikle çözümlendiği ilk devrimdir. Artık ulusal sorunun, **burjuva** demokratik devrimlerin sonucu ve bu yüzden içsel bir sorun olması ortadan kalkmış, emperyalizme karşı mücadele ve bu mücadelenin zaferiyle bağlantılı bir sömürgeler sorununun çözümleneceği Çin Devrimi'yle görülmüştür. Çin Devrimi, ulusal sorunun, "*genişleyip sömürgeler sorunu haline dönüştüğü zaman*" gerçekleşmiştir.

"Emperyalist dönemde tek bir ülkede devrim olabilir. Bu dönemde burjuvazi devrimci niteliğini kaybetmiştir, Kendi devrimini yapamaz. Bu yüzden geri-bıraktınlmış ülkelerde proletarya tek bir süreç içinde ikili devrimci görevle karşı karşıyadır. (**Kesintisiz devrim esprisi**)"¹⁶⁷
Mao Zedung, Çin Devrimi'nin niteliğini şöyle ifade etmektedir:

"Çin'in hâlâ **burjuva demokratik devrim aşamasında** olduğuna şüphe yoktur. Çin'de köklü bir demokratik devrim programı, dışta, **tam anlamıyla milli kurtuluşa ulaşmak için emperyalizmin yıkılmasını**; içte de, **şehirlerde komprador sınıfın** iktidar ve nüfuzunun yok edilmesini; **köylerdeki feodal ilişkilerin** ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla **toprak devriminin tamamlanmasını** ve savaş ağalarının hükümetinin yıkılmasını kapsamaktadır. Sosyalizme geçişin maddi temellerini atabilmek için, **önce** böyle bir demokratik devrim aşamasından geçmek zorundayız."¹⁶⁸ (abç)

Emperyalizmin II. bunalım döneminin özellikleri Mao ve ÇKP

¹⁶⁷ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

¹⁶⁸ Mao Zedung, *Seçme Eserler*, Cilt: I, s. 126.

tarafından saptanmış ve bunların devrim teorisinde getirdiği değişimleri belirlemişlerdir. Mao'nun “**Yeni Demokrasi**” ya da “**Yeni Demokratik Devrim**” olarak adlandırdığı bu devrim, **anti-emperyalist ve anti-feodal** niteliktedir. Proletaryanın öncülüğünde ve feodalizmin tasfiye edilerek demokratik bir yönetim kurulması ve bunun kalıcı olabilmesini de sağlayacak olan emperyalist sömürünün dışına çıkılması, yani **tam bağımsızlığa** ulaşılması şeklinde tanımlanabilir. Böylece **işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü** kurulur. Bu, anti-emperyalist ve anti-feodal devrim **tüm** güçlerin birleşik eylemleriyle gerçekleştirilir. Bu açıdan devrim “ulusal” (milli) niteliktedir. Dolayısıyla ulusal sorun, dönemin özelliklerine uygun olarak, bu devrimi sürekli kılarak, demokratik devrimin kazanımlarını güvence altına alan **anti-kapitalist** devrimi gerçekleştirmektir.

Ancak emperyalist hegemonya altında bulunan sömürge ve yarı-sömürge ülkeler çokuluslu bir ülke durumunda ise, ulusal sorunun diğer bir boyutu da bulunur. Bu durumda her ulusun kendi kaderini belirleme hakkı tanınarak sorunun içsel çözümüne yönelir. Bu koşullarda “birleşme”, işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü temelinde oluşturulur.

Burada “bütün ulusal-toplulukların ayrı devlet kurma ya da parçası olmak istedikleri devleti özgürce seçme hakkı” söz konusudur. Emperyalizmin saldırgan ve yayılmacı niteliği göz önünde bulundurularak bu sorun çözümlenir. Küçük devletlerin uzun dönemde emperyalizmin sömürü alanı haline gelmesi olasılığı karşısında, proletarya bağımsız ve ayrı devlet üzerinde ısrar edilmesinden yana olamaz. Ülke sınırları içinde emperyalizme karşı birlikte mücadele eden işçiler ve köylüler ulusal kökenlerini ön plana geçirmeksizin “birleşme”den yana hareket ederler. Bu da anti-emperyalist ve anti-feodal devrim sürecinin, belli sınırlar içinde tüm güçlerin birleşik eylemini gerektirmesiyle birlikte ele alınır.

Sınıfsal temele dayalı bir halk cumhuriyeti, bu dönemde çokuluslu ülkelerde ulusal sorunun yeni bir çözümünü gündeme getirmektedir. Bu yeni çözüm, ne bir burjuva federatif örgütlenmesidir, ne de proletarya diktatörlüğü temelinde oluşturulan sosyalist cumhuriyetler birliğidir. Bu iki biçimin arasında yer alan **bir ara biçimdir**. Deyim yerindeyse, proletarya diktatörlüğü temelinde sosyalist cumhuriyetlerin birliğine yönelik bir geçiş biçimi olarak **halk**

cumhuriyeti ortaya çıkmaktadır. Bu tip halk cumhuriyeti, çokuluslu sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde “**ulusal-devlet’in tarihsel olarak aşılması ve yerine yeni bir “halk devleti”nin geçmesidir.** Böyle bir devlet içinde ulusal-topluluklar ülke-içi özerkliğe sahip olurlar.

Stalin, bu yeni durumu Yugoslavya düzeyinde şöyle ortaya koymuştur:

“... ülkeden ayrılmayı gerekli bulmayacak Yugoslavya milliyetleri için, program, ulusal-bölgesel özerklik üzerine özel bir madde de içermelidir ... Yugoslav devletinin, sovyet rejimi temeli üzerinde, bir özerk ulusal-devletler federasyonu biçimine dönüşmesini göz önünde tutarak, programda özerkliğe ilişkin bir maddenin bulunması, böyle bir durum bakımından elbette zorunludur.”¹⁶⁹

Halk devleti ve bunun gerçek ve tek biçimi olarak halk cumhuriyeti, Stalin’in belirttiği gibi, “sovyet temeli üzerinde” kurulur, ancak buradaki sovyetler işçilerin ve köylülerin sovyetidir. Dolayısıyla proletarya diktatörlüğü temelinde kurulacak olan bir federal yapıya dönüşümü gösteren “ara” ve “geçici” bir biçimdir. Bunu ortaya çıkaran doğrudan doğruya anti-emperyalist ve anti-feodal devrimdir. (Ancak kuramsal olarak böyle bir geçişin süreç içinde sosyalist federasyona ulaşması gerekmeyebileceği unutulmamalıdır).

Burada hemen eklemeliyiz ki, Stalin’in değerlendirmesi, proletarya partilerinin asgari programlarındaki değişikliği de içermektedir. Geçmiş dönemde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının ifadesine yer veren asgari program, çeşitli kesimlerce “belirsiz”, “muğlak” olmakla eleştiriliyordu. Ve Lenin, proletaryanın burjuvazinin “**olumsuz eylemi**”ni desteklediğini belirterek, burjuvazinin “**olumlu eylemi**”ne karşı çıkılacağını söyleyerek, bu “belirsizliği” ortadan kaldırmıştır. Stalin’in ifadesiyle açıkça görüleceği gibi, artık proletaryanın ulusal sorun karşısında “olumlu eylemi” gündemdedir. Bu da programda daha açık ve olası durumlara karşı değişik çözümlere yer verilmesini getirmiştir.

Şüphesiz halk cumhuriyeti, II. bunalım dönemi koşullarında

¹⁶⁹ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 250-51.

sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin tarihsel deneyimi ile ortaya çıkmıştır. Ancak bunun ilk belirlemeleri Marks ve Engels'de de bulunmaktadır. “*Burjuvaziye karşın sürdürülmüş bir burjuva devrimi*”, yani burjuvazinin devrimi terkettiği koşullarda Fransız Devrimi'nde ortaya çıkan “Demokratik Cumhuriyet”e benzemektedir. Bu konuda Engels şöyle demektedir:

“Mutlak olarak kesin olan birşey varsa, o da, partimizin ve işçi sınıfının, **egemen duruma**, ancak **demokratik cumhuriyet** şekli altında gelebilecekleridir. Hatta, demokratik cumhuriyet büyük Fransız Devrimi örneğinin gösterdiği gibi, **proletarya diktatörlüğünün özgül biçimidir de.**”¹⁷⁰ (abç)

Ama kapitalizmin çerçevesi içinde “demokratik cumhuriyet” bir devlet biçimi olarak burjuva diktatörlüğünün en yetkin halidir de. Bu, devletin egemen sınıfın baskı aygıtı olmasının bir ifadesidir. Marks, Engels ve Lenin’ in açık biçimde ortaya koyduğu gibi, en demokratik cumhuriyet bile burjuvazinin egemenliğini sürdürmesine ve pekiştirmesine hizmet eder. Ancak Engels’in sözünü ettiği, yani proletarya diktatörlüğünün özgül biçimi olarak demokratik cumhuriyet, “Büyük Fransız Devrimi”nde ortaya çıkan, burjuvazisiz burjuva devletin biçimine ilişkindir.

Kapitalizmin tekelik evresinde, burjuva demokratik cumhuriyetler yerlerini **oligarşik diktalara** bırakmışlardır. Bu açıdan proletaryanın öncülüğünde ve sosyalist devrimin genel yolu üzerinde olmayan bir “halk devleti” ya da “halk cumhuriyeti” bir küçük-burjuva istem ve ütopyadan başka birşey olmayacaktı. Sözün özü, kapitalizmin çerçevesi içinde demokratik cumhuriyet burjuvazinin sınıf egemenliğini ortadan kaldırmaz, olsa olsa belli bir dönem için bunu sınırlar.

Emperyalizmin II. bunalım döneminde dünyada ilk proleter iktidarının ortaya çıkması, kapitalizmin çerçevesi içinde kalınmayarak, sosyalizme geçişin değişik biçimlerinin ortaya çıkabileceğini göstermiştir. Böylece “halk demokrasisi” kısa bir süre sonra yozlaşarak, burjuva diktatörlüğüne dönüşmesi, bu tarihsel olguyla önlenilmektedir. Ve ayrıca bu yeni içeriği ile sosyalizme geçişin “özgül biçimler”inden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

¹⁷⁰ Engels, *Seçme Yapıtlar, Cilt: III, s. 528.*

Şüphesiz küçük-burjuvazinin, sınıfları ve ulusları yok kabul ederek ortaya attığı “özgür halk devleti” sloganı gerici bir slogandır. Ama Çin Devrimi’nin gösterdiği gibi, işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü temelinde kurulan bir halk devleti böyle bir niteliğe sahip değildir. Bu, tarihin yeni bir döneminde ortaya çıkmış olan yeni bir biçim olarak kabul edilmelidir.

Halk cumhuriyeti, doğrudan doğruya **ulusun aşılmasının ilk tarihsel biçimi** olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu, dünya çapında sosyalizmin zaferi ile ortaya çıkacak olan ulusların aşılması demek değildir. Küçük-burjuvazinin elinde “ulusal sorun”un ve “ulusal baskı”nın üstünden atlanılmasının aracı olabilecek olan “halk” temelinde örgütlenme, işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik devrimi temelinde örgütlendiğinde bu özelliğe sahip olmaz. Bunun soyut bir istem ya da ifade olarak kalmamasının iki önkoşulu bulunmaktadır:

a) Halk demokrasisi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, ayrılma hakkı olarak kesinkes kabul eder.

b) Halk demokrasisi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, diğer ulusların işçileri ve köylülerinin devrimci demokratik iktidarlarıyla birleşme yönünde kullandıklarında uygulanabilecek bir “bölgesel özerkliği” içerir.

İşte bu iki temel özelliği ile halk cumhuriyeti, ulusal sorunu, kapitalizmin çerçevesi dışında, ama proleterya diktatörlüğü koşullarında olmaksızın (fakat proleterya devriminin genel yolu üzerinde) belli bir çözüme bağlar. Bu çözüm, ülke içindeki proleteryanın ve yoksul köylülüğün sosyalist devrim mücadelesinde, ulusal köken ayrımlı olmaksızın güçlerini birleştirmelerine de olanak sağlar. Demokratik devrim sürekli kılınarak sosyalizme geçildiğinde ise, ulusal sorunun kalıcı ve sürekli çözümü olarak sosyalist devlet ortaya çıkacaktır. Ama merkezi ve kaynaşmış bir devlet olarak buna geçişin mutlak surette sovyetik bir federasyon evresinden geçilmesi gerekmeyebilecektir. Daha farklı bir temelden yola çıkıldığı için, Ekim Devrimi’nden sonra, çokuluslu bir ülke olan Rusya’da görülen biçim, halk cumhuriyeti döneminde aşılabilir ve böylece merkezi ve tek bir sosyalist cumhuriyete geçilebilir. Halk cumhuriyeti döneminde uluslar arasındaki fiili eşitsizliklerin, merkezi planlama yoluyla giderilmesi olanaklı olduğu oranda, böyle bir olgu kaçınılmaz olacaktır.

Özetlersek, Çin Devrimi, proletaryanın öncülüğünde anti-emperyalist ve anti-feodal devrimin gerçekleştirilmesiyle yeni bir devlet biçimi ortaya çıkarmıştır: **Halk Cumhuriyeti**. Bunun sosyalist cumhuriyete dönüşümü, doğrudan bu demokratik devrimin sosyalist devrimle tamamlanması sorunu ile ilintilidir.

Bu dönemde Stalin ve ÇKP'nin, bu yeni biçimi, doğrudan "sosyalist federatif cumhuriyet"e geçiş biçimi olarak ele aldıklarını da belirtmeliyiz. Ancak bu, verili bir ülke sınırları içindeki ulusların değil, birden fazla ülke arasındaki federasyona denk düşmektedir.

Böylece Çin Devrimi'yle birlikte, tarihsel olarak üç devrim ve devlet biçimi ortaya çıkmıştır:

1) Burjuva demokratik devrimleri ve ulusal-devlet olarak burjuva demokratik cumhuriyeti. Burjuva cumhuriyeti de kendisini iki farklı düzeyde ortaya koyar: Homojen bir ulusun bulunduğu ülkelerde merkezi cumhuriyet; çokuluslu ülkelerde federatif cumhuriyet.

2) Proletarya devrimi ve sosyalist devlet olarak proletarya diktatörlüğü. Çokuluslu ülkelerde sosyalist cumhuriyetler birliği.

3) Ulusal demokratik devrim ve halk cumhuriyeti ya da işçilerin-köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü olarak halk demokrasisi. Çokuluslu ülkelerde geniş bir bölgesel özerkliği içeren merkezileştirilmiş devlet örgütlenmesi.*

Konunun biraz daha anlaşılır olması için ÇKP'nin 1928 programının anımsanması yeterli olacaktır. Bu program hemen hemen tüm maddeleriyle Komintern'in 1928 programıyla çakışmaktadır.** Ancak ÇKP'nin bu programı, 1935-36 yılında Japon işgali koşullarında, tüm ulusun birleştirilmesi temelinde "**Milli Birleşik Cephe**" düzeyinde yeniden düzenlenmiştir. Bu politika değişikliği, doğal olarak programatik değişiklik de yaratmıştır. Bunun en açık görünümü, ilk programdaki "işçi ve köylü cumhuriyeti" yerine, daha genel bir ifade olarak "halk cumhuriyeti"nin konulmasıdır. Böylece

* Burada "ulusal demokratik devrim" ya da eski deyimle söylersek MDD, tümüyle yarı-sömürge ülkelerde iç dinamikler ortaya çıkmış bulunan burjuvazinin (milli) devrim sürecine katılmasına ilişkindir. Yoksa asıl içeriği işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü ile sonuçlanacak olan demokratik halk devrimidir. Ancak demokratik halk devrimi, bir bütün olarak milli burjuvazinin devrimden ayrıldığı ya da karşı saflarda bulunduğu koşulları ifade ettiği için, II. bunalım dönemindeki devrimleri "ulusal demokratik devrim" olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

** Daha geniş bilgi için Bkz: Mao Zedung, *Seçme Eserler*, Cilt: I.

politik bir kavram olarak “**halk**”, bu dönemde “**işçi, köylü, öğrenci, küçük-burjuvazi ve milli burjuvazi**”yi kapsamaktadır.¹⁷¹ Anti-Japon savaşın sona ermesiyle birlikte başlayan üçüncü devrimci iç savaş döneminde, artık “halk” kavramı milli burjuvaziye kapsamamaktadır. İşte bu son durumuyla 1949’ da Çin’de halk cumhuriyeti kurulmuştur.

Çin Devrimi ile ortaya çıkan bu yeni durum, proletarya partilerinin **asgari programında** da önemli değişikliklere yol açmıştır. Ekim Devrimi’nden önce “demokratik devrim programı” olarak asgari program, burjuva demokratik devrimi sorununun bir parçası olarak ortaya çıkarken, artık genel olarak proletarya devrimlerinin ve proletarya diktatörlüğünün bir parçası olarak formüle edilmek durumundadır.

“I. Dünya Savaşından önceki dönemde, tarih, o zamanın görevi olarak, Rusya’da, burjuva demokratik devrimi gündeme koyduğu zaman, Rus Marksistleri ulusal sorunun çözümünü, Rusya’da demokratik devrimin yazısına bağladılar. Partimiz, Çarlığın devrilmesinin, feodal kalıntıların temizlenmesinin ve ülkenin tam demokratlaşmasının, **kapitalizmin çerçevesi içinde** ulusal sorunun, mümkün olan en iyi çözümü olduğu görüşünü benimsemişti.”¹⁷² (abç)

İşte bu çerçevede içinde (kapitalizmin) proletaryanın demokratik haklar karşısındaki **tutumunu** ve **talebini** ifade eden asgari program, Ekim Devrimi’nden sonra, doğrudan doğruya proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir demokratik devrim programı haline dönüşmüştür. **Artık talepler değil, hedefler vardır.** Bu da kesintisiz devrim esprisini olanca ağırlığıyla gündeme getirir. Artık soruna, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış iki ayrı devrim sorunu olarak değil, tek bir süreçte gerçekleştirilecek ikili devrimci görevler olarak bakılmalıdır.

¹⁷¹ Mao Zedung, *Seçme Eserler, Cilt: I*, s. 215.

¹⁷² Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 326.

IV.
II. BUNALIM DÖNEMİNDE
KÜÇÜK-BURJUVAZİ VE ULUSAL SORUN

Emperyalizmin hegemonyası altındaki ülkelerde küçük-burjuvazi, emperyalist-kapitalist ülkelerde olduğu gibi homojen değildir. Bir kısmı emperyalizm ve işbirlikçileri tarafından yedeklenir. I. ve II. bunalım döneminde, bu kesim “mandacılık” taraftan olarak ortaya çıkmışlardır. (Bu olgu bu dönemlerdeki emperyalist sömürünün sürdürülüş biçimiyle uyumludur.) Bir kısmı ise, tümüyle “tarafsız” konumdadır ve gelişmelerin izleyicisi olarak beklemektedir. Bu kesimler, gelişmelerde belli bir istikrar ortaya çıktığında, güçlü olan tarafın yanında yer alırlar. Son kalan kısım ise, emperyalizme karşı mücadeleden yanadırlar ve genellikle kent küçük-burjuvazisi ve askeri kadroların genç kesimlerinden oluşur.

Emperyalist aşamaya kadar, dünyanın hiçbir ülkesinde küçük-burjuvazi hareketlerinin başarıya ulaşması söz konusu olmamıştır. Bu nedenle, Marks-Engels’in tahlilleri bu dönemde genel olarak geçerliliğini sürdürmekle birlikte, her yönüyle pratik uygulama alanına girememiştir. Ancak tekelci kapitalizm koşullarında, dünya çapında burjuvazinin devrimci niteliğini yitirmesi ve yarı-sömürgelerde kapitalizmin az gelişmişliği, dolayısıyla güçlü bir ulusal-burjuvazinin bulunmayışı koşullarında, küçük-burjuvazi 1848 devrimlerinden sonra olduğu gibi, tarihsel olarak burjuva sınıfının **genel çıkarlarını** seslendirmeye ve bu doğrultuda hareket etmeye başlamıştır. Sermaye ihracının, ihraç eden ülkede kapitalizmin gelişmesini belli oranda frenlese bile, ihraç edilen ülkelerde kapitalizmin gelişmesine yol açtığı açık bir olgudur. Bu da, bu ülkelerde küçük-burjuvazinin niceliksel olarak gelişmesi sonucunu doğurmuştur. Emperyalist sömürü ve emperyalizmin açık işgali, geleneksel toplumsal yapının dağılmasına, eski feodal ilişkilerin yerine kozmopolit bir para ekonomisinin ortaya çıkmasına yol açması küçük-burjuvazinin tepkilerinin yoğunlaşması sonucunu doğurmaktadır. Yoksullaşarak proleterleşeceğini gören küçük-bur-

juvazi bunun tarihsel olarak kapitalizmden kaynaklandığını değil, emperyalist sömürden kaynaklandığını düşünerek, emperyalizme karşı millici bir tepki içine girer. Ülkede demokratik devrimin gerçekleştirilmesi, küçük-burjuvazi için ikincildir. Emperyalizmin açık işgali koşullarında, “yabancılar” a tanınmış “imtiyazlar” küçük-burjuva milliyetçiliğinin gelişmesine ve bu sınıfın politik bir güç olarak ortaya çıkmasına yol açar. Burada eğitim görmüş küçük-burjuvazinin siyasal hareketin yönetiminde faaliyet göstermesi esastır.

Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde “eğitim”, doğrudan emperyalist ülkelerden yapılabilmektedir. Bu eğitim, ülke dışında sivil ve askeri kadroların eğitimi olarak ortaya çıkar. Böylece küçük-burjuva hareketinin yönetici kadrolarının, başlangıçtan itibaren, “**sivil-asker**” ayrımına ve birleşmesine dayalı bir bileşimi bulunmaktadır. Bu olgu, doğrudan bu sınıfın içsel yapısıyla uyumludur. Bu ayrımın diğer farklılıkların önüne çıkartılması ve küçük burjuva hareketinin tüm gelişim aşamalarında belirleyici olarak yönetici kadroların bu bileşiminin ele alınması da yanlıştır. Bu bileşim, son tahlilde, küçük-burjuvazinin demokratik ve milliyetçi niteliklerinin dışı vurumu olarak ele alınmalıdır. Birbirinden ayınlamayacak bu iki yanın yönetici kadrolarda “ayrım” olarak belirmesi, sadece hareketin amaçları ve mevcut durumu açısından küçük-burjuvazinin **sınıf** olarak aldığı tutuma bağlıdır.

Şüphesiz yurt-dışında eğitim görmüş bireyler, ülkenin, bir yandan “sivil bürokrasi”ni, diğer yandan “askeri bürokrasi”ni oluştururlar. Ancak yukarda belirttiğimiz gibi, birincilerin “demokrat”, ikincilerin “milliyetçi” olduğunu söylemek; birincinin politik gücü, ikincinin vurucu gücü (askeri) oluşturduğunu kabul etmek, sınıf tahlilinin yerine “tabakalar” ve “fraksiyonlar” tahlilini koymak demektir.*

Emperyalizmin II. bunalım döneminde sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde küçük-burjuvazinin niteliklerini ve unsurlarını Mao, Çin gibi yarı-sömürge bir ülke açısından şöyle ortaya koymuştur:

* Ülkemizde bu yanlışlık sık sık yapılmaktadır. Özellikle D. Avcıoğlu bunun en tipik temsilcisidir. Oysa küçük-burjuvazi bir ara sınıf olarak her zaman istikrarsızdır. Onun akışkan özelliği, politik düzeyde sürekli değişken, hiçbir ilkeye bağlı olmayan politik tutumla belirlenir. Bu da gerçek bir oportünizmin maddi temelini teşkil eder.

“Bu sınıfın bütün tabakaları, aynı küçük-burjuva ekonomik temel dayanmakla birlikte, **üç ayrı bölüme ayrılır**. Birinci bölümü, bir miktar para ya da tahıl fazlasına sahip olanlar; yani kol ya da kafa emeğiyle her yıl hayatlarını sürdürmek için tükettiklerinden fazlasını kazananlar oluşturur. Bunlar zengin olmak isterler. Gerçi büyük sermaye elde etme hayalleri yoktur, ama her zaman **orta-burjuva** durumuna yükselmeyi isterler. Böyleleri ürkektir, devlet memurlarından ve biraz da devrimden korkarlar; ekonomik durum bakımından orta-burjuvaziye oldukça **yakın** olduklarından, bu sınıfın yaptığı propandaya büyük güven duyarlar ve devrime kuşkuyla bakarlar. Bu bölüm, küçük-burjuvazi içinde bir azınlıktır ve bu sınıfın **sağ-kanadını** meydana getirirler.”¹⁷³ (abç)

“İkinci bölüm, ekonomik bakımdan kendi kendine yeterli kişilerden oluşur ... yabancılara ve savaş ağalarına çok güçlü görünmeleri nedeniyle, bu hareketin (devrimci hareketin) başarıya ulaşacağından kuşku duymakta, yürütülen harekete katılmakta kararsız kalmayı yeğ tutmaktadır. Ancak hiçbir zaman devrime karşı çıkmamaktadır. Sayısı çok kalabalık olan bu bölüm, küçük-burjuvazinin yarısını oluşturur.”¹⁷⁴

“Üçüncü bölüm, yaşam koşulları günden güne kötüleşen kimselerden meydana gelir ... eskiden daha iyi günler görmüş, bugünse durumu hergün kötüleşen, borçları yığınla ve gitgide yoksulluğa sürüklenen bu kimseler ... büyük bir kitle meydana getirmekte ve küçük-burjuvazinin **sol kanadını oluşturmaktadır**.”¹⁷⁵

Mao, küçük-burjuvazinin bu üç kısmının, olağan koşullarda devrim karşısında tavırlarının farklı olduğunu, “*ama savaş zamanında, bir başka deyişle devrim dalgasının yükseldiği ve zaferin ufukta belirmediği zamanlarda, küçük-burjuvazinin yalnızca sol kanadı değil, orta kesimi de devrime*” katıldığını söyler.¹⁷⁶

Gördüğü gibi, Mao'nun küçük-burjuvazi tahlili ile Marks

¹⁷³ Mao Zedung, *Seçme Eserler*, Cilt: 1, s. 22, Mart 1926.

¹⁷⁴ Mao Zedung, *Seçme Eserler*, Cilt: 1, s. 23.

¹⁷⁵ Mao Zedung, *Seçme Eserler*, Cilt: 1, s. 23.

¹⁷⁶ Mao Zedung, *Seçme Eserler*, Cilt: 1, s. 24.

ve Engels'in tahlili birbirleriyle büyük oranda çakışmaktadır. Emperyalizmin II. bunalım döneminde, küçük-burjuvazi, ulusal ve uluslararası alanda kendini artan oranda ortaya koymuştur. Dolayısıyla Marksist-Leninist partilerin politik tutumları artan bir önem kazanmıştır. Özellikle küçük-burjuva hareketlerinin (milliyetçilik temelinde) emperyalizmin hegemonyası altındaki ülkelerde zafere ulaşması olgusu konuyu salt bir **iç sorun** olmaktan, yani proletaryanın ulusal sınırlar içinde küçük-burjuvaziyle ilişkisi sorunu olmaktan çıkarmış, bir iktidar sorunu, devletler arası ilişkiler sorunu, kısacası uluslararası bir sorun haline getirmiştir.

I. bunalım döneminde küçük-burjuvazinin örgütlenmesi ve başansızlığa uğramış hareketleri genel bir olguyken, II. bunalım döneminde bu sınıfın yönetici kadro düzeyinde iktidara gelmesi söz konusudur. Bu, küçük-burjuvazinin "saf" hareketi ve iktidarın da "saf" küçük-burjuva iktidarı olduğu anlamına gelmemektedir. Küçük-burjuvazinin kendi içindeki farklılaşması, kaçınılmaz olarak değişik sınıfların etki alanına girmesini ve bu sınıfların çıkarlarına uygun davranmasını getirmektedir. Mao'nun belirttiği gibi, küçük-burjuvazinin orta (milli) burjuvaziye yakın olan kesimleri, her zaman bu sınıfın çıkarları yönünde hareket etmektedirler. Emperyalizmin hegemonyası altındaki ülkelerde, kapitalizmin gelişmemiş ya da az gelişmişliği güçlü bir kapitalist sınıfın mevcut olmayışıyla çakışmaktadır. Var olan burjuvazi orta ve hafif sanayi kollarında ve tüketim malları sektöründe faaliyet gösteren orta ve küçük sermaye sahipleridir. Bunlar ülke içinde oldukça küçük bir kesimi oluştururlar. Bu nedenle anti-emperyalist millici harekette kitle gücü olarak ağır basan küçük-burjuvazi, **yönetimsel** kademelerde de kendini temsil olanağını kolayca bulabilmektedir. İktidar ele geçirildiğinde ise, genellikle bir "ganimet" bölüşümü mücadelesi başlar. Bu savaşta "dış" destek belirleyici konuma gelir. (Küçük-burjuva yönetimlerin kaçınılmaz olarak emperyalist sömürü alanına girişinin temelleri burada aranmalıdır.)

İktidara geçmiş küçük-burjuvaziye karşı proletaryanın tavrını belirleyen Marks-Engels, onun artan oranda kendi fikirlerinin mantığı sonuçlarına kadar itilmesi görevini ortaya koyarken, proletaryanın örgütlülüğünü esas almışlardır. Proletaryanın örgütlü olmadığı koşullarda, anti-emperyalist mücadeleyi zafere ulaştıran küçük-burjuva hareketleri karşısında yapılabilecekler sadece dışsal kala-

caktır. Nitekim bu dönemde Komintern'in politikası Marks-Engels'in tespitlerine bağlı olarak, ama dışsal düzeyde belirlenmiştir. Özellikle üretici güçlerin artan oranda devletin elinde toplanması bu konuda izlenen politikanın temelini oluşturmuştur. Ama bunun proletaryanın örgütlü olduğu koşullarda uygulanması ile örgütsüz olduğu koşullarda uygulanması arasında önemli farklılıklar vardır. II. bunalım döneminde 1929 ekonomik buhranının emperyalist ülkelerde ortaya çıkardığı "himayecilik" politikası, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde "devletçilik" in yeni içeriğini oluşturmuştur. Tekelci devlet kapitalizmi koşullarında ve ağır ekonomik buhran altında küçük-burjuva yönetimlerinin gerçekleştirdiği "devletçilik", Marks-Engels'in sözünü ettiği sonuçları vermeyeceği açıktır.

Emperyalist dönemde ortaya çıkan bu durum, bir başka tarihsel gerçeğin de ifadesidir: **Emperyalist dönemde, proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilemeyen ulusal demokratik devrimler, eğer sosyalist devrimle tamamlanmadığı sürece, gerçek bir ulusal bağımsızlık sağlayamayacaktır ve ülke bir süre sonra emperyalizmin sömürü alanı haline gelecektir.** Bir başka deyişle, emperyalizmin çerçevesi içinde kalarak, kapitalist gelişmeyi sağlamaya çalışan her hareket emperyalizmin hegemonyası altına girmek zorundadır.

Emperyalizmin II. bunalım döneminin başlarında, askeri bir savaşla zafere ulaşmış bir anti-emperyalist ulusal hareket olarak 1919-22 Anadolu hareketi, esas olarak milliyetçilik temelinde anti-emperyalist bir mücadeleye giren küçük-burjuvazinin önderliğinde gerçekleştirilmiştir.

"1923 Devrimi, önder sınıfın karakterini yansıtan bir milli devrimdir. Emperyalist işgal kırılmış, komprador-burjuvazi tasfiye edilmiş, yabancı sermayeye tanınan bazı imtiyazlara rağmen genellikle emperyalist istismar bertaraf edilmiş, feodalizmin ideolojik ve politik gücü kırılmıştır.

Bu, muhtevası burjuva olan bir devrimdir. (Stalin ve Mao, 1919-23 Anadolu harekâtına devrim demektedirler. Keza Mao, 1923 Anadolu Devriminden muhteva olarak pek farklı olmayan Cezayir Devrimi için de, milli demokratik devrim kavramını kullanmaktadır.) Ancak, önder sınıfın karakterinden dolayı, bu devrim sürekli kılınma-

muş, duraklamalara ve hatta geriye dönüşlere maruz kalmış, sonunda da ülke yeniden sömürgeleşme sürecine girmiştir.

I. Milli Kurtuluş Savaşının ve de 1923 Anadolu Devriminin önderinin büyük burjuvazi olduğunu söylemek gerçeklere aykındır. (Devrimin sosyal muhtevasından devrimin öncü sınıfını çıkartma diyalektik materyalizme aykındır.) Çünkü emperyalist dönemde burjuvazi, bütün dünyada devrimci, milliyetçi ve demokrat niteliğini kaybetmiştir. Onun ideolojisi artık milliyetçilik değil, kozmopolitizmdir. O, vatan, millet bayrağını geminin bordosundan aşağıya atmıştır. Bu bayrağı, emperyalist dönemde enternasyonalizm ve yurtseverlik tabanında proleter devrimcileri, milliyetçilik tabanında ise küçük-burjuva radikal unsurları yükseltmektedir.

1923'de kurulan, milli, laik Türkiye Cumhuriyeti'nde yönetim, hiyerarşik tabanın üst kademesinde kemalistler olmak üzere, küçük-burjuvazinin ve de burjuvazinin bütün fraksiyonlarının ortak yönetimidir.

Feodal mütegalibe sindirilmiş, ancak politik ve ideolojik gücü kınlanmasına rağmen, ekonomik gücü bertaraf edilememiştir.

Kısaca özetlersek, feodal-komprador devlet mekanizması parçalanmış yerine, tek parti yönetimi altında küçük-burjuvazinin diktatörlüğü egemen kılınmıştır.¹⁷⁷

THKP-C'nin bu değerlendirmesi, doğrudan II. bunalım döneminin özelliklerinin tahliline dayanmaktadır. Ülkemizde oldukça sık polemik konusu yapılmaya çalışılan bu değerlendirmenin üzerinde kısaca duralım:

Herşeyden önce Mahir Çayan yoldaşın belirttiği gibi, bir hareketin sosyal muhtevasından önder sınıfı belirlemek yanlıştır. Örneğin Çin'de demokratik devrimde proletaryanın öncülüğü söz konusudur. Mücadele tartışma götürmez bir biçimde Çin Komünist Partisi'nin önderliğinde yürütülmüş ve zafere ulaşmıştır. Ama Mao'nun da belirttiği gibi, 1927-49 döneminde Çin devrimci savaşı,

¹⁷⁷ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

muhtevası burjuva olan bir devrimi ifade eder. Yeni dönemin özellikleri nedeniyle ve proletaryanın öncülüğünün varlığını ortaya koyması bakımından, bu devrime “**milli demokratik devrim**” denilmektedir. Bu devrimin ulusal ve burjuva niteliklerine bakarak, onun önder sınıfının ulusal burjuvazi olduğunu söylemek olanaksızdır, saçmadır.

“Bir tarihsel hareketin sınıfsal içeriği ile bu harekete katılan ve öncülük eden kimselerin, sayıca önemli bile olabilecek bir kesiminin sınıfsal kökenleri arasında bulunacak yakın bir bağlantı konusunda, farklı sınıflardan gelen bireylerin karar ve davranışlarını etkilemekte olan ve tesadüfe bağlı pek çok etmen rol oynar. Bir burjuva devrimi, kendi sınıfının sağladığı nimetleri, salt yetiştirme biçimleri ve aldıkları eğitim gereği teperek, bu ilerici harekette önderlik durumuna yükselmiş çok sayıda soylu kişi katılıyor diye, daha az burjuva devrimi haline gelmez; tıpkı bunun gibi, bir proleter devriminde de öncüler kesiminde, salt burjuva ya da aristokrat kimseler alıyor diye, hareket daha az proleter nitelikte olmaz.”¹⁷⁸

İkinci olarak, burjuva demokratik devriminin emperyalist aşamada proletaryanın öncülüğünde, ya da küçük-burjuvazinin öncülüğünde gerçekleştirilmesi, doğrudan küçük-burjuvazinin ya da milli burjuvazinin genel olarak devrimci niteliğini yitirmesi ile ilintilidir. Lenin, emperyalizmin işgali altındaki ülkelerde burjuvazinin, bir yandan emperyalist ülkelerle gizli pazarlıklar yaparken, diğer yandan da ulusal-topluluktan gelen içsel baskılar yüzünden ulusal hareketin destekçisi gibi görüldüğünü söyler. Bu onun iki yüzü davranışını ifade eder.

Üçüncü olarak, Anadolu Devriminin, muhtevası burjuva olan bir devrim olduğu Stalin tarafından çok açık biçimde ifade edilmiştir. Stalin, M. Kemal’in başkanlığındaki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Koumintang’ı; Ankara Hükümeti ile Kanton Hükümetini aynı nitelikte kabul eder.

“**Çin Devriminin** birinci evresinin ayrıncı özelliği bunun, ilkin, **genel birleşik cephe devrimi** olması, ve ikinci olarak da, esas olarak **dış emperyalist boyunduruğa**

¹⁷⁸ P. Baran, *Büyümenin Ekonomi Politikası*, s. 316.

karşı yönelmiş bulunmasıdır...

Çin Devriminin ayrıncı özelliği, onun bu 'ilk adım'ı gelişmesinin birinci evresini, genel birleşik ulusal cephe dönemini aşmış, ve gelişmesinin **ikinci evresine, tarımsal devrim dönemine girmiş bulunmasıdır.**

Örneğin **Türk (Kemalistler) Devriminin** ayrıncı özelliği, **tersine**, 'ilk adım'da, gelişmesinin birinci evresinde, **burjuva kurtuluş hareketi evresinde, gelişmesinin ikinci evresine, tarımsal devrim evresine geçmeye bile girişmeksizin, çakılıp kalmasıdır.**

Devrimin birinci evresinde, Kanton döneminde, Koumintang ve onun hükümeti neyi temsil ediyorlardı? Onlar o zaman, **işçilerin, köylülerin, burjuva aydınların ve ulusal burjuvazinin blokunu temsil ediyorlardı ...** Kanton ve Ankara, emperyalizme karşı mücadele verdikleri zaman, Çin'de Kanton'a ve Türkiye'de Ankara'ya bir yardımda bulunmakta haklı mıydık? Evet, haklı idik. Haklı idik, ve o zaman Lenin'in izinde yürüyorduk."¹⁷⁹

(abç)

Açıkça görüldüğü gibi, Stalin, 1919-23 Anadolu Hareketini ve Ankara Hükümetini, 1927'ye kadarki Koumintang ve Kanton Hükümeti ile, devrimin birinci evresi açısından aynı görmektedir. Ancak 1927 yılından itibaren Koumintang, ÇKP'ye karşı harekete geçtiği ikinci evresinde, Stalin, Koumintang'ın karşı-devrimci nitelik aldığını ve "tarımsal devrimin" ÇKP'nin önderliğinde bir köylü hareketi ile gerçekleştirilebileceğini belirtir. Ama yine de devrimin evreleri dışında Türkiye ile Çin arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Çin'de proletarya ÇKP önderliğinde örgütlüdür ve köylülük üzerinde etkin bir güç durumundadır. Dolayısıyla devrimin kesintiye uğraması karşısında, sürekliliğini sağlayacak önemli bir güç bulunmaktadır. Türkiye'de ise böyle bir proletarya hareketi ve partisi mevcut değildir, dolayısıyla devrimin "birinci evre" de "çakılıp kalması" karşısında yapılacak bir şey kalmamaktadır.

Tüm bunlara karşın Stalin, Anadolu Devriminin sınıfsal bileşimini belirtmekle birlikte, hareketin önder gücü konusunda **milli burjuvaziden söz eder.** (Daha ötesinde **milli ticaret burju-**

¹⁷⁹ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 287-88.

vazisi olarak.) Oysa Koumintang ve Anadolu Müdafaa-i Hukuki Cemiyeti'nin yönetici gücü, "**asker-sivil aydın kesimi**"dir, yani **kent küçük-burjuvazisidir**. Bu farklılık ilk bakışta önemli olmamakla birlikte, ülkemizdeki teorik keşmekeş nedeniyle açıklanması gereken bir durum yaratmaktadır.

Bu fark, herşeyden önce Çin ve Türkiye'de kent küçük-burjuvazinin önemli bir kitle gücü oluşturmadığı göz önünde tutularak değerlendirilmelidir. Küçük-burjuvazi, genellikle ticaret burjuvazisinin geliştiği yerlerde, yani büyük kentlerde bulunmaktadır. Anadolu bütününde, belli başlı kıyı kentleri dışında küçük-burjuvazi Osmanlı sivil-askeri bürokrasinin üyeleri olarak bulunmaktadır. İttihat ve Terakki hareketinde ve 1908 Devriminde hareketin önderlerinin küçük-burjuvazi olduğu tartışmasız bir gerçektir. Buna rağmen, hareket üzerinde ticaret burjuvazisinin (özellikle Selanik'te bulunanların) etkisi de çok açıktır. Anadolu Devriminde ise, ticaret burjuvazisi hareket içinde, 1908'de olduğu gibi doğrudan yer alabilecek durumda değildi. Sadece Ege bölgesindeki hareketin önderliğinde etkin bir unsur durumundaydı. 1923'den itibaren ise, ülke çapında etkinlik kazanmıştır. Ancak bu tarih, aynı zamanda, Stalin'in belirttiği gibi, Anadolu Devriminin "çakılıp kaldığı" "ilk adım"a denk düşmektedir. Bu açıdan Anadolu Devriminde önder gücün milli ticaret burjuvazisi olduğunu söylemek eksik bir değerlendirme olmaktadır. İkinci olarak, Çin'de Sun Yat Sen hareketi emperyalist hegemonyadan kurtulan bir ülkede küçük-burjuvazinin bir kesiminin "**orta burjuva**" haline dönüştüğünü de göstermiştir. Böylece ilk dönemde, köken olarak küçük-burjuva olan bazı unsurlar, bir süre sonra "milli burjuva" haline dönüşebilmektedirler. Bu dönüşüme paralel olarak da, küçük-burjuvazinin önemli bir kesimi burjuvazinin bu kesiminin etkisine girmektedir. Böyle bir durum Anadolu'da 1923 yılından sonra görülmeye başlanmıştır. Asıl olarak 1930'dan itibaren kesin bir durum almıştır. 1930'larda "Kadro" hareketi, Çin'de olduğu gibi, küçük-burjuvazinin politik gücünün artırılması amacıyla ortaya çıkmış bir hareket durumundadır. Ancak ülkede bu hareketi destekleyecek bir kitle gücü bulunmadığından, bu çaba son adım olarak kalmıştır. Ortaya çıkan sonuç ise, "Kemalizm"ın teorik ifadelendirilmesinden öte hiçbir şeydir. İşte Anadolu Hareketinin belli bir süre sonraki durumu budur ve milli burjuvazinin etkinliği bu şekilde önderlik düzeyine yükselmiştir.

Ankara ve Kanton hükümetinin tutarsız, milliyetçi, anti-komünist tutumlarını “milli burjuvazi”nin niteliğinden değil, asıl olarak önder güç olan küçük-burjuvazinin sınıfsal özellikleri ile açıklamak daha doğrudur. Ancak milli burjuvazinin sınıf ittifakında egemen unsur olmasına paralel olarak, küçük-burjuvaziyi yönlendirir hale geldiği de unutulmamalıdır. Çan Kay Şek’in milli burjuvazinin temsilcisi olmakla birlikte, küçük-burjuva sınıftan gelme bir askeri kadro olduğu unutulmamalıdır.

Bu yüzden denilebilir ki, Anadolu’daki Kemalist hareket ile Çin’deki Koumintang, bir kesimi zamanla ve devlet aracılığıyla orta (milli) burjuva haline gelen, diğer bir kesimin aynı süreçte proleterleşen, üçüncü bir kesimin de devlet bürokrasisinden yaşam boyu gelir sahibi olan küçük-burjuvazinin politik iktidarının **tüm gelişimine** sahne olmuştur. Bunlar, emperyalist evrede, küçük-burjuvazinin **milliyetçilik yanının demokratik yana üstün gelmesinin** somut tarihsel örnekleridir. (Küçük-burjuva radikalizminin tarihsel durumu).*

Ulusal sorun açısından, özellikle ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı açısından küçük-burjuva iktidarlarının ve küçük-burjuva milliyetçiliğinin niteliğinin bilinmesi önemlidir. Lenin’in daha önce gördüğümüz değerlendirmesinde ortaya koyduğu gibi, küçük-burjuvazinin “sömürge sahibi” olma karşısındaki tutumu, bu ülkelerde, devlet iktidarını elinde tutan küçük-burjuvazinin egemen ulus konumu ile “devletin bütünlüğü” karşısındaki aşım isteği (şovenizm ve ırkçılığa kadar uzanan) tartışmasız bir olgudur. Onların “ideoloji”sinin ve “politikası”nın özü de, “sınıf işbirliği”ne dayanır. Böylece küçük-burjuvazi sınıflar üstü bir yönetim peşinde koşar. Faşizmin “üstün ırk” demagojilerinin Almanya’da küçük-burjuvazi tarafından benimsenmesi bu sınıfın ulaşabileceği “aşım” düzeylerinin en açık göstergesidir.

Kapitalistler için geçerli olan ve kullanılabilir pek çok araç küçük-burjuvazi için olanaklı olmadığı için, küçük-burjuvazi çokuluslu bir devlette “egemen ulus” olmanın getirdiği olanakları yitir-

* III. bunalım döneminin ilk evresinde sosyalist blokun kurulması, sömürge ülkelerde küçük-burjuvaziye yeni bir güç kazandırmıştır. Bunun sonucu olarak küçük-burjuva devrimci-milliyetçi hareketlerin yeni bir canlanışı görülmüştür. Bu kez demokratik ve milliyetçi tutumların daha yakın bir maddeleşmesi gündemdedir. Revizyonizmle birlikte, görece uzun süren devrimci-milliyetçi iktidarlar ortaya çıkmıştır. (Askeri darbeler yoluyla)

diğinde “eski günlere” dönmenin ve proleterleşmenin korkusunu duyar ve şovenizme dört elle sarılır. Soykırımların küçük-burjuva unsurlarca yürütülmesi, bunun varacağı son noktayı gösterir. Örneğin 1915 Ermeni soykırımının İttihat-Terakki iktidarında gerçekleşmesi bir tesadüf ya da Ermenilerin ulusal hareketi karşısında “egemen ulus” şovenizminin ürünü olarak açıklamak yeterli değildir. Çünkü daha önceki dönemde, Osmanlı topraklarında pek çok ulusal hareket ortaya çıkmıştır. Bu isyanlar büyük ölçüde tenkil politikalarıyla bastırılmış olmakla birlikte, kitlesel katliamlara sahne olmamıştır.

V. TÜRKİYE, KÜRDİSTAN * VE KOMİNTERN

Komintern'in Türkiye, Türkiye'deki Kürt hareketleri ve bir bütün olarak Kürdistan konusundaki tutumları ulusal sorun karşısındaki Marksist-Leninist saptamaların ışığında ele alınmış olmakla birlikte, günümüze kadar sürekli bir tartışma konusu olmuştur. Öyle ki son yıllarda Irak'taki Kürt hareketleri karşısında

* Coğrafi olarak, Ermenistan'ın bittiği yerden Bağdat'a kadar, Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan bölgeye "Kürdistan" adı verilmektedir. Ancak bu coğrafi bölge, eski çağların Mezopotamya ile tam olarak örtüşmemektedir. "Orta nehir bölgesi" anlamına gelen Mezopotamya, tarihsel olarak Dicle ve Fırat'ın bugünkü Diyarbakır'ın aşağısından Şattül-Arap su yoluna kadar uzanan bölgeyi kapsamaktadır. Bölgelerin ilk çağlardaki çeşitli adlandırılmalarının, giderek insan topluluklarını kapsayacak hale gelmesiyle birlikte bölgelerin adlandırılmaları da değişikliğe uğramıştır. Tarihsel olarak, insanların (kabile düzeyinde) belli oranda toplaştıkları ve belli bir süredir buldukları (kararlılık ögesi) topraklar, genellikle bu insanların oluşturduğu toplulukların adı ile tanımlanmaya başlanmıştır. (Arabistan, Türkistan, Rusya, Ermenistan, Germania, Kürdistan vb.) Göçebe toplulukların feodal dönemde yerleşik hale gelmeleriyle birlikte, bu tanımlama genişlik kazanmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan devletler, her zaman devlete egemen olan soyun (ya da kabilenin) adı ile anılmıştır. Dolayısıyla, her devlet de, egemen olduğu toprakları, kendi devletinin "ülkesi" olarak tanımlamış ve bu devletle ilişkide olan diğer devletlerde bu tanımlamayı benimsemişlerdir. Ancak bu gelişim, kimi zaman, ilk coğrafi adlandırmaların, belli insan toplulukları için ad olmasıyla örtüştüğü durumlarda süreklilik göstermiştir. Örneğin "Arabistan", "çöl ülkesi" ya da "çölde yaşayanların ülkesi" anlamına gelmektedir. Ancak zaman içinde, bu bölgede yaşayan herkesin "Arap" sözcüğü ile tanımlanmasıyla, kısmi bir süreklilik ortaya çıkmaktadır. Keza günümüz Almanya'sı, bu bölgedeki Cermen kabilesinden gelen adla anılmaktadır. Ancak MS 11. yy'dan itibaren bu bölgede yaşayan halklar kendi bölgelerini "halkın toprağı" anlamında "*Deutschland*" olarak tanımlamışlardır. Aynı şekilde Anadolu'da Kapadokya bölgesi, zaman içinde Ermeni ülkesi olarak (Ermenistan) tanımlanmak durumuna gelmiştir. Bu ve benzeri bir dizi tarihsel gelişme göz önünde tutulacak olursa, "Kürdistan" tanımlamasının, belli bir belirlenmişlikle kullanılması gerekli olmaktadır. Tarihsel süreklilik olgusunun tartışmalı bir boyutta olduğu her yerde, coğrafi olarak ya da 6. yy sonrasında ortaya çıkan kabile adı ile toprakların nitelendirilmesi olgularıyla, siyasal-ulusal nitelikli toprakların tanımlanması birbirine karıştırılmamalıdır. Aksi halde, bu farklı tanımlamalar, rahatlıkla milliyetçiliğin ve şovenizmin ideolojik motivasyon aracı olarak kullanılabilir. Bunun en açık ifadeleri ise Pantürkizm, Panhelenizm, Panславизм, Pancermenizm gibi ırkçı-milliyetçi anlayışlar da mevcuttur. "Türkler" in yaşadığı her yer Türkistan'dır" şeklindeki bir tanımlamanın nasıl bir ırkçılığa ve soykırımlara araç olabileceğini uzun boylu anlatmaya gerek yoktur. (Alman ve İtalyan faşizminin kitlelere sunduğu ideolojik hedeflerde de aynı şeyler bulunmaktadır.) Bu

SSCB'nin tutumunun “istenildiği gibi olmadığı” sık sık söylenmektedir. Bu açıdan bu konuyu özel olarak ele almak gerekmektedir.

Komintern'in “Anadolu devrimi” ve “Kemalist yönetim” konusundaki tavrı, 1924'lere kadar doğrudan Lenin tarafından politik ilkeler temelinde belirlenmiştir. Bu politika Türkiye'nin bağımsızlığını esas almıştır. Bu açıdan Türk ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması ve emperyalizmden bağımsız bir ulusal-devlet kurulması yönünde kullanılması gündemdedir. Öte yandan anti-emperyalist kurtuluş mücadelesi SSCB tarafından sadece politik düzeyde değil, aynı zamanda maddi alanda da desteklenilmiştir.

nedenlerle ulusal-siyasal nitelikte yapılacak belirlemelerin, doğrudan bir ulusun devlet sınırlarının belirlenmesi ile ilintili olduğu kesinkes bilinmelidir. 1921'de SSCB ile Ankara hükümeti arasında imzalanan “Moskova Anlaşması”nın bazı maddeleri bu açıdan önemlidir. Aynı şekilde Ekim Devrimi'nden sonra SSCB'de ulusal-toplulukların sınırlarının belirlenmesinde kullanılan ölçütler dikkate alınmalıdır. (Son Karabağ olayları ile bu ölçütlerin zaman zaman tartışma konusu olabileceği de dikkate alınmalıdır.) Ancak ulusal sorunun son tahlilde bir köylü sorunu olduğu ve köylülüğün de temel özlem ve isteminin toprak olduğu düşünülecek olursa, siyasal olarak ulusal-toplulukların sınırlarının belirlenmesinin ne kadar hassas bir konu olduğu kolayca anlaşılabilir. “Genel olarak sosyalistler, uluslar arasındaki sınırları kaldırmalarından, ulusların bir araya gelip bütünleşmelerinden ve daha geniş devletler kurulmasından yana oldukları” açıklar. Bu nedenle, siyasal-ulusal olarak belli bir bölgenin belirlenmesinde farklı bir çıkış noktasına sahiptirler. Ancak proletaryanın da belli bir süre için de olsa devlete gereksinmesi vardır. “Devlet, sınırların varlığını gerektirir.” Dolayısıyla sınırların belirlenmesi belli bir dönem için de olsa zorunludur. Tüm bu nedenlerle, Marksist-Leninistler, her zaman bu konuda gerekli özeni göstermişlerdir ve ulusların eşitliği ve demokratik ilişkiler temelinde bu sorunun, hiçbir zorlamaya yer vermesizden çözümlenebileceğini söylemişlerdir. Biz, burada “Kürdistan” tanımını, siyasal-ulusal boyutta değil, tarihsel olarak 9. ve 10. yy'dan itibaren kullanıldığı anlamıyla ele alıyoruz. Ancak zaman içinde meydana gelen nüfus değişimleri, ister istemez bu tanımlamada belli bir daralmalar ve genişlemeler getirmiştir. Özellikle I. yeniden paylaşım savaşından sonra İngiliz ve Fransız emperyalistlerinin bölgeyi yeniden “parsellemeleri” ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlayan süreçte, Güney Kürdistan'da önemli bir nüfus farklılaşması ortaya çıkmıştır. Kuzey Kürdistan'da ise, 1915 Ermeni soykırımını ile geniş toprakların “boşaltılması”, güneyden farklı biçimde bir genişleme getirmiştir. 1920'lerde emperyalistler, bölgeleri nüfusun bileşimine göre ve çoğunluk esasını gözeterek tanımlamalar getirdiği de bilinmektedir. Bu tanımlama Siirt-Hakkari ile Musul ve Kerkük'ün kuzeyini “Kürdistan” olarak ifade etmektedir. Bugün, artan nüfusla birlikte çeşitli nüfus hareketleri sonucu, bu tarz bir çoğunluk ölçütünde Kürt yerleşim yerlerinin sayısı ve alanları değişmiştir. Örneğin, 1920'lere kadar tartışmasız birer “Arap kenti” durumunda olan Urfa ve Mardin'de bugün yaşayan Arap nüfus çok az sayıdadır. Araplar'ın eski konumlarını, bu kentlerde, sadece mimari alanda bulmak olanaktır. (Ki bu da bir süre sonra tümüyle silinecektir.) Siyasal-ulusal olarak “Kürdistan”ın tanımlanması, konunun somut koşullara bağlı dinamik bir konu olması nedeniyle, bir bütün olarak Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını elde etmeleri koşuluyla birlikte ele alınması gerekmektedir. Tersini bir tutum bir dizi ulusal önyargıların gelişmesine ve pekişmesine hizmet edecek, dolayısıyla her düzeyde milliyetçiliği körükleyecektir.

Anadolu'da Ankara'da kurulan BMM ve Kemalist yönetimin SSCB tarafından tanınması ve ilişkilerin resmi düzeyde sürdürülmesi 1921 yılında yapılmış olan Moskova anlaşması ile gerçekleştirilmiştir. Ve ilk kez bu anlaşma metninde “*Türkiye*” tanımlanmıştır.

Bilindiği gibi, Osmanlı imparatorluğunun I. yeniden paylaşım savaşı sonunda yenilmesi ile topraklarının “paylaşımı” gündeme gelmiştir. I. yeniden paylaşım savaşının ilk yıllarında Lenin, bu savaşın en somut amaçlarından birisinin Osmanlı İmparatorluğunun paylaşımı olduğunu belirtmiştir. Bu konuda emperyalist ülkelerin kendi aralarında yaptıkları çeşitli gizli anlaşmalar mevcuttur. Ancak 1917 Ekim Devrimi ve Brest-Litovski anlaşması sonrasında Anadolu'da ikili iktidar durumunun mevcudiyeti ve bu koşullarda yapılan Sevri Anlaşması karmaşık sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Özellikle Ekim Devrimi ile ilk sosyalist devletin kuruluşu ve bu devletin ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına özel bir önem vermesi, Osmanlı imparatorluğunun paylaşımını emperyalistler açısından (galip devletler olarak) kolay çözümlenebilir olmaktan uzaklaştırmıştır. 11 Ocak 1918'de, yani Anadolu'da henüz ulusal hareket ortaya çıkmamışken Lenin ve Stalin imzalı *Ermenistan Kararnamesi*'nde şöyle denilmektedir:

“Rusya'nın işgali altında bulunan ‘Türk Ermenistanı’ndaki **Ermeniler’in kendi kaderlerini, tam bağımsızlığa varıncaya kadar olsa, serbestçe belirleme konusundaki haklarını** Rusya işçi ve köylü hükümetinin desteklediğini, Halk Komiserleri Sovyet Ermeni halkına ilan eder. Halk Komiserleri Sovyetine göre, **bu hakların gerçekleştirilmesi, ancak Ermeni halkının serbestçe referandum yapmasını sağlayacak bir takım önlemlerin önceden alınması ile olanaklıdır.**” (abç)

Aynı kararnamede “sınır” sorunu şöyle ortaya konulmuştur:

“Türk Ermenistanı'nın coğrafi sınırlarını, **demokratik** esaslara göre seçilen **Ermeni halk temsilcileri ile, komşu ve münakaşalı (islam ve başka) illerin halkından demokratik esaslara göre seçilen temsilciler ... birlikte kararlaştırırlar ve saptarlar.**” (abç)

Ancak 3 Mart 1918'de imzalanan Osmanlı-Rus anlaşması ile, “sınır çizgisi”, 1877-78 Rus-Osmanlı savaşı **öncesindeki** sınırın aynısı olacağı hükme bağlanmıştır.

1920 yılında Ankara’da ulusal bir meclisin toplanması ile birlikte o güne kadarki tüm anlaşmalar ve pazarlıklar büyük ölçüde işlemez hale gelmiştir. Sovyetler Birliği zorunluluk yüzünden, kendi dış ilişkileri ilkelerine ters düşen hükümleri kabul ettiği Brest-Litovsk anlaşması da bu açıdan önemli ölçüde işlemez hale gelmektedir. Bu dönemde SSCB doğrudan Ankara ile ilişki kurar ve bu ilişkisini geliştirmek istediğini belirtir. Bu dönemde Çiçerin’in Ankara’ya gönderdiği 3 Haziran 1920 tarihli mektubu SSCB’nin olaylara nasıl baktığını açıkça göstermektedir:

“Dış politikanın temel ilkeleri şunlardır:

- 1) Türkiye’nin bağımsızlığı,
- 2) İtiraz edilemeyecek kadar Türk toprağı olan toprakların Türk devletine bağlanması,
- 3) Arabistan ve Suriye’nin birer bağımsız devlet gibi ilanı,
- 4) Büyük Millet Meclisi’nce alınan karara göre, Türkiye Ermenistan’ın, Kürdistan’ın, Lazistan’ın, Batum bölgesinin, Doğu-Trakya’nın ve bütün Türk-Arap halklarının **karma** olarak yaşadıkları devlet topraklarının, kendi kaderlerini tayin etme hakkının tanınması. Sovyet hükümeti olarak, mültecilerin ve istekleri dışındaki sebeplerden dolayı göç etmek zorunda kalan tüm göçmenlerin de bölgelerde serbestçe yapılacak bir referanduma katılabilmeleri için, bunların yerlerine getirilmelerini doğal sayıyoruz.
- 5) Büyük Millet Meclisi yönetimindeki yeni Türk devletine ait topraklarda yaşamakta olan milli azınlıklara Avrupa’nın en serbest hükümetlerinde milli azınlıklara tanınan tüm hakların tanınması.”¹⁸⁰

Bu ilkeler Ankara BMM’ye iletilmiş olmakla birlikte, bunlar üzerinde tam bir anlaşma olmamış ve pratikte Kafkas-ötesi alanda meydana gelen gelişmeler ve Rusya’daki iç savaş nedeniyle özel bir anlaşma yoluna gidilmiştir. Böylece **16 Mart 1921’de Moskova Anlaşması** imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre:

“Milletlerin kardeşliği ilkesini ve halkların kendi kaderlerini özgürce belirleme hakkını tanımakta birleşen,

¹⁸⁰ Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri Belgeleri*, s. 238-239.

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ve Rusya Federatif Sosyalist Cumhuriyet hükümeti (temsilcileri) aşağıdaki maddeleri kararlaştırmışlardır:

1) Bağlı taraflardan her biri, taraflardan birine yükletilmek istenen baş anlaşması ya da diğer bir uluslararası bağı tanımayı ilke olarak kabul ederler. RSCF hükümeti bugün BMM tarafından temsil edilmekte olan Türkiye Milli Hükümeti'nden tanınmamış Türkiye'ye ait hiç bir uluslararası bağı tanımamayı kabul eder.

Bu anlaşmada adı geçen '**Türkiye' sözü ile 28 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan tarafından kaleme alınmış ve tüm devletlerle basına bildirilen Misak-ı Milli'nin kapsadığı arazi** amaçlanmıştır.

Türkiye'nin Kuzey-Doğu sınırları Karadeniz kıyısında bulunan Sarp köyünden başlayarak, Hadis-Mata dağı Şavşat dağı –suların ayırım çizgisi– Kani dağından geçen, oradan sürekli olarak Ardahan ve Kars sancakları sınırının kuzeyine, Arpaçay ve Aras telveğini izleyerek Aşağı Karasu'nun Aras'a karıştığı yere varan çizgi ile saptanmıştır.¹⁸¹ (abç)

Aynı anlaşmanın 8. maddesi ise şöyledir:

"Bağlı taraflar topraklarında diğer taraf ülkelerinin ya da ülke parçalarının birisinin hükümet görevini üzerine almak iddiasında bulunan örgüt ve topluluğun oluşması ya da yerleşmesini ve diğer ülkeye karşı mücadele amacıyla bulunan topluluğun yerleşmesini kabul etmeyi yükümlenirler. Türkiye ve Rusya, Kafkasya Cumhuriyetleri'ne karşı da karşılıklı işlem şartıyla aynı yükümlülükte bulunurlar.

Şurası kararlaştırılmıştır ki, bu maddelerde sözü geçen **Türkiye arazisi, doğrudan Türkiye BMM hükümetinin sivil ve askeri yönetiminde bulunan arazidir.**¹⁸² (abç)

Bu maddelerin anlamlarını ayrıca açıklamaya gerek yoktur. Ama bunları Sovyetler Birliği'nin tam istemi olarak değil, somut tarihsel koşullara bağlı olarak ortaya çıkmış bir anlaşma şeklinde

¹⁸¹ Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri Belgeleri*, s. 314-15.

¹⁸² Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri Belgeleri*, s. 316-17.

düşünmek gerekir. Nitekim anlaşmanın imzalanma süreci içerisinde, Çiçerin, “Misak-ı Milli” yerine “*hududu ırkiye*” denilmesini önerirken, daha önce Sovyetler Birliği’nin dış politika ilkelerinin Ankara’ya ilettiği mektubundaki “*itiraz edilemeyecek kadar Türk toprağı olan topraklar*” ifadesi ile uyum içinde davranılmasına çalışılmıştır. Ancak gerek uluslararası durum, gerekse böyle bir tanımlamanın getireceği teknik güçlükler (nüfus sayımı gibi) anlaşmanın imzalanması önünde engel oluşturmaktaydı. Koşulların gerektirdiği hızla sonuç alınması gereği, kaçınılmaz olarak fiili ve açık tanımlamalar yapılmasını gerektirmiştir. Sonuçta iki tanım arası –ve yer yer her iki tanımlamada yer alan– bir noktada anlaşmaya varılmıştır. “Misak-ı Milli sınırları” olarak ortaya çıkan Türkiye, anlaşmanın 8. maddesinde “fiili” durumları içerdiği anlamında kullanılmıştır. Yani kesinkes “Misak-ı Milli” sınırları değil, bu belirlenmişlik içinde Türkiye BMM hükümetinin “**sivil ve askeri yönetiminde bulunan arazi**” esas alınmıştır. Doğal olarak Misak-ı Milli sınırları bu sınırlar içinde devlet otoritesi kurulduğu oranda kabul edilmektedir. Bu tanımlama özellikle Türkiye’nin güney sınırları açısından önem taşımaktadır. Yani Sovyetler Birliği güney sınırlarını Misak-ı Milli’de ortaya konulmuş boyutta tanıma garantisi **vermemektedir**. Ama bu topraklar üzerinde “sivil ve askeri yönetim” yani devlet otoritesi sağlandığı durumda tanıyacağını da beyan etmiş olmaktadır. Çiçerin’in “*hududu ırkiye*” ifadesi, nüfus sayımı yapılmasa bile **Van, Muş, Ağrı ve Bitlis**’in Ermenistan’a katılmasını gerektirmektedir. Görüşmeler bu noktada kesintiye uğramışsa da, daha sonra Sovyetler Birliği bu konuda ısrarlı olmamayı tercih etmiştir. Çünkü bu bölgede Ermeni nüfusu yok denecek kadar azdır. 1915 Ermeni soykırımı ile “boşaltılmış” olan bu bölge açısından, tarihsel haksızlık kabul edilmekle birlikte, fiili durum bulunduğu ve bunun düzeltilmesi olanaksız olduğundan, anlaşma hükümleri kabul edilmiştir. Bu konuda, Lenin’in, ulusal toprakların **ayrılan taraf açısından “asgari” olarak belirlenmesi** gerektiği şeklindeki belirlenmesi de egemen olmuştur. Lenin 1914 yılında verdiği bir konferansta, “*ulusal sınırların*” tesbitini “*ulusal, ekonomik, geleneksel vb.*” düzeyinde saptanması gerektiğini ve “*ulusal merkezler asgari toprağa göre saptanmalı, azami toprağa göre değil*”¹⁸³ demektedir.

¹⁸³ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s.149.

Bu tutum Marksizmin “büyük devlet” konusundaki tutumu ile örtüşmektedir. Yani “küçük ulusal adacıklar” yerine “büyük devletler”in proletaryanın devrimci mücadelesi için çok daha elverişli olması esas alınmıştır.

Özetlersek, Sovyetler Birliği ile yapılan Moskova Anlaşması ile tanımlanan Türkiye, günümüzdeki Türkiye Cumhuriyeti’ni ilk ve gerçek tanımlaması olması açısından tarihsel öneme sahiptir. Böylece Türkiye sözcüğü; bu şekilde Türkler’in ulusal toprakları (anayurtları) olarak değil, devletin egemenliği altında bulunan topraklar olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla politik bir tanımdır.

Komintern’in Türkiye ve Kürt ulusal hareketleri karşısındaki tutumu ise günümüzde de tartışma konusu yapılan konuların başında gelmektedir. Şüphesiz burada Komintern’in tutumunun, II. bunalım döneminde, tek ülkede sosyalizmin inşası sorununun bulunduğu koşullar altında değerlendirilmesi ve bu dönemdeki Kürt hareketlerinin nitelikleriyle birlikte ele alınması gerekmektedir.

Komintern, yukarıda da gördüğümüz gibi, doğrudan Sovyetler Birliği’nin dış politikasının ilkeleri içerisinde yer alan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınmasına özel bir önem vermiştir. Bu açıdan Kürt ulusunun da kendi kaderini tayin hakkını savunmuştur. Ancak sorun, bu hakkın tanınması olarak yalın bir istek sorunu değil, aynı zamanda bir **destek** sorunudur. Bu en açık biçimiyle Stalin tarafından ortaya konulduğu gibi somut tarihsel koşullara göre ele alınan bir politik tutumdur.

“Ulusal sorun, hiç de kesin olarak mutlak, değişmez birşey değildir. Mevcut rejimin dönüşümü genel sorununun bir parçası olduğu gibi, ulusal sorun, tamamen toplumsal koşullar ülkede kurulmuş olan iktidarın niteliği ve genel olarak, toplumsal gelişmenin tüm seyri tarafından belirlenir.”¹⁸⁴

Böylece Komintern’in Kürt hareketleri karşısındaki tavrı, **“ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanımak, gerçekte, her ulusun kendi kaderini tayin istemini desteklemek anlamına gelmediği”** ve desteklemenin belli **koşullamaya** tabi olduğu şeklindeki Leninist tesbittir.

¹⁸⁴ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 87.

İşte bu koşullamaya ilişkin olarak Komintern II. Dünya Kongresi'nde (1920) şu kararlar alınmıştır:

“Feodal ya da ataerkil ve ataerkil-köylü ilişkilerinin egemen olduğu daha geri devletlerle uluslara gelince, şu noktaların göz önünde tutulması özellikle önemlidir:

Birincisi, bütün komünist partileri, bu ülkelerdeki **burjuva-demokrat kurtuluş hareketlerine yardım etmelidirler**; en etkin biçimde yardım etme görevi, herkesten önce, geri ulusun, sömürge olarak ya da mali açıdan bağımlı bulunduğu ülkenin işçilerine düşer.

İkincisi, geri ülkelerde **din adamları, etkin öteki gerici unsurlar ve ortaçağ unsurlarıyla savaşım gereğidir**.

Üçüncüsü, Avrupa ve Amerika emperyalizmine karşı kurtuluş hareketini, **hanların, toprak sahiplerinin, molaların, vb. gücünü artırma çabasıyla birleştirmeye çalışan panislamcılıkla savaş gereğidir**.

Dördüncüsü, **geri ülkelerde toprak sahiplerine, büyük toprak mülkiyetine ve feodalizmin bütün kalıntı ve belirtilerine karşı köylü hareketine özel bir destek gösterme** ve Doğu'daki, sömürgelerdeki ve genellikle geri ülkelerdeki devrimci köylü hareketiyle Batı-Avrupa komünist proletarya hareketi arasında olabildiği ölçüde yakın ilişki kurarak, köylü hareketine **devrimci bir nitelik kazandırma** gereğidir. Kapitalist-öncesi ilişkilerin egemen olduğu ülkelerde, 'emekçi halkın sovyetini' vb. kurarak, sovyet sisteminin temel ilkelerini uygulamak için her çabayı göstermek özellikle önemlidir.

Beşincisi, **geri ülkelerde burjuva-demokratik kurtuluş eğilimlere komünist bir görünüş verme çabalarına karşı kesinlikle savaş gereğidir. Komünist Enternasyonal, sömürgelerle geri ülkelerdeki ulusal-burjuva demokratik hareketleri bir koşulla desteklemelidir**. O koşul şudur; bu ülkelerde komünistliği yalnızca sözde kalmayacak olan gelecekteki proleter partilerin öğeleri birlikte ortaya çıkarılacak ve kendi özel amaçlarını, yani kendi ulusları içindeki burjuva-demokratik hareketlerle savaşım amaçlarını anlayacak biçimde yetiştiril-

miş olacaktır. Komünist Enternasyonal, **sömürge ve geri ülkelerdeki burjuva demokrasisiyle geçici bir ittifaka girmeli, ancak onlarla kaynaşmamalı, henüz ilk adımlarını atıyor olsa bile proleter hareketin bağımsızlığını kesinkes yeğ tutmalıdır.**

Altıncısı, **siyasal yönden bağımsız devletler görünümü altında**, iktisadi, mali ve askeri yönden tamamen kendilerine bağlı devletler kuran emperyalist devletlerin sistematik olarak kullandıkları bu aldatmaca, bütün ülkelerin, özellikle geri ülkelerin geniş emekçi yığınları arasında sürekli olarak anlatılmalı, bu aldatmacanın ipliği pazara dökülmelidir. Bugünkü uluslararası koşullar altında, bağımlı ve zayıf ülkeler için, sovyet cumhuriyetleriyle birlikte başka kurtuluş yoktur.”¹⁸⁵ (abç)

Görüldüğü gibi, “*ulusal sorunda soyut ve biçimsel ilkeler ön plana çıkartılamaz.*”¹⁸⁶ Emperyalizmin hegemonyası altında bulunan feodalizmin egemen olduğu ülkelerde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınması ile bunun kullanılması konusunda Komintern’in açık ve net görüşleri bulunmaktadır. Yukarıda ortaya konulduğu gibi, her ulus kendi kaderini belirlerken, mevcut tarihsel koşulları göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca Komintern, hangi ülkede, hangi ulusal hareketlerin destekleneceğini bu karar ile açıkça ortaya koymuştur. Burjuva demokratik hareketlerin desteklenmesinde ortaya konulan koşul ise oldukça önemlidir. Bu koşul, herhangi bir ulusun, kendi kaderini belirleme hakkını bağımsız bir devlet şeklinde kullandığı koşullarda komünist partisinin gelecekteki, ulusal ölçekteki mücadelesinin engellenmemesi şeklindedir. Bunun anlamı, devletin “demokratik cumhuriyet” olması gerektiğidir. Bu kararlar, **milliyetçi görünüm altındaki dinsel ya da feodal hareketler ile sosyalist görünümündeki milliyetçi hareketlerin desteklenmeyeceği** açıkça ortaya konulmuştur.

Kısacası, artık ulusal sorun, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının **temelinde, hangi koşullarda ve hangi koşullama ile bu hakkın kullanılacağını** içermektedir. Bu da ulusal hareketlerin **niteliği** sorununu gündeme getirmektedir. Sözün özü, ulusların

¹⁸⁵ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 391-92.

¹⁸⁶ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 386.

kendi kaderlerini tayin hakkı, ayrı devlet kurma hakkı ile bu hakkın **nasıl ve hangi biçimde kullanılacağı** somut olarak birbirinden ayrılmak zorundadır.

“Ulusların **ayrılma özgürlüğü hakkı** sorunu ile, ulusun şu ya da bu anda **ayrılma zorunluluğu** sorununu birbirine karıştırmamak gerekir. **Proletarya partisi, bu sorunu, duruma göre, her özel durum içinde, tamamen tek başına bir sorun olarak çözümlenmelidir.** Ezilen halklara ayrılma hakkını, kendi siyasal kaderini tayin etme hakkını **tanımakla**, bundan ötürü, bu durumdaki ulusların, belli bir zamanda, Rus devletinden ayrılmayı ayrılmamaları **gerektiği** sorununu çözmüş olmuyoruz. Ben bir ulusa ayrılma hakkını tanıyabilirim, ama bu, onu bunu yapmaya zorluyorum anlamına da gelmez. Ulus ayrılma hakkına sahiptir, ama koşullara göre, bu hakkı kullanmayabilir de. Böylece, kendi payımıza, **proletaryanın, proleter devriminin** çıkarlarına göre, biz, ayrılığın yararına ya da ona karşı ajitasyon yapmakta özgür kalıyoruz demektir. Böylece, ayrılma sorunu, duruma göre, her özel durum içinde, tamamen tek başına bir sorun olarak çözümlenmelidir ve işte tam bu nedenledir ki, ayrılma hakkının tanınması sorununun, şu ya da bu koşullar içinde ayrılmanın yararlılığı ile karıştırılmaması gerekir. Kendi payıma, örneğin ben, Kafkas-ötesi ile Rusya'nın ortak gelişmesini, proletaryanın bazı savaşım koşullarını vb. göz önünde tutarak, Kafkas-ötesi ülkelerinin ayrılmasına karşı çıkabilirim. Ama eğer Kafkas-ötesi halkları gene de ayrılmak isterlerse, bizden yana hiçbir muhalefete rastlamaksızın, elbette ayrılacaklardır.”¹⁸⁷ (abç)

İşte bu ilkeler ve kararlar ışığında Türkiye'deki Kürt hareketi ve Kürdistan sorunu “tamamen tek başına bir sorun olarak” ele alınmıştır. Ancak unutulmaması gerekir ki, ulusal sorunda iki (bazen daha çok) taraf vardır ve dolayısıyla koşullar ele alınırken bu taraflar da işin içine girmek durumundadır. İşte bu boyutlarıyla 1925 Şeyh Sait isyanı, 1928 Ağrı isyanı, 1930 Zilan isyanı Komintern tarafından karar altına alınmış Leninist ilkelerle göre “özel” olarak

¹⁸⁷ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 83.

değerlendirilmiş ve “milliyetçi görünüm altında dinsel ayrıcalıkların ve feodal çıkarların korunması”na yönelik olduğu düşünülerek desteklenilmemiştir. Ama gene de “genç Türk burjuvazisinin” bu isyanlar karşısındaki tenkil politikası, zor kullanması, sivil halka yoneldiği ölçüde **kananmıştır**.

Komintern’in tavn, görüleceği gibi, iki yanlı bir tahlili gerektirmektedir: a) Kürt isyanının niteliği, b) Türk devletinin niteliği. Bu iki yan, yaşanan tarihsel koşullarla birlikte ele alınmıştır. Bunların sonucu olarak 1923 sonrasında Kemalist yönetime karşı Kürt isyanlarının “ulusal hareketler” olduğu konusunda Komintern’in herhangi bir değerlendirmesi bulunmamaktadır. Böylece, Komintern ve SSCB’nin, özellikle 1925 Şeyh Sait isyanı karşısında, bu isyanın “gerici”, “feodal milliyetçi”, “dinsel amaçlı” olduğu düşünülerek, “genç Türk burjuvazisi”nin yanında tavrı alınmıştır.*

Burada bir noktaya açıklık getirmekte yarar vardır. Genellikle tarihi, revizyonizmin, pasifizmin, teslimiyetçiliğin ve dönekliğin tarihi olan TKP’nin, bu niteliklerinden yola çıkarak, Komintern’i “aldattığı”, “yanılttığı”, vb. iddialar bulunmaktadır. Bu iddialar Dünya Komünist Partisi olarak faaliyet gösteren bir örgüte ve yönetimine yapılmış önemli bir suçlama olduğunu söyleyebiliriz. Herşeyden önce Komintern’in kendine bağlı seksiyonlarınca iletilen bilgi ve değerlendirmeleri, doğrudan hiçbir incelemeye tabi tutmaksızın kabul ettiğini düşünmek, III. Enternasyonal’i küçümsemekle özdeşdir. Komintern’in somut gelişmeler karşısındaki tutumunu, doğrudan doğruya dünya kongrelerince kararlaştırılan ilkeler doğrultusunda

* Bu konudaki değerlendirmelerin yaygınlığını göstermek için Almanya KP’si içindeki “sol” kanadın 1929 yılında “*Die Fahne des Kommunismus*”da yayınlanan “Türkiye’de durum” başlıklı değerlendirmeyi örnek verebiliriz. Burada şöyle denilmektedir: “Karşı-devrimci hareket, 1923’de sultanın yurtdışı edilmesinden sonra İngiltere’nin desteğiyle örgütlendi. Merkezi İstanbul’da bulunuyordu; fakat asıl Doğu-Anadolu’da faaliyet gösteriyordu. Çünkü feodal unsurlar çoğunlukla orada idiler. Kışkırtma ve propaganda yoluyla, Doğu-Anadolu’nun karanlıkları içinde cahil halkını Kemalist cumhuriyete karşı ayaklandırmayı başardılar. İsyân kanlı bir biçimde bastırıldı. Karşı çıkan yalnız İngiltere idi; zengin petrol yataklarına sahip olan Musul’u Türkiye’den ayırdı ve Irak’la birleştirdi. Ayaklanmanın elebaşları asıldı. O güne kadar parlamentoda bile temsil edilmekte olan (karşı-devrimci) parti darmadağın edildi. En büyük bölümü yurtdışına Yunanistan’a kaçtı. Türkiye içinde Kemal Paşanın reformlarından hoşnutsuzluk duyan tutucular arasında ve büyük mülk sahipleri çevresinde kendilerine sempatanlar bulunmaktadır.” (*Die Fahne des Kommunismus*, Sayı: 26, s. 2034, 19 Temmuz 1929) Açıklayıcı bilgi olması açısından ekleyelim ki, bu örgüt, TKP’yi “aydınlardan ve işçi aristokrasinden meydana gelen” bir örgüt olarak değerlendirmektedir.

da Komintern Yürütme Komitesi'nce belirlenmektedir. 1924 yılında yapılan Komintern 5. Dünya Kongresinde seçilen ve 1926 yılına kadar görev yapan Yürütme Komitesi üyelerini anımsamak bile, bu konudaki iddiaları geçersiz kılacak niteliktedir: Zinovyev, Buharin, Stalin, Kamanev, Rykov, Togliatti, Bordiga, Clara Zetkin. Bu komünistlerin TKP tarafından “aldatıldıklarını” düşünmek, “yanıltıldıklarını” savlamak çocuksu bir kuşkuculuktan öte birşey değildir.

Diğer taraftan Komintern, özel olarak değerlendirmek durumunda bulunduğu ülkeler için özel görevliler göndermektedir. Bunlar olayı yerinde değerlendirerek, Yürütme Komitesi'ne rapor sunmaktadır. Yani seksiyonların kendi raporları doğrudan ve koşulsuz olarak kabul edilmemektedir. Örneğin 1921 yılında Türkiye'ye iç savaşın ünlü komutanlarından Frunze gönderilmiş ve pek çok kişi ve çevrelerle görüşmüştür. Bu doğrudan bir proletarya partisinin – ki Komintern bir dünya partisidir– parti-içi denetim, istihbarat konusundaki tutumu ile ilintilidir.

Yine de Komintern'in bilgi kaynakları bunlarla da sınırlı değildir. SSCB'nin diplomatik ilişki içinde bulunduğu ülkeler açısından, bu ülkelerdeki SSCB temsilcileri ya da büyük elçileri gelişen olayları ülkelere iletmek durumundadırlar. Bu ilişki doğrudan SSCB Dışişleri Komiserliği kanalıyla yürütülmektedir ve uzun süre dışişleri doğrudan parti başkanlığına ya da genel sekreterliğine bağlı olmuştur.

İşte bu nedenlerle, Komintern'in Türkiye ve Kürt isyanları hakkında “yanlış” kararlar almasının nedeni olarak, ayrımsız “Türk komünistleri”nin “Kemalist düşünceleri” olduğunu söylemek yanlıştır. Eğer Komintern'in tutumu yanlış ise, bu konu tarihsel olarak ele alınıp irdelenmeli ve Komintern tarihi içinde değerlendirilmelidir. Yoksa, Komintern'in “şanlı tarihine” gölge düşürmemek amacıyla ya da ulusal sorun üzerine en önemli teorik katkılarda bulunmuş ve Komintern'in politikalarında büyük ölçüde etkili olmuş Stalin'i “hatasız” kılmak amacıyla, yüzü yeterince açığa çıkmış, pasifizmi ve kuyrukçuluğu tartışma konusu olamayacak kadar açık olan TKP'ye herşeyi maletmek ve bu yolla tüm Kürt isyanlarını ulusal-devrimci kurtuluş hareketi gibi göstermeye çalışmak ve de tüm bunları “Türk solunun tarihsel hatası” olarak nitelemek oldukça demagojik bir değerlendirme ve ucuz bir yoldur.

Son olarak burada, daha önce belirttiğimiz bir hususu

anımsatmak istiyoruz. Bu, ulusların kendi kaderini tayin hakkının nasıl kullanılacağı, yani **ayrılma isteminin kimin tarafından dile getirileceği sorunudur**. Bu nokta Komintern'in tavrında etkindir. Bu sorun, bir hareketin kitlesel niteliğinden çok yönetici gücünün niteliği sorununu ön plana çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, hareketin üzerinde hegemonyasını kuran hangi sınıf ya da kesimlerdir? Bu soruya Kürt isyanları açısından Komintern'in yanıtı açıktır: “*Gericiiler, dinciler, mollalar, İngiliz ajanları, şeyhler, aşiret reisleri.*” Bütünsel ifadeyle dinsel (klerikal) gerici gruplar Kürt isyanlarının yönetici ve önder gücü olarak ortaya çıkmaktadır.* İşte Komintern'in desteklemediği yan budur ve bu tutum hareketin kitle gücü ile karıştırılmamalıdır.

* Burada özel bir “ışgüzarlığa” değinmek istiyoruz. Tarihsel olarak doğru ya da yanlışlığı irdelenmeksizin her “duyumu” bir olgu olarak ele alma hastalığı, kimi zaman tarihin yeniden kurgulanmasına yönelmektedir. Örneğin Y. Küçük, 1965’lerde SBKP’nin Kürt isyanları konusunda tarihsel “yanılgı”yı (!) giderdiği imajını vermeye çalışmaktadır. Böylece, “suret-i haktan” gözükerek sinsi bir oportünist tutumla anti-Stalinist tavrılar sergilemektedir. Sözünü ettiğimiz yazar, SBKP’nin revizyonizmini açık biçimde ortaya koyduğu 20. Kongresi’nden itibaren eski dönemin “hatalarından” yavaş yavaş arındığını, doğru bir çizgiye gelmeye başladığını yazılarında özenle işlemektedir. Küçük, bu konudaki savına 1968 tarihli “*Noveşyaya İstoria Turksii*”den yaptığı aktarmaları dayanak olarak almaktadır. Bu aktarma şöyledir:

“Kürt isyanının özellikleri vardır. Kürtler’i harekete geçiren güç Kürt köylülerdi. Ama yönetici güç, gerici, emperyalizm yanlısı üst tabaka, yani şeyhler, aşiret reisleri ve bazı derebeylerdi. Kürt halkının asıl bölümü ulusal baskıdan kurtulmak istiyordu, ama üst tabaka önceki sınırsız haklarını yeniden elde etmek, Kürt halkının alt tabakalarını daha fazla sömürmek niyetindeydi. Bunun yanı sıra üst tabaka, Kürtler arasındaki sınıf savaşını zayıflatmak, Kürtler’in sınıflara ayrılmasını önlemek istiyordu.”

Görüldüğü gibi 1968 yılında yapılmış olan değerlendirmeye Komintern’in değerlendirilmesi arasında fark bulunmamaktadır.

VI.
1924 SONRASINDA SSCB'DEKİ GELİŞMELER
VE ULUSAL SORUN

II. bunalım döneminin en temel özelliklerinden birisinin dünyada ilk proleter devriminin gerçekleşmesi olduğunu belirtmiştik. 1917-24 yılları arasında dünyada, özel olarak da Avrupa'da proletaryanın devrimci mücadelesinin **yükseldiğini** tespit eden Komintern, bu bağlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını ve ulusal düzeydeki mücadelelere proletaryanın katılım koşullarını belirlemiştir. Ancak 1924 yılından sonra “devrim dalgasının çekilmekte olduğu”nu ve emperyalizm tarafından kuşatılmış bir ülkede sosyalizmin ulusal düzeyde inşası sorununun ortaya çıktığı tespit edilmiştir. “Tek ülkede sosyalizmin zaferi” olarak bilinen ve Stalin ile Troçki arasında, dolayısıyla Leninist “kesintisiz devrim teorisi” ile Troçkist “sürekli devrim teorisi” arasında ideolojik mücadelenin başladığı bir dönemde, ulusal kurtuluş hareketleri sorunu, doğrudan Sovyetler Birliği'ndeki proleter iktidarının korunması ve geliştirilmesine tabi olarak ele alınmıştır. Bir başka deyişle, ulusal sorunda proletaryanın bağımsız siyasal değerlendirmesi ve tavrında temel olan “proletaryanın ve proleter devriminin çıkarları”, bu dönemde, somut olarak “**Sovyetler Birliği'nin çıkarları**” olarak ifade edilmiştir. Bu, ulusal sorun karşısında proletarya partisinin tutumu ile proleter devletin tutumunun birleşmesi olarak ifade edilebilir.

“Mümkün bütün grupların, akımların ve partilerin arasına ayrım çizgisini çeken ve onların devrimci bir öze mi, karşı-devrimci bir öze mi sahip olduklarının sınınaçağı denek taşımları oluşturan bir tek sorun vardır. Bu sorun, şu anda **SSCB'nin savunulması** sorunudur, **emperyalizmin saldırılarına karşı SSCB'nin kayıtsız şartsız savunulması sorunu**.

Kim bir takım **ön kayıtlar koymadan, koşulsuz olarak**, açıkça ve dürüstçe, gizli askeri görüşmeler yapmadan SSCB'yi desteklemeye hazırsa, o **devrimcidir**, çün-

kü SSCB, dünyada sosyalizmi inşa eden ilk devrimci proleter devletidir. Kim kayıtlar koymadan, yalpalamadan, koşullar sıralamadan SSCB'yi korumaya hazırsa, o **enternasyonalisttir**, çünkü SSCB bugün dünyadaki devrimci hareketlerin temelidir, bu devrimci hareketi korumak ve ilerletmek, SSCB'yi korumaksızın mümkün değildir.”¹⁸⁸ (Stalin) (abç)

Bu koşullar altında ve bu değerlendirmeler ile ulusal sorunlar ve ulusal kurtuluş hareketleri karşısında Komintern'in tavrı belirlenmiştir. Ancak Stalin, SSCB için böyle bir belirleme yaparken, 1920 yılında karar altına alınmış şu ilkeyi de gözetmektedir:

“Proleter enternasyonalizmi, herşeyden önce, herhangi bir ülkedeki proleter mücadelesinin çıkarlarının, dünya ölçüsündeki mücadelenin çıkarlarına bağımlı olmasını, ikinci olarak da burjuvazi üzerinde zafer sağlayan bir ulusun, uluslararası sermayeyi devirmek için **daha büyük ulusal özveriler** yapabilmesini ve yapmaya istekli olmasını gerektirir.”¹⁸⁹ * (abç)

Stalin'in sözleriyle ortaya çıkan bu saptamalar, ulusal sorunun, artık ülkelerin bir iç sorunu olmaktan çıkıp, uluslararası bir sorun haline gelmesinin somutlaşmasıdır. Böylece artık ulusal sorunlar karşısında proletaryanın tutumu, **sosyalist devletin tutumu ile birleşmiştir**. Yani II. bunalım döneminin ilk ve tek sosyalist iktidarı olan Sovyetler Birliği'nin **dış politikası** ile proletaryanın tutumu bir ve tek anlayış durumuna gelmiştir. Bunların sonucunda da **devletler arası ilişkiler alanı** artan oranda öne çıkmaktadır.

Stalin, daha 1921'de “*ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etme hakkı belirsiz sloganının, uluslar ve sömürgelerin ayrılma, bağımsız devletler kurma hakkı belirgin sloganı ile değiştirilmesi*”ni önermesi, bu değişimlerin ilk belirtileridir. Stalin bu önerisini gerekçelendirirken, “*kaderini serbestçe tayin etme sloga-*

¹⁸⁸ Stalin, Bütün Yazılar, Cilt: 10, s. 44-47.

¹⁸⁹ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 390-91.

* Bu değerlendirmelerin günümüz koşullarında Leninist çizgi ile revizyonist çizgi arasındaki farkların bilinmesi açısından da büyük önemi olduğu açıktır. Bugün SBKP revizyonistleri, bir yandan SBKP ve SSCB'nin yönetici ve yönlendirici merkez olarak alınmasını, kendilerinin belirlediği politikaların genel olarak “kardeş” KP'lerce izlenmesini isterken; diğer yandan “yeterince” ulusal özverilerde bulunulduğunu, bu yüzden daha fazla istemde bulunulmaması gerektiğini söyleyebilmektedir.

nının kendileri bakımından elverişli bir özelliğini gören emperyalistlerin, bu sloganı **kendi öz sloganları ilan etmiş bulunmaları**”ndan söz eder.¹⁹⁰

Bilindiği gibi, II. bunalım döneminde en ileri emperyalist ülke durumunda bulunan İngiltere, gelişen ve gittikçe öne geçen ABD emperyalizmi tarafından tehdit edilmektedir. Bu dönemde ABD emperyalizminin ulusal sorunlar karşısındaki tutumu, III. bunalım dönemindeki gelişmelerin temelini teşkil etmektedir. İşte Stalin, bu gelişmeleri görmüş ve buna karşılık olarak belirli düzenlemeler yapılmasını önermiştir. Ama gelişmeler tam olarak maddeleşmemişken, II. bunalım döneminde ikincil öneme sahipken, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının daha net hale getirilmesi ve böylece emperyalizmin kendisine malettiğinden farklı bir içeriğe sahip olduğunun ortaya konulması tam olarak mümkün değildir. Daha tam deyişle, Willson’un ünlü “14 prensibi” olarak bilinen, yani emperyalist burjuvazinin ulusal sorunlara karşı tutumunu belirleyen “ilkeler”, artan oranda proletaryanın tavrını silikleştirmektedir. Gelecekteki yeni-sömürgeciliğin ideolojik temelini oluşturan ve gerçekleştirildiği andan itibaren yeni-sömürgeciliği somutlaşan Wilson Doktrini, Marksistlerin ulusal sorun karşısındaki tutumlarına karşı “alternatif” olarak geliştirilmiştir. Bu doktrinin özü, herhangi bir temel aramaksızın, belirli topraklar üzerinde yaşayan tüm toplulukların “bağımsız devlet” olarak örgütlenmesine dayanır. Ancak bu “bağımsız” devletler, Komintern’in II. Dünya Kongresinde dikkat çektiği gibi, görünüşte bağımsız, ama emperyalizme ekonomik, mali, askeri açılardan bağımlı devletler durumundadır. II. bunalım döneminde henüz ABD emperyalizmi hegemonik güç değilken ortaya çıkan bu yeni “bağımlılık” biçimi, yaşanan ve yaşanılacak dönemde anti-emperyalist mücadelenin içeriğini belirlemiş ve bu mücadele geçmiş dönemlerin ulusal kurtuluş hareketlerinin yerine geçmiştir. (Günümüzde kullanılan “tam bağımsızlık” kavramının asıl içeriği de budur.)

II. bunalım döneminde ulusal sorun karşısında Marksizmin tutumu öz olarak böyle gelişmiştir. Ancak bu dönemde ortaya çıkan gelişmeler ve tali ilişkiler, II. yeniden paylaşım savaşı sonrasında başatlık kazanmıştır. Bunların başında, emperyalist dönemde,

¹⁹⁰ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 140.

kapitalizmin çerçevesi içinde uluslar bağımsız bir devlete sahip olsalar bile, gerçek bir bağımsızlığa sahip olamayacakları ve üstelik kendi kapitalist gelişmelerini iç dinamiklerle sağlayamayacakları olgusu gelir. Bağımsızlığını elde etmiş uluslar, bu çerçeve içinde er veya geç emperyalist sömürü alanı haline geleceklerdir.

Özetlersek, genel olarak II. bunalım döneminde, ulusal sorun, proletarya ve partisi açısından, burjuva demokratik devrimle çözümlenebilecek bir sorun ve bu devrimde proletaryanın yer alışıyla sınırlı olmaktan çıkmıştır. Artık ulusal sorun, proletaryanın öncülüğünde anti-emperyalist ve anti-feodal ulusal demokratik devrimle çözümlenebilir. Kesintisiz devrim anlayışı içinde proletarya devrimiyle tamamlanarak kesin ve kalıcı hale getirilebilir. Bu süreçte ortaya çıkan halk cumhuriyeti, kalıcı çözüme geçişte ortaya çıkan yeni bir devlet tipidir. Bu ulusal-devlet kavramının yerine halk devleti kavramının geçişi ile nitlenebilir. Tüm bunlar, ulusal sorunun, her ulusun burjuva ya da küçük-burjuvaları önderliğinde bir demokratik devrimle çözümlenmesi döneminin sona ermesi demektir. Böylece de, proletaryanın ve partisinin ulusal sorun karşısındaki tutumu, yalın bir biçimde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanımak ve elde edilmesiyle sınırlandırmayacak düzeye gelmiştir. Artık bu hakkın proletarya demokrasisi ile tanımlanması ve proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilen bir demokratik devrim sonucu kurulacak halk iktidarı ile nasıl kullanılacağı somut sorunu haline gelmiştir. Ulusal hareketlerin desteklenmesinin koşulları da, proletaryanın bu ülkelerdeki devrim teorisi ve devrim programı ile yanıtlanan bir sorun haline gelmiştir. (Olumlu eylem esprisı)

BEŞİNCİ BÖLÜM

EMPERYALİZMİN III. BUNALIM DÖNEMİ

VE ULUSAL SORUN

II. yeniden paylaşım savaşından sonra emperyalizm yeni bir bunalım dönemine girmiştir. Kapitalizmin sürekli ve genel bunalımının bu üçüncü evresinin ayırt edici özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Dünya sosyalist sisteminin kurulması, ulusal kurtuluş savaşlarının dev boyutlara ulaşması.

Kapitalizm tarihinin hiçbir döneminde bu kadar hızla gerilememiş, darbe üstüne darbe yememiştir. Dünya sosyalist sisteminin kuruluşu ve zafere ulaşan sömürge kurtuluş savaşları bütün dönem boyunca devam etmiştir. Savaşın içinde Doğu-Avrupa'da sosyalizmin zaferini savaştan sonra 1948'de Kuzey Kore, 1949'da Çin Devrimlerinin kesin zaferi ve 1954'de Dien Bien Fu zaferiyle Fransızların Kuzey Vietnam'ı boşaltmaları izlemiştir. 1958, Küba Devrimi'nin zafere doğru ilerlediği yıllardır. Afrika'da bazı ülkeler gerçek bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Dünyanın diğer sömürge ülkelerinde ise ulusal kurtuluş hareketlerinin daha fazla yükselme-

sini önlemek amacıyla emperyalistler ülkedeki açık işgallerine son vererek geri çekilmişlerdir. Eski-sömürgecilik yerini yeni-sömürgecilik metodlarına bırakmaya başlamıştır.

2) Emperyalist ülkelerin sürekli ve resmi olarak örgütlenmeleri.

1944 yılında Bretton Woods'da Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın kurulmasına karar verildi. Dünya Bankası savaşta yıkılmış kapitalist ülkelere ve geri-bıraktırılmış ülkelere imar ve kalkınma kredisi sağlayacak; IMF ise dolara bağlı olarak kurulacak olan yeni altın kambiyo standardının işleyişini garanti altına alacak ve sık sık meydana gelen kur değişimlerinin emperyalist bloku tehdit eder bir nitelik kazanmasını önlemeye çalışacaktır. Hiçbir ülke IMF'e danışmadan parasının değişim oranını değiştiremeyecektir.

Uluslararası finans kurumlarının faaliyetlerinin doğru değerlendirilmesi, bu kurumların emperyalist ülkeler arasında yapılmış herhangi bir ittifaktan çok farklı olduğunun anlaşılmasıyla mümkündür. II. yeniden paylaşım savaşından önce de emperyalist ülkeler arasında çeşitli ittifaklar kurulurdu. Genellikle saldırmazlık paktı şeklinde olan bu ittifaklar temelde geniş bir ekonomik işbirliğine dayanmazdı.

Uluslararası finans kurumları, emperyalist ülkelerden bazılarının diğerlerine karşı kurdukları bir ittifak değildir. Bu kurumlar tüm emperyalist ülkelerin biraraya gelip dünyanın ekonomik ve politik gelişimini kontrol edebilme çabasını yansıtır. Emperyalist ülkeler tarihlerinde ilk kez resmi ve sürekli olarak örgütlenmektedir.

Uluslararası finans kurumları, emperyalist ülkelerin temelde geniş ekonomik işbirliğine dayanan politik örgütleridir. Savaşta yıkılan kapitalist ülkelere imar kredileri vererek bu ülkelerde sosyalizmin zaferini engellemeye çalışmış, geri-bıraktırılmış ülkelere kalkınma kredisi adı altında çeşitli krediler vererek bu ülkelerin sosyalist bloka katılmasını önlemeye, bu ülkelerin ekonomik ve politik gelişimini kontrol altına almaya çalışmıştır.

Emperyalist ülkelerin resmi ve sürekli olarak örgütlenmelerinin temel nedeni sosyalist sisteme ve ulusal kurtuluş savaşlarına karşı bir bütün olarak karşı durmak zorunluluğunu duymalarıdır. **(Emperyalist sistemin iç dinamiğinden doğan sisteme karşı sü-**

rekli alternatifin bu iç dinamiğin gelişimini etkilemesi, emperyalist ülkelerin birliğe zorlanması.)

3) Emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilerin geçmişe göre çok azalması; ABD'nin emperyalist blok içindeki mutlak hegemonyası.

Sistemi korumada ABD emperyalizminin üstlendiği “jandaralık” görevi, ABD'nin mutlak hegemonyası olarak ortaya çıkmıştır. Bu da doların rezerv para olarak Bretton-Woods'da belirlenmesiyle ekonomik planda da tamamlanmıştır.

4) Emperyalist ekonomi askerleştirilmiş ve çokuluslu şirketler dünya kapitalist pazarına egemen olmuştur.

5) Ekonominin devrevi hareketinde değişiklik olmuştur. Klâsik cycle dört aşamadan iki aşamaya (durgunluk-toparlanma) inmiştir. Ekonominin askerleştirilmesiyle, yani devlet siparişleriyle üretim malları üretimi yapan sektörlerle sağlanan sürekli talep, ekonomik buhranın tüketim malları sektöründen diğerine geçmesini engellemekte, geciktirmektedir. Bu da klâsik cycle'nin iki aşamadan geçmesi demektir. Sürekli enflasyon bunun bir aracıdır.

6) Eski sömürgecilik yerini yeni-sömürgeciliğe bırakmıştır. Konumuz açısından oldukça önemli olduğu için bu konuyu biraz açalım:

“Yankee emperyalizmi, özellikle 1946'dan sonra, yeni-sömürgecilik metodunu geliştirdi. Ve bu yeni-sömürgecilik politikasını, Trumann, Marshall doktrinleri ve askeri paktlarla, ikili anlaşmalarla tezgahladı.

Bu politikanın esası, daha az masrafla, daha geniş pazar imkanı sağlayan, daha sistemli ve ulusal savaşlara yol açmayacak, daha üst seviyeye çıkmış emperyalizmin problemlerini daha fazla tatmin etmeye dayanmaktadır. **En temel metodu, sermaye ihraç ve transferinin terkiibindeki değişikliktir.** Sermayenin 5-6 elemanı arasında yeni bir oran yaratılmıştır. Şöyle ki, savaş öncesi **nakit sermaye ihracı**, sermayenin isim, patent hakkı, yedek parça, teknik bilgi, teknik eleman, vs. gibi diğer elemanlarına kıyasla çok daha fazla yer tutarken, savaş sonrası dönemde özellikle 1960'dan sonra bu işleyiş tersine dönmüş, nakit sermaye ihracının dışındaki sermayenin yukarıda özetlediğimiz elemanları ağırlık kazanmıştır.

Bugün geri-bıraktırlmış ölkelerde, yabancı nakit sermaye oranının yerli nakit sermayeye oranla çok az olduğu fakat mutlak dışa bağımlı birçok sanayi kuruluğu mevcuttur. (Örneğin oto sanayi) Birkaç yüzde yüz dışa bağımlı temel sanayi tesisi kurulmakta ve bunlara bağımlı olmaya mahkum hafif ve orta sanayi belli ölçülerde geliştirilmektedir. (Bu sanayi kuruluşlarının temelinde ise, yabancı sermayenin nakit sermaye dışında kalan elemanları yatmaktadır).¹⁹¹

Yeni-sömürgecilik yöntemleri, herşeyden önce II. paylaşım savaşından sonra **sömürgelelerin tasfiyesi** ile birlikte gelişmiştir. Merkantalist dönemden beri varlıklarını sürdüren kolonyalizm ve eski metodlara dayalı emperyalist sömürgecilik sistemi terkedilerek, sömürgelelerde “**bağımsız devletler**” kurulması gerçekleştirilmiştir. Herhangi bir ulusal temel **aranmaksızın**, “Balkanlaştırma” politikasına uygun olarak “bağımsız” devletlerin kurulması yeni-sömürgecilik metodlarının işlemesinin ve sürdürölmesinin **önkoşuludur**. Bu durumda eski ve yeni devletlerde, emperyalizmin yeni-sömürgecilik metodları, “*bir yandan emperyalizmin ölkeye iyice yerleşmesi (yani emperyalizmin sadece **dışsal bir olgu değil** aynı zamanda **içsel bir olgu haline gelmesi**) sonucunu doğururken, öte yandan geri-bıraktırlmış ölkelerde, geçmiş dönemlere kıyasla, izafi olarak –feodalizmin etkin olduğu, eski-sömürgecilik dönemine kıyasla– belli ölçülerde pazarın genişlemesine paralel olarak toplumsal üretim ve nispi refahı artırmıştır.*

“Bunun sonucu olarak, geri-bıraktırlmış ölkede içindeki çelişkiler görünüşte yumuşamış (feodal döneme kıyasla) halk kitlelerinin düzene karşı tepkisi ile oligarşi arasında suni bir denge kurulmuştur. Emperyalist işgal gizlendiği için –emperyalizm aynı zamanda içsel bir olgu haline geldiği için– halk kitlelerinin **milliyetçi tepkileri, gavura alerjisi nötralize olmuştur**. Merkezi devlet ağıtı, geçmiş döneme kıyasla çok güçlenmiş ve ittifak projeleri, ikili anlaşmalar, askeri pakt ilişkileri ile oligarşik devlet cihazı, devrimci iç savaş dikkate alınarak militarize edilmiştir. (Emperyalist yarımların 3/4’ü askeri yarımlardan oluşmaktadır.)”¹⁹² (abç)

¹⁹¹ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

¹⁹² Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

“Ülke içinde pazarın genişlemesine paralel olarak şehirleşme, haberleşme ve ulaşım çok gelişmiş ve ülkeyi ağ gibi sarmıştır. Eski dönemlerdeki halkın üzerindeki zayıf feodal denetim –emperyalizmin fiili durumu bütün ülke çapında değil ticari merkezlerde ve ana haberleşme yerlerindeydi– yerini, çok daha güçlü **oligarşik devlet otoritesine bırakmıştır. Oligarşik devletin ordusu, polisi ve de her çeşit pasifikasyon ve propaganda araçları ülkenin her köşesinde egemenliğini kurmuştur.”**¹⁹³ (abç)

Yeni-sömürgecilik döneminde emperyalist hegemonya altında olan ülkelerde (ki bunlara artık **geri-bıraktrılmış** ülkeler demek daha doğrudur) meydana gelen bu değişimi Che şöyle ifade eder:

“Hâlâ ayakta duran eski feodal yapıları yıkmak ve milli burjuvazinin en ilerici unsurları ile ittifak kurmak onların da (emperyalistlerin de) işine gelmekte, bazı mali reformlar yapmaya, toprak mülkiyeti rejiminde bazı değişiklikler meydana getirmeye, tercihen tekniği ve hammaddeleri ABD’den ithal edilen tüketim mallarına dayanan mutedil sanayileşmeye bir itirazları bulunmamaktadır.

En mükemmel formül, milli burjuvazinin yabancı çıkarlarla işbirliği yapmasıdır; böylece birlikte o ülkede yeni sanayiler kurarlar, bunlar için gümrük indirimleri elde ederek, bu sayede rakip emperyalist ülkeleri tamamen bertaraf ederler ve ayrıca bu suretle elde ettikleri kârların gevşek kambyo yönetmeliklerinin himayesinde ülkeden dışarıya çıkmasını sağlarlar.

Bu çok yeni ve daha akıllıca sömürü sistemi sayesinde, (milliyetçi) ülkenin bizzat kendisi, muazzam kârlara imkan veren imtiyazlı gümrük tarifeleri çıkarmak suretiyle ABD’nin çıkarlarını korumayı üzerine alır.”¹⁹⁴

Che, yeni gelişmelerden şu sonucu çıkarır:

“Bugün için, tayin edici unsur, emperyalizm ve milli burjuvazi cephesindeki kaynaşmadır.”¹⁹⁵ (abç)

¹⁹³ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

¹⁹⁴ Akt. Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

¹⁹⁵ Akt. Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

Artık emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde burjuvazi- nin –sınırlı da olsa– anti-emperyalist mücadeleye katılım koşulları ortadan kalkmıştır. Bu ülkelerdeki burjuvazi, baştan emperyalizmle bütünleşmiştir, işbirlikçi-tekelci niteliktedir. I. ve II. bunalım döneminde özellikle yarı-sömürge ülkelerde ortaya çıkan **egemen sınıf ittifakı**, bu dönemde önemli değişikliğe uğramıştır. Emperyalizmle baştan bütünleşmiş işbirlikçi-tekelci burjuvazi, artık emperyalizmin ülke içindeki temel dayanağı durumundadır. Ancak başlangıçta işbirlikçi-tekelci burjuvazi emperyalist sömürünün devamını sağlayabilecek güçte olmadığı için, değişik egemen sınıflarla ittifak zorunlu olmaktadır. Böylece başta işbirlikçi-tekelci burjuvazi olmak üzere, ülke içindeki sömürücü sınıfların en büyüklerinden oluşan bir **oligarşi** ortaya çıkmıştır. Bu oligarşi içinde büyük toprak sahipleri, büyük ticaret burjuvazisi, en etkin ve iri feodal unsurlar yer almaktadır. Yukardan aşağıya gelişen kapitalizm zaman içinde oligarşi içinde yer alan bazı kesimlerin tasfiyesine ve böylece oligarşi içinde işbirlikçi-tekelci burjuvazinin artan egemenliğine yol açmaktadır.

III. bunalım döneminin bu özellikleri, ulusal sorunda yeni bir durum yaratmıştır, dedik. Stalin’in 1923 yılında ifade ettiği ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı “**belirsiz sloganı**”, bu dönemde açık biçimde kendisini ortaya koymuştur. Üstelik Stalin’in “belirgin” hali olarak ifade ettiği yeni tanımlaması da aynı sonuçla karşı karşıyadır. Yani “ulusların ve sömürgelerin ayrılma hakkı, bağımsız devletler kurma hakkı” şeklinde ifade ettiği yeni tanım, sömürgelerin tasfiyesi, “bağımsız” devletlerin kurulması ile önemli bir aşınmaya uğramıştır. Bu, “bağımsız devlet”in yeni bir tanımı yapılmasını, yani yeni bir içerik kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun açık anlamı **ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile bu hakkın nasıl ve hangi biçimde kullanılacağı sorununun iç içe geçmesi** demektir.

Bu konu II. paylaşım savaşından beri süregelen birçok olayın anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Bir başka deyişle, “bağımsız” devletlerin sosyalist ülkeler tarafından **tanınması** sorunu olarak ortaya çıkan bir dizi sorunun asıl içeriğidir. Örneğin, bugün, açık ya da kapalı bir biçimde de olsa bazı ülkeler (devletler) sosyalist ülkeler tarafından tanınmamaktadır. Güney Kore bugün bu konuda en somut örnektir. Güney Yemen, Nikaragua, Küba, Etiyopya ve Angola’nın bu konudaki tavrı ile, SSCB’nin tavrı birbi-

rinden farklı olmakla birlikte, son tahlilde, sorunun ne olduğunu gösterebilecek niteliktedir. Diğer taraftan, emperyalistler açısından ise Kuzey Kore aynı durumdadır. Bu konuda III. bunalım döneminde ortaya çıkmış en önemli olgu Çin Halk Cumhuriyeti'nin emperyalist ülkeler tarafından tanınmaması ile tanınması arasında ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde Çin Halk Cumhuriyeti de, Formoza' daki "bağımsız" Çin "devleti"ni tanımamaktadır.

Tüm bunlar, II. bunalım döneminde ortaya çıkan gelişmelerin bu dönemde **başatlık kazanmasından** başka birşey değildir. Böylece Marksist-Leninist örgütler açısından önemli bir ideolojik sorun ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bunun kavramsal, tanımsal boyutları da düşünülecek olursa, sorunun nasıl bir teorik içeriğe sahip olduğu anlaşılabilir.

III. bunalım döneminde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının demokratik niteliği, burjuva demokrasiden sosyalist demokrasiye doğru bir geçişi ifade ettiği artık görülmektedir. Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla birlikte devletler arası ilişkilerde bir hukuk sorunu haline gelen ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, "self determination", sosyalist devletler ile emperyalist devletler arasında varılmış **ortak bir hak** düzeyine gelmiştir. Ama bu durumda ulusal hareketler karşısında Marksist-Leninist partilerin tutumu sorunu, kaçınılmaz olarak emperyalist devletlerin tutumu ile aynılaşma tehlikesini içermektedir. Bunun kaçınılmaz sonuçları, gerçekleştiği boyutu ile, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını elde etme mücadelesinde Marksist-Leninistlerin nasıl bir tutum takınacakları ve emperyalist yeni-sömürgecilikten nasıl ayrılacaklarını belirlemek olarak, proletaryanın iktidar mücadelesinin geleceği ve iktidarı için kaçınılmazdır.

Bu açıdan da, genel olarak III. bunalım döneminin ilişki ve çelişkilerini, ulusal sorun açısından ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. Bu ilişki ve çelişkileri üç düzeyde ele alacağız:

1) Emperyalist-Kapitalist Ülkeler Arasındaki İlişki ve Emperyalist Sömürünün Sürdürülüş Biçimi

Yukarda III. bunalım döneminin özelliklerini genel olarak ortaya koyarken, emperyalist ülkelerin tarihlerinde ilk kez resmi ve sürekli olarak örgütlendiklerini belirtmiştik. Bu olgu, emperyaliz-

min daha önceki dönemlerinden farklı olarak, ortaya çıkan uluslararası ilişkiler alanını oluşturmaktadır. I. ve II. bunalım döneminde de, çeşitli emperyalist ülkeler arasında çeşitli ittifaklar, paktlar kurulmaktaydı. Örneğin, I. bunalım döneminde Almanya-Avusturya-Macaristan arasında İtilâf anlaşması ile İngiltere-Fransa-İtalya arasında Mihver anlaşması; II. bunalım döneminde Almanya ve Japonya arasında kurulmuş olan “Anti-Komintern” pakt, ya da İngiltere-Fransa-ABD arasında kurulmuş olan müttefiklik ilişkileri bu türden ittifaklardır. Bu ittifakların temelinde, şu ya da bu emperyalist ülkenin, şu ya da bu emperyalist ülkeye karşı güç birliği oluşturulması ve buna göre dünya pazarlarının paylaşılmasını sağlamak yatmaktadır. Bu temel olarak, bu dönemlerde emperyalistlerarası çelişkilerin askeri plana yansımaları ile ilintilidir. Bu dönemler emperyalistlerarası ilişkilerin sistemin işleyişini belirlediği dönemlerdir.

III. bunalım döneminde ise, emperyalist ülkelerin birbirlerine karşı kurdukları ittifaklar ya da paktlar yerine, bir bütün olarak emperyalizmin çıkarlarının korunması temelinde, tümünün katılımını esas alan örgütlenmeler ortaya çıkmıştır. Bunlar emperyalistlerarası sürekli ve resmi örgütlenmeler olarak, ekonomik, siyasal ve askeri niteliktedirler.

III. bunalım döneminde emperyalistlerarası entegrasyonun somut görüngüleri olan uluslararası kurumların belli başlıları şunlardır:

a) Ekonomik alandaki örgütlenmeler: Dünya Bankası/ IBRA, IMF, IFC, IDA, GATT’tır. Bu örgütlenmeler bu dönemde dünya emperyalist ekonomisinin bütünsel örgütlenmesini ifade etmektedir.

b) Askeri alanda: NATO ve ABD ile yapılan ikili askeri anlaşmalar.

Bu olguların ortaya çıkması, doğrudan ulusal sorunların çözümünde emperyalistlerarası bir savaşın sonuçlarına bağlı olarak ortaya çıkabilecek ya da “gerçekleştirilebilecek” “devlet” sahibi olma olgusunun ortadan kalkması demektir. Bilindiği gibi, özellikle I. bunalım döneminde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını elde etmelerinde, şu ya da bu emperyalist ülkenin ya da ülkeler grubunun yeniden paylaşım savaşından galip çıkması “gerçekleşebilirlik” için ölçü olabilmekteydi. Bu olgu günümüzde ortadan kalkmıştır. Lenin’in 1916 yılında yaptığı şu değerlendirmeyi anımsayalım:

“Şimdiki savaşın belli bir sonuca ulaşması durumunda, Avrupa’da yeni devletler (Polonya, Finlandiya, vb.) kurulmasının, emperyalizmin ve onun iktidarının gelişmesi koşullarını bozmaksızın tam olarak ‘gerçekleştirilmesi’ mümkündür... Fakat savaşın daha başka bir sonuca ulaşması halinde de yeni Macaristan, Çekoslovakya vb. devletlerinin kurulması, **aynı şekilde** ‘gerçekleştirilebilir’. Britanya emperyalistleri, zafer kazanacaklarını hesaplayarak, şimdiden bu ikinci sonucu planlıyorlar.”¹⁹⁶

Lenin’in sözünü ettiği **biçimde** ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının “gerçekleştirilebilirliği”nin III. bunalım döneminde ortadan kalkmasının ilk sonucu, daha önceki dönemde “*ezilen ulus burjuvazisinin bir yandan pratikte, kendi halklarından gizli olarak ve ona karşı, ezen ulusun burjuvazisiyle gerici anlaşmalarına*” girmesinin, yani **bu yolla** kendi kaderini tayin hakkını elde etmesinin tek başına birşey ifade etmediğidir.

Bu olgu, sömürgelerin tasfiyesi ile birleşerek, emperyalist ülkelerle “ulusal” burjuvazinin yeni bir ilişkisini yaratmıştır. Bu, doğrudan emperyalizmin ekonomik ve askeri şemsiyesi altında kendi ulusal egemenliğini ve ulusal sınırlarını güvenceye almaktır. Bu da, özel olarak, “ulusal” burjuvazi ile emperyalizm arasında karşı-devrimci bir ittifakın kurulmasıdır.

İkinci olarak, emperyalist ülkelerin sürekli ve resmi olarak örgütlenmeleri, özellikle askeri pakt olarak NATO’nun kurulması, emperyalist ittifak sistemi içindeki ülkelerdeki proletarya, salt kendi ülke sınırları içindeki burjuvaziyle değil, tüm emperyalist burjuvaziyle (finans kapital) mücadele etmeksizin iktidarı ele geçiremez. Bu olgu özel olarak ülkemizi yakından ilgilendirdiği için üzerinde biraz duralım:

Bilindiği gibi emperyalistlerarası sürekli ve resmi örgütlenmelerin en önemlisi olan NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) ABD, Kanada, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İsveç, Norveç, Avusturya gibi, kapitalizmin yükseliş döneminde ortaya çıkmış ulusal-devletlerin ittifakıdır. NATO, sözcüğün tam anlamıyla, emperyalist-kapitalist büyük ve küçük ulusal-devletler arasında yapılmış bir askeri pakttır. Temelinde ka-

¹⁹⁶ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 63.

pitalizmin iç dinamiklerle geliştiği ve dolayısıyla tekelleri kapitalizmin egemen olduğu ülkeler arası ilişkilerin askeri düzeyde bütünleştirilmesi yatmaktadır. Ancak askeri ve stratejik nedenlerle ittifak zaman içinde Yunanistan, Türkiye, İspanya ve Portekiz'i kapsayarak, sosyalist ülkeler dışındaki tüm Avrupa devletlerini içine almıştır. Bu yeni katılımlar NATO'nun askeri olarak daha geniş bir alanı kapsamalarını sağlamakla birlikte, oluşturulmuş amaçlarını hiçbir biçimde değiştirmemiştir. Bu da sosyalist ülkelere ve potansiyel proleter devrimci mücadeleye karşı emperyalistlerin askeri güç birliği yaratmasıdır.

NATO anlaşmasının en önemli hükmü, doğrudan saldırı yanında **dolaylı saldırı** da kapsamına almış olmasıdır. Yani iç savaş koşullarında NATO, iç savaşın sürdüğü ittifak üyesi ülkelerin, doğrudan saldırıya uğramışçasına aktif biçimde savunulmasını üstlenmektedir. Böylece proletaryanın ittifak üyesi ülkelerde vereceği bir iç savaş, tüm NATO ülkelerinin askeri güçlerine karşı bir savaş haline dönüşmek durumundadır.

Proleter bir iç savaş temel alan NATO örgütlenmesi, aynı zamanda, ulusal baskı karşısında yükselen bir ulusal-devrimci harekete karşı birleşik karşı koyuşu da içermektedir. Bunun en tipik örneği, İspanya'da Bask Bölgesine ilişkin takınılan tutumdur. Ayrıca Türkiye açısından Kürt ulusal hareketleri açısından da önemli sonuçlara sahiptir. NATO anlaşması gereğince, üye ülkenin mevcut ulusal sınırları, NATO ülkelerinin tümü tarafından korunması söz konusudur. Bu durumda NATO sınırları içinde bulunan bir ulusal hareket, doğrudan doğruya NATO ile yüzyüze gelmek durumundadır. Böylece proletaryanın kendi sınıf iktidarı için mücadelesinde birleşik kapitalistlere karşı oluşturması gereken bütünsellik, tek tek ulusal hareketler açısından da gerçekleşmiştir. *

Bu olgu açıkça, NATO ülkelerinde **proletaryanın birleşik ve merkezi bir örgütlenmeye** gereksinmesi olduğunu tanıtlamaktadır. Bir başka deyişle, proleter enternasyonalizmi, günümüzde her şeyden çok daha acil ve önemli olmuştur. Ama yine de proletarya hareketinin dünya çapında birleşik ve merkezi olarak yürütüle-

* Bu konuda, son yıllarda ülke basınına yansıyan NATO planlamaları içinde olası bir Kürt ayaklanması karşısında Türkiye'ye, yani oligarşiye nasıl yardım (askeri) yapılacağına ilişkin planı oldukça ilginçtir. Bu plan Kürt ulusal hareketlerinin NATO çerçevesi içinde nasıl zafere ulaşamayacağını da göstermektedir.

diği koşullarda –ki bugünkü tarihsel durum bunun daha büyük olasılık olduğunu göstermektedir–, her ülkenin proletaryasının ve partisinin enternasyonalist bir tutum içinde, diğer ülkelerdeki olası bir iç savaşta o ülkenin proletaryası ve müttefiklerini yalnız bırakmamasını zorunlu kılmaktadır. Bu olmadığı sürece, diğer ülkelerin sosyalistleri, komünistleri, birer sosyal-şovenist olmaktan kurtulamayacaklardır. Ancak bu, yalın ve eski biçimiyle ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının savunulmasıyla **sınırlandırılmaz**. Çünkü bu hak, doğrudan doğruya burjuva demokratik hak olarak “bütün ulusun” kaderini tayin hakkını içermektedir. Oysa söz konusu olan proletaryanın ve müttefiklerinin kendi sınıfsal iktidarlarını kurması olgusudur. Bu nedenle NATO ülkelerindeki proletarya ve partilerinin görevi, kesinkes NATO’nun “dolaylı saldırı”ya ilişkin hükümlerinin uygulanmasına aktif olarak karşı çıkmaktır. Bu ise, son tahlilde **NATO’nun dağıtılması** demektir.

Diyebiliriz ki, NATO ülkelerinde proletarya ve partilerinin ortak istemi ve hedefi, **NATO’dan çıkmaktır**. Ancak böyle bir istem, bugünkü koşullar içinde ve oligarşik yönetimler tarafından gerçekleştirilebilecek bir istem değildir. Bir başka deyişle, mevcut düzenin sınırları içinde ve oligarşik yönetim tarafından NATO’dan çıkılması istemi gerçekleştirilemez bir istemdir. Bu nedenle **NATO’dan çıkılması bir devrim sorunudur. Ve devrim programı içinde mütalaa edilmelidir**. Ancak bunun mevcut koşullar içinde bir devrim olmaksızın “gerçekleştirilemez” olması, bu istemin ortaya atılmasını gereksiz kılmaz. Tersine bu istemin genelde, proletaryanın ortak hedefi olarak formüle edilmesini gerektirir.

Bugünkü koşullarda, bu ülkelerde devrimin zamandaş olmayacağı gerçeği, her ülke proletaryasına özel görevler getirmektedir. Bu görev, demokratik bir görev olarak NATO’nun “dolaylı saldırı” doktrinine karşı tavır almak, bunu ortadan kaldırmak ya da fiilen kullanılmaz kılmaktır. Bunun yolu ise, böyle bir durumda proletaryanın, kendi ulusal sınırları içinde bir **iç savaş örgütlenmesidir**. Bu iç savaş, I. bunalım döneminde Basel Bildirisi’nde açıklandığı gibi emperyalistlerarası yeniden paylaşım savaşı koşullarında ve gerektiğinde böyle bir savaşı engellemenin bir aracı olan iç savaştan farklıdır. Bu iç savaş, doğrudan bir başka ülkedeki proleter iktidar mücadelesine karşı emperyalizmin topyekün müdahalesini engellemek ve iktidarı ele geçirmek için yürütülür.

Bu noktada, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının eski belirlenmiş hali yetersizdir. Çünkü, bu slogan, Stalin'in son tanımlamasıyla, "*ulusların ve sömürgelerin ayrılma, bağımsız devletler kurma hakkı*"nı ifade etmektedir. Oysa bugün, böyle bir ayrılma hakkı yeterli değildir. Gündemde olan proletarya ve müttefiklerinin kendi kaderlerini belirlemeleridir, yani kendi iktidarlarını kurmalarıdır, bu bağlamda devlet olmalarıdır. Bu nedenle, II. bunalım döneminde Stalin tarafından belirgin hale getirilmiş bulunan ve I. bunalım döneminin "belirsiz"liğinin aşılması, bugün için de gündemdedir. Artık bu ülkeler için ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı belirsiz bir hale gelmiştir. (Bu belirsizliği ilerde başka olgularla birlikte ayrıca ele alacağız.)

Emperyalist ülkelerin kendi aralarında sürekli ve resmi olarak örgütlenmelerinin bir başka sonucu da ekonomik düzeyde gerçekleşmiştir. Geçmiş dönemlerde, özellikle I. bunalım döneminde, iç dinamikle gelişen kapitalizme sahip ülkelerin eşitsiz ve sıçramalı bir gelişme ile diğer emperyalist ülkelere yetişmesi ve böylece emperyalist ülkeler içinde giderek dünyanın yeniden paylaşımını talep etmesi ya da paylaşımından pay alması mümkündü. Bu eşitsiz gelişme, sömürge durumunda bulunan bir ABD için geçerli olabilirdi gibi, ezilen ulus durumundaki bir Doğu-Avrupa ülkesi için de geçerliydi. Ve yine Japonya'da görüldüğü gibi, feodal bir ülkenin kapitali ve içe kapanık bir durumda kapitalizmini geliştirerek emperyalist aşamaya geçebilmesi mümkün olabilmektedir. Bir başka deyişle, siyasal olarak bağımsız ülkelerin kapitalizmlerini bağımsız olarak geliştirmesi geçmiş dönemlerde olanak içindeydi. Böylece bir ulusun siyasal kaderini belirlediği oranda, ekonomik kaderini belirleyebilmesi de olanaklıydı.

III. bunalım döneminde emperyalist ülkeler arasındaki sürekli ve resmi örgütlenmeler, eşitsiz gelişme yasaının eski biçimde, yani klâsik biçimde işlemlerini engellemektedir. Daha tam deyişle, günümüzde **kapitalizmin eşitsiz gelişim yasaı klâsik biçimde işlememektedir**. Bu olgu, kapitalizmin çerçevesi içinde geri bir ülkenin eşitsiz bir gelişimle ileri ülkelere (emperyalist) yetişmesinin eskisine göre değişiklikler gösterdiğiidir.

"İşletmelerin, sanayilerin ve farklı ülkelerin, eşit olmayan ve kesintili gelişmeler içinde oluşu, kapitalist rejimindedir, kaçınılmazdır."¹⁹⁷

Geçmiş dönemlerde, geri bir ülke (bunun emperyalist olup olmaması önemli değildir) değişik nedenlerle eşitsiz ve sıçramalı bir gelişme ile ileri kapitalist ülkelere yetişmekteydi. “Geri ülkenin” tarihsel olarak uzun bir geçmişi olan “bağımsız” ya da “emperyalist ve kapitalist” bir ülke olması gerekmiyordu. Gerekli koşullar ortaya çıktığında –ki paylaşım savaşları ve emperyalistlerarası uzlaşmaz çelişkinin düzeyi nedeni ile bu sık sık oluşuyordu– ABD gibi “sömürge” bir ülke bile eşitsiz bir gelişimle, emperyalist-kapitalist bir ülke haline gelmesi olanaklıydı. Ya da Japonya gibi feodal bir ülke aynı eşitsiz gelişim sonucu emperyalist-kapitalist bir ülke haline gelebilmekteydi. Bu durum, doğrudan doğruya emperyalist-kapitalist ülkeler arasındaki çelişkilerin askeri plana yansımaları olasılığı ve olanağı koşullarında ortaya çıkmaktaydı. Ancak günümüzde bu olasılığın ortadan kalkmasıyla bu tür bağımsız gelişme olanaklı değildir. Şüphesiz bu, eşitsiz gelişim yasaasının ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir.

III. bunalım döneminde işletmelerin, sanayinin ve ülkelerin eşitsiz gelişmesi gündemdedir. Ancak eşitsiz ve sıçramalı gelişme, doğrudan emperyalist-kapitalist ülkeler arasında ortaya çıkmaktadır. Çünkü eşitsiz gelişimin gerçekleşebilmesi için, geri olan ülkenin **en son teknolojik gelişmeleri** üretime uygulaması zorunludur. Bunun önkoşulu ise, ülke içinde önemli bir sermaye birikiminin ortaya çıkması ve bunun teknolojik alanda yeni buluşlarla birleşmesidir. Günümüzde üretim teknolojisinin gelmiş olduğu düzey, herhangi bir ülkenin bu tür gelişmeleri kolayca gerçekleştiremeyeceğini göstermektedir. Geçmiş dönemlerde ileri emperyalist-kapitalist ülkeyi geçmenin temel koşulu olan ileri teknolojinin üretime uygulanması, üretim maliyetinin düşürülmesi ve dolayısıyla kapitalist pazara daha ucuz meta sürülmesi ve de bu yolla pazarlarda diğer emperyalist-kapitalist ülkelerle rekabet edilmesi bugün sadece mevcut emperyalist-kapitalist ülkeler için geçerli bir olgudur.* Ancak bu ülkeler açısından da, ileri emperyalist-kapitalist ülkenin bu şekilde geri kalması, pazarlarını diğer emperyalist-kapitalist ülkelere kaptırması ya da kaptıracak durumda olması belirleyici konumdan çıkmıştır. Bugün ileri emperyalist ülke olarak ABD’nin diğer

¹⁹⁷ Lenin, *Emperyalizm*, s. 74.

* Sosyalist ülkeler sistem dışı olduğu için burada ele almıyoruz.

emperyalist-kapitalist ülkeler tarafından sıkıştırılması, ya da bir başka deyişle, diğerlerinin eşitsiz bir gelişimle ABD'nin pazarlarını ele geçirmesi olgusu ikincildir. ABD emperyalizminin diğer emperyalist ülkelerle arasındaki farkın kapanmasının birincil nedeni, ABD'nin kendi pazarlarını devrim sonucu yitirmesindedir. Teknoloji etmeni, geri ülkenin ileri geçmesinde ikincildir. İşte günümüzde kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasının farklı işleyiş biçimi buradan kaynaklanmaktadır.

Yine belirttiğimiz gibi, bu yasa ancak emperyalist-kapitalist ülkeler için geçerli hale gelmiştir. Feodal ya da yarı-feodal üretim ilişkileri içinde bulunan bir ülkenin siyasal bağımsızlığını kazandığı koşullarda, eşitsiz bir gelişimle ileri emperyalist ülkelere yetişmesi, III. bunalım döneminde olanaksız hale gelmiştir. Bir başka deyişle bu, ulusların siyasal bağımsızlıklarını ekonomik bağımsızlıkla bütünleştirmeleri **sistem içinde kalarak** gerçekleştirmesi olanaksızdır. Böyle bir şeyin gerçekleşebilmesinin tek koşulu, bu ülkelerin, belli bir süre emperyalist sistem dışına çıkmaları ve bu yolla bağımsız gelişmelerini sağlamalarıdır. Ancak bu koşullar içinde, geri ülkenin ileri teknolojiyi uygulaması da olanaksızdır. Çünkü böyle bir teknolojinin ortaya çıkabilmesi için olağanüstü bir teknolojik bir birikim olması şarttır. Bu da günümüzde sadece emperyalist sistem ile sosyalist sistemde mevcuttur. **Bu iki sistem dışında bir gelişme olanaksızdır.** Bu sorun, özellikle eski dönemde yarı-sömürge ülkelerin, ve günümüzde görece gelişmiş geri-bıraktırılmış ülkelerin sorunudur. Bu ülkelerin eşitsiz ve sıçramalı bir gelişme gös- tererek ileri emperyalist ülkeleri yakalaması diye bir olgu, sistem içinde mevcut değildir. Sözün özü, günümüzde geri-bıraktırılmış ülkelerin kendi iç dinamizmi ile kapitalizmi geliştirmeleri olanaksızdır. Bu ülkeler, ancak ve ancak “*alt-emperyalizm*” olarak tanımlanabilecek bir konuma gelebilirler, ki bu da emperyalist ülkelerin bölgesel sızma aracı olmaktan öte birşey değildir

III. bunalım döneminde ortaya çıkan üçüncü bir olgu da, üretimin çokuluslaşmasıdır. Çok uluslu üretim yapan şirketlerin varlığı, ulusal-devlet sınırları içinde bağımsız kapitalist gelişmenin önünde önemli engellerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, Lenin'in sözünü ettiği, kapitalizmin iki tarihsel eğiliminden ikincisinin ağır basmasıdır. Lenin şöyle diyordu:

“Kapitalizm, gelişmesi sırasında, ulusal sorun konusunda iki tarihsel eğilim gösterir: Birincisi, ulusal yaşamın ve ulusal hareketlerin uyanışıdır, her türlü ulusal baskıya karşı mücadele, ulusal-devletlerin yaratılmasıdır. İkincisi, uluslar arasında her türlü ilişkilerin gelişmesi ve çoğalmasındır, ulusal çitlerin yıkılması ve sermayenin, genel olarak iktisadi yaşamın, siyasetin, bilimin vb. enter-nasyonal birliğinin yaratılmasıdır.

Bu iki eğilim, kapitalizmin evrensel yasasını oluşturur. Kapitalist gelişmenin başlangıcında birinci eğilim egemendir, ikinci eğilim olgunlaşmış olan ve sosyalist bir topluma dönüşmeye doğru yolalan kapitalizmin niteliğidir.”¹⁹⁸

Böylece III. bunalım döneminde kapitalizmden sosyalizme geçişin koşulları, geçmiş dönemlerden çok daha fazla olgunlaşmış durumdadır. Eksik olan sadece öznel koşullardır. Bu da proletaryanın kendi kaderini tayin etmesinin gündemde olması demektir.

III. bunalım döneminde dördüncü olgu ise, emperyalizmin, özellikle ABD emperyalizminin, ekonomisini askerileştirmesidir. Bu ise, emperyalistler arası entegrasyon koşullarında, sistem dışına çıkma yönündeki hareketlerin, emperyalizmin bütünsel askeri güçleri ile yüzyüze kalacağı demektir. Bunun geri-bıraktırılmış ülkeler açısından anlamı ise, bu ülkelerde devrimin ancak bir halk savaşı ile zafere ulaşabileceği demektir. Baştan emperyalizmle bütünlüşmüş olarak doğan ve gelişen bir “ulusal” burjuvazinin bulunduğu bu ülkelerde, emperyalizmin sömürsünden kurtulama mücadelesinde burjuvazi kesinkes yer almayacaktır. Böylece anti-emperyalist mücadele ile anti-oligarşik mücadele bir bütün oluş-turmakta ve aralarındaki sınır çizgileri ortadan kalkmaktadır. Devrimci ulusal kurtuluş hareketleri yerini devrimci halk kurtuluş hareketlerine bırakmıştır. Bu hareketlerin emperyalizme karşı bir Halk Savaşı vermesi zorunludur.

Beşinci olgu, sömürgelerin tasfiyesi ve sömürgelere “ulusal-devlet” kurma hakkının tanınmasıdır. Bu olgu, dünya çapında bir uluslar örgütünün (Birleşmiş Milletler) kurulmasıyla birlikte, bu dönemin yeni bir özelliğini oluşturmaktadır.

¹⁹⁸ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 25.

2) Alternatif Güçlerin Durumu ya da Sosyalist Sistem

II. yeniden paylaşım savaşının bitimiyle, proletaryanın iktidarda bulunduğu tek ülke olan SSCB'nin yalnızlığı sona ermiştir. 1945-54 yılları arasında Doğu-Avrupa'da Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Romanya, Yugoslavya, Demokratik Almanya ile Asya'da Çin, Kore ve Vietnam'da proletarya ve müttefiklerinin iktidarı ele geçirmeleriyle, bu ülkeler arasında bir “**sosyalist blok**”un kurulması olanaklı olmuştur. Böylece “tek ülkede sosyalizmin inşası” sorunu, tümüyle tarih sahnesinden çıkmış bulunmaktadır. Artık birden çok ülkede sosyalizmin inşası gündemdedir.

Bu olağanüstü olgu, kaçınılmaz olarak SSCB'nin, tek ülkede sosyalizmin inşasıyla belirlenen dış politikasıyla özdeşleşen uluslararası ilişkiler ve ulusal sorunlar karşısındaki tutumunu değiştirmiştir. Proletaryanın genel çıkarları, artık sadece SSCB'nin çıkarları olarak değil, sosyalist blokun çıkarları olarak ifade edilmek durumundadır. Bu da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi bir demokratik hakkın bütün içindeki yerini değiştirmiştir. Eskiden dünya çapındaki demokratik hareketin çıkarları ile belirli bir ulusun kendi kaderini tayin hakkı ilişkisi ön planda tutulurken, şimdi artık bütün olarak sosyalist blokun çıkarlarıyla birlikte ele alınmak durumundadır. Böylece bu dönemde ulusal sorunun burjuva çözümü yanında, sosyalist çözümü açık biçimde gündeme girmiştir. Ama öte yandan kapitalizmin az gelişmiş bulunduğu, yani yarı-feodal ülkelerde proletarya ile müttefiklerinin iktidarı ele geçirmeleri, bu iki çözüm dışında yeni bir çözümü de ortaya çıkarmıştır. Bir başka deyişle, proletarya diktatörlüğü altında ulusal sorunun proleter “olumlu eylemi” ile çözümü dışında, işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü olarak (proletarya diktatörlüğünün özgül bir biçimidir) halk iktidarı koşullarında proleter “olumlu eylem” gündeme gelmiştir.

Böylece sosyalist blokta, ulusal sorunun çözümü üç ayrı siyasal örgütlenme ile birlikte ortaya çıkmıştır.

İlk çözüm, 1917 Ekim Devrimi'yle birlikte SSCB'nin oluşumuyla ortaya çıkan çözümdür. Daha önceki bölümde ayrıntılı olarak ele aldığımız bu sovyetik çözüm, proletaryanın iktidarı ele geçirdiği ulusal-devletlerin **sosyalist federatif cumhuriyet** olarak birleş-

tirilmelerini içermektedir. Merkezi sosyalist cumhuriyete bir “**geçiş biçimi**” olarak ele alınan bu çözüm, SSCB içindeki ulusların geçmiş dönemden gelme eşitsizliğinin yarattığı koşulları (“fili eşitsizliği”) ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Merkezi sosyalist cumhuriyet ancak bu eşitsizlik ortadan kalktığı oranda gerçekleşebilecektir. Bu amaçla yapılan düzenlemeler ve atılan adımlar II. bunalım dönemi boyunca fiili eşitsizlik açısından istenen sonuçları vermemiştir. Ancak II. paylaşım savaşında faşizmin Sovyetler Birliği’ne saldırısıyla “anayurdun savunulması”, sovyet ulusları arasındaki farklılaşmayı aşmak için uygun bir ortam yaratmıştır. Özellikle fiili eşitsizlik koşullarında etkin hale gelen “Büyük Rus milliyetçiliği” ile “yerel milliyetçilik”, “anayurdun savunulması” ile birlikte büyük ölçüde etkisizleştirilmiştir.

İkinci olarak, proletaryanın ulusal sorunun çözümündeki “olumlu eylemi”, Doğu-Avrupa’daki **homojen** ulusal-devletlerde ortaya çıkmıştır. Genel olarak “**halk cumhuriyetleri**”nin kurulmasıyla, eski dönemin “**ulusal-devlet**”i yerini “**halk devleti**”ne bırakmıştır. Böylece Doğu-Avrupa’nın ezilen ulusları açısından ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, yalın bir devlet kurma hakkı olarak değil, belirli bir nitelikte devlet kurma hakkı olarak ortaya çıkmış ve uygulanmıştır. Bir başka deyişle, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı olarak ayrı devlet kurma hakkı, eski ulusal-burjuva içeriği ile değil, yeni **halk-proleter** içeriği ile ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerin en tipik özelliği, devlet sınırları içinde burjuvazinin (kapitalistler) iktidarda bulunmayışıdır. Bu ülkelerde burjuvazi şu ya da bu biçimde de olsa iktidarda değildir. Bu, II. paylaşım savaşı koşullarında Nazi Almanyası’nın işgali altında, bu ülke kapitalistlerinin Alman emperyalizmi ve faşizm ile işbirliği içinde bulunmaları, yeni iktidarların “ulusal demokratik”ten daha ileri olan bir “halk demokratik” niteliği kazanmasına yol açmıştır. Burjuvazi bu ülkelerde **anti-faşist** bir savaş ile tasfiye edilmiştir. Bu ülkelerde anti-faşizm, bir bütün olarak anti-emperyalizm ve anti-feodalizmi de kapsamaktadır. Böylece **anti-faşist halk cephesi iktidarı** olarak, işçilerin, köylülerin ve şehir küçük-burjuvazisinin iktidarı ortaya çıkmıştır. (Halk iktidarı esprisi)

Asya’daki homojen ulusal-topluluklarda ise, (ki bunlar sömürge ve yan-sömürge ülkelerdi) halk devleti, anti-emperyalist ve anti-feodal bir devrimle gerçekleştirilmiştir. Ancak Kore Devrimi’nin gös-

terdiği gibi, artık anti-emperyalizm, belirli bir ya da birkaç emperyalist ülkeye yönelik olmayıp, bir bütün olarak tüm emperyalist bloka karşı olmayı gerektirmektedir. Kore Devrimi'nde görüldüğü gibi, eski dönemlerin “ulusal devrimci” hareketleri yerini halk kurtuluş hareketlerine bırakmıştır. Kore burjuvazisi, bir bütün olarak emperyalizmin saflarında yer aldığından savaş temel olarak **sınıfsal planda ve sınıfsal hedeflere** yönelik olarak yürütülmüştür. Burada ulusallık, sadece anti-emperyalizm olarak ortaya çıkmamaktadır. Ancak geçmiş dönemlerde olduğu gibi, bu, anti-sömürgeci boyutta değildir. Yerli burjuvazinin emperyalizmle çelişkisi ve buna bağlı olarak devrimci harekete (anti-emperyalist) katılımının, Kore Devrimi ile kesinkes olanaksız hale geldiği görülmüştür. Böylece ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, burada da belirsiz bir hak haline dönüşmüştür. Herşeyden önce, Kore, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını elde etmesi sonucu ulusal-devlet olarak örgütlenmiş, ancak bu örgütlenme burjuvazinin (dolayısıyla emperyalizmin) “olumlu eylemi” ile pekiştirilmeden proletarya ve müttefiklerinin devrimci mücadelesine sahne olmuştur. Lenin'in I. bunalım döneminde kapitalizmin çerçevesi içinde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının elde edilebilirliği karşısında proletaryanın duraksamaksızın, yani burjuvazinin “olumlu eylemi”nin gerçekleşmesini beklemeksizin, iktidarı ele geçirmesi gerektiği şeklindeki değerlendirmesi, Kore'de (ve Vietnam'da) uygulanmıştır. Böylece ulusal sorun, bu boyutu ile çözümlenmiş bir sorun olmaktadır. Ama gene Kore Devrimi göstermiştir ki, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının **gerçekleştiği koşullarda** halkın kendi siyasal geleceğini belirlemesi gündeme girmektedir. İşte Kore savaşı, halkın kendi kaderini belirleme yönündeki hareketlerinin emperyalist blok tarafından engellenmesinin bir ürünüdür. Böylece ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının kapsamı içinde düşünülebilecek bir başka yön, yani ulusal-devletlerin iç işlerine karışmama ön plana geçmiştir. Artık ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, tek başına bir “aynılma hakkı”, “devlet kurma hakkı” olarak sınırlandırılması, proletaryanın elini kolunu bağlamaktadır.

Doğu-Avrupa'da heterojen, yani çokuluslu ülkelerde ise, ulusal sorun federatif biçimde çözümlenmiştir. Çekoslovakya ve Yugoslavya'da uygulanan bu çözüm biçimi, temel olarak sovyetik çözümlü ifade etmektedir. Ancak burada sovyetler, işçi ve köylü sov-

yetleri olarak ortaya çıkmıştır ve federasyon, bu tip sovyetlerin birliği olarak ele alınmıştır. Stalin'in 1925 yılında Yugoslavya KP'nin ulusal programı için ortaya koyduğu tezler, bu dönemde uygulanmıştır. Böylece bir kez daha proletaryanın ulusal sorun konusunda "olumlu eylemi" gündeme gelmiştir.

Ama Asya'da çokuluslu ülke olan Çin'de aynı tür çözüm uygulanmamıştır. Çin'de ulusal sorun, doğrudan "halk cumhuriyeti" temelinde çözümlenmiştir. Bir başka deyişle, Doğu-Avrupa'nın homojen ulusal-topluluklardakine benzer bir çözüm ortaya çıkmıştır. Bu da, doğal olarak mevcut ulusların aynı devlet kurma hakkını kullanmaması ile ilintilidir. Burada Çin ulusu, kendi ulusal-devletini kurma hakkını kullanmayarak, diğer ulusal-toplulukların da kullanmamasının öncüsü olmuştur. Bir başka deyişle, **ülke sınırları içinde**, hiçbir ulusal-topluluk devlet kurma hakkını kullanmamaktadır. Bu da ulusal-topluluklar arasında bir hak eşitsizliğini gündeme almadan çözümlenmek demektir. Böylece Çin Halk Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren **merkezi tek bir cumhuriyet** olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu, geniş bölgesel özerkliği dışalamamaktadır. Ulusal-toplulukların bölgesel özerkliği olmakla birlikte, bu özerklik "federe cumhuriyet" düzeyinde değildir. Şüphesiz böyle bir çözüm, Çin'deki ulusal-toplulukların niteliğiyle yakından ilintilidir. Uluslaşma sürecini tamamlamamış topluluklar için bölgesel-kültürel özerklik esas alınmıştır. Bu boyutu ile SSCB'nin Asya'daki uygulamaları esas alınmış olmaktadır.

Bilindiği gibi, SSCB'de Stalin dönemindeki yeni düzenlemeye dört tip siyasal örgütlenme bulunmaktadır: a) Federe Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, b) Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, c) Özerk Bölgeler, d) Ulusal İlçeler. Bunlar bir bütün olarak SSCB'yi oluşturmaktadır. Bunlar ulusal sorunun proleter "olumlu eylemi" ile ilintilidir. Bu durumun en önemli yeniliği, 1922 yılında tek bir federe cumhuriyet içinde bulunan ulusal-toplulukların aynı devletler olarak (federe) örgütlenmeleridir. 1922 yılında Kafkas-ötesi Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ı içerirken yeni durumda bunların her biri ayrı federe cumhuriyet haline gelmiştir. Yine aynı şekilde "Rusya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti" de bazı yeni federal cumhuriyetlerin kurulması ile daralmıştır. Son durumda SSCB'de bir tek "federatif cumhuriyet" olarak Rusya kalmıştır. Diğerleri federal cumhuriyetler olarak ayrı

devlet örgütlenmesine sahiptirler. İşte Çin koşullarında, sovyet deneyimi, özerk bölgeler ve ulusal ilçeler düzeyinde ele alınmıştır. Bu da son tahlilde ulusal azınlıklara ilişkin bir çözümlenmedir. Sözün özü, nüfusun %90'ını bir ulusun (Çinliler) oluşturduğu bir ülkede ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, halk cumhuriyeti olarak merkezi bir biçimde çözümlenmiştir.

Şüphesiz bunların herbiri, ayrı ayrı irdelenmesi ve değerlendirilmesi gereken uygulamalardır. Bu çözümleri, kesinkes tamamlanmış çözümler olarak ele almak, yani proletaryanın “olumlu eylemi”nin tek doğru biçimleri olarak benimsemek olanaksızdır. Ama burada dikkati çekmek istediğimiz nokta, burjuvazisiz ulus olarak halkın kendi kaderlerini tayin etmelerinde merkezi cumhuriyetin yeni bir çözüm olarak ortaya çıkmasıdır.*

Tüm bunlardan çıkan sonuç, artık kapitalizmin çerçevesi içinde ve burjuvaziyi kapsayan bir ulusal sorun çözümünün büyük oranda ortadan kalktığıdır. Artık kapitalizmin çerçevesi dışında ve proletaryanın “olumlu eylemi” ile çözümlenen ulusal sorun gündemdedir. Bu da ayrılma hakkının kullanılmaması, yani kendi kaderini tayin hakkının birleşik ve merkezi sosyalist ya da halk cumhuriyeti yönünde kullanımı demektir. Artık proletarya için (“ezilen ulus” proletaryası için) genel olarak “ezen ulus” proletaryası ile birleşik eylem yönünde hareket etmesi, somut olarak tüm proleter iktidarlarıyla **birleşme istemi** ile tamamlanmak durumundadır. Bu da emperyalist-kapitalist sistemden ayrılma ve sosyalist sistemle birleşme hakkı olarak formüle edilebilir. Bunlar birbirinden ayrı ve eş anlamlı olarak değil, bir bütün olarak ortaya konulmak durumunda olan istemlerdir. Proletarya bu koşulların altında sadece “geçici” bir biçimi ya da uzlaşmayı kabul edebilir. Bu da, “bağlan-

* Burada ülkemizde sık sık tartışma ya da polemik konusu yapılan “halk” ile “halklar” ayrımına dikkat edilmelidir. Çin’de sadece Çin halkı (ulusu değil) bulunmamaktadır, Çin içinde birden çok halk topluluğunun bulunduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Buna karşın devlet “Çin Halk Cumhuriyeti” olarak belirlenmiştir. Eğer ülkemizde yapıldığı gibi “halk” ile “halklar” arasındaki yapay ayrım öne sürülürse, devletin “Çin Halklarının Cumhuriyeti” olarak ifade edilmesi gerekirdi. Bu ise bir çeşit halklar federasyonu ile aynı şeydir. Bu belki, dünya sosyalist cumhuriyetinin kurulmasına yönelik bir alt-evre olarak tasarlanabilir. Bundan öte bu kavramlara yüklenecek her anlam, halkın tarihsel-politik bir tanımlama olduğunu/olmasını ortadan kaldıracaktır. Nitekim, Kruşçev-Brejnev döneminde SSCB’nin bir “halk devleti” haline geldiği ileri sürülmüştür. Burada da ulusun aşılması yönünde bir durum vardır.

tıslık”tır. Fiili eşitsizlik koşullarında ve sosyalizmin inşasında geçen uzun yıllar açısından böyle bir ara çözüm, ya da geçiş biçimi ancak **halk cumhuriyeti** içinde merkezileşme ile olanaklıdır. Bu, sosyalist cumhuriyetler birliğine geçiş olarak kavranılmak durumundadır. Böyle bir geçiş, daha önce iktidarı ele geçirmiş proletaryanın önündeki ekonomik sorunların görece hafifletilmesi demektir. Bir başka deyişle, **fiili eşitsizliğin**, sosyalist cumhuriyetler birliği içinde değil, bunun dışında, halk cumhuriyeti **koşullarında** aşılması gerekmektedir. (İlerde bu konuyu ayrıntılı olarak ele alacağız.)

Sosyalist blok, 1958 sonrasında önemli bir bunalımla yüzyüze gelmiştir. Genel olarak SBKP ile ÇKP arasındaki ideolojik mücadele ve ayrışma olarak tanımlayabileceğimiz bu yeni gelişme, pekçok konu içermekle birlikte, ulusal sorun açısından SSCB'nin diğer sosyalist ve halk cumhuriyetlerine karşı tutumuna özel bir yer vermektedir. Sosyalist bloğun örgütlenme sorunu olarak ortaya çıkan bu tartışma, her iki tarafın da kesin bir üstünlük sağlayamadığı koşullarda uzun yıllar sürüp gitmiştir.

Sosyalist bloktaki bölünmenin ulusal sorun açısından ele alınması göstermiştir ki, proletaryanın iktidar koşullarında uluslar arası eşitsizlikler büyük öneme sahiptir. 1958 yılını temel alacak olursak sosyalist blokta değişik gelişme düzeyinde olan uluslar ve topluluklar bulunmaktadır. Bir yanda kendi içinde fiili eşitsizliği taşıyan, ama uzun yıllar sosyalizmi inşa faaliyetlerinde bulunan SSCB bulunurken, öte yanda sömürge ya da yarı-sömürge koşullarından gelen ülkeler bulunmaktadır. Her ülkenin ya da topluluğun önündeki ekonomik sorunlar farklılıklar göstermektedir. Fiili koşullardaki farklılık kendisini ekonomik, politik, ideolojik ve kültürel alanlarda ortaya koymaktadır.

Ekonomik bakımdan, kapitalizmin görece gelişkin olduğu ülkeler (Doğu-Avrupanın bazı ülkeleri) ile sosyalizmin inşasında 40 yıllık bir yol katetmiş olan ülkeler (SSCB bütün olarak) sömürge ve yarı-sömürge koşullardan çıkmış ülkelerle aynı durumda değildir. Birinci tip ülkelerde kapitalizm ve sosyalizm, halk içinde belli bir iktisadi yaşam birliği sağlamıştır. Meta üretimine ilişkin belli bir geçmişe sahiptirler; feodalizm büyük oranda tasfiye edilmiştir. İkinci tip ülkelerde ise, feodalizm büyük oranda varlığını sürdürmektedir. Buralarda proletaryanın önünde sadece sosyalizmin inşası sorunu bulunmamaktadır. Hatta sosyalizmin inşası sorunu daha ilerki

bir döneme ilişkindir. Herşeyden önce sanayi ve tarım geliştirilmelidir. Ülke içinde bu gelişmeler sağlanmadığı koşullarda önemli sorunlar çıkabilecektir. Üstelik sosyalist ülkelerle birleşik ve bütünsel bir ekonomik gelişme yürütülecek olursa, yer yer sosyalizmin genel çıkar ile çelişkiler ortaya çıkma olasılığı vardır. Bu durumda geri ülkenin daha fazla özveride bulunması kaçınılmaz hale gelmektedir. Ama öte yandan buralarda proletarya diktatörlüğü değil, halk iktidarı mevcuttur.

Diğer yandan asıl olarak SSCB ile diğer ülkeler arasında ideolojik olarak ya da manevi olarak farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılığın temelinde SSCB yurttaşlarının 40 yıldır aralıksız sürdürdükleri özverili yaşam yatmaktadır. Tek ülkede sosyalizmin zaferi için gösterilen özverilerin belli bir sonuca ulaşma beklentisi, bu ülke halklarında yaygın bir ekonomik beklentiler ve buna uygun bir bilinç oluşturmuştur. Oysa geri ülkelerin sosyalist bloka katılmalarıyla, ekonomik gelişme araçlarının bu ülkelerde **öncelikli** kullanımı gündeme gelmektedir. Diğer ülkelerde ise, emperyalist sömürden yeni kurtulmanın getirdiği coşku, halk kitlelerinde aynı, ama ters yönde bir beklenti yaratmıştır. Bir taraf, geçen 40 yılı hesaba katarak, yeni ülkelerin daha özverili olmasını beklerken, yeni katılan ülkeler ise proleter iktidarının bu konularda açık ve tartışmasız bir özveride bulunması gerektiğini düşünmektedirler.

İşte bu ekonomik, siyasal, ideolojik ve kültürel koşullardaki farklılıklar, birleşik bir sosyalist ekonominin ortaya çıkmasını engellemiş ve giderek de siyasal olarak sosyalist blokun parçalanmasını getirmiştir. Burada ÇKP ile SBKP'nin dünyayı yorumlamalarındaki farklılıkta belirginleşen Marksizm-Leninizmin temel tezlerine ilişkin tartışma, sorunun teorik boyutunu, daha tam deyişle, teorik düzeyde ortaya konuşunu içermektedir.

ÇKP'ye göre, günümüzde emperyalizm gerçek ve nihai olarak çöküş aşamasına girmiştir. Halk kurtuluş savaşları dünyanın her yerinde yükselmektedir. Böylece emperyalizm, tarihinde hiç görülmedik oranda toprak kaybedecektir. Bu koşullar altında proletaryanın görevi, kendi ülkesinde ekonomisini düzenlemek ve ekonomik gelişmeyi sağlamak değil, dünya çapında halk kurtuluş hareketlerinin zaferi için aktif bir mücadeleye girmek olmalıdır. Dünyanın büyük bir kısmı emperyalist sömürden kurtulduğu oranda birleşik bir ekonomi yaratılmasına girişilebilir. (Emperyalizmin kağıt-

tan kaplan olma esprisi)

SBKP'ye göre ise, dünya çapında devrimci mücadelelerin yükselişi, sürekli değil, konjonktürel dir. Konjonktürel olduğu için de, böyle bir ortamda emperyalist sömürünün dışına çıkmış olan ülkelerin, diğer konjonktürde, yani devrim dalgasının düşmeye başladığı evrede kendi ülkelerinde ekonomiyi geliştirmeleri esas alınmalıdır. Bir başka deyişle, belli bir konjonktür sonucu emperyalist sömürüden kurtulmuş ülkeler, bunun peşine gelecek olan ve gelmesi kaçınılmaz olan dönemde, kendi iktidarlarını **pekıştirmek** görevi ile yüzyüzedirler. Nasıl ki, I. paylaşım savaşından sonra geçen 7 yıl boyunca bir Avrupa Devrimi olasılığı gündemde olduğu dönemi 1924 sonrasındaki dönem takip etmiş ise, bugün de aynı durum mevcuttur. II. yeniden paylaşım savaşının alt-üst oluş koşullarında ortaya çıkan proleter iktidarlar, artık kendi ülkelerinde ve diğer sosyalist ülkelerle birlikte sosyalizmin inşasına, sosyalizmin zaferine yönelmelidirler.

Görüldüğü gibi, tartışma, özsel olarak devrimin eşitsiz gelişimi ile ilintilidir. SBKP 20. Kongresi, açık biçimde Stalin'i eleştirmesine ve hatta mahkum etmesine karşın, Stalin'in tek ülkede sosyalizmin zaferi teorisini sıkı sıkıya korumuştur. Tek fark, tek ülke yerine "sosyalist blok" gündemdedir. Böylece tarihsel süreç mekanik biçimde bölümlere ayrılmaktadır. Bir başka deyişle, SBKP'ye göre, dünya çapında devrim durumu, ya da sosyalist devrimlerin nesnel koşulları bir bütün olarak **sürekli** mevcut değildir. Bu yüzden konjonktürel bir dalgalanma gündemdedir. Bu da dünya çapında devrim aşaması ile evrim aşamasının birbirinden kesin çizgilerle ayrılmasını gerektirmektedir. Devrim dalgasının yükseldiği dönem (devrim aşaması) kısa bir aşamadır; devrim dalgasının inişe geçtiği evre ise (evrim aşaması) uzun bir süreçtir. İşte proletarya bu durumu göz önüne alarak kendi ülkesinde sosyalizmin inşasına girişmelidir.

Özsel olarak SBKP revizyonizminin niteliğini belirleyen bu değerlendirme, sistemin bütünü açısından devrimlerin nesnel koşullarının mevcudiyeti ile milli krizi birbirinden kesin çizgilerle ayırmaktadır. Böylece onlar, devrimin sistemin bütününde mevcudiyetini oluşturan kapitalizmin sürekli ve genel bunalımı ile ekonomik buhranı bir ve aynı görmektedirler. Onlar, sürekli ve genel bunalımın ekonominin (kapitalist) devrevi hareketinden **görece bağımsızlığını** anlamamışlardır. Böylece savaş dönemlerini takip eden

bir “barış” döneminde proleter iktidarlarının pekiştirilmesini, her şeyin önüne çıkartmaktadırlar. Bu da kaçınılmaz olarak “barış” döneminin olduğunca uzun sürmesi için aktif bir tutum takınılmasını getirerek, dünya çapında devrimci mücadeleleri sosyalist ülkelerin ekonomilerinin ve iktidarlarının pekiştirilmesine tabi kılmaktadır. Bu, SSCB’nin ilk ve tek proleter iktidarı olduğu koşullarda, proletaryanın genel çıkarıyla SSCB’nin çıkarının bir ve aynı olduğu şeklindeki Stalin’in değerlendirmesini, değişik koşullar için de mutlaklaştırmaktan başka bir anlama gelmemektedir. Bu da revizyonizmin zaman ve mekan kavramlarını dikkate almayarak, Marksizmi revize etmesinin tipik bir görüngüsüdür.

ÇKP’nin tezleri ise, ilk zamanlarda dünya çapında devrimci hareketlerin desteklenmesi olarak büyük bir yankı yapmakla birlikte, Çin’de sosyalizmin inşası sorunu ile birleşerek yeni bir boyut kazanmıştır. “Sovyet sosyal emperyalizmi” teorisinin formüle edilmesiyle, sosyalist blok içindeki fiili eşitsizlikler, uluslararası eşitsizlik ve “ezen ulus” ile “ezilen ulus” arasındaki eşitsizlik olarak ele alınmaya başlanmıştır. SBKP’nin sosyalizmin birleşik inşasına ilişkin tezi “Büyük Rus şovenizmi” olarak değerlendirilirken, ekonomik, siyasal, ideolojik ve kültürel farklılıklar, emperyalist “ezen ulus” ile sömürge “ezilen ulus” düzeyine indirgenmiştir. Şüphesiz bu ancak SSCB’nin kapitalizme geri dönmesini gerektiren bir değerlendirmedir. Ve sonal olarak bu “olgu” bulunmuştur!

Diyebiliriz ki, sosyalist blokun kurulması ve dağılması süreci, doğrudan doğruya ulusal sorun açısından, proletaryanın olumlu eylemi, yani sorunun proleter devrimci çözümü ile ilintili olarak ele alındığında, genel olarak sosyalizmin inşası sorunu ile karşı karşıya kalınacaktır. Geçmiş dönemlerde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile somutlaşan ulusal sorun, nasıl ki, genel olarak demokrasi sorununun (burjuva) parçasını oluşturuyor idiyse, bugün, proletarya diktatörlüğü sorununun bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Ama proleter ulusal sorun çözümü, özel olarak ulusların yadsınması demek olduğundan, her şeyden önce ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı çerçevesi içinde ele alınamaz. **Sorun, artık gerçek anlamıyla, ulusların gönüllü ve bilinçli birliğinin kurulması halini almıştır.** Bu, proletaryanın enternasyonalist örgütüne ulaşmak demektir. Ama dünya çapında sosyalizmin zaferi bugün için gerçekleştirilmiş değildir. Ama her durumda sosyalist

ve halk iktidarları bu özgül durumu göz önüne alarak ve gelecekte sosyalizmin dünya çapında zaferi koşullarını hesaba katarak, mevcut ülkeler arasında ulusal sorunu yeni niteliği ile çözümlenmelidir. Böyle bir çözümlenme, bir bütün olarak sosyalizmin dünya çapında zaferine kadar sürecek zamanı kapsayacaktır.

İşte ulusal sorunun, **gerçek ve kalıcı** çözümlenmesi için nesnel koşulların ortaya çıktığı koşullarda yanlış iki yaklaşım ortaya çıkmıştır. Birincisi, bu sorunun dünya çapında sosyalizmin zaferine kadar, yani bir dünya devrimine kadar ertelenmesi anlayışıdır. Bu, ulusal sınırlar içinde iktidarı ele geçiren proletaryanın, genel ilişkiler dışında diğer ülkelerle bağlantısız, yalıtık olarak kendi geleceğini belirlemesi istemi demektir. Büyük ölçüde küçük devletlerin ortaya çıktığı bir dönemde, böyle bir istem, partikularizmin yaygınlaşmasından başka bir sonuç vermeyecektir. Üstelik böyle bir uygulama, proletaryanın kendisine, sınıf olarak yabancı olan milliyetçiliği mal etmek demektir.

İkinci yaklaşım ise, SBKP revizyonistleri tarafından formüle edilen ve uygulanan “sosyalist blok” a ilişkindir. Genel olarak “Varşova Paktı Ülkeleri” olarak bilinen ülkelerin, bütünsel bir ekonomik ve askeri planlamasını amaçlayan ve bu yönde faaliyet gösteren örgütlere dayanan bu yaklaşım, revizyonist dünya tahlili ile ilintili olarak biçimlendirilmiştir. Bu yaklaşım, son tahlilde, sosyalizmin inşası sorununda ortaya çıkan revizyonizmle birlikte ele alınmak durumundadır.

Bilindiği gibi, COMECON, Doğu Avrupa ülkeleri, SSCB, Küba, Vietnam ve Moğolistan’ı kapsayan sosyalist uluslararası bir örgüt durumundaydı. Ancak bu örgütlenme, büyük oranda emperyalist ülkeler arasında ortaya çıkan sürekli ve resmi örgütlenmelere benzemekte ve işleyiş olarak aynı özellikleri taşımaktaydı. Bir başka deyişle, COMECON sosyalist ülkelerin ekonomik düzeyde organik ilişkilerini değil, devlet temelinde dışsal ekonomik ilişkilerini esas almaktaydı. Bu örgütlenmenin en büyük zaafı da buradan gelmekteydi. Yine de bu tür örgütlenmenin geliştirilmesi ya da yeniden biçimlendirilmesi olanaklıydı. Yani sosyalist ülkeler arasındaki fiili eşitsizliğin ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir sosyalist ekonomik üst örgüt kurulması kaçınılmaz hale gelmişti.

Böyle bir örgüt, herşeyden önce ülkelerin eşitsizliklerini dikate almak durumunda olacaktı. Ama sadece bununla yetinmeyip,

aynca gelecekteki sosyalist ÷lkelerin olası durumlarını da hesaba katacak biçimde örgütlenmeliydi. Bir başka deyişle, dünya çapında bir sosyalist-birleşik ekonominin örgütlenmesine ilişkin ilkeleri belirginleştirerek ve bu ilkelere bağılı olarak yeni bir ekonomik sosyalist örgütlenme yaratılması gerekiydi. Aksi halde devrimini yeni gerçekleştiren ÷lkeler ile aralarında büyük bir eşitsizlik ortaya çıkacaktı.

“Ulusal/÷lkesel sınırlar içinde iktidarı ele geçiren proletarya, ekonominin sosyalist inşasında, dünya çapında sosyalizmin kurulması hedefini gözönüne alarak merkezi planlamaya geçecektir. Dünya çapında sosyalizmin kurulmasının olası uzun zaman alması durumu, bu hedefin değerini hiçbir biçimde azaltmayacaktır...”

Sosyalist toplumun inşasının yarım yüzyılı aşkın süredeki deneyimi göstermiştir ki, proletarya iktidarı ele geçirdiğı her yerde, varolan diğler proleter iktidarlarıyla sıkı bir ortaklığa (elbirliğine) girmek ve geniş bir perspektifle ortak ve birleşik planlamalara yönelmek zorundadır. Aksi halde, sosyalist inşasında bir dizi fiili farklılıklar ortaya çıkacaktır ve çıkmıştır da.

Bu ortak ve birleşik faaliyetin ilk alanı, ulusal sınırların ve ulusal ölçütlerin aşılması olmalıdır. Bugün proletaryanın iktidarda olduğı ÷lkelerin karşı karşıya buldukları en önemli sorun budur...

Üretimin alabildiğine toplumsallaştığı ve üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinin bir zorunluluk olduğunun kapitalistler açısından bile görüldüğü bir dünyada, proletarya iktidarlarının ayrıksı tutumları dünya çapında sosyalizmin zaferi için en önemli engel durumundadır. Emperyalistlerarası entegrasyonun ürünü olan ve temelinde artı-değer sömürüsü yatan uluslararası emperyalist kuruluşların örgütlenme düzeyinden çok daha geri konumdaki ‘sosyalist’ girişimler terk edilmelidir. ‘Varşova Paktı’ ve ‘COMECON’un mevcut yapısı, sosyalizmin engeli durumuna gelmektedir. Ve son tahlilde, NATO ve AET’nin basit bir takli-

di görünümündedirler.”¹⁹⁹

Ancak sosyalist ülkelerde birleşik sosyalist düzenin yaratılması sadece ekonomik ve askeri alanlarda sınırlandırılmaz. Özellikle toplumsal yaşam ve kültür alanında birleşiklik esas alınmalıdır. Bu amaçla enternasyonalist proleter kültürün oluşması yönünde engeller teşkil eden ulusal-kültür alanındaki bazı uygulamalar terkedilmelidir. Tek ülkede sosyalizmin zaferi koşullarında geçerli olan ulusal-kültürel özerklik, sosyalist ülkelerin proletaryasının kaynaşması yönünde engeller oluşturmaktadır. Öte yandan da artan oranda partikülarist eğilimler doğurmaktadır. Bu açıdan sosyalist anlamda proletaryanın serbest dolaşımını esas alan bir örgütlenmeye gidilmesi gerekmektedir. Belirli bir ülkeyle sınırlı olmayacak biçimde kültürel faaliyetlere tam bir özgürlük tanınmalıdır. Ulusal-kültürel özerkliğin aşılmasının tek güvencesi budur.

Bunların yanında sosyalist ülkeler arasında, tüm proletaryanın temsili ile oluşacak ve tüm proletaryanın genel oyu ile seçilecek bir sosyalist ülkeler sovyeti kurulmalıdır. Böyle bir sovyet, genel olarak tek tek ülkelerde uygulanacak her türlü politikaları ve bunların ilkelerini belirleyen bir yasama organı olarak oluşturulmalıdır. Son tahlilde sosyalist ülkelerin tek ve merkezi bir sosyalist cumhuriyetini esas alan ve buna yönelen bir siyasi örgütlenme yaratılmalıdır. Bu, komünist partilerinin enternasyonal örgütü ile tamamlanarak geniş bir uygulama alanı kazanmalıdır. Kurulacak bir Komünist Enternasyonal, böyle bir siyasal örgütlenmenin gelecekteki proleter iktidarlarının göz önünde tutulması açısından da zorunludur.

Yaratılacak sosyalist örgütlenmeler ile bölgeler arası eşitsiz gelişim ortadan kaldırılabilecektir. Günümüzde partikülarizmin yaygınlaşmasına yol açan bu eşitsizlik giderilmediği sürece sosyalist ülkelerin geniş bir bölgede de olsa ulusal sorunu kalıcı çözüme ulaştırması olanaksızdır.*

III. bunalım döneminde sosyalist ülkeler açısından ele alacağımız son olgu ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına ilişkindir.

1956 Macaristan, 1968 Çekoslovakya ve 1980 Polonya ve Afganistan, 1983 Kamboçya olayları, sosyalist ülkeler açısından ulus-

¹⁹⁹ THKP/HDÖ Sosyalist Devrim Programı, *Devrim Programları*, s. 74-79.

* Sektörler arası eşitsiz gelişim, bugüne kadarki sosyalizmin inşası deneyimlerinde büyük oranda çözümlenmiş durumdadır. Merkezi ekonomik planlama bu konunun aşılmasının aracı durumundadır.

ların kendi kaderlerini tayin hakkının anlamı ve yeri konusunu sürekli olarak gündemde tutmuştur. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi bir burjuva demokratik hakkın proletaryanın iktidarı koşullarında tanınıp tanınmaması, Stalin döneminde teorik olarak çözümlenmiştir. 1930'larda yeniden düzenlenen SSCB anlaşmasında da yinlendiği gibi “her cumhuriyet SSCB’den özgürce çıkma hakkına sahiptir.” Ancak yukarıda ortaya koyduğumuz olgular, sorunun bir hakkın tanınması ile sınırlandırılmayacağını göstermektedir. Bu noktada Lenin’in dikkat çektiği gibi, sorun bu hakkın **kimin** tarafından kullanılacağı, ayrılma istemini **kimin** ifade edeceği noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu, yeni içerikle tanımlanmış bir “ayrılma hakkı”nın kayıtsız şartsız tanınmasına ilişkin bir sorundur. Burada proletaryanın ve emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkı ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını kimin dile getireceği ile bu hakkın tanınması bir ve aynı şey durumundadır. Artık bir bütün olarak “ulus”un kendi kaderini tayin hakkından söz etmek, proleter enternasyonalizmini inkâr etmeksizin olanaksızdır. 1956’da Macaristan’da görüldüğü gibi, “ayrılma hakkı”, sosyalist bloktan ayrılma olarak yani sosyalizmin çerçevesi dışına çıkma hakkı olarak ortaya çıkmıştır. Bu, burjuva-demokratik açıdan gerçek bir ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı olarak savunulabilir. Oysa proletarya iktidarı koşullarında “ulusal” istemler tümüyle gerici ve karşı-devrimci nitelik taşır. Bu da “ayrılma hakkı” gibi soyut bir haktan söz edilemeyeceği demektir.

Böylece ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, “ezen burjuva ulus” ile “ezilen ulus” arasındaki eşitsizliğe ilişkin burjuva demokratik bir hak olarak belirginleşmektedir. Proletaryanın iktidar koşullarında “ezen sosyalist ulus” ile “ezilen ulus” aynı yapılamaz. Ve dolayısıyla bunlar arasında bir eşit hak olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı söz konusu değildir.

İşte günümüzde emperyalizmin “çifte standart” olarak teşhir etmeye çalıştığı ve Marksizm-Leninizme karşı yoğun bir ideolojik saldırıya geçtiği konu budur.

Proletarya, burjuvazinin ulusal eşitlik, sınıf ayrıcalıklarının kaldırılması istemi karşısındaki tutumu, doğrudan ve dolayısıyla **sınıfların ortadan kaldırılmasını** istemekten ibarettir. Ulusal eşitliğin sağlandığı her yerde, feodal ayrıcalıkların kaldırıldığı her yerde,

hatta bunların kaldırılması isteminin ortaya atıldığı her yerde, proletarya hiç duraksamaksızın sınıf ayrıcalıklarının kaldırılmasını ve tümüyle sınıfların kaldırılmasını istemeli ve bu yönde mücadele etmelidirler. Proletaryanın gerçek enternasyonalist ve sosyalist siyasal bilinci ancak bu şekilde gelişebilir. Ve emperyalist-burjuvazinin ideolojik saldırısı ancak bu şekilde etkisizleştirilebilir.

“Ulusların eşitliği istemi, burjuvazi için pratikte ulusal özgünlüğü ve şovenizmi savunmaya varır; genellikle de buna, ulusların bölünmesi ve birbirine yabancılaşmasının **savunulması** eşlik eder. Bu ise, yalnızca ulusal-topluluklar arasında **daha yakın ilişkileri** değil, ama onun yanı sıra, belli bir devlet içindeki bütün ulusal-topluluklar işçilerinin **birleşmiş** proletarya örgütlerinde **bir araya gelmesini savunan proleter enternasyonalizmiyle kesinlikle bağdaşmaz.**”²⁰⁰ (abç)

Burjuvazinin eşitlik istemi karşısında, proletaryanın eşitlik isteminin ortaya atılması, Engels’in deyişiyle, “**eşitlik yalnızca görüş-nüşte, sadece devlet alanında değil, ekonomik ve toplumsal alanda da gerçek olarak kurulma**”sı demektir.²⁰¹ (abç) Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, burjuva anlamda siyasal alana, yani devlet alanına ilişkin bir eşitlik istemidir. Proleter eşitlik açısından, bu ekonomik ve toplumsal eşitlikle tamamlanması gerekir. Bu da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının aşılması demektir.

III. bunalım döneminde, sömürgelerde “ulusal-devletler”in kurulması ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, büyük oranda tanınması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu koşullarda devlet sınırları içinde, emekçi halk kitlelerinin sınıf mücadelesi yükselmektedir. Ancak bu devletlerin özgül durumu nedeniyle, bu mücadele doğrudan sosyalist devrim için bir mücadele niteliğinde değildir. Demokratik bir hak olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınması, bu ülkelerde demokratik devrimin tamamlanması ile çakışmamıştır. Bu nedenle proletarya, bu ülkelerde kesintisiz devrim esprisi içinde ikili bir mücadeleye girmek durumundadır. Ege-men sınıflar ittifakı (oligarşi), sömürücü ulusal sınıfların birliğini ifade ettiğinden, halkın mücadelesi bu sınıflara karşı yürütülmek

²⁰⁰ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 186-87.

²⁰¹ Engels, *Anti-Dühring*, s. 192.

durumundadır. Böylece, bu ülkelerde emekçi halk kitlelerinin kendi geleceklerini belirleme mücadelesi yükselmektedir.

Bu koşullarda sosyalist ülkeler, özellikle bunlar arasında etkin bir güç durumunda bulunan SSCB, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının uluslararası hukuk içinde tanınmasına sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Ancak eski dönemde olduğu gibi, bu hak, ulusların aynı devlet kurma **haklı** ile sınırlandırılmamaktadır. Artık kurulmuş devletlerin **var olma hakkı, yaşama hakkı** da gündemdedir. Bu var olan ve var olacak devletleri, niteliğine bakılmaksızın, yaşamlarının kabul edilmesi demektir. Böylece **devletlerin iç işlerine karışmama** şeklinde formüle edilen yeni bir hukuk ortaya çıkmıştır. Bu, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının **kullanım biçimine** ilişkin bir kural olmaktadır. Bir başka deyişle, devletin, (biçimi ne olursa olsun) her koşulda **sürekli** bir temel oluşturması kabul edilmektedir.

SSCB tarafından (ve dolayısıyla diğer sosyalist ülkeler tarafından da) kabul edilen bu yeni kural, ilk anda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının doğal ve mantıki sonucu olarak ele alınmıştır. Devlet kurma hakkını kullanan ulusal-topluluğun, bu devlet sınırları içinde egemenliğinin kabul edilmesi ve bu sınırlar içinde dış müdahalenin reddedilmesi aynı zamanda devlet sınırları içinde emekçi halk kitlelerinin politik iktidarı ele geçirmelerine de olanak sağlar. Lenin'in işaret ettiği gibi, *“uluslar arasında etkin biçimde düzenlenmiş **demokratik** ilişkiler olmadıkça –bunun sonucu olarak ayrılma özgürlüğü tanınmadıkça– genel olarak tüm ulusların işçilerinin ve emekçi halkının burjuvaziye karşı iç savaş vermesi olanaksızdır.”*²⁰²

SSCB tarafından emperyalist-kapitalist ülkelerin, genişletilmiş biçimiyle ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanımaları önemli bir gelişme olarak görülmüştür. Ancak emperyalistlerin, özellikle ABD emperyalizminin çeşitli **askeri paktlar** ve **ikili askeri anlaşmalar** yoluyla, devletlerin iç işlerine karışmama ilkesini fiilen işlemez hale getirmiştir. Bir başka deyişle, bu askeri paktlar ve ikili anlaşmalar, emperyalist **sistem** içindeki devletlerin bir blok oluşturmaları demektir. Ve böylece emekçi halkın kendi kaderlerini belirleme yönündeki mücadeleleri engellenmektedir. Artık bu ülkelerde,

²⁰² Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 26.

proletarya ve müttefiklerinin iktidarı ele geçirmeleri, bir bütün olarak emperyalizmin kendi ülke sınırları içinde alt edilmesiyle bağlantılı hale gelmiştir. Bu durum, pratikte, devletlerin ikiye bölünmeleri süreci, yani sınıfsal olarak ayrışma süreci olarak görünmektedir. (Kuzey-Güney Kore, Kuzey-Güney Vietnam, Kuzey-Güney Yemen gibi) Uzun ve kanlı savaşlar sonucunda ortaya çıkan denge durumları, devlet sınırları içinde sınıfların ayrışmasıyla birleşerek, her kesimin kendi devletini kurması olarak gelişmektedir. Bu, dünya tarihinde ilk kez olarak, **ulusal esas dışında, bir devlet sınırı içinde iki sınıf devletinin kurulması** olgusudur. Bu olgu, emekçi halkın iktidar mücadelesinde, yani iç savaşlardaki **ikili iktidar** durumlarının resmileştirilmesi demektir.

Böylece emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkı fiilen ortaya çıkmakta, ama aynı zamanda emperyalizmin fiili müdahalesiyle, egemen sınıfların kendi devletlerine sahip olma durumunun proletarya ve müttefiklerine kabul ettirilmesiyle birlikte gelişmektedir. Bu gelişme, son tahlilde, dünya proletaryasının, özellikle de sosyalist ülkelerin emekçi halkının, kendi kaderlerini tayin hakkı konusundaki revizyonist-pasifist görüşler tarafından etki altında tutulmasının ürünüdür. Bu durum dönemin koşulları ileri sürülerek, yani nükleer silahların gelişme düzeyleri ortaya konarak, emperyalizmle yapılmış bir “uzlaşma” (*komprime*) olarak sunulmuştur. SBKP revizyonizmi devrimlerin uluslararası ve sistemler arası bir nükleer savaşa yol açabileceğini ileri sürerek, bu “uzlaşma”yı haklı ve masum göstermeye çalışmıştır. Bu tutum, diğer yandan, emperyalizmin hegemonyası altındaki ülkelerde devrimci mücadelenin şiddet araçlarıyla sürdürülmesine, Halk Savaşının verilmesine karşı olmakla tamamlanmıştır. Bu ise, en genelde, **devrimci iç savaşların** reddi demektir. SBKP revizyonistleri, iç savaşların **sınıfın sınıfa karşı bir savaşı** olması gerçeği karşısında, proletaryanın siyasi örgütü olarak tarafsız kalınamayacağını çok iyi biliyorlardı. Dolayısıyla, böyle bir savaş koşullarında, sosyalist bir ülke olarak bu savaşa fiilen ve maddi bir güç olarak girmek zorunda kalacaklardı. İşte onların karşı çıkışlarının özü burada yatmaktadır.

Görüldüğü gibi, bir kez daha ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, kayıtsız şartsız savunulan bir hak olmaktan çıkmakta ve içinde hareket edilemez bir hak, belirsiz bir hak, haline gelmektedir.

III. bunalım döneminde genel olarak sosyalist ülkelerin ve dünya proleter hareketinin içinde bulunduğu durum öz olarak böyledir. Ancak SSCB'nin dağıtılmışlığı koşullarında bu belirlemelerin bazı yönleri geleceğin konuları haline gelmiştir. Ancak yine de bu belirlemeler, genelde ulusal sorunun çözümü açısından (proletaryanın olumlu eylemi ile) tam bir açıklık sağlamaktan uzaktır. Bu dönemde ortaya çıkan yeni olguları ve gelişmeleri, proletaryanın tarihsel olarak ilk olumlu eylemi olan sovyetik çözümün bazı ülkelerdeki uygulamalarıyla birlikte ele almak gerekmektedir. Ama bunlar, Lenin ve Komintern'in şu belirlemelerinin ışığında ele alınmalıdır:

“Federasyon, çeşitli uluslara mensup emekçi halkın tam birliğinde, bir ara (*transitional*) biçimdir.

Bu bakımdan, Komünist Enternasyonal'e düşen ödev, sovyet sistemi ve sovyet hareketi temeli üzerinde yükselen bu yeni federasyonları daha geliştirmek, incelemek ve deneyimin sınavından geçirmektir. Herşeyden önce, tüm dünyanın emperyalist devletleriyle –ki askeri açıdan ölçülemeyecek kadar güçlüdürler– çevrilmiş bulunan Sovyet Cumhuriyetlerinin, yakın bir ittifak içinde olmadıkça yaşayamayacakları; ikincisi Sovyet Cumhuriyetleri arasında yakın bir iktisadi ittifak gerektiği, bu yapılmazsa, emperyalizmin harap ettiği üretici güçlerin ihya edilemeyeceği ve emekçi halkın gönencinin güven altına alınamayacağı; üçüncüsü, bütün ulusların proletaryası tarafından ortak bir plana göre düzenlenen, parçalardan oluşmuş bir bütün olarak tek bir dünya ekonomisi yaratma eğilimi olduğu düşünülürse, federasyonun tam birliğe giden yolda bir ara biçim olduğu kabul edilerek, gittikçe daha yakın federal bağlar kurmaya çaba harcanması gereği açıkça ortaya çıkar. Bu eğilim kapitalizmde, kendini oldukça açıklıkla ortaya koymuştur; sosyalizmde daha da gelişmesi, olgunlaşması beklenir.”²⁰³

3) Potansiyel Güçlerin Durumu-Geri-Bıraktırlmış Ülkeler

²⁰³ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 388-89.

III. bunalım döneminde eski-sömürgecilik yöntemlerinin yeni yeni-sömürgecilik yöntemlerinin aldığı söyledik. Bu olgu, ulusal sorun açısından yeni bir durum yaratmıştır. Sömürünün sürdürülüş biçimindeki bu değişim, aynı zamanda **eski sömürgecilik sisteminin tasfiyesini** zorunlu kılmıştır. Merkantilist dönemden bu yana varlığını sürdüren sömürgecilik sisteminin tasfiyesi, birincil olarak, sömürgelerin “bağımsızlığını” elde etmeleri, yani devlet olarak örgütlenmeleri sonucunu doğurmuştur. Artık I. ve II. bunalım döneminde olduğu gibi, **sömürge** ve **yarı-sömürge** ayrımı anlamını yitirmiştir. Genel olarak eski sömürgelerin tasfiyesi, emperyalizm tarafından belirlenmiş bir **toprak** üzerinde toplulukların devlet olarak örgütlenmesinin ortaya çıkması, bu dönemin ayrıntı edici özelliklerindedir.

Ancak bu dönemde ortaya çıkan **devletler** (sömürgeledeki), **sözcüğün gerçek ve tam anlamıyla ulusal-devletler değildir**. Devletler, eski sömürgecilik sisteminin toprak olarak bölüşülmesi temelinde ortaya çıkmıştır. Öyle ki, devletlerin sınırları, geçmiş dönemlerde emperyalistlerin kendi gereksinmelerine göre (ekonomik ve askeri) belirledikleri sömürge yönteminin sınırlarıyla çakışmaktadır. Sömürgecilik, sömürgelerde kapitalizmin gelişmesini engellediği için, bu ülkelerde gerçek bir uluslaşma olmamıştır. Ulusu oluşturan temel unsurlardan birisi olan iktisadi yaşam birliği yerini siyasal birliğe bırakmıştır. Bir başka deyişle, ancak kapitalizm tarafından yaratılabilen iktisadi yaşam birliği, bu ülkelerde egemen olan feodalizm ve sömürgecilik nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Bu da uluslaşma sürecinin tamamlanmamış olması demektir. Böylece III. bunalım döneminde ortaya çıkan devletler, ulus niteliğine sahip olmayan topluluklara dayanmaktadır. (İşte bu toplulukları halk olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.) Bir başka deyişle, normal ekonomik ve toplumsal evrimlerini, dışsal bir müdahale olmaksızın sürdürmüş olsalar bir ulus olabilecek topluluklar, emperyalist müdahale ile yapay olarak birbirinden ayrılmıştır.

Sömürgeciliğin tasfiyesi ile Amerika, Afrika ve Asya’da ortaya çıkan devletlerin uluslaşma açısından olduğu kadar, ulusun temelini oluşturan kapitalist iktisadi yaşam birliği açısından da geri durumdadırlar. Ülkede iç dinamikle gelişmiş gerçek bir kapitalizm olmadığından, var olan kapitalist ilişkiler ise, eski sömürgecilik dö-

neminden kalmazdır.* Yeni-sömürgecilikle birlikte bu ülkelerde yukardan aşağıya kapitalistleşme gündemdedir. Bu ise, demokratik devrimin tamamlanmamışlığı, dolayısıyla ulusal sorunun çözülmemişliği demektir.

Yeni-sömürgecilik, esas olarak, emperyalist-kapitalist sistemin, II. paylaşım savaşından sonra pazarlarının büyük bir kısmını yitirmesiyle ilintilidir. Yeni-sömürgecilik, I. ve II. bunalım döneminin sömürge ve yarı-sömürge ülkelerinde iç pazarın yaratılması ya da geliştirilmesi ile belirlenir. Bu ülkelerde egemen olan feodal ve yarı-feodal üretim ilişkileri, kapitalist gelişmenin en önemli engeli durumundadır. Ancak bu ülkelerin burjuvazisi (yerli burjuvazi), emperyalizmle bütünleşmiş bulunduğundan devrimci niteliğini yitirmiştir. Bu yüzden kendi devrimini yapamaz. Dolayısıyla kapitalizmin gelişimi önündeki engeller, devrimci bir tarzda değil, “uzlaşmalar” yoluyla, ittifaklar yoluyla giderilmeye çalışılır. Emperyalizm için en önemli sorun **feodalite ile ittifaka girmektir**. Ancak bu ittifak, eski dönemlerdeki yarı-sömürgelerde olduğu gibi gerçekleştirilmemiştir. Eskiden yarı-sömürgelerde emperyalizmin uzantısı olan komprador burjuvazinin varlığı, emperyalizmin ana merkezlerdeki açık işgali ile birleşerek, emperyalist sömürünün sürdürülebilmesi için bir temel teşkil etmekteydi. Sömürgelerde ise, ülke tam olarak işgal altında olduğundan, belli oranlarda da olsa komprador burjuvazinin yaratılması gerekmemiştir. Doğrudan emperyalist sömürgeci ülkenin ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel yönetimi altında bulunan sömürgelerin durumu, III. bunalım döneminde bazı geciktirici sonuçlar doğurmuştur. II. paylaşım savaşından sonra sömürgelerin tasfiyesi olgusunun zamandaş olarak gerçekleştirilmemesinin nedeni de budur.

Emperyalizm, yarı-sömürge ülkelerde, elinde az-çok güç bulunduran her kesimle ilişki kurarak, kendisiyle **işbirliği** yapacak bir kesim ortaya çıkarmıştır. Bu kesimler baştan itibaren emperyalizmle bütünleşmekte ve ülkedeki yeni-sömürgeci yöntemlere uygun yatırımların ve ilişkilerin temel dayanağı olmaktadırlar. (İşbirlikçi

* Emperyalizmin temel özelliklerinden olan sermaye ihracı, “ihrac edilmiş ülkelerde, **kapitalizmin gelişmesini etkiler, hızlandırır**. Böylece sermaye ihracı, ihracatçı ülkelerdeki gelişmeyi bir parça durdurma eğilimi taşısa da, bunun, bütün dünyadaki kapitalizmi derinlemesine ve genişlemesine geliştirmek pahasına olduğunu unutmamalı.” (Lenin, *Emperyalizm*, s. 78) (abc)

burjuvazi) Ancak ülkede iç dinamikle kapitalizm gelişemediğinden, emperyalizmin işbirlikçi yerli burjuvaziyle giriştiği yatırımlar, doğrudan teknelci nitelikte olmaktadır. Böylece **işbirlikçi-teknelci burjuvazi** ortaya çıkmakta ve bu kesim emperyalizmin temel müttefiki olmaktadır. Bu işbirlikçi-teknelci burjuvaların, daha önceki dönemlerde hangi kesimlerde yer aldığıın burada önemi yoktur. Bu burjuvazi, temel olarak I. ve II. bunalım dönemlerindeki komprador burjuvaziden farklıdır.

Daha önce belirttiğimiz gibi, emperyalizm kendi temel dayanağını ülke içinde yaratır yaratmaz, ülkedeki egemen sınıf ve tabakalarla ittifakını yeniden düzenlemeye yönelir. Bu ittifak her şeyden önce feodalleri kapsamaktadır. Yarı-sömürge ülkelerde, görünüşte bağımsız bir devlet örgütlenmesi bulunduğu için, egemen sınıf feodallerdir ve onlar devlete egemendirler. Meta dolaşım süreci ile belirginleşmiş olan ticaret burjuvazisi de, bu ülkelerde, belli bir ağırlığa sahiptir. İşte ülke içindeki teknelci burjuvazi (emperyalizmin temel dayanağı olarak) ile feodal kalıntılar ve ticaret burjuvazisi bir **egemen sınıflar ittifakı** oluştururlar. Ama bu ittifak, bu sınıfların tüm üyelerinden değil, en irilerinden oluşmaktadır. İttifakın ayırıcı özelliği, sözü geçen sınıfların en irilerinin bir araya getirilmesidir. Yani bu ittifak, sözcüğün tam anlamıyla bir **oligarşi** oluşturur.

Oligarşi içinde işbirlikçi-teknelci burjuvazi, başlangıçta görece zayıf durumdadır. Ticaret burjuvazisi ile feodal kesimler ittifakın ağır basan yanını oluştururlar. Ancak ülkede kapitalist ilişkilerin gelişmesine paralel olarak (bu kapitalistleşme iç dinamik değil de, dış dinamikle, emperyalizmin taleplerine uygun olarak geliştiğinden, buna “emperyalist üretim ilişkileri” demek yanlış olmayacaktır) işbirlikçi-teknelci burjuvazinin gücü artmıştır. Emperyalizm için ideal olan, oligarşiyi teknelci burjuvazinin oluşturmasıdır. Zaman içinde emperyalizmin yeni-sömürgeci yöntemlerinin ülkeye tam olarak egemen olmasıyla, oligarşi içinde bulunan bazı kesimler tasfiye edilmektedir.

Yukardan ve emperyalizm tarafından oluşturulan bu oligarşi, mevcut devletin sınıfsal temelini oluşturmaktadır. Bu yüzden, bu ülkelerde devlet, ulusal değil, oligarşik niteliktedir. Emperyalizm her türlü ekonomik ve askeri yardımlarla, hem böyle bir egemen sınıflar ittifakını oluşturmuş, hem de bu ittifakın devlet içinde ve

ülke çapında egemen olmasını sağlamıştır. Böylece ülke çapında güçlü bir merkezi otorite olarak oligarşik yönetim kurulmuştur. Bu yönetim, merkezi niteliğiyle, eski devletin feodal örgütlenmesini tasfiye etmiştir. Bu anlamda yukardan aşağı demokratik devrim belli ölçüde tamamlanmıştır. Fakat ülkede kapitalizm egemen üretim ilişkisi olsa bile, iç dinamikle gelişmiş olmadığından, gerçek bir demokratik devrimden (isterse 19. yüzyıl Almanyası'ndaki gibi yukardan aşağı olsun) söz edilemez. Proletaryanın bu ülkelerde görece gelişmişliği ile, demokratik devrimde görevleri, geçmiş dönemlerden farklıdır. Ülkede demokratik bir yönetim bulunmadığı için, proletaryanın birincil görevi demokrasiyi “kazanmaktır”. Ancak ülkedeki gerici yönetimin temelinde emperyalist üretim ilişkileri bulunduğundan, demokrasinin “kazanılması”, yalın bir içsel (sınıfsal) mücadele ile değil, aynı zamanda anti-emperyalist bir mücadeleyle sağlanabilir. Öte yandan anti-emperyalizm, eski dönemlerde olduğu gibi, dışsal bir olgu olan emperyalizme karşı değil, içsel olgu haline gelmiş ve işgalini gizlemiş emperyalizme karşı olmak demektir. Bu boyutu ile anti-emperyalist mücadele ülkedeki mevcut üretim ilişkilerinin (çarpık kapitalizm) tasfiyesini amaçlamak durumundadır. Bu hareket geçmiş dönemlerde olduğu gibi anti-sömürgeci (emperyalist) mücadele hedefinden farklıdır. Demokratik devrim artık anti-feodal ve anti-sömürgeci (emperyalist) mücadele olarak sınırlandırılmamaktadır. Demokratik halk devrimi olarak devrimde ulusal sorun, emperyalist sistemden ayrılma, emperyalist sistem dışında devlet kurma ve devlet olarak yaşama sorunu haline gelmiştir. Bu ise, ülkedeki burjuva unsurların kesinkes tasfiyesi ile birlikte gelişebilir. Çünkü ülkede bulunan burjuvazi, büyük oranda emperyalizmle bütünleşmiş durumdadır. Ancak yine de, bu doğrudan anti-kapitalist devrim demek değildir. Emperyalist üretim ilişkilerinin tasfiyesi ve oligarşik yönetimin yıkılması, anti-kapitalist nitelik taşısa da kapitalist üretim ilişkilerinin bütünsel tasfiyesi ile eş anlamlı değildir. Kapitalizmin ve meta üretiminin kökleri daha derinde olduğu için, anti-kapitalist mücadele, demokratik halk devriminden sonra, ve bu devrimle kurulmuş iktidarı dönüştürmeyle sürdürülür. (Sosyalist devrim) Bu iki görev, bu ülkelerde proletaryanın önündeki görevlerdir ve bunlar tek bir sürecin iki halkası olarak ele alınmak zorundadır.

Özellikle yan-feodal ve yarı-sömürge ülkelerde daha gelişkin

haliyle görülen bu gelişme, ulusal sorunun yeni içeriğini ortaya çıkartmaktadır. İç dinamiklerle gelişen kapitalizm temelinde ve feodalizmin tasfiyesi ile toplumun iç bağları kurulamamış olduğundan, bu ülkelerde uluslaşma süreci çarpık biçimde ortaya çıkmaktadır. Deyim yerindeyse, normal tarihsel evrime göre kapitalizmin egemen üretim ilişkisi olmasıyla birlikte oluşan ulus ve bunun siyasal tanımlanması olarak demokratik devrimle (demokratik devrimin sonucunda) gerçekleşen ulusal-devlet, bu ülkelerde sonuç değil, başlangıç durumundadır.

Eski dönemin “ezilen uluslar”ının, kapitalizm koşulları altına, yani emperyalizmin çerçevesi içinde devlet kurma hakkını elde etmeleri, son tahlilde ülkedeki kapitalist gelişmenin belirli bir evresinde, bir başka ülkenin egemenliği altında bulunmalarıyla ilintilidir. Bu açıdan “ezilen ulus”un kendi kaderini tayin etme hakkını elde etmesi, yani devlet kurma hakkını elde etmesi, sonal olarak ülkedeki kapitalizmin dışsal engellerden arındırılması demektir. Ulusların baskı altına alınması ve toprak olarak ilhak edilmesi, ülkenin kendi iç evrimini engelleyici durumdaydı. Genellikle bu durum, egemen “ulus”un buralardaki feodallerle işbirliğini de getiriyordu. Ülkedeki kapitalizmin ekonomik üstünlüğü, dış müdahale ile, ülkenin iktisadi yaşamını da geriletliyordu. Kendi tarihsel evrimini dış müdahalesiz ya da ilhak olmaksızın yaşayacak olan bir toplumun demokratik devrimi tamamlaması gündemdeyken (uluslaşmanın tamamlanmışlığı ve ulusal-devlet olarak örgütlenmenin gündemde olması), bu, toprak ilhaklarıyla ortadan kaldırılmaktadır. Çünkü ulus bir bütün olarak demokratik devrimin konusu olan devlet iktidarına sahip değildir. Bir başka deyişle, “ezilen uluslar” açısından, kapitalizmin ekonomik alandaki egemenliğinin feodal siyasal yönetimin bertaraf edilmesiyle, siyasal alanda tamamlanması olan demokratik devrim, ulusun baskıdan kurtarılması ile birleşmektedir. Bu uluslar için, demokratik devrimin gerçekleştirilmesi için, herşeyden önce devlete sahip olmaları gerekmektedir. İşte bu olanağın elde edilmesi ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile bağlantılıdır. Bu hakkın elde edilmesi, ülkede kapitalizmin gerçek ve tam egemenliğini sağlayacaktır.

I. ve II. bunalım döneminde “ezilen uluslar”ın bu özgül durumu, yani demokratik devrimin nesnel olarak olgunlaştığı koşullarda, bunun, devlet kurma hakkının olmaması nedeniyle gerçekleşme-

mesi durumu, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile çözümlenmektedir. Böylece de, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı bir çeşit demokratik devrim sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkede uluslaşma tamamlanmış, kapitalizmin egemen üretim ilişkisi olmuş bulunduğu koşullarda, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, yani bağımsız devlet kurma hakkını elde etmesi, demokratik devrimin tamamlanması demektir. Görüldüğü gibi, “ezilen ulus” açısından ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, örtük biçimde anti-emperyalist bir nitelik kazanmaktadır. Ancak “ezilen ulus” açısından, “ezen ulus” her zaman emperyalist-kapitalist ülke durumunda olmamaktadır. 19. Yüzyılda Çarlık Rusyası’nda, “ezilen uluslar” açısından anti-emperyalizm değil, anti-sömürgeci bir mücadele bu nitelikte bir ulusal kurtuluş mücadelesi, ulusun içsel evriminin dış engellerden arındırılması olarak ortaya çıkarken, tekelci kapitalizm koşullarında emperyalist-kapitalist ülkelerin egemenliği altında, yani onlar tarafından ilhak edilmiş uluslarda, anti-sömürgecilik ile anti-emperyalizm, yani emperyalist sömürgeciliğe karşı mücadele birleşmektedir. Böylece “ezilen ulus” ile sömürgeci arasındaki ayrım giderek belirsizleşmektedir. Ama “ezilen ulus” açısından, özsel bir farklılık vardır: Toplum, dış koşulları açısından engellerle karşı karşıya olsa da, içsel evrimi kapitalist aşamaya ulaşmıştır ve burjuvazinin gelişmesiyle birlikte uluslaşma sürecini tamamlamıştır. Bu açıdan, “ezilen ulus” yabancı bir ülkenin egemenliği altına sokulmuş kapitalist bir toplumu ifade eder. (Kapitalizmin eşitsiz gelişimi nedeniyle, bunların bir kısmının görece geri kapitalizme sahip olmaları genel özelliği değiştirmez.) “Ezilen ulus” durumunda kapitalist gelişim siyasi olarak tamamlanmadığı gibi, ülke içinde feodalizm tam olarak tasfiye edilememektedir. Çünkü mevcut feodal ilişkiler, egemen, “ezen” ulus tarafından korunmaktadır. Kapitalizmin gelişmesi, buralarda feodalizmin gücünü yok ettiği için, feodal sınıf eski ayrıcalıklarını, ancak “ezen ulus” ile işbirliği yaparak sürdürebilmek durumundadır. İşte bu açıdan “ezilen ulus” un kendi kaderini tayin hakkını elde etmesi, aynı zamanda topluluk içindeki feodal kalıntıların tam tasfiyesini de getirmektedir. Örtük olarak ortaya çıkan bu anti-feodal yan, tümüyle anti-sömürgeci mücadelenin içinde yer alır.

Eğer ilhak, kapitalist gelişme içinde belli bir dönem için bağımsız devlete sahip bir ülkede gerçekleşmiş olursa –ki Doğu Av-

rupa’da sık sık olan bir durumdur– “ezen ulus” açısından, “ezilen ulus” içinden “işbirlikçiler” feodaller olmaktan uzaktır. Bu işbirlikçiler, genellikle “ezen ulus” burjuvazisiyle ekonomik ilişkiler içinde bulunan ulusal burjuva kesimlerden oluşmaktadır. II. paylaşım savaşı sırasında, Avrupa’da Nazi işgali koşullarında, “ezilen uluslar”daki işbirlikçilerin Almanya ile ticari ilişkileri olan burjuva unsurlar olması gibi.

“Ulus” kavramının, kapitalist bir toplumun dışsal görünümünü, bütünsel durumunu ifade etmesi unutulurken, kapitalizmin dışında her topluluğu ulus olarak ilan etmek ve buradan hareket ederek “ezilen ulus” saptamasına varmak, önemli bir yanlışlık oluşturmaktadır. Bu durum, sömürge ülkelerdeki gelişmeyi bir yana bırakarak, onları salt belli bir toprak üzerinde oturan, belli bir dil birliğine sahip olmalarıyla ele alıp, “ulus” kabul etmek, sömürgeler sorununun küçük-burjuva çözümünü içermektedir. Karmaşık ulusal sorunların çözümünde umutsuzluğa kapılmış ve bıkmış küçük-burjuvazinin bu yaklaşımının, geçmiş dönemde Avrupa sosyal-demokrasisi içinde yaygın biçimde ortaya çıktığını daha önce görmüştük. II. bunalım döneminden itibaren ulusal sorunun, genel olarak sömürgeler sorunu ile birleşmesi ve genişlemesi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının belirginleştirilmesi ile birlikte düşünülmelidir.

I. bunalım döneminde Lenin, “ezilen uluslar” ile sömürge ve yarı-sömürgeleri birbirinden ayırırken, ikincilerin kapitalist açıdan geri kalmışlığını ve dolayısıyla henüz uluslaşmayı tamamlayamamış olmalarını göz önünde tutuyordu. Bu yüzden sömürge ve yarı-sömürgeler için ulusal hareketleri “geleceğin sorunu” olarak ele alıyordu. Bu da bu dönemde, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının Doğu-Avrupa ile ilintili somut bir sorun olması demektir. Ancak I. yeniden paylaşım savaşıdan sonra Doğu-Avrupa’da ulusal-devletlerin “gerçekleşmesi”, sömürgeler ve yarı-sömürgeler sorununun öne geçmesine yol açmıştır. Lenin’in, tekelci kapitalizm koşullarında, sömürgeciliğin sermaye ihracı temelinde bir emperyalist sömürgecilik olduğunu saptaması, ihraç edilen ülkelerde kapitalizmi belli ölçülerde geliştireceği sonucuna varmıştır. Böylece sermaye ihraç edilen ülkelerin, gerek bu yolla, gerekse kendi iç dinamikleriyle uluslaşmaları, yani iktisadi yaşam birliğini kurmaları söz konusudur. Bu durum Komintern’in II. Dünya Kongresi’nde

kabul edilen temel ayrımında kendi ifadesini bulmuştur. Bu kararda, komünist partilerin ulusal sorunda doğru bir politika izleyebilmeleri için, politikayı üç temel noktadaki belirlemeye dayandırmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Bunlar:

1) Tarihsel özel durumun veya hepsinin üstünde ekonomik koşulların doğru bir değerlendirmesi yapılmalıdır.

2) Ezilen sınıfların, sömürülen, emekçi halkın çıkarlarıyla genel ulusal çıkar kavramı, yani egemen sınıfın çıkarları arasında açık bir ayrım yapılması.

3) Küçük bir ileri ve zengin kapitalist ülkeler azınlığının dünya nüfusunun geniş çoğunluğunu sömürgesi haline getirmesi ve mali yönden köleleştirmesini, yani finans-kapital ve emperyalizm çağının karakteristik bu özelliğinin hesaba katılması.

Böylece, “*komünist partileri, siyasetini, ezilen bağımlı ve uyruk uluslar ile ezen, sömüren, egemen uluslar arasında bir ayrım*” dayandırmalıdır.

Burada görüldüğü gibi, ulus kavramı, genel olarak tüm topluluklar için kullanılmaktadır. Yani ulus ile kapitalizm birbirine bağlı, kapitalist toplumun, belirli sınırlar içindeki dışsal tanımı olarak ulus kavramı yerine, emperyalist dönemde, belirli sınırlar içinde oturan tüm topluluklar ulus olarak ele alınmaktadır. Nitekim, aynı yerde Lenin, “*feodal ya da ataerkil ve ataerkil-köylü ilişkilerinin egemen olduğu daha geri devletlerle uluslara*”²⁰⁴ ilişkin politikadan söz etmektedir. Bu tanımlamanın, ulusu, genel olarak “*yükselen kapitalizmin bir kategorisi*” olarak tanımlayan Stalin ile çeliştiği ileri sürülebilir. Ancak bunlar arasında çelişki yoktur. Lenin, ulusların doğuşu ve gelişimini, ulusal-devletlerin kuruluşunu, Stalin’in yazılarında ortaya konulduğu gibi kapitalizmin gelişimi ve kapitalist toplumun siyasal üst-yapısı olarak ele alır. Ancak burada tek tek ülkeler değil, bir bütün olarak dünya çapında kapitalizmin durumu esas alınmaktadır. Bu, doğrudan doğruya emperyalizm tahlilinden çıkmaktadır. Tekelci kapitalizm öncesinde, ülkeler tek tek ele alınıyor ve her bir ülkedeki kapitalist gelişme ayrı ayrı değerlendiriliyordu. Emperyalist aşamada ise, ülkeler tek bir dünya ekonomisinin parçaları haline gelmiştir. Yani artık bir dünya kapitalist sistemi ortaya çık-

²⁰⁴ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 391.

mıştır. Bu koşullar altında tek tek ülkelerde uluslaşma sürecinin irdelenmesi yeterli değildir. **Emperyalist aşamada, artık, topluluklar hangi üretim biçimi altında bulunurlarsa bulunsunlar, genel olarak ulus şeklinde tanımlanabilmektedirler.**

Komintern, II. Dünya Kongresinde, Lenin'in tezleri temelinde kabul edilen bir kararda şöyle denilmektedir:

“1914 emperyalist savaşı, bütün dünyanın köleleştirilmiş uluslarına ve ezilen sınıflarına, burjuva-demokratik safataların sahtekârlığını büyük açıklıkla gösterdi. Ulusları kurtarma ve ulusların kaderlerini tayin hakkı safatalarıyla gerçekleştirilen Brest-Litovsk ve Bükreş barış anlaşmaları bir yandan, Versailles ile St. Germain barış anlaşmaları diğer yandan, zafer kazanan burjuvazinin hiçbir şeye aldınış etmeksizin ‘ulusal’ sınırları da kendi ekonomik çıkarlarına göre belirlediğini gösterdi. ‘Ulusal’ sınırları da burjuvazi için sadece pazarlık konusudur. Cemiyet-i Akvam (‘Milletler Cemiyeti’) adı verilen kuruluş, savaş galiplerinin birbirlerine karşılıklı soygun garantisi verdiklerini belgeleyen bir güvenlik anlaşmasından başka bir şey değildir. Ulusal birliğin yeniden sağlanması ve ‘ayrılmış ülke topraklarıyla yeniden birleşme’ yönündeki çabalar, burjuvazi açısından yenilenlerin yeni bir savaş için güç toplamalarından başka bir şey değildir. Yapay biçimde parçalanan ulusların yeniden birleşmesi, proletaryanın da çıkarına uygundur; ancak proletarya gerçek ulusal özgürlüğünü ve birliğini sadece devrimci mücadele yoluyla ve devrik burjuvazinin üzerine basarak elde edebilir.”²⁰⁵ (abç)

Stalin “*Leninizmin İlkeleri*”nde emperyalist dönemde ülkelerin durumunu şöyle belirtmektedir:

“Eskiden proletarya devrimine hazırlık döneminin önkoşullarının tahlili, genellikle tek başına ele alınan şu ya da bu ülkenin ekonomik durumu bakımından yapıldı. Şimdi artık sorunun bu tarzda alınması yetersizdir. Şimdi sorunu bütün ülkelerin ya da ülkelerin çoğunluğunun ekonomik durumu açısından, dünya ekonomik du-

²⁰⁵ III. Enternasyonal-Belgeler, s. 43-44.

rumu bakımından ele almak gerekir; çünkü ülkeler ve ulusal ekonomiler kendi kendilerine yeter birimler olmaktan çıkmışlar, dünya ekonomisi denilen bir zincirin halkaları haline gelmişlerdir, çünkü eski ‘uygar’ kapitalizm gelişerek emperyalizm olmuştur; emperyalizm ise dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun bir avuç ‘ileri’ ülke yaranna, mali bakımdan köleleştirilmesi ve sömürgeci baskı altına alınmasıdır.”²⁰⁶

Bu gelişmeler, şüphesiz “ezen ulus-ezilen ulus” ayrımının kullanımına olanak tanımaktadır. Ancak III. bunalım dönemindeki bu gelişmeleri tam olarak ifade edebilmek için “**emperyalizm-ezilen halklar**” ayrımının yapılması zorunludur.

III. bunalım döneminde, özellikle sömürgelerde, emperyalizm kendi ekonomik çıkarlarına göre belirlediği “ulusal” sınırlar içinde bulunan halkın merkezi bir devlet otoritesine tabi kılınması gündemdedir. Bu durum, devlet aracılığıyla (güçlü merkezi otorite) emperyalizmin taleplerine uygun olarak, bu ulusal sınırlar içinde belli bir **iktisadi yaşam birliği** sağlamaya girişilmesi demektir. Böylece “ulusal” devlet bu ülkelerde “ulusal” birliği sağlayan güç olmaktadır. Bir başka deyişle, bu ülkelerde topluluğun birliğini sağlayan ve sürdüren temel unsur **devlettir, siyasal zordur**. Yine de **siyasal zor temelinde ortaya çıkan bu toplumsal birlik, günümüzde ulus olarak tanımlanmaktadır ve bunu sağlayan devlet de “ulusal-devlet” olarak kabul edilmektedir**.

Marks, kapitalizmin iç dinamiklerle gelişimiyle ortaya çıkan ulusal birliği (gerçek uluslaşma sürecinin ürünüdür) şöyle ifade etmektedir:

“Demek ki, **gerçek** bağı **siyasal** yaşam tarafından değil, ama **uygar** yaşam tarafından oluşturulmuş bulunan burjuva toplum üyelerini birleşik tutan şey, **doğal zorunluluktur**, ne kadar yabancılaşmış görünürlerse görünsünler, **insanın özsel özellikleridir, çıkarıdır**. Burjuva toplum **atomlarının** birliğini sağlayan şey, demek ki, **devlet değil**, bu atomların ancak **tasarımında**, ancak **kendi imgelemlerinin göğünde atomlar** olmaları, ve **gerçeklikte** atomlardan şaşılacak derecede ayrı varlıklar:

²⁰⁶ Stalin, *Leninizmin İlkeleri*, s. 29-30.

tanrısal bencillikler değil, ama **bencil insanlar olmaları** olgusudur. Günümüzde uygar yaşamın birliğinin devletin işi olduğunu sanan, sadece **siyasal kör inançtır**; oysa gerçeklikte, tersine, **korunmuş bulunan devlet birliği, uygar yaşamın işidir.**²⁰⁷ (abç)

İşte bu iki farklı “ulus” ve “ulusal birlik” durumu, III. bunalım dönemindeki ulusal sorunun tanımlanmasına olanak sağlamaktadır.

Diyebiliriz ki, III. bunalım döneminde, geri-bıraktırılmış ülkelerde, herşeyden önce devletler kurulmuş ve sonra bu devletler için “ulus” yaratılmıştır. Böylece pek çok topluluk doğal evrimleriyle tek bir ulus haline gelmeleri olanaklıyken, dış müdahaleyle (emperyalist sömürü ve hegemonya) bu devrim çarpıtılmıştır. İktisadi ve toplumsal evrimin bu çarpıtılmasında emperyalizmin siyasal ve askeri zoru belirleyici durumdadır. Yaratılmış olan devletler de, bu zorun, devlet sınırları içinde somut biçimlenişidir.

İşte emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde ulusal sorun III. bunalım döneminde bu şekilde biçimlenmektedir. Bu sorunun çözümü, kaçınılmaz olarak, ülke üzerindeki emperyalist tahakkümün ve oligarşinin siyasal zorunun bertaraf edilmesi ve yıkılmasıyla mümkündür. Bu da **anti-emperyalist ve anti-oligarşik devrim** demektir. Böylece artık ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, **emperyalizmin yeni-sömürgecilik sisteminden ayrılma hakkı ve bağımsız devlet kurma hakkı ve bağımsız devlet olarak yaşama hakkı şeklinde belirginleştirilmek zorundadır.**

Şüphesiz bu formülasyon, özsel olarak Lenin ve Stalin’in formülasyonlarıyla benzeştir. Örneğin Stalin bu konuda şöyle söylemektedir:

“Leninizm, ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi kavramını, bağımlı ülkelerin ve sömürgelelerin ezilen halklarının egemen devletten **tamamıyla ayrılma hakkı**, ulusların **bağımsız devlet olarak yaşama hakkı** şeklinde yorumlayarak, bu kavramı genişletti.”²⁰⁸ (abç)

Yine de Stalin’in ortaya koyduğu biçimdeki formülasyonun II. bunalım döneminin özelliklerine göre yapılmış olduğu unutul-

²⁰⁷ Marks-Engels, *Kutsal Aile*, s. 185.

²⁰⁸ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 236.

mamalıdır. Bu açıdan, III. bunalım döneminin ilişki ve çelişkilerine bağlı olarak ortaya çıkan sorunları tam olarak karşılayamayacaktır. Çünkü bugün **bağımlı ülke** ve **sömürge ülke**, II. Bunalım döneminden farklıdır. Yeni-sömürgecilik koşullarında ortaya çıkan yeni bağımlılık biçimleri bulunduğundan “sömürge” sözcüğü eski içeriğiyle kullanılamaz.

Yeni-sömürgecilik yöntemlerinin ilk olarak II. bunalım döneminin yarı-sömürge ülkelerinde uygulanmaya başlandığını söyledik. Bunun nedeni, gördüğümüz gibi, bu ülkelerin görünüşte bağımsız bir devlete sahip olmalarıdır. Sömürgelerde ise, emperyalizm için hemen kullanılabilir bir devlet örgütlenmesi içsel olarak mevcut değildir. Bu durumda sömürgeler az ya da çok hızla **devletleştirilmişlerdir**. Bu olgu, II. bunalım döneminin sömürge ülkelerinde emperyalist işgalin açık durumunun ortadan kalkması sonucunu vermektedir. Ancak bu, emperyalizmin hegemonyasının sonu, ülkenin bağımsızlığını ifade etmesi demek değildir. Sömürgelerin III. bunalım döneminde “bağımsızlık”larını elde etmeleri, bu şekilde devlet kurma hakkını elde etmeleri, emperyalist işgalin **gizlenmesi** ile birlikte ortaya çıkmıştır. Sömürgeler devletleştirilirken, büyük ölçüde, devlet sınırları içindeki feodal egemen sınıflarla ittifaka girilmiştir. Öte yandan sermaye ihracı, yani geçmiş dönemin nakit sermaye ihracı bu ülkelerde belli oranda bir kapitalist gelişme olanakları yaratmıştır. Tüm sermaye yatırımları emperyalist kuruluşlara ait olmakla birlikte, önemli sayıda kent ve kentleşme ortaya çıkmıştır. Bu kentlerde önemli sayıda küçük-burjuva bir nüfus oluşmuştur. Proletarya, eski sömürgecilik yöntemlerine bağlı olarak, genellikle hammadde kaynaklarının bulunduğu **kırsal alanlarda toplanmıştır** (iç dinamiklerle gelişen kapitalizmden farklı olarak). Kentlerdeki proleter unsurlar ise çokluk ticari işlerde istihdam edilmektedir. (Gemicilik, yükleme vb.) Yani kentlerde proleter nüfus, doğrudan komprador burjuvazinin ve emperyalizmin ticari faaliyetleri içinde bulunmaktadır. Zaten geçmiş dönemlerde sömürgeler, emperyalist sanayi için gerekli hammadde kaynağı idi ve esas olarak hammaddelerin talan edilmesine dayanıyordu. Sömürgelerde ücretli-emek sömürüsü, bu bağlamda ortaya çıkıyordu.

III. bunalım döneminde sömürgelerin devletleştirilmesi esas olarak dış dinamiklerle gerçekleştirilmiştir. Emperyalizm sömürgeleri, belli bir sürede ve topyekün olarak terketmiştir. “Bağımsızlık”

için “gerekli” alt-yapıyı oluşturmak emperyalizmin sömürgelerdeki açık işgalini sona erdirişinin temel ölçütü olarak ele alınmıştır. Ancak bazı sömürgelerde uzun süredir devam eden ve kitleselleşmiş bulunan ulusal-devrimci hareketlerin varlığı, bu “terk” sürecini hızlandırmıştır. Bu tip ülkelerde emperyalizm, yeni-sömürgecilik yöntemlerini uyguluyabilmesi için, gerekli alt-yapıyı hazırlamadığı için, bağımsızlıkların son tahlilde anti-emperyalist bir nitelik almıştır. Ancak çoğunda proletaryanın öncülüğünde bir devrimle gerçekleşmediğinden, emperyalizmle belli bir “uzlaşma” yoluyla gerçekleştirildiğinden, bir süre sonra emperyalizmin ülkeye yeniden egemen olması söz konusu olmuştur.

1970'lere geldiğinde büyük emperyalist ülkeler, birkaç yer dışında, tüm sömürgeleri devletleştirmiş bulunuyorlardı. Kalanlar ise, genellikle askeri-stratejik nedenlerle **üs bölgeleri** olarak elde tutulmaktaydı. **Tam sömürge statüsünde** kalan ülkelerin sayısındaki hızlı azalış, yeni-sömürgeciliğin gelişme ritmini belirlemiştir. Ama yine de 70'lere geldiğinde, dünyanın çeşitli bölgelerinde sömürge ülkeler bulunmaktaydı. Özellikle Afrika'da İspanyol ve Portekiz sömürgeleri mevcuttu. Bu ülkelerin sömürgelerinin tasfiyesi oldukça gecikmeli gerçekleşmiştir. (Bunda belirleyici etmenlerin başında İspanya ve Portekiz'de faşist-milliyetçi yönetimin iktidarda bulunması gelmektedir.) Bu ülkelerde Afrika'daki sömürgelerinden değer transfer eden, sömürgelerin hammaddelerini yarı-mamül meta haline getirerek ihraç eden bir sanayinin bulunuşu, bu ülkelerde sömürgelerin tasfiyesine karşı güçlü bir burjuva milliyetçi hareketi ortaya çıkartmıştır. Ülkede iktidarda bulunan faşist-milliyetçilerin maddi temelini teşkil eden bu sanayi, emperyalizmin dış zorlamalarıyla sık sık yüz yüze kalıyordu. Geçmiş dönemlerde olduğu gibi, İspanya ve Portekiz'in, emperyalist ülkelerin himayesinde sömürgelerini elde tutabilmesi, yani emperyalistlerarası çelişkilerin askeri plana yansıma olanağının bulunduğu koşullarda, bu çelişkilerden yararlanarak sömürge sahibi ülke konumunda bulunması artık olanaksızdır. Ancak çokuluslu şirketlerin hammadde gereksinmesi, geçmiş dönemdeki emperyalistler arası çelişkinin yarattığı duruma benzer bir durum yaratarak, bu ülkelerin sömürgeleri elde tutmasına belli oranda yardımcı oluyordu. Bu koşullarda, bu ülkelerin sömürgelerinin kendi kaderlerini tayin hakkını elde etmelerinin ancak bir devrimle ya da büyük bir halk ayaklanmasıyla

elde edilebilir olduğu görölüyordu.

İşte 1974 Portekiz Karanfil Devrimi, ilkin sömürgelerin bağımsızlıklarını elde etmeleri sonucunu doğurmuştur. Ancak Portekiz sömürgelerinde güçlü bir devrimci ulusal hareketlerin mevcudiyeti, bu ülkelerin anti-emperyalist nitelikte bir gelişim içine girmelerine yol açmıştır. Aynı yıllarda İspanya’da Franco rejiminin çöküşü, emperyalizmin bu yıllardaki ağır ekonomik buhranı ile birleşerek ülke içindeki dengelerin değişmesine yol açmıştır. O güne kadar sömürgeci-devlet desteğinde egemen unsur olan yarı-mamül hammadde ihracı 74 ekonomik buhranından büyük oranda etkilenmiştir. Bu kesimde büyük iflasların ortaya çıkması büyük emperyalist şirketlerin iç piyasaya egemen olmasını getirmiştir. Böylece İspanyol sömürgelerinin tasfiyesi önündeki en önemli engeller de ortadan kalkmış bulunuyordu.

1975 yıllarında artık dünyada tam sömürge durumunda hemen hiç ülke kalmamıştı. Artık sömürgeler sorunu yeni bir içerik kazanmıştır ve geçmiş dönemlerin siyasal ilhaka dayalı sömürgeleri, yerlerini ekonomik olarak bağımlı geri-bıraktınlmış ülkelere bırakmışlardır.

III. bunalım döneminde eski sömürgecilik sisteminin tasfiyesi, ulusal sorunda, geçmiş dönemlerde tali öneme sahip bazı yanların önem kazanmasını, başat hale gelmesini getirmiştir. Bunların başında kendi iktisadi-tarihsel evrimiyle tek bir ulus oluşturabilecek toplulukların yapay olarak bölünmeleridir. Sömürgelerin “bağımsızlık”larını kazanması, “ulusal” sınırların emperyalizmin çıkarlarına ve devrimci mücadelenin olası gelişmesine göre belirlenmesini getirmiştir. Bu durum, toplulukların mevcut ilişkilerinin üst-yapıda korunması demektir. Feodal ve yarı-feodal topluluklarda **feodal ayrıcalıkların** yeni-sömürge devletlerin sınırlarını belirlerken özenle korunması gündeme gelmiştir. Afrika’da kabile esaslı egemen kılınırken, Asya ve Kuzey Afrika’da yerel feodal otoriteler yeni devletlerin egemenleri haline getirilmişlerdir. Bu durum, sömürgelerin tarihsel olarak çeşitli emperyalist ülkeler tarafından bölüşümüne de denk düşmektedir. Emperyalizmin, sömürgelerin “bağımsızlık”larında kullandığı yöntemi, genel olarak “Balkanlaştırma” şeklinde tanımlamak pek yanlış olmayacaktır.

Özet olarak, eski dönemde belli bir dil ve kültür birliğine sahip topluluklar, emperyalizm koşullarında dış müdahalelerle **bütün-**

sel bir dönüşümle uluslaşmamışlardır. Emperyalizm tarafından belirlenmiş topraklar üzerindeki topluluk üyeleri, bu dış müdahalenin **sürekliliği** sonucu yeni bir iktisadi yaşam birliğine yöneltmişlerdir. Bu da kaçınılmaz olarak kültürün, parçalarda yeniden biçimlenmesine yol açarak, az da olsa kültürel farklılıklar yaratmıştır. Ve sonuçta feodal siyasal örgütlenmeye dayalı yapay sınırlar içinde yeni uluslar oluşmuştur. Ama bu durum diğer yandan da **bölgecilik** eğilimlerini güçlendirmiştir.

III. bunalım döneminde sömürgelerin tasfiyesi ve yeni-sömürgecilik özetle böyledir. Bu genel tabloyu şöyle unsurlarına ayırabiliriz:

1) Birleşmiş Milletlerin kurulması ve zaman içinde kalıcı olması,* uluslararası ilişkilerde yeni bir **norm** getirmiştir. Bu normun niteliği, özel-somut durumlarda yorumlanması farklı olabilecek kadar esnek olmasıdır. Yani emperyalist devletler ile sosyalist devletlerin üzerinde anlaşmış **genel ve ortak bir kurallar-tanımlar ortaya çıkmıştır.** Bu normun asıl içeriği “**devletler arası ilişkiler**”in temel alınmasıdır. Uluslararası anlaşmalarda “resmi devlet”in, yani Birleşmiş Milletlere üye devletlerin varlığı esas alınmaktadır. Bunun sonuçları ise ikilidir:

Birincisi, devlet sınırlarının kesinleştirilmesi ve tartışılmanın dışında tutulmasıdır. Birleşmiş Milletler anlaşmasıyla garanti altına alınmış “resmi devlet sınırları” bu dönemde hemen hemen **kalıcı** bir nitelik arz etmektedir. Bu, “self-determination”in, yani ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının **resmi devlet sınırları içinde kullanılacak siyasi geleceğini belirleme hakkı** haline gelmesidir. Bu, hangi biçimde ve nasıl kurulusa kurulsun, herhangi bir “devletin” Birleşmiş Milletlere üye alınmasıyla birlikte var olma güvencesi olmaktadır. (Birleşmiş Milletler’e üye alınması ise, ulu-

* III. bunalım döneminin ilk on yılında (1945-58) bu olgu tam olarak belirginleşmemiştir. 1951 yılında Stalin şöyle diyordu: “Başın kalesi olmak için kurulan Birleşmiş Milletler, bir savaş aracı, yeni bir dünya savaşı tezgahlamak için bir araç haline dönüşmektedir.” (*Son Yazılar*, s. 159) 1990'lara kadar şiddeti azalarak süren “soğuk savaş” bu belirlemeyi doğrular. Ancak sömürgelerin tasfiyesi ve yeni-sömürgeciliğin yaygınlaşması ve Vietnam Halk Savaşının zaferi Birleşmiş Milletler’in Stalin’in belirttiği pozisyonunu büyük oranda değiştirerek, kuruluş amacının öne geçmesininin koşullarını yaratmıştır. Ancak SBKP revizyonizmi yüzünden bu koşullar değerlendirilememiştir. Biz burada, süreçte temel ve kalıcı unsurları esas alıyoruz. Stalin’in sözünü ettiği gibi Birleşmiş Milletler’in “savaşın” aracı olmaktan çıkması, onun kuruluş ilke ve kurallarının öne geçmesi demektir.

sal-devletin güvenlik konseyinin daimi 5 üyesi, yani Fransa, İngiltere, ABD, Sovyetler Birliği (Rusya) ve Çin tarafından tanınması demektir.)

İkincisi, resmileşmiş devlet sınırlarının **içinde** kendi kaderini tayin hakkının ortaya çıkması, bu ülkelerdeki her türlü siyasal hareketin “ülkenin iç sorunu” olarak ele alınması ve emperyalist hegemonya altında bulunan geri-bıraktırılmış ülkelerdeki devrimci mücadelenin topyekün emperyalizmle boğuşmak durumunda kalmasıdır. Emperyalizmin **içsel bir olgu olması** bunun maddi koşullarını yaratmaktadır. Bu, sosyalist devletlerin, bu ülkelerdeki devrimci mücadeleye karşı tutumunu, yani desteğinin niteliğini belirlemiştir. Bir ülkede devrimci mücadele “devlet” olarak var olmadığı sürece sosyalist ülkeler tarafından **maddi olarak desteklenmesi olanaksız** hale getirilmiştir. Bu uluslararası hukuku kabul etmeyen ülkeler ise (özellikle **Küba**) tecrit koşulları ve ağır ekonomik sorunlar içinde kalmayı kabul ettikleri sürece bu tutumlarını uzun süre sürdüremez hale getirilmektedirler. (Küba’nın karşı karşıya kaldığı bu durum SSCB’nin dağıtılmışlığı koşullarında Birleşmiş Milletler’in genel tutumu haline gelmiştir.)

Böylece 1920 yılında Komintern kararı ile genelleştirilmiş olan “*devrimci kurtuluş hareketlerini eylemli biçimde destekleme*”, sosyalist ülkeler açısından ve dolayısıyla dünya proleter hareketi açısından önemli bir aşınmaya uğramış ve “eylemli biçimde destekleme” sınırlı ve istisnai bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum da SSCB’nin dağıtılmışlığı koşullarında tümüyle ortadan kalkmıştır. Ancak III. bunalım döneminin ilişki ve çelişkileri Komintern’in aynı kararındaki şu ifadelerin daha da belirginleşmesini ve somutlaşmasını sağlamıştır:

“Bu sıralanan ilkelere çıkan sonuç, Komünist Enternasyonal’in milliyetler ve sömürgeler sorunundaki bütün politikasının temelde, **tüm ulusların ve ülkelerin proleterlerinin ve emekçi kitlelerinin toprak sahiplerini ve burjuvaziyi devirmek için verilecek ortak devrimci mücadele içinde birleştirilmesine** yönelik olması gerektiğidir. Çünkü ancak böyle bir birlik, **kapitalizmin karşısındaki zaferi güvence altına alır – ki bu zafere erişmeksizin ulusal baskıyı ve eşitsizliği ortadan kaldırmak mümkün değildir.**”²⁰⁹

Avrupa devriminin yakın olduğu düşünöldüğü bir dönemde ortaya konulan bu değeriendirme, Lenin ve Komintern'in ileri görüşölölüklerinin bir ifadesidir. Ama asıl önemli olan bu tesbitin III. bunalım döneminde **temel** ve **somut** bir ilke olarak varlığını sürdürme zorunluluğudur.

2) III. bunalım döneminde ortaya çıkan ikinci olgu, yeni-sömürgecilik koşullarında "milli burjuvazi"nin "milli" niteliğini yitirmesi ve böylece geri-bıraktınlmış ölkelerde de karşı-devrimci nitelik kazanmasıdır. II. bunalım döneminde, Stalin'in deyişiiyle, "**emperyalist ölkelerde, burjuvazi, devrimin tüm aşamalarında karşı-devrimcidir, ... sömürgeelerde ve bağımlı ölkelerde, (ise) ulusal burjuvazi, belirli bir aşamada ve belli bir zaman için, ölkesinin emperyalizme karşı devrimci hareketini destekleyebilir.**"²¹⁰ olması, III. bunalım döneminde ortadan kalkmıştır. "Devlet" ve "devlet sınırları içinde egemenlik" konusundaki gelişmeleri gören ve Kore Savaşı'yla bunu somut olarak yaşayan geri-bıraktınlmış ölkeler burjuvazisi, milli pazarın birleştirilmesi amacını terk etmiştir. Onun için belirli sınırlar içinde, ulusal pazarın (ulusal toprak olarak da) belirli bir kısmında "egemen" olmak yeterlidir. Bu hem "ulusal burjuvaziyi" bölümlere ayırmakta, hem de onun anti-emperyalist ulusal hareketlere karşı tutum almasına neden olmaktadır. Artık "milli burjuvazi", kendi ulusunun ve pazarının "birliğini", belirli bir zaman için oluşturmayı değil, **emperyalizmin, belirlenmiş sınırlar içinde temel dayanağı olmayı** hesaplamaktadır. Aynılma hakkı, devlet kurma hakkı burjuvazi için, ulusal sorun olarak değil, emperyalizmle **resmi işbirliği** yapabilmek için gereklidir. Bu en açık biçimde Filistin sorununda ortaya çıkmıştır. Geçmiş dönemlerde "bütün Filistin" konusunda kararlı olan Filistin burjuvazisi, bugün açık biçimde "sınırlandırılmış" bir alanda kurulacak "Filistin devleti"ni istemektedir. Bu, İsrail'in askeri olarak "yenilmezliği"nden ve arkasında ABD emperyalizminin tüm askeri gücünün bulunmasından çok, bu olgulara dayalı olarak ortaya çıkmış olan yeni uluslararası ilişkilerden kaynaklanmaktadır.

3) Emperyalizmin hegemonyası altında bulunan ölkelerde III. bunalım döneminde ortaya çıkan diğer olgu da küçük-burjuva-

²⁰⁹ III. Enternasyonal-Belgeler, s. 44.

²¹⁰ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 284.

ziye ilişkindir. Yeni-sömürgecilik metodlarının uygulanmasına paralel olarak, geri-bıraktırlmış ülkelerde ortaya çıkan nispi refah, küçük-burjuvazinin sağ ve orta kesiminin anti-emperyalist mücadeleden uzaklaşmasını, giderek de emperyalist üretim ilişkilerinin korunması temelinde “statükocu” bir konuma getirmiştir. Bu, **küçük-burjuva reformizmi** olarak politik düzeyde sosyal-demokrat örgütlenmelerin oluşmasına yol açmaktadır. Küçük-burjuvazinin sol kanadı ise, milliyetçilik temelinde anti-emperyalist bir tutum almanın, emperyalist işgalin gizlenmesiyle birlikte, gitgide politik arenadan silinmek olduğunu görmüşlerdir. Bu da “sol” kesimin küçük-burjuva reformizmine kayması ile sonuçlanmaktadır. Böylece küçük-burjuvazinin demokratik ve milliyetçi özellikleri, yeni-sömürgecilik koşullarında (emperyalizmin gizli işgali ve içsel olgu olması) yasal düzeyde küçük-burjuva reformizmi biçiminde kendisini ortaya koymaktadır. (Küçük-burjuva radikalizminin sonu)

4) Emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde “bağımsız devletler” kurulması, devletin resmi ve uluslararası anlaşmalarda garanti altına alınmış sınırlara (toprağa) sahip olması, yeni bir devlet biçimini ortaya çıkarmıştır. Bu da **oligarşik diktadır**. Devlet örgütlenmesi, emperyalizmin ekonomisini askerileştirmesi ile birleştiğinde, temel olarak militarizmin olağanüstü güçlendirilmesi ve devlet sınırları içindeki devrimci bir iç savaşa göre düzenlenmesini getirmiştir. Bu ülkelerde silahlı güçlerin (ordunun) olağanüstü güçlenmesi oligarşik yönetimin ülke çapındaki merkezi bir güç olarak ortaya çıkmasına paralel olarak gelişmiştir. Kaçınılmaz olarak, ordu, bu ülkelerde oligarşi için kullanılacak “bağımsız” bir “politik güç” haline gelmesi olanaklı olmuştur. Ülke içinde sınıfsal ayrışmanın ve sınıf çıkarlarının mücadele düzeyinde kendini ortaya koyduğu koşullarda, yönetimin askerileştirilmesi oligarşik yönetimin temel özelliklerinden birisidir. (Açık icra) Sömürge tipi faşizm olarak tanımladığımız bu uygulama, geri-bıraktırlmış ülkelerdeki devletin biçimi sorununun öne çıkması ile nitelenebilir.

Ancak küçük “bağımsız” devletlerde düzenli ordunun (“ulusal” ordu) iktidarın tek dayanağı ve tek gücü olması, küçük-burjuva milliyetçiliği için yeni bir olanağın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Askeri darbeler yoluyla küçük-burjuva milliyetçilerinin anti-emperyalist bir tutum içine girmeleri, devletler arası ilişkiler ve sosyalist ülkelerin ulusal hareketlere desteklerinin bu koşullarda maddeleşe-

bilmesi ile ilintilidir. Bu dönemde Cezayir Devrimi, küçük-burjuvazinin önderliği altında yürütülmüş ve zafere ulaşmış son ulusal kurtuluş mücadelesi olarak belirirken, Arap ülkelerindeki küçük-burjuva milliyetçi askeri yönetimler bu dönemin geçici bir evresini oluşturmaktadır. Bu geçicilik, oligarşinin “bağımsız devlet” içinde silahlı kuvvetlere tam olarak egemen olamaması ile ilintilidir. Burada en önemli nokta, bu olguların II. bunalım döneminde ortaya çıkmış olan “bağımsız” devletlerde görülmesidir. Oligarşi içinde işbirlikçi-tekelci burjuvazinin ve dolayısıyla emperyalizmin egemen ve yönlendirici unsur haline geldiği her ülkede,, ordu içinde, küçük-burjuva milliyetçiliğinin etkin olması sona ermiştir. Ve böylece askeri darbeler, oligarşinin düzeni yasal yollardan sürdüremez haline geldiğinde yönetimin askerileştirilmesinden başka bir şey olmamaktadır. Bu gelişmenin olmadığı ülkelerde ise, “bağımsız devlet” içinde ordunun olağanüstü güçlendirilmesi, yine de küçük-burjuva milliyetçileri için ulusal bir amaçla kullanılmasına olanak tanımaktadır.

Stalin, bu gelişmeleri SBKP'nin 19. Kongresinde şöyle değerlendiriyordu:

“Eskiden burjuvazi liberalizm oyununu oynayabilirdi, burjuva demokratik özgürlükleri savunur ve böylelikle halka hoş görünürdü. Şimdi artık burjuva liberalizminden iz kalmamıştır ... Burjuva demokratik özgürlükler bayrağı, geminin bordasından denize atılmıştır. Eğer siz komünist ve demokratik partiler temsilcileri, halkın çoğunluğunu çevrenizde toplamak istiyorsanız, bence, bu bayrağı başınızın üstünde yükseltmek ve ilerilere taşımak size düşmektedir. Bu bayrağı sizden başkası yükseltemez.

Eskiden burjuvazi ulusun başı sayılırdı, ulusun haklarını ve bağımsızlığını savunurdu, bunları ‘herşeyin üstünde’ sayardı. Bugün artık ‘ulusal ilke’den iz kalmamıştır. Bugün burjuvazi, ulusun haklarını ve bağımsızlığını dolarla trampa etmektedir. Ulusal bağımsızlık ve ulusal egemenlik bayrağı geminin bordasından denize atılmıştır.”²¹¹

5) III. bunalım döneminde Doğu-Avrupa’da ve Çin’ de proletaryanın iktidarı ele geçirmesi ile birlikte birden çok sosyalist

²¹¹ Stalin, *Son Yazılar*, s. 190-91.

devlet ortaya çıkmıştır. Artık “**tek ülkede sosyalizmin zaferi**” sorunu aşılacak zorundadır. Ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı proletaryanın iktidara geldiği ülkeler için bu hakkın kullanılması ve örgütlenmesinde yeni bir içerik kazanmıştır. Sorun, ulusal-devletler olarak proletarya iktidarlarının karşılıklı ilişkisi ve birleşik hareketleri sorunu olarak genelleşmektedir. Bir başka deyişle artık, Marksist-Leninistlerin önünde birden çok ülkedeki sosyalist iktidarların **birliği** sorununu çözmek bulunmaktadır. Ekim Devrimi'yle ortaya çıkmış olan, “federatif cumhuriyet” biçimi, devrimin gerçekleştirdiği çokuluslu **ülke** temelinde bir çözüm biçimi olmayı sürdürürken, farklı uluslar olarak ortaya çıkan sosyalist devletlerin birliği sorunu çözümlenmeden kalmıştır.

Bu olgu, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı sloganının belirginleşmesi açısından önem taşımaktadır. Emperyalizmden bağımsız ve kapitalizmin çerçevesi dışında gelişen devlet kurma ve var olma hakkı olarak ortaya çıkan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, bu koşullar içinde emperyalizmden yalıtık ve tek başına devlet olarak var olmanın **mümkün olup olmadığı sorunu**na ortaya çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, Lenin'in sözünü ettiği gibi, ayrılma hakkı ile bu hakkın öğütlenip öğütlenemeyeceği sorunu, emperyalizmin III. bunalım döneminde bu biçimde ortaya çıkmaktadır. Marksist-Leninist partiler, her yerde kapitalizmin çerçevesi dışında ve emperyalizmden bağımsız devlet kurma hakkı için mücadele eden her türlü anti-emperyalist devrimci hareketi desteklemek durumundadırlar. Bu, **halk kurtuluş savaşlarının desteklenmesi** olarak somutlaşmaktadır. Ve bu hakkın elde edilmesiyle bunun nasıl kullanılacağı artık sosyalist ülkelerin birliği sorunu ile birleşmiştir.

Ancak sosyalist ülkelerde egemen olan revizyonizm, tüm bu gelişmeleri yanlış değerlendirmiş ve giderek de emperyalizmin etkinlik alanını genişletmesine hizmet etmiştir. III. bunalım döneminde ulusal ve halk kurtuluş savaşlarıyla geriletelen emperyalizm, SBKP revizyonizmi sayesinde yeni olanaklar elde etmiştir. Doğal olarak emperyalizm, devrim güçleri lehine olan pek çok gelişmeyi kendi çıkarlarına uygun olarak kullanabileceği bir zemin bulmuştur. SSCB'nin dağıtılmasıyla birlikte Birleşmiş Milletler ve burada ortaya çıkan kurallar-tanımlar (ki bunların oluşturulmasında sosyalist ülkeler ile emperyalist ülkeler arasındaki güçler dengesi belirleyiciydi) bunun ilk unsurları olmuştur.

ALTINCI BÖLÜM

III. BUNALIM DÖNEMİNDE ULUSAL SORUNUN EMPERYALİST SİSTEM İÇİ “ÇÖZÜM” YOLLARI

Daha önce ele aldığımız gibi, serbest rekabetçi dönemde meydana gelen eşitsiz gelişmeler sonucunda, özellikle 1848 sonrasında, Avrupa’da ulusal sorun ortaya çıkmıştır.

1848’lere kadar ulusal sorun, toplulukların **iç sorunu, demokratik burjuva devriminin yapılması sorunu** olarak belirginleşirken, bazı ulusların diğer ulusları egemenliği altına alması, topraklarını ilhak etmesi, ulusal sorunu **özel bir sorun** haline getirmiştir. Böylece, bir başka ulus tarafından egemenlik altında tutulan ulusun diğer uluslarla eşit haklara sahip olması istemi ortaya çıkmıştır. (Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı) Bu dönemde, “ezilen ulus”, kapitalist açıdan az çok gelişmiş, ulusal birliğini sağlamış, ancak bunu devlet olarak örgütleme olanağına sahip değildir. Böylece ulusal boyunduruğa karşı mücadele olarak ulusal hareketler ortaya çıkmıştır. Bu hareketlerin temel özelliği, “ezilen ulus” burjuvazisinin kendi ulusal pazarını elde etmesidir. Bu dönemde ulusal sorun, ulusal boyunduruğa karşı bir mücadele sorunu ola-

rak, burjuva ulusal hareketlerinin ortaya çıkışıyla belirlenmektedir. Bu uluslar, devlet kurma hakkı dışında genel olarak kapitalist üretim ilişkileri içinde bulunmaktadır. Emperyalizmin ortaya çıkışı ve gelişimi içinde, özel bir sorun olarak ortaya çıkan ulusal sorun, varlığını bir süre daha devam ettirmiştir. Böylece I. bunalım döneminde de, ulusal sorun, **ulusal boyunduruğa karşı savaş gibi özel** bir sorun olarak ortaya çıkıyordu.

Emperyalizmin bunalımının II. döneminde, dünyada ilk proleter iktidarının kurulmasıyla birlikte, ulusal sorun, yalın bir biçimde “ezilen uluslar” sorunu olmaktan çıkmıştır. I. paylaşım savaşından sonra Avrupa’da, geçmiş dönemin “ezilen uluslar”ının devlet olarak örgütlenme olanağını kazanmaları ve sömürgelerde, yarı-sömürgelerde ulusal hareketlerin ortaya çıkması, yeni, genişlemiş bir ulusal sorunun dışı vurumlarıydı.

Artık, *“ulusal sorun, ulusal boyunduruğa karşı savaş gibi özel bir sorun olmaktan çıkıyor, ulusların, sömürgelerin ve yarı-sömürgelerin emperyalizmden kurtuluşu genel sorunu haline geliyor.”*²¹² *

Bir başka deyişle, ulusal boyunduruğa karşı mücadele sorunu genel olarak emperyalist sömürden kurtuluş sorununun bir parçası haline gelmiştir. Yani, geçmiş dönemde demokratik devrimin bir parçası olan ulusal boyunduruğa karşı mücadele, bugün emperyalizme karşı mücadelenin bir parçası haline gelmiştir.

Bu en açık biçimiyle, **tek başına ve özel olarak** ele alınmış bir ulusal baskının, ulusal boyunduruktan kurtulma sorununun söz konusu olamayacağıdır. *“Bugün –diyor Stalin– **ulusal sorunun özü, sömürgeler ve bağımlı milliyetler halk yığınlarının mali sömürüye karşı, bu sömürgeler ve milliyetlerin, egemen milliyetin emperyalist burjuvazisi tarafından siyasal köleleştirilmesi ve kültürel kişiliksizleştirilmesine karşı mücadeledir.**”*²¹³ (abç)

Görüldüğü gibi, **“ulusal sorun, hiç de, kesin olarak mutlak, değişmez bir şey değildir. Mevcut rejimin dönüşümü genel**

²¹² Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 97-98.

* Stalin, aynı yerde, ulusal sorunun bu gelişmesini şöyle ifade etmektedir: “Ekim Devrimi ... ulusal sorunu, ulusal boyunduruğa karşı savaş gibi özel bir sorun olmaktan çıkarak, ezilen halkların, sömürgelerin ve yarı-sömürgelerin emperyalist sömürden kurtuluşu genel sorunu haline getirerek bunun anlamını genişletmiştir.” (Stalin, *age*, s. 99)

²¹³ Stalin, *age*, s. 274.

sorununun bir parçası olduğu için, ulusal sorun, tamamen toplumsal koşullar, ülkede kurulmuş olan iktidarın niteliği ve genel olarak, toplumsal gelişmenin tüm seyri tarafından belirlenir.²¹⁴ (abç)

Ulusal sorunun bu tarihsel gelişimi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı sorununun, genel demokratik sorunun bir parçası olmaktan çıktığını, daha o günden sosyalist, genel proleter devriminin tamamlayıcı parçası durumuna geldiğini göstermektedir. Ve Türkiye’de ulusal sorun açısından bu durum özel öneme sahiptir.

Ulusal sorunun, ulusal boyunduruğa karşı mücadele şeklindeki özel sorun olmaktan çıkarak, genel olarak emperyalist sömürden kurtuluş sorununun bir parçası haline gelmesi, dolayısıyla proletarya devrimi genel sorununun bir parçası, proletarya diktatörlüğü sorununun bir parçası olması, ulusal baskı ve ulusal eşitsizliğin yeni bir boyutunu tanımlar. Artık ulusal boyunduruk, bir bütün olarak ulusal sorunu oluşturmamaktadır, tersine bu sorun, yani ulusal boyunduruk artık emperyalist sömürden kurtuluş sorununun bir parçası durumundadır. Ulusal sorunun bu yeni konuş tarzı, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının yeni, sosyalist yorumu ile birleşerek, proletaryanın ulusal sorun karşısındaki tutumunu belirlemektedir.

I. ve II. bunalım döneminde, sömürgelerde ve yarı-sömürgelerde, ulusal boyunduruk, ulusal baskı ile emperyalist hegemonya birbirine bağlı bir bütün oluştururlar. Yeni paylaşım savaşının gündemde olduğu bu dönemlerde, “devlet kurma hakkı”na sahip ve bu hakkını “bağımsız” devlet olarak kullanmış uluslar için bile ulusal sorun varlığını sürdürmektedir. Paylaşım savaşı, doğrudan sömürgelerin yeniden paylaşımı sorunu olarak ortaya çıksa da, “bağımsız” ulusların sömürgeleştirilmesini de içermektedir. Ve dolayısıyla ulusal sorun bunlar açısından çözümlenmemiş durumdadır. Nitekim II. paylaşım savaşında görüldüğü gibi, I. paylaşım savaşından sonra kurulmuş olan Avrupa’nın ulusal-devletleri ve eski ulusal-emperyalist devletler, başka bir emperyalist ülkenin ordularının işgaline uğramışlar ve bağımsızlıklarını yitirmişlerdir. Avrupa’da, faşist Alman işgali, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının kesin

²¹⁴ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 87.

ihlâli ve **bu hakka sahip ulusların bunu yitirmeleri** ile sonuçlanmıştır. Bu da en açık biçimiyle uluslar içinde, sömürgeler ve yarı-sömürgeler gibi, ulusal sorunun emperyalist sömürden kurtuluş sorunu haline geldiğini göstermektedir. II. paylaşım savaşında emperyalist sömürü, emperyalist işgal, özellikle Avrupa açısından ve Kuzey Afrika için **faşist Alman emperyalizmi**, Asya ülkeleri için **militarist Japon emperyalizmi** olarak ortaya çıkmaktadır. Emperyalist ülkeler arasında bir bölünmenin bulunduğu bir dönemde, emperyalist sömürünün böylesine parçalı görünümü özel tarihsel koşullarla birleşerek ulusal sorunu, **faşizme karşı, faşist-emperyalist ülkelere karşı savaş** şeklinde bir sorunla birleştirmiştir. Böylece faşizmin yıkılması, II. paylaşım savaşı süresinde, ulusal sorunun çözümünü getirecek **bütünü** oluşturmaktadır. Ve dolayısıyla belli bir ülkenin kurtuluşu sorunu, genel olarak faşizmin yıkılışı sorununa tabi olmaktadır.

Bu koşullar altında, proletarya, nerede bulunursa bulunsun, temel olarak faşizme karşı mücadeleyi öne çıkarmıştır. Bu onun kendi öz sınıfsal mücadelesinden vazgeçtiği demek değildir. Ancak faşizmin dünya çapında ortaya çıkardığı sorun, proletaryanın iktidar mücadelesinin en önemli engeli durumundadır. Bu nedenle proletaryanın, her ülkede, **anti-faşist birleşik cephenin** kurulması yönünde faaliyet göstermesi gündeme gelmiştir. Kaçınılmaz olarak anti-faşist birleşik cephe, sadece proletarya ve köylülükten oluşmamaktadır. Birleşik cephe, her ulus içindeki, **faşist işgalciler ve işbirlikçiler dışında kalan tüm ulusal sınıfları kapsamak durumundadır**. Bu açık olarak anti-faşist milli burjuvaziyle proletaryanın tek bir cephede savaşa girmeleri demektir. Ancak bu, cephe içerisinde proletaryanın bağımsız siyasal örgütlenmesinin özenle korunmasını ve hatta bu cephede proletaryanın hegemonyasının kurulması görevini de beraberinde getirmektedir.

Sözün özü, II. paylaşım savaşı döneminde ulusal sorun, şu ya da bu ulusun, sömürgecinin ya da yarı-sömürgecinin tek başına kurtuluşu sorunu durumunda değildir. Bu dönemde ulusal sorun, faşizme karşı mücadele sorunu haline gelmiştir ve her türlü ulusal kurtuluş istemi bu genel soruna bağlıdır, bu genel sorunun bir parçasını oluşturmaktadır. Bu da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının anti-faşist bir mücadelenin zaferi sorunu haline gelmesi demektir. Böylece tek tek sınıfsal ve ulusal sorunların, faşist em-

peryalizme karşı mücadele genel sorununa tabi olması ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Çin’de ÇKP ile Koumintang arasında kurulan “milli cephe”, Japon emperyalizmine karşı bir cephe durumundadır ve son tahlilde genel anti-faşist birleşik cephenin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu olgu da, demokratik devrimin çıkarlarının genel anti-faşist mücadelenin çıkarlarına tabi kılınması olarak ortaya çıkmaktadır. Proletarya açısından, bu olgu ayrıca dünyadaki tek ve ilk sosyalist ülkenin faşist emperyalist işgalden kurtarılması sorunu olarak da ortaya çıkar.

II. paylaşım savaşından sonra, faşist Almanya’nın ve Japon emperyalizminin yenilgisiyle birlikte işgal altındaki ülkelerin ulusal sorunlarının çözümü gündeme gelmiştir. Bu çözüm, faşist emperyalist ülkelerce işgal edilmiş, ilhak edilmiş ulusların yeniden bağımsız devlet olarak örgütlenmelerinin gerçekleştirilmesi olarak birincil planda ortaya çıkmıştır. Bu çözüm, bazı özgül biçimler altında Avrupa uluslarının kendi kaderlerini belirleme hakkını elde etmeleri ile sağlanmıştır. **Böylece bazı uluslar emperyalist sistem içinde “ulusal-bağımsız” devletler olarak örgütlenirken, bazıları da (Doğu-Avrupa ülkeleri) sosyalist sistem içinde devlet olarak örgütlenmişlerdir.** II. paylaşım savaşı sonrasında ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının yeni içeriği açık biçimde ortaya çıkmıştır. Artık yalın bir devlet kurma hakkı olarak ulusların kaderlerini tayin hakkından söz etmek olanaksızdır. Ulusların kendi siyasal kaderlerini tayin etmelerinde, artık **sistemler gündemdedir.** Uluslar için, artık “ayrılma hakkı”, “ayrı devlet kurma hakkı”, **sistemlere bağlı bir hak** haline gelmiştir.

III. bunalım döneminde, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, “**ulusların ve sömürgelerin emperyalist sistemden ayrılma, emperyalizmden bağımsız devletler kurma hakkı**” şeklinde belirginleşmesi söz konusudur. Bu, Stalin’in daha 1921 yılında ortaya koyduğu Marksist-Leninist saptamanın gerçekliğidir. (Bilindiği gibi, Stalin o tarihte, bu belirginleşmeyi slogan düzeyinde ele almaktadır.)

İşte ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, bu anlamıyla, “*genel demokratik hareketin bir parçası olmaktan çıkıyor*” ve keşin “*sosyalist, genel proleter devriminin tamamlayıcı bir parçası durumuna*” geliyor. Bu da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, bir devrim sorunu, devrimin zaferi sorunu haline gelme-

si demektir.

Diyebiliriz ki, III. bunalım döneminde her türlü ulusal baskının, ulusal boyunduruğun ortadan kaldırılması, yani ulusal sorunun hangi özel görünüm altında olursa olsun gerçek, kalıcı ve sürekli çözümü, ancak, bu gerçek anlamıyla (proleter devrimci anlamıyla) ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınmasıyla çözümlenebilir.

İşte proletaryanın, **her yerde ve her zaman savunduğu ve gerçekleştirdiği** ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı budur. Bu aynı zamanda, *“ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının eski burjuva demokratik yorumu bir düş olması, devrimci anlamını yitirmesi”*²¹⁵ demektir.

Burada, Marksist-Leninistler açısından önemli bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu da emperyalizm tarafından savunulan, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının eski burjuva yorumuna karşı **mücadele etmektir.**

8 Ocak 1918 yılında ABD başkanı Wilson'un açıkladığı “yeni uluslararası ilişkiler ilkeleri”, bu eski burjuva demokratik yorumun emperyalist aşamada ilk açık ifadesi olmuştur. Genel olarak SSCB’de somutlaşan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının devrimci savunusuna karşı emperyalist burjuvazinin ortaya koyduğu bir “alternatif” olan bu “yeni” ilkeler, III. bunalım döneminde emperyalist ülkeler arasındaki sürekli ve resmi örgütlenmelerle birlikte, **genel bir olgu haline gelmiştir.** II. bunalım döneminde, sadece bir emperyalist ülke burjuvazisinin, ve üstelik sınırlı oranda, yani eski bağımsız uluslar için ortaya koyduğu anlayışın, III. bunalım döneminde dünya çapında bir olgu haline gelmesi, Marksizm-Leninizmin buna karşı mücadelesinin genel niteliğini ortaya koyar.

1918’de Wilson tarafından ortaya konan, eski burjuva anlamıyla ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, özsel olarak emperyalist sistem içinde ulusal sorunların çözümünü içermektedir. Böylece **emperyalist sistemden, salt ve yalın ulusal nedenlerle meydana gelebilecek kopuşların önüne geçilmek istenmektedir.** Wilson tarafından ortaya konulan bu anlayış, “Wilson Doktrini” olarak bilinmektedir. Bu doktrinin, ya da emperyalist ülkelerin benimsediği anlamıyla “Wilson İlkeleri”nin beşinci maddesi şöy-

²¹⁵ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 91.

ledir:

“Tüm sömürge sorunları özgürce, tam dürüstlük ölçüsü içinde ve mutlak şekilde tarafsız çözüme bağlanacaktır. Söz konusu çözüm için, şu ilkenin kesinlikle gözetilmesi gerekmektedir. Egemenliğe ilişkin tüm sorunların çözümünde yerli halkların çıkarları, hükümetlerin isteleriyle –bu isteler dayanıklı olsa bile– eşit önemde gözüne alınacak ve hükümetlerin isteleri ayrıntılarıyla saptanacaktır.”

14. maddesi ise şöyle demektedir:

“Büyük ve küçük devletlerin siyasal bağımsızlıklarını ve ulusal bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına almak amacıyla, özel statüleri olan bir uluslar birliğinin en kısa zamanda kurulması için gerekli çalışmalara hemen başlanılacaktır.”

Görüldüğü gibi, Wilson tarafından ortaya konulan “ilkeler” ulusların kaderlerini tayin hakkının, devrimci niteliğinin ortadan kaldırılmasına, sulandırılmasına dayanmaktadır. Ve kurulması istenen “uluslar birliği”, bunun yürütülmesini ve çözümlerin kalıcı kılınmasını sağlayacaktır.

III. bunalım döneminde ABD’nin mutlak hegemonyasının ortaya çıkmasıyla gerçekleştirilen “Birleşmiş Milletler” ve onun kuruluş ilkeleri, Wilson’ un ortaya koyduğu ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının emperyalist burjuva yorumunun, dünya çapında egemen olmasını getirmiştir. İşte III. bunalım döneminde eski sömürgecilik sisteminin tasfiyesi, bu anlayış temelinde gerçekleştirilmiştir. Kaçınılmaz olarak, bu şekilde bir kendi kaderini belirleme, ulusların yeni sorunlarla yüz yüze gelmelerini sağlamaktan öte bir işe yaramamıştır. Günümüzde varlığını sürdüren pek çok ulusal sorun, bu emperyalist yorumun ve uygulamanın **çözücü olmadığını** ortaya koymuştur. Ancak buna karşın hâlâ uluslar için bir çözüm olarak görünmektedir.

Sömürgelerin tasfiyesinde, “yerli halkın çıkarı” ile “hükümetlerin isteleri”nin “eşit önemde göz önüne alınması”, “yerli halkın” belli bir toprak üzerinde “devlet”e sahip olmasını sağlamakla birlikte, olası ulusal birleşmelerin engellenmesini, ulusların bölünmesini getirmiştir. Sözcüğün tam anlamıyla **“yapay ulusal-devletler”** ortaya çıkmıştır.

Emperyalizmin çıkarlarına uygun (“hükümetlerin isterleri”) olarak gerçekleştirilen ulusal sorun çözümleri, herşeyden önce büyük **ulusal-toplulukların bölünmesini** getirmiştir. Bu bölünme, parçalardaki “devletlerin siyasal bağımsızlıklarının ve ulusal bütünlüklerinin” uluslararası bir kuruluşca (Birleşmiş Milletler) güvence altına alınmasıyla birlikte, parçaların birbirinden uzaklaşmalarına yol açmıştır. III. bunalım döneminde, Birleşmiş Milletler aracılığıyla sağlanan “güvencenin”, Kore Savaşı’nda açık bir uygulaması görülmüş, ancak 1960’lardan itibaren bu “güvence” işe yaramaz hale gelmiştir. Bu durum kaçınılmaz olarak emperyalizmin ikili anlaşmaları ya da askeri paktlarıyla yeni “güvenceler” yaratmasını getirmiştir. (Bu konuda sosyalist ülkelerin tutumları belirleyici olmuştur.)

Yeni-sömürgecilik yöntemleriyle birleşen bu uygulama, geri-bıraktırılmış ülkeler için de ulusal sorunların çözümlenmesini sağlamaktan uzaktır. Kendine özgü koşulları olmasına rağmen, Hindistan bu konuda en tipik örnek durumundadır. Geri-bıraktırılmış ülkelerde, genel olarak toplumsal sürecin feodalizm olduğu koşullarda fazlaca önemli olmayan bazı ulusal farklılıkların, yeni-sömürgecilik uygulamalarıyla birlikte gelişmiş olması, emperyalizmin ortaya koyduğu çerçeve içinde ulusal sorunların çözülemeyeceğini göstermiştir. **III. bunalım döneminde görülmüştür ki, emperyalizmden gerçek anlamda bağımsızlığı elde etmeden ve demokratik bir yönetim kurulmadan ve proletaryanın öncülüğü olmaksızın hiçbir ulusal sorun çözümlenemez.** Tersine yeni ulusal sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bugün ulusal baskılar varlığını sürdürmektedir, ancak geçmiş dönemden farklı bir biçim kazanmıştır.

I. ve II. bunalım döneminde, ulusal baskı ile emperyalizm doğrudan (araçsız) ilintiliyken, bugün sömürgelerin tasfiyesi ve yavaş ulusal-devletlerin kurulmasıyla, ulusal baskı yerleşmiş, devletlerin “iç sorunu” görünümü kazanmıştır. Bu durum en açık biçimde Filistin’de ve Kürdistan’da görülmektedir. Geçmişte Filistin’deki ulusal baskı ve ulusal boyunduruk, **doğrudan** İngiliz emperyalizmine bağlıydı. Bugün ise, İsrail devletinin kurulması, bu baskıyı yerleşirmiş, içsel bir duruma getirmiştir. Artık eski dönemde olduğu gibi İngiliz emperyalist burjuvazisinin Filistin halkına karşı ulusal baskısı değil, yahudi devletinin siyonizminin (yahudi milliyetçiliği) ulusal baskısı gündemdedir. Aynı şekilde Kürdistan’da,

özellikle Güney Kürdistan'da, eski dönemde İngiliz ve kısmen Fransız emperyalizminin işgali bulunuyordu ve ulusal baskı emperyalist sömürü ile **doğrudan** ve **açık** biçimde ilintiliydi. (Açık işgal esprisi) II. paylaşım savaşından sonra İran'ın yeniden "bağımsız devlet" haline gelmesi, Irak'ta krallığın kurulması ve Suriye devletinin ortaya çıkmasıyla birlikte, Kürtler üzerindeki ulusal baskı, bu devletlerin dayanağı oldukları ulusların milliyetçiliğinin baskısı haline dönüşmüştür. **Emperyalist işgalin gizlenmesi sonucu ortaya çıkan bu durum, günümüzde ulusal sorunların diğer önemli hal-kasını oluşturmaktadır.** Bu durum (olgu) ülkemiz açısından önemli olduğu için üzerinde biraz duralım:

Bilindiği gibi, yeni-sömürgecilik, eski-sömürgecilik yöntemlerinden farklı olarak sermaye ihracının yeni bir durumunu ifade eder. Geçmiş dönemlerde, emperyalizm nakit sermaye ihracı ile, ülkelerdeki hammadde kaynaklarını işletiyor, onları sömürüyordu. Tüm sanayi yatırımları, sömürgelerde ve yarı-sömürgelerde emperyalizmin elindeydi ve nakit sermaye ihracına dayanıyordu. Bu ekonomik ilişkiler, kendisini I. ve II. bunalım döneminde, dünyanın toprak olarak paylaşılması ile bütünleştirmekteydi. Yani ulusal-devletlerin sömürgeleştirilmesi, sömürgelerin emperyalist sömürgeler haline dönüştürülmesi ulusal toprakların emperyalist güçler tarafından işgali ile birlikte geliyordu. Emperyalizm, bu ulusal-topluluklar için ve sömürge halkları için **dışsal bir olgu** ve **işgali açık askeri nitelikteydi.** Böylece ulusların ve sömürgelerin siyasal ilhakı, ekonomik sömürüyü ucuzlatan bir unsur durumundaydı.

III. bunalım döneminde emperyalist sömürünün sürdürülüş biçimi değişmiştir. Yeni-sömürgecilik yöntemleri olarak tanımladığımız bu yeni emperyalist sömürü biçimi, esas olarak ihraç edilen sermayenin terkipteki değişikliklerle gerçekleştirilmiştir.

"Sermayenin 5-6 elemanı arasında yeni bir oran yaratılmıştır. Şöyle ki, savaş öncesi nakit sermaye ihracı, sermayenin isim, patent hakkı, yedek parça, teknik bilgi, teknik eleman, vs. gibi diğer elemanlarına kıyasla çok daha fazla yer tutarken, savaş sonrası dönemde, özellikle 1960'dan sonra bu işleyiş tersine dönmüş, nakit sermaye ihracının dışındaki sermayenin yukarıda özetlediğimiz elemanları ağırlık kazanmıştır."²¹⁶

Böylece, sömürgecilik tasfiyesi ile eski sömürgelerde ku-

ruhan devletler, dışa bağımlı bir kapitalistleşme sũrecine girmişlerdir. Bu yolla emperyalizmin yitirdiği pazarların yarattığı talep yetersizliği belli oranda giderilmeye çalışılmıştır. Bũylece, “daha az masrafla, daha geniş pazar olanağı” ortaya ıkırmıştır. Bu, eskiden ekonomik sũmũrũyũ (ilhak) ucuzlatan siyasal ilhakin eski nemini yitirmesi demektir. Dolayısıyla eski sũmũrgelerin tasfiyesinde hiç bir sakınca ortaya çıkmamaktadır. **Bu da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, emperyalizm tarafından, emperyalist sistem içinde ayrı devlet kurma hakkı şeklinde formũle edilmesi getirmiştir.**

“Yeni-sũmũrgeci metodların temelinde, emperyalist tekellerin a gzlũ sũmũrũ politikasına cevap verecek şekilde, sũmũrge ũlkelerde meta pazarının genişletilmesi, ‘yukardan aşağıya kapitalizmin’ bu ũlkelerdeki hakim ũretim biçimi olması, merkezi gũlũ otoritenin egemen olması sonucunu doğurmuştur.”²¹⁷

“Yukardan aşağı kapitalizmin” geliştirilmesi, doğal olarak “yukarının”, yani ũst-yapının, zel olarak da bu yapının en temel unsuru olan devletin, emperyalizmin denetimi altında olmasını ve bu devletin yaratılacak pazar ũzerinde kesin egemenliğini zorunlu kılar. Kapitalizmin normal iktisadi evriminde, temelde egemenliğin, siyasal ũst-yapıda, devlet alanında feodal egemenliğin sona erdirilmesiyle tamamlanması sũreci, geri-bıraktırılmış ũlkelerde tũmũyle tersine dnmũřtũr. Emperyalizmin isteklerine uygun olarak belli bir meta pazarının yaratılabilmesi için, herşeyden nce bu pazarın **sınırlandırılması** zorunludur. Yaratılacak bir meta pazarı, belli bir toprağı ve bu topraklar ũzerinde belli bir devletin egemenliğini zorunlu kılmaktadır.

Sũmũrgelerde devlet (pazar) sınırları emperyalizm tarafından belirlenmiştir. Burada pazarların eski paylaşımı ile ortaya çıkan sınırlar belli oranda korunmakla birlikte, emperyalist sũmũrũn sũrdũrũlmesine en elverişli arazi parçası belli bir devlet toprağı olarak belirginleşmiştir. Yarı-sũmũrgelerde ise, durum biraz daha değişik olmuştur. Bu ũlkeler feodal nitelikte olmakla birlikte, “grũnũřte bağımsız” bir devlete ve devlet sınırlarına sahiptir. Bu

²¹⁶ Mahir ayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

²¹⁷ Mahir ayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

anlamda emperyalizmin sömürgelerde gerçekleştirmek durumunda olduğu olgular, bu ülkelerde **hazır bulunmaktadır**. II. paylaşım savaşında savaş alanının dışında kalmış yarı-sömürgeler, savaş sonrasında önemli bir statü değişikliğine uğramamışlardır. Bu durumda bulunan ülkeler Latin Amerika'da Arjantin, Brezilya, Şili gibi eski "bağımsız" ülkeler ile İspanya, Portekiz ve Türkiye'dir.

Belirlenmiş sınırlar üzerinde devlet otoritesinin egemen kılınması, sömürgeler açısından olduğu kadar yarı-sömürgeler açısından da bir zorunluluktur. Bu durum merkezi otoritenin güçlendirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. **Belirlenmiş bir toprak üzerinde merkezi devlet otoritesinin egemenliği, yukardan aşağı kapitalizmin geliştirilmesinin ön koşuludur. İşte devlet sınırları içinde ortaya çıkan ulusal baskının temelinde, emperyalizmin bu yeni-sömürgecilik yöntemleri yatmaktadır.**

Devlet otoritesinin güçlendirilmesi, merkezileştirilmesi herşeyden önce eski dönemin feodal parçalanmış siyasal yönetimine son vermeyi gerektirmektedir. Bu durumda devrimci niteliğini yitirmiş burjuvazinin bulunduğu çözüm ikilidir:

Birinci çözüm yolu, **feodal parçalanmışlığı göz önüne alarak sömürgelerin devletleştirilmesi** ya da yerel yahut bölgesel **feodal siyasal otoritelerin devletleştirilmesidir**. Genel olarak Orta-Doğu ve Afrika'da kullanılan bu yöntem, en açık biçimiyle Arap feodal topluluklarının feodal egemenliğe göre devletleştirilmesinde görülür. Ve bu devletler, hemen hemen tüm Arap topluluklarında **krallık şeklinde** olmuştur. Feodal siyasal yönetim açısından krallığın uygun bir biçim oluşturduğu açıktır. Fas Krallığı, Ürdün Krallığı, Irak Krallığı, Suriye Krallığı, Suudi Arabistan Krallığı, Arap Emirlikleri, Umman Krallığı, Yemen Krallığı, Libya Krallığı emperyalizmin II. paylaşım savaşından sonra Arap feodal toplumunda gerçekleştirdiği yapay devletlerdir. Afrika'da ise, genellikle aşiretler düzeyinde devlet egemenlikleri paylaşılmaya çalışılmıştır. Ancak kabile ilişkilerinin, sömürge koşullarıyla birleşerek varlıklarını sürdürmüş olmaları, bir devlet içinde birden çok kabilenin varlığını getirmiştir. Bu da Afrika devletlerinde kabileler arası iktidar savaşını gündeme getirmiştir. Ve çoğu zaman bu savaş, "ulusal" bir bayrak altında yürütülmeye çalışılmıştır.

1950'lerin ortalarına doğru emperyalizmin ulusal sorunu çözümlenmiş tarzı, yani sömürgeler sorununu çözümlenmiş biçimi, dev-

let sınırları içinde, bir iç sorun olarak krallığa karşı bir mücadele ortaya çıkarmıştır. **Krallık yönetimine karşı cumhuriyet istemi**, bu dönemde, bu ülkeler için ulusal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Millî burjuvazi, henüz emperyalizmle bütünleşmiş durumda değilken, ya da işbirlikçi burjuvazi henüz palazlanma durumunda iken ortaya çıkan bu ulusal sorun, Batı-Avrupa'da İngiliz ve Fransız Devrimlerinde ortaya çıkan ulusal sorunla benzerlikler göstermektedir. Gerçek ulusal-devletlerin kuruluşu, bu bağlamda, feodal parçalanmışlığa son veren bir burjuva demokratik devrimin sonucu olmuştur. Yeni devletlerde ise, genelde ulusal bölünmüşlük, "devletler" şeklinde olduğu için, feodal parçalanmışlığa son vermek şeklinde **iç sorun mevcut değildir**. Bu sorun, uluslararası bir sorun, emperyalizmle mücadele sorunu durumundadır. Ülke içi sorun feodalizmin tasfiyesi olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekte ise, emperyalizmden bağımsızlaşmaksızın feodalizmin tasfiyesi (devrimci tarzda) söz konusu olamayacaktır. Bu açıdan da feodal krallığa karşı cumhuriyet istemi görünüşte içsel, gerçekte ise uluslararası bir sorun durumundadır.

Özetle söylersek, II. paylaşım savaşından sonra devletleştirilen eski sömürgelerde ulusal sorun çözümlenmemiş durumdadır. Buralarda ulusal sorun, demokratik devrimin tamamlanması sorununun bir parçası olarak belirginleşmektedir. Ancak demokratik devrimin tamamlanması, feodal devletin destekçisi, "güvencesi" durumunda bulunan emperyalizmden ayrılmaksızın gerçekleştirilemeyecektir. Böylece demokratik devrim sorunu, yalın bir içsel sorun olarak anti-feodal nitelikte değil, anti-emperyalist nitelikte bir devrim sorunu olarak ortaya çıkar. Bu da geçmiş dönemlerde yarı-sömürge ülkelerde ortaya çıkan (Çin Devrimi örneği) devrim sorunu ile aynıdır. (Böylece eski sömürge ve yarı-sömürge ayrımı ortadan kalkmış olmaktadır.) Bu ülkelerde ulusal sorun, anti-feodal ve anti-emperyalist bir devrimle çözümlenebilecek bir sorun olmaktadır ve bu devrimin sonucunda gerçek ulusal-devletler kurulabilir. Ulusal sorunun, bu dönemde, yeni devletlerde ulusal demokratik devrim sorununun bir parçası olması bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Doğal olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, emperyalist sistemden ayrılma, emperyalizmden bağımsız devlet kurma hakkı olarak belirginleşmektedir. Bu hakkın elde edilmesi, bu ülkelerde, gerektiğinde parçalanmış ulusun birliğinin sağlanması için de temel

niteliktedir. Çünkü ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, ayrı devlet kurma hakkı yanında, **parçası olmak istedikleri uluslarla, ulusal-devletlerle birleşme hakkını da içerir.**

Böylece Marksist-Leninistlerin ortaya koyduğu anlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, bu ülkelerin ulusal sorunlarının çözümü için temel teşkil etmeye devam etmektedir. Ancak burada altı çizilmesi gereken yan, ulusal sorunun özel bir sorun olarak ayrı ele alınması değil, genel olarak ulusal demokratik devrim sorununun bir parçası olarak ele alınmasıdır. Böyle bir devrim, proletarya devrimi genel yolunun içindedir. Ve böyle bir devrim olmaksızın ulusal sorun çözümlenemez.

İşte bu Marksist-Leninist değerlendirme, doğruluğunu, 1950 sonrasında Arap ülkelerinde ortaya çıkan küçük-burjuva milliyetçi iktidarlarıyla bir kez daha tanıtlamıştır.

Sömürgelerin emperyalizm tarafından ve kendi taleplerine uygun olarak tasfiyesi, yapay ulusal-devletlerin kurulmasının dünya çapında ulusal sorunu çözememesi, kendisini çeşitli ulusal hareketlerin ortaya çıkmasıyla göstermiştir. Özellikle yeni devletlerde, nüfus içinde çoğunluğu oluşturan küçük-burjuvazinin başlattığı ulusal hareketler, ulusal sorunun çözülmemişliğinin kanıtı olduğu gibi, yeni ulusal sorunların da dışavurumudur. Arap ülkelerinde devrimci-milliyetçilerin iktidarlarının ulusal sorunu ele alış tarzı, doğrudan doğruya bunun bir **iç sorun** olarak görülmesinden ileri gelmektedir. Siyasal üst-yapıda meydana gelebilecek bir değişikliğin, yani devlet biçiminin değişmesinin ulusal sorunu da çözeceği düşüncesi küçük-burjuva milliyetçiliğinin tipik ifadesidir.

Küçük-burjuvazinin ulusal sorunu, ülke içi ve feodal siyasal egemenliğe ilişkin bir sorun olarak görmesi, onun hareketlerinin sınırlarını belirlemektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu ülkelerde ulusal sorun, **emperyalizmden bağımsız** demokratik bir cumhuriyet kurma sorunu durumundadır. Ve bu amaçla yapılacak bir devrimi zorunlu kılar.

III. bunalım döneminde sömürgeler ile yarı-sömürgeler arasındaki farkların en aza inmesi, bunların ulusal sorunlarının benzer nitelik kazanmasını getirmiştir. Bazılarında, yerel feodal güçlere göre belirlenmiş sınırlara bağlı olarak ulusal-topluluğun parçalanması, parçalanmış ulusal-toplulukların ulusal sorununu ortaya çıkarırken; bazılarında geri-bıraktırılmış ülkelerdeki ulusal-topluluklara

ilişkin bir ulusal sorun ortaya çıkarmıştır. Ama her durumda ulusal sorun, ülkenin emperyalizmden bağımsızlaşması ve demokratik devrimin yapılması genel sorununun bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır.

Diyebiliriz ki, günümüzde ulusal sorun kendisini iki düzeyde ortaya koymaktadır: **Birinci düzeyde ulusal sorun, parçalanmış ulusların ve ulusal-devletlerin birliği sorunudur; ikincisi ise, belirli devlet sınırları içindeki özellikle geri-bıraktırılmış ülkelerde çeşitli ulusal-toplulukların karşı karşıya olduğu ulusal baskıdan, ulusal eşitsizlikten doğan sorundur.**

İşte günümüzde proletaryanın çözmek zorunda olduğu, kendi “olumlu eylemi”ni ortaya koyacağı ulusal sorun bunlardır. Proletaryanın kendi devriminin **genel yolu** içinde çözeceği bu ulusal sorunlar, proletarya partisinin asgari ve azami programının konusu olarak ortaya konur.

Proletarya ve partisi açısından, ulusal sorunların çözümünde esas olan, her zaman ve her yerde **proletaryanın sınıf çıkarları ve proleter sınıf mücadelesidir.**

Proletarya, ulusal köken ayırımı yapmaksızın, dünyanın her yerinde tek bir sınıf düşmanıya, burjuvaziye yüzyüzedir. Bu açıdan mücadelesi, burjuvaziye karşı ve onu devirmek amacıyla yürütülür. Ancak proletarya insanlığın gerçek kurtuluşunu sağlayacak tek devrimci sınıf olarak faaliyetini sınıfların ortadan kaldırılmasına kadar sürdürür.

İşte ulusal sorunların çözümü ve ulusal hareketler proletarya açısından, kendi sınıf mücadelesinin bir parçası olarak bu şekilde ortaya çıkar. Ulusal sorunlar, her zaman ve her yerde proletarya için kendi sınıfının iktidarı sorunundan **sonra gelir, ikincildir.** Bu sorunun çözümünü “*ikincil dereceye koymak, bu mücadelenin çikarınadır.*” (Lenin) Bu, ulusal baskıya karşı mücadele sorununun, proletarya için, genel olarak sınıfsal baskıya karşı mücadele sorununa tabi olması, ve bu ikincil sorunun çıkarlarına göre belirlenmesi söz konusudur. Her yerde ve her zaman proletaryanın kendi sınıf örgütlenmesi ve sınıf mücadelesinin temel alınması Marksist-Leninistler için temel bir görevdir. Diğer sorunlar, genel olarak demokrasinin tüm sorunları ve buna yönelik örgütlenmeler bu temel göreve tabidir.

Proletarya için tek doğru ve tutarlı perspektif budur. Çünkü,

ulusal sorunun, **proletarya devriminden önce mi, yoksa sonra mı çözümleneceği sorunu**, somut tarihsel koşullara, konjonktürel gelişmelere, uluslararası duruma vb. bağlıdır. Tarihsel olarak, ulusal sorun, gerçek ve kalıcı biçimde proletarya devrimiyle çözümlenecektir. O zamana kadar bu sorunun çözümlenmemiş olarak kalması olasıdır.

Bu durumda, proletarya kendi iktidar mücadelesini yürütür ve örgütler. Proletarya kendi iktidar mücadelesini yürütürken, mevcut tüm toplumsal ve ulusal sorunların çözümünü amaçlar ve kendi iktidarıyla bunların nasıl çözümleneceğini ortaya koyar. Ve bunları, mücadelesinin başlangıcında ilan eder. Bu, proletaryanın bilinen ve tarihsel olarak denenmiş bayrağıdır.

Söz konusu olan, ulusal baskı, ulusal eşitsizlikse, proletarya, kendi iktidar mücadelesinde, bunlara karşı mücadeleyi de gündemine alır (kendi olumlu eylemiyle birlikte) ve bu mücadeleyi kendi iktidar mücadelesine tabi kılmaya çalışır.

Bu tutum hiçbir biçimde, bazı sorunların, bazı demokratik hakların (ulusal haklar gibi) proletarya devriminin genel yolu dışında, proletaryanın iktidar koşulları **dışında** çözümlenemez, “elde edilemez” demek değildir. Tersine bu tutum, proletaryanın, kendi iktidarında bu sorunların çözümlenmesinin, elde edilmesinin nasıl olacağını gösterir. Ancak proletarya, kendi sınıf çıkarları için, kendi iktidarı için örgütlenmiş ve mücadele eder durumdaysa, ortaya çıkabilecek değişik olasılıklar karşısında, kendi sınıf çıkarlarını koruyabilir ve kendi iktidar mücadelesini sürdürebilir. Ve ancak böyle bir proletarya, ulusal sorun gibi tali ve parçasal bir sorunun, kendi devriminin genel yolu dışındaki çözümlerini, gelişmelerin zorla dayattığı çözümleri, kendi çıkarlarına en uygun ve demokratik biçimde gerçekleştirilmesini isteyebilir ve bunun için mücadele edebilir. Aksi halde proletaryanın eli kolu bağlı kalır ve her türlü ulusal çıkarlar için (burjuva nitelikte) kullanılabilir hale gelir. Bu da, sonal olarak, dünya proletaryasının mücadelesinin karşısına, “ulusal” bir bayrak altında, kendi burjuvazisinin hizmetinde çıkması demektir. Hiçbir Marksist-Leninist bunu kabul edemez, buna izin veremez.

Uluslararası sorunun, genel ve özel olarak, proletarya devriminin genel yolu dışında, proletaryanın iktidar koşulları dışında, eski tarzda çözümlenme olasılığı vardır. Birinci olasılık tarihsel olarak ne

kadar fazla olursa olsun, ikinci olasılık mevcuttur ve değişik olgularda da açıkça görülmektedir. Bu olasılık karşısında, proletarya, kendi sınıf tutumunu, emekçi halkın çıkarına en uygun biçimde ortaya koymak ve bu amaçla mücadele etmek durumundadır.

İşte bu son durum, proletaryanın kendi devriminin genel yolu **dışındaki** ulusal hareketler ve çözümler karşısında takınacağı tavır sorunu olarak belirginleşir. Bir başka deyişle, proletaryanın “muhalafet” koşulları altındaki tutumu söz konusudur. Ve proletaryanın “koşullaması” işte burada ortaya çıkar. Bu ise, ulusal sorunların ve ulusal hareketlerin, her tarihsel durumda somut olarak ele alınmasını, irdelenmesini, tahlil edilmesini zorunlu kılar.

Genel olarak ulusal sorunun, proletarya devriminin genel yolu içinde çözümlenmesinin ötesinde ortaya çıkan gelişmeler, proletarya ve partisi için, bunların **proletaryanın sınıf mücadelesine nasıl tabi kılınacağı sorunu** da yaratır. Bu özel sorun, **emperyalizm koşullarında ve emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde reformlar ve demokratik haklar için verilcek mücadelenin, sosyalist devrim mücadelesine nasıl bağlanacağı genel sorununun içindedir.** Çünkü Lenin’in belirttiği gibi, “*ulusal kaderi tayin hakkı, demokratik bir istek olmaktan başka bir şey değildir; ilke olarak, öteki demokratik isteklerden farklı değildir.*”²¹⁸ “*Emperyalizm de bütün demokratik istemler, siyaset bakımından elde edilmelerinin zor oluşu ya da bir dizi devrimlere başvurmaksızın elde edilemeyişleri anlamında ‘erişilemez’ istemlerdir.*”²¹⁹ Bu açıdan sorun, şu şekilde belirginleşmektedir: III. bunalım döneminde demokratik hak ve özgürlüklerin bir parçası olan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir devrim olmaksızın “elde edilebilir”, “gerçekleşebilir” bir hak ve istem midir?

Burada ilk önemli nokta genel olarak bir devrimden değil, proletaryanın öncülüğündeki belirli bir devrimden yola çıkılmasıdır. Bu bağlamda proletaryanın ulusal sorunu kendi iktidar koşullarında, kendi olumlu eylemi ile nasıl çözümleneceğini ele almadan, bunun **dışındaki** durumları, varsa “çözüm” yollarını ele almak gerekmektedir.*

²¹⁸ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 38.

²¹⁹ Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, s. 45.

III. bunalım söneminde bu dış yollar üç başlık altında ele alabiliriz:

a) “Ulusal” burjuvazinin öncülüğünde ulusal sorunun çözümü:

III. bunalım döneminde emperyalizmin yeni-sömürgecilik yöntemleri, herşeyden önce geri-bıraktırlmış ülkelerde ya da bu ülke içindeki ulusal-topluluklar arasında **ulusal**, yani iç dinamikle kapitalizmin gelişmesini olanaksız kılmıştır. İç dinamikle (ulusal) gelişen kapitalizmin olmayışı, ulusal burjuvazinin gelişmesini engellemek, bu sınıfın kendi devriminde öncülük etmesi ya da katılması sorununu ortadan kaldırmıştır. **Yeni-sömürgecilik koşullarında geri-bıraktırlmış ülkelerdeki burjuvazi “ulusal” nitelikte değildir, baştan emperyalizmle bütünleşmiştir ve onun işbirlikçisidir.** Che'nin deyişiyle, “*bugün için, tayin edici unsur, emperyalizm ve milli burjuvazi cephesindeki kaynaşmadır*”. Bu, geri-bıraktırlmış ülkelerdeki burjuvazinin “milli” ve “devrimci” niteliğini yitirmesidir. Dolayısıyla kendi devrimini yapamaz ve ulusal-devrimci bir hareket ortaya çıkaramaz.

Bunun ulusal sorun açısından anlamı, **yerli burjuvazinin gerçek bir ulusal hareket oluşturamayacağı demektir.** İşbirlikçi burjuvaziyle emperyalizm arasındaki çelişkiyi, mutlak bir çelişki, uzlaşmaz bir çelişki olarak ele almak yanlışır. Ancak bu işbirlikçi-tekelci burjuvazinin, zaman zaman “ulusal çıkar”dan söz etmeyeceği, “ulusal haklar”dan söz etmeyeceği demek değildir. Ve hatta bunu öyle bir yere getirebilir ki, açık bir “anti-emperyalist ulusal hareket” görünümünü kazandırabilir. Genellikle bu durum işbirlikçi-tekelci burjuvazi **içindeki** çelişkilerin ürünü olarak ortaya çıkabilmektedir. Çokuluslu geri-bıraktırlmış ülkelerde, bu çıkar çelişkisi, zaman zaman ulusal-topluluk farklılaşmasıyla çakışabilir ve böyle durumlarda açık bir “ulusal hareket” gündeme gelebilir. Bu durumda “ezilen ulus” konumu, işbirlikçi-tekelci burjuvazi fraksiyonları içinde bir güç aracı olarak kullanılması gündeme gelir. Böylece “ezilen ulus” işbirlikçi burjuvazisi, oligarşi içinden çıkarak, kendi “ulusal” devletini **kurma** talebinde bulunabilir. Bu talep, özsel ola-

* Bunlara “çözüm” değil, mevcut sorunun emperyalizme bağımlı bir biçimde “halledilmesi” demek daha doğru olacaktır. Ancak bunlar kendilerini ulusların karşısına “çözüm” olarak sundukları için, bu sözcüğü yeğliyoruz.

rak “ezilen ulus” burjuvazisinin (işbirlikçi ve emperyalizmle baştan bütünleşmiş) emperyalist devletlerin, kendisinin “ayrılma talebi”ni desteklemesi girişimleriyle birleşerek uluslararası bir sorun haline gelebilir. Emperyalizmin bu durum karşısındaki ilk tutumu, oligarşi içindeki çelişkiyi çözümüleme şeklindedir. Genel olarak askeri ve stratejik çıkarlarını göz önüne alan emperyalizm, uygun gördüğü koşullarda, böyle bir istemi destekleyebilmektedir. Çoğu zaman hareketin gelişme düzeyine bağlı olarak ilk tutumunu sürdürür. Bu konuda emperyalizmin Filistin sorununda takındığı tutum oldukça açıktır.

Emperyalizm, böyle bir hareket karşısında, “kültürel özerklik”ten, “azınlık hakları”ndan, “bölgesel özerklik” temelinde federatif çözüm ve ayrılmanın gerçekleştirilmesine kadar değişik çözüm yollarını el altında tutar. Ancak burada ortaya konulması gereken husus, **bu çözümlerin hiçbirinin ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile ilişkisi bulunmadığıdır.**

Emperyalizmin, ulusal temelde ortaya çıkan oligarşi içi çelişkilerin çözümünde özellikle “bölgesel özerklik”i kabul ediyor görünmesi, sık sık ulusal sorunun özünün unutulmasına yol açmaktadır. Özellikle “ayrılma”, “ayrı devlet kurma”nın emperyalizm tarafından, bu durumda “kabul edilemez” olduğunu düşünmek bu yanılığın temelidir. Oysa genel olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı “bölgesel özerkliği” içerir ve proletarya bu çözümü önsel olarak reddetmediği gibi, çoğu durumda çokuluslu devletler için öngörür de. Emperyalizmin “bölgesel özerklik” temelinde bir federatif çözümü desteklediği koşullarda, sorunun özünü unutarak takınılacak bir tavır, her zaman “ulusal” işbirlikçi burjuvazinin güçlenmesine yardım edecektir.

Sorunun özü, emperyalizmin, çokuluslu geri-bıraktınlmış ülkelerde ulusal sorunun çözümünde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını **tanımamasıdır.** Emperyalizm için “ayrılma”, “ayrı devlet kurma”ya varan her çözüm yolu, bir ulusal hakla, “ezilen ulus”a ilişkin bir **demokratik hakla** bağlantılı değildir ve olmamalıdır. Emperyalizmin bütün tutumu, Wilson doktrininde ortaya konulduğu gibi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tahrif edilmesine dayanır. Dolayısıyla ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı olarak demokratik bir hakkın tanınmadığı koşullarda, kendi çıkarlarına uygun çözümü ortaya koyması gündemdedir. Bu yüzden ulusların

kendi kaderlerini tayin hakkının hangi koşullarda ve nasıl kullanılacağı sorunu ile hiçbir ilişkisi yoktur. **Emperyalizmin tüm tutumu, sözde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanırmışcasına görünerek, pratikte bu hakkın nasıl kullanılacağını kendi çıkarlarına göre belirlemesinden başka birşey değildir.**

“Eskiden, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahip olmaları ilkesi, genellikle yanlış yorumlanırdı; bu ilke, **ulusların özerklik hakları** derecesine düşürüldüğüne sık sık tanık olunurdu.”²²⁰ (abç)

“Eskiden ulusal sorun, reformist bir görüş açısından, ayrı, bağımsız bir sorun olarak sermayenin iktidarı, emperyalizmin devrilmesi, proletarya devrimi genel sorununa bağlanmadan dikkate alınırdı... Ulusal sorun, sömürgelemler sorunu, sessizce, ‘kendiliğinden’, proletarya devriminin ana yolu dışında, emperyalizme karşı devrimci bir mücadele olmaksızın çözümleneceği dolaylı olarak kabul ediyordu.”²²¹

İşte emperyalizmin, özel olarak ABD emperyalizminin bugün sorunu ele alış tarzı, Stalin’in sözünü ettiği bu çerçeve içinde, “burjuva anlamda” ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile sınırlıdır. **Kesinlikle proletaryanın savunduğu ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile ilişkili değildir.**

bsp; Bu durum karşısında, proletarya, herşeyden önce, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının tanınmasını istemelidir ve tanınması yönünde mücadele etmelidir. Böyle bir hakkın, doğrudan ya da dolaylı tanınmışlığı koşullarında **nasıl kullanılacağı sorununun, sadece ve sadece ulusal-topluluğun kendisine ait olduğunun ortaya konulması gerekir.** Doğal olarak da, proletaryanın savunduğu ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının elde edilmesi bir devrim sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Aksi halde, proletaryanın kendi ulusu içinde, bu hakkın değişik çözümlerinin koşullara bağlı olarak uygulanabilmesi için yapabileceği pek birşey olmayacaktır. Lenin’in, Norveç’in İsveç’ten ayrılması konusunda ortaya koyduğu gibi, böyle bir hak söz konusu olmazsa, her düzeyde proletaryanın enternasyonalizmi ulusal çıkarlara feda edilmiş olacak-

²²⁰ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 235.

²²¹ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 237.

tır.

Görüldüğü gibi, III. bunalım döneminde emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde, burjuvazi gerçek anlamda “ulusal” ve “devrimci” niteliğe sahip değildir, gerçek ulusal-devrimci bir hareket ortaya koyamaz ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı **temelinde** ulusal sorunun değişik çözüm yollarını tanımayı kabul edemez. Onlar için, “ezilen ulus” sorunu tümüyle oligarşi içi bir sorun durumundadır ve oligarşi içi çelişkiler eski dönemin ulusal burjuvazisinin “egemen ulus” burjuvazisine karşı mücadelesi olarak ele alınmaz.*

b) Geri-bıraktınlmış ülkelerde egemen sınıflar arası ilişkinin ve çelişinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ikinci yol feodaliteye ilişkindir:

Oligarşi içindeki büyük toprak sahipleri ile işbirlikçi-tekelci burjuvazi arasında ya da bir bütün olarak oligarşi ile oligarşi dışı feodal kalıntılar arasındaki çelişki, çokuluslu geri-bıraktınlmış ülkelerde “ulusal” bir görünüm kazanabilmektedir. III. bunalım döneminde kapitalizmin yukardan aşağı geliştirilmesi, yani dış dinamik ile (emperyalizm) geliştirilmesi, devlet sınırları içinde feodalizmin çözülmesine yol açmaktadır. Bir başka deyişle, genel olarak emperyalizmin **başlangıçta** ittifak kurduğu feodal egemen sınıfların ekonomik olarak güçsüzleşmesi ve tasfiye olması söz konusudur. Tarihsel olarak geri-bıraktınlmış ülkelerde çarpık kapitalizmin gelişmesi, oligarşi içinde çeşitli tasfiyelere yol açma ve artan oranda işbirlikçi-tekelci burjuvazinin, özel olarak tekelci-sanayi burjuvazisinin güçlenmesini sağlayarak oligarşiyi tek başına oluşturması (tabii baştan bütünleşmiş olduğu için emperyalizmle birlikte) yönünde bir eğilim ortaya çıkarmaktadır. “*Oligarşi*” broşürümüzde ve “*Gramsci Üzerine*” yazımızda ayrıntılı biçimde ortaya koyduğumuz bu eğilim, geri-bıraktınlmış ülkelerde feodal kesimlerin, siyasal planda devlet üzerindeki etkinliklerini yitirmeleri sonucunu doğurmaktadır. Feodal egemen sınıfların oligarşiyle, özel olarak da işbirlikçi-tekelci burjuvaziyle “çatışma-uyum” ilişkisinde bu açık biçimde

* Genelde böyle bir çelişki, (devrimci mücadele açısından) ulusal-devrimci mücadele açısından bazı özel olanaklar yaratabilmektedir. Genel olarak oligarşi içindeki çelişkilerden yararlanma sorunu şeklinde devrim mücadelesinde proletaryanın önüne çıkan bu sorun, koşullara bağlı olarak ele alınır. Ama her durumda bu çelişkinin getirdiği “olumlu unsurlar” ile siyasal ittifak, çok özgül koşullarda ortaya çıkabilir.

görülür. (Bu konuda somut bir değerlendirme için bkz: *Mevcut Durum ve Devrimci Taktiğimiz-I.*)

Bu gelişme, feodal egemen sınıfların “çarpık kapitalizme” karşı mücadelesini ortaya çıkarmaktadır. Tarihsel olarak kapitalist üretim ilişkileri tarafından tasfiye olan feodalizm, her zaman kapitalizme karşı mücadele etmiştir. Bu mücadelesi, iktisadi evrime karşı feodal siyasal zor şeklinde geliştiği eski dönemlerde, burjuva demokratik devrimlere yol açmıştır. Kapitalizm karşısında kimi zaman feodal sınıflar “uzlaşmayı” kabul etmişlerdir. Bu koşullarda Almanya’da olduğu gibi yukardan aşağı demokratik devrim gündeme gelmiştir. Ancak III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde egemen olan kapitalizm, devrimci tarzda gelişmediğinden **çarpıktır** ve temelinde emperyalizmin istemleri ve çıkarları yatmaktadır. Bu koşullar altında feodal sınıfların gelişen kapitalizm karşısındaki tutumları, kaçınılmaz olarak anti-emperyalist bir görünüm kazanmaktadır. Geçmiş dönemlerde sömürgelerde ortaya çıkan feodal direnişin anti-emperyalist niteliği de bu şekilde belirginleşmiştir.

Çokluk toprak ağaları, tefeci-tüccar ve feodal ilişkiler içinde bulunan kent küçük-burjuvazisi (esnaflar), geri-bıraktırlmış ülkelerde anti-emperyalist, anti-kapitalist ve anti-tekelci görünümde bir mücadele içinde olmalarının nedeni budur. Bu sınıfların hareketinin yaygınlığı ve gücü, kapsadığı kesimlerin nüfus içindeki niceliği kadar, oligarşi içinde işbirlikçi-tekelci burjuvazi ile “uyum” sağlama koşullarına bağlıdır. Ancak, bu hareketin her zaman açık mücadele şeklinde olacağını düşünmek de yanlıştır. “Çatışma-uyum” ilişkisinde “uyum” koşullarının önde olması, mücadeleyi legal devlet çerçevesinde sınırlandırmaktadır. Bu da, bu kesimlerin “demokratik” bir görünüm kazanmalarıyla çakışır. Gerçekte “siyasal demokrasi” ile uzaktan yakından ilişkileri yoktur. Ama nüfus içinde belli bir niceliğe sahip oldukları için, “temsili demokrasi” bu kesimlerin parlamentoda yer almalarını olanaklı kılmakta ve bu yolla devlet üzerinde etkilerini sürdürme olanağını elde etmektedirler. Temsili demokrasinin (gerçek burjuva demokrasisiyle uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir demokrasidir bu –gizli faşizm–) bulunmadığı ülkelerde bu kesimlerin mücadelesi çoğu durumda yasadışı bir faaliyet ve örgütlenmeye dönüşmektedir.

Bu kesimlerin hareketi, çokuluslu geri-bıraktırlmış ülkeler-

de de, tek uluslu (homojen) geri-bıraktınlmış ülkelerde de “ulusal” bir niteliğe bürünebilmektedir. Dolayısıyla **her türden sınıfsal farklılıkların aşılmasını sağlayabilecek bir ideoloji**, bu hareketin üst yapısını oluşturur. Genel olarak, **dinsel ideolojiler**, bu kesimler açısından hareketin bütünselliğini kurmaya hizmet eder ve feodal sömürücü sınıfların özel çıkarlarının gizlenmesine yardımcı olur. Sınıfsal farklılıkların tek bir “ulusal çıkar” ile bütünleştirilmesine dayanan burjuva milliyetçiliği gibi, bu feodal hareket de, feodalizmin çıkarlarını “dinsel çıkar” temelinde genel bir çıkar olarak sunar. Bu boyutu ile, burjuva milliyetçiliğinin sınırlarını aşarak uluslararası bir duruma geçer. Bir başka deyişle, bu hareketin dinsel ideolojisi, sınıfsal çıkarın “dinsel çıkar” haline dönüştürdüğü gibi, ulusal çıkarları da aynı duruma getirir. Böylece ulusal sorunda belli bir “çözüm” yolunu ve belli bir “olumlu eylemi” içerir. Bu da onu genel olarak burjuva milliyetçiliğinden, özel olarak da işbirlikçi tekelci burjuvazinin “milliyetçiliğinden” ayıran temel noktadır.

Diyebiliriz ki, geri-bıraktınlmış ülkelerde ortaya çıkan dinsel ideoloji ile bütünleşmiş feodal hareket, kendi ideolojik çerçevesi içinde, hem özel ulusal sorunu hem de parçalanmış uluslar sorununu ortaya koyar. Bu boyutu ile proletaryanın sorunu ele alışı ile çakışır. Ama ortaya koyduğu “çözüm” ile kendi niteliğini ve proletaryanın çözümü ile olan farklarını belirginleştirir.

Özellikle emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde dinsel farklılığa sahip olan toplumlarda büyük güç oluşturabilen bu feodal hareket, özellikle “müslüman ülkelerde” kendine elverişli bir zemin bulmaktadır. Günümüzde İran’da iktidarı ele geçirmiş olan bu hareket, genel olarak **teokratik devlet kurma** temelinde ulusal sorunun çözümünü ele alır. Özellikle emperyalist üretim ilişkilerinin getirdiği ilişki ve çelişkilerin etkilediği tüm kesimleri (proletarya ve kent küçük-burjuvazisi) arasında bu hareket, güçlü bir anti-emperyalist “ulusal” hareket ortaya çıkarabilmektedir. **Bu hareketin en önemli yanı, her türlü ulusal sorunu, emperyalist üretim ilişkilerinin tasfiyesi (feodalizm lehinde) genel soruna bağlama yeteneğidir.** Bu boyutuyla ilerde göreceğimiz gibi, küçük-burjuva milliyetçi hareketlerin olduğu kadar, Marksist-Leninist hareketin de çözmeye yöneldiği sorunları, onların yaklaşımlarına benzer bir biçimde ele alır. Kitle güçlerinin temelini köylülüğün oluşturması ve proletaryayla kent küçük-burjuvazisini kapsayabilme özelliğiyle,

geri-bıraktınlmış ülkelerde proletaryanın öncülüğünde demokratik halk devriminin temel gücüyle ilgili bir sorun yaratmaktadır.

Bu feodal-dinci ya da Stalin'in deyişiyle söylersek, "feodal-milliyetçi" hareketin, ulusal sorunun çözümünde "teokratik devlet"i temel alması, onun gerici özelliğini açıkça ortaya çıkarmaktadır. Ulusal sorunu, demokratik bir biçimde çözmekten uzak oluşuyla ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını kesin kesin dışalar. Ve doğal olarak bu hakkın "teokratik devlet kurma hakkı" olarak anlaşılmasını ister.

I. ve II. bunalım döneminde, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde **toplumsal süreç feodalizm** olduğundan, yani feodal üretim ilişkilerinin egemen olması nedeniyle, böyle bir hareketin "ulusal" görünüm kazanması olanaksızdı. III. bunalım döneminde ise, geri-bıraktınlmış ülkelerde çarpık da olsa kapitalizmin egemen olması, ülke içinde feodalizmin gerici bir tarzda da olsa tasfiyesi ile birlikte, köylülüğün sınıfsal ayrışmasını artırmış, burjuvazi ile proletarya arasındaki çelişkiyi görece olarak keskinleştirmiştir. Bu da ülke içinde yapay ve yukardan aşağı kurulu "ulusal birliğin" bozulması demektir. İşte, egemenliğini yitiren feodal sömürücü sınıfların günümüzdeki etkinliğinin iktisadi temeli budur. Böylece geçmiş dönemde gücü sınırlı olan bu feodal tepkinin yarattığı hareket, günümüzde önemli bir güce ulaşabilmektedir. Yine eskiden gerici özelliğini anti-kapitalist tutumuyla açıkça ortaya koyan bu hareket, günümüzde yeni-sömürgecilik koşullarında anti-emperyalist, yabancı düşmanlığı (gavur alerjisi) temelinde (emperyalist üretim ilişkilerine karşı olup) "ilerici", "ulusal" bir görünüm kazanabilmektedir. Bu da proletarya açısından, geçmiş dönemlerle kıyaslanmayacak ölçüde önemli ve sadece ulusal sorunla sınırlı olmayan bir sorun yaratmaktadır. Özellikle çokuluslu geri-bıraktınlmış ülkelerde, "**ezi-len ulus**" **proletaryası açısından ulusal sorunun demokratik olmayan her türlü çözümünün reddi** düzeyinde özel bir görev ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak da, geri-bıraktınlmış ülke proletaryası açısından, emperyalist üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasının bir **demokratik halk devrimi** sorunu olduğunun ortaya konulması göreviyle somutlaşmaktadır.

Konunun daha açık hale gelmesi için eğitim konusunu, demokratik eğitimi örnek olarak alabiliriz. Bilindiği gibi, eğitim sorunu ya da eğitimin demokratikleştirilmesi sorunu, diller üzerindeki

ulusal baskının kaldırılması sorunuyla ilintilidir. Bu açıdan demokratik eğitim istemi, diller üzerindeki baskının sona erdirilmesinin “olumlu eylemi” olarak ortaya çıkar. Marksist-Leninist literatürde “demokratik devlet” çerçevesinde eğitim sorunu, Lenin tarafından şöyle formüle edilmiştir:

“Bütün ulusların işçileri için tek bir eğitim siyaseti vardır: **Yerli dilin özgürlüğü ve demokratik ve laik eğitim.**”²²² (abç)

Lenin’in bu tesbitinin, “teokratik devlet” çerçevesindeki bir çözümle ne derecede bağdaşmaz olduğu açıktır.

Diyebiliriz ki, feodal sömürücü sınıfların dinsel ideolojiyle yürüttükleri hareket, özsel olarak proletaryanın tarihsel-sınıfsal mücadelesiyle çelişir. Proletarya, feodalizmin kesin olarak tasfiye edildiği koşullarda kendi devrimini yapabilir. Onun mücadelesi anti-kapitalist olmak durumundadır. Ve böyle bir mücadele ancak anti-feodal bir mücadele sürecinden sonra olanaklıdır. Anti-feodal mücadele aynı zamanda feodal ideolojilere karşı mücadeleyi zorunlu kılar. Bu açıdan, burjuvazinin kendi devrimini yapmadığı koşullarda, demokratik devrimin öncüsü olacak olan proletarya feodal sınıflara karşı mücadele etmek durumundadır. Onların ulusal sorunları “teokratik devlet” çerçevesindeki çözüm çabalalarının karşısına çıkmak, proletaryanın olduğu kadar, her demokratın da görevidir. Feodal sınıfların eski ekonomik ve siyasal güçlerini yitirmeleri karşı-sında ortaya koydukları hareketin anti-demokratik yanını ve çözümlerinin gerici özelliklerini, taktik bazı amaçlarla görmezlikten gelerek, özel olarak da ulusal baskıya karşı yürütülen mücadelede bir müttefik olarak görmek, dar bir milliyetçi bakış açısı olduğu kadar, anti-Marksist bir tutumdur da. Bu konuda Komintern’in II. Dünya Kongresinde almış olduğu karar yeniden anımsatalım:

“Daha çok geri kalmış, ağırlıkla feodal veya pederşahi ya da pederşahi-köylü nitelikteki uluslara ve devletlere ilişkin olarak, şunların gözönünde bulundurulması gereklidir:...

b) Din adamlarının, hıristiyan misyonerlerinin ve benzer öğelerin gerici, orta-çağ etkilerine karşı mücadele kesin zorunludur.

²²² Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 175.

c) Avrupa ve Amerikan emperyalizmine karşı kurtuluş mücadelesini, Osmanlı ve Japon emperyalizminin, soy-luluğun, büyük toprak sahiplerinin, din adamlarının vb. gücünün artırılmasıyla bağdaştırmaya çalışan panislamiz-me, panasyatik harekete ve benzeri akımlara karşı mü-cadele de zorunludur.

d) Geri kalmış ülkelerde büyük toprak sahiplerine ve feodalizmin bütün biçimlerine ve kalıntılara karşı köylü-lerin giriştiği mücadelenin desteklenmesi de zorunludur. Herşeyden önce köylü hareketine mümkün olduğunca devrimci bir nitelik kazandırmaya çalışılmalı, mümkün olan yerlerde köylüleri ve bütün sömürülenleri sovyetel-erde örgütlemeli(dir)."²²³

III. bunalım döneminde de, geri-bıraktınlmış ülkelerde feo-dal kalıntıların (eski egemen sınıf öğelerinin) hareketinin, anti-em-peryalist yanının, özünde her türlü kapitalist gelişmeye karşı olma oluşturduğunu unutarak, emperyalizm ve işbirlikçi burjuvazi ile feodal kalıntıların birbirinden uzaklaşmasının karşı-devrim cephesin-de bir bölünme yaratmasını abartarak, anti-feodal mücadeleyi geçici olarak durdurmak ya da ikincil bir sorun olarak ele almak, proleta-ryanın demokratik devrimdeki öncülüğünün ortadan kaldırılmasıyla özdeştir. Doğal olarak bu tutum, anti-feodal unsurların (proletarya, kent küçük-burjuvazisi ve esas olarak da köylülük) oligarşiye siya-sal olarak yedeklenmesine de yol açabilecektir.

I. ve II. bunalım döneminde emperyalizmin dışsal bir olgu ve egemen sınıfın da feodaller olduğundan ulusal mücadele ile sınıfsal (anti-feodal) mücadele birbirinden kesin çizgilerle ayrılabiliniyordu. Bu dönemlerde, bu ülkelerdeki baş çelişki, ülkenin ve nüfusun 3/4'ünü kontrolü altında tutan zayıf feodal birimler ile yarı-serf durumundaki köylülük arasındaydı. (Demokratik mücadele). Anti-feodal sınıfsal mücadelenin gelişimine paralel olarak, bu dö-nemlerde emperyalizm kendi sömürmesini korumak için ülkeyi bütün olarak işgal ediyordu. O zaman ülkenin baş çelişkisi emper-yalizm ve bir avuç hain dışında bütün ulus arasında olmaktadır. (Ulusal mücadele). İç savaş döneminde savaş, genellikle sınıfsal

²²³ III. Enternasyonal-Belgeler, s. 47-48 (Aynı karar için bkz: Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 391.

şiarlarla (toprak devrimi, demokratik devrim) ve sınıfsal planda (anti-feodal) yürürken, devrimci ulusal savaş evresinde, savaş ulusal planda ve ulusal şiarlarla yürütülür.

III. bunalım döneminde ise, geri-bıraktırlmış ölkelerde toplumsal süreç feodal süreç değildir. Emperyalizm de sadece dışsal bir olgu değildir. Zayıf mahalli otorite yerini, bizzat emperyalizmin de **içinde** yer aldığı güçlü oligarşik devlet otoritesine bırakmıştır. Ölkedeki egemen sınıfların en büyüklerinin oluşturdukları bir oligarşi mevcuttur. Bu yüzden baş çelişki oligarşi ile halk arasındadır. Oligarşi içinde bizzat emperyalizm yer aldığı için devrimci savaş sadece sınıfsal planda (anti-oligarşik) yürümeyecektir. **Savaş sınıfsal ve ulusal planda yürüyecektir.** Şüphesiz emperyalist ordular savaşta bizzat yer alana kadar sınıfsal yan ağır basacaktır. (Daha geniş bilgi için bkz: *Kesintisiz Devrim II-III*)

Ancak sınıfsal yanın anti-oligarşik olması sık sık bazı hatalı anlayışların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Genellikle ölkemizde oldukça sık karıştırılan bu durumu burada kısaca belirtelim:

III. bunalım döneminde kapitalizmin yukardan aşağı geliştirilmesi, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, demokratik devrimi anti-emperyalist ve anti-feodal çerçeveye sınırlamayı olanaksız kılmıştır. Eski dönemin MDD ile bu dönemin demokratik halk devrimi arasındaki farklılık, ölkedeki toplumsal sürecin niteliği ile emperyalizmin işgal biçimi tarafından belirlenmektedir. Ölkede çarpık kapitalizmin egemen olması, feodalizmin tümüyle tasfiye edildiği anlamına gelmemektedir. Emperyalist üretim ilişkileri ile iç dinamiklerle gelişmiş kapitalizm arasındaki temel fark da burada ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla emperyalist üretim ilişkilerinin tasfiyesi, sözcüğün tam anlamıyla kapitalist üretim ilişkilerinin tasfiyesi demek değildir.

Kısacası, geri-bıraktırlmış ölkelerde proletaryanın öncülüğündeki demokratik devrim, anti-oligarşik mücadele kapsamında anti-feodal mücadeleyi de gerektirir. Doğal olarak bu anti-feodal mücadelenin dinamikleri, her türlü feodal ilişkiye, sömürüye, harekete ve güce karşı mücadelenin dinamikleridir.

Yine proletarya açısından feodal hareketin, tarihsel, ekonomik, siyasal ve ideolojik gericiliği yanında, emperyalizmle uzlaşabilir olma özelliği de önemlidir. Tarihsel süreç, emperyalizmin talep yetersizliğini gün be gün artırırken, diğer yandan pazarlarını yitirmesini

getirmektedir. Bu koşullar altında kapalı üretim birimlerinin pazar için üretime açılması emperyalizm için bir zorunluluktur. Bu, onun feodal sınıflarla olan çelişkisinin maddi temelidir. Ama öte yandan pazarlarını yitirmesi olgusu, yani proletaryanın devrimci mücadelesi karşısında feodalizmle uzlaşmaktadır. Bu iki zıt hareket, emperyalizm açısından yaşamsal öneme sahip olan pazarlarını kesin olarak yitirme tehlikesi karşısında kendisinin uzlaşma noktalarını açığa çıkartmaktadır. Emperyalizmin feodal sınıflarla en elverişsiz koşullarda gerçekleştireceği bir uzlaşma bile, pazarlarının tümüyle yitirilmesi tahlikesi karşısında önemsiz kalmaktadır. Bugün İran ile ABD emperyalizminin ilişkilerinde görüldüğü gibi, en elverişsiz koşullarda bile, pazarın tümüyle yitirilmesinden daha elverişlidir. Ve İran örneğinde olduğu gibi, emperyalizm, gerektiğinde iktidarı feodal sınıflara tümüyle bırakabilmektedir. Daha alt düzeydeki uzlaşma ise, 12 Eylül koşullarında olduğu gibi, devrimci mücadeleye karşı dinsel temelde bir anti-komünist hareket olarak feodal sınıflara geniş hareket olanağı yaratmaktadır.

Tüm bunlar, bir kez daha devrimci niteliğini yitirmiş burjuvazinin, feodalizm ve demokratik hak ve özgürlükler karşısındaki konumunu açığa çıkarmaktadır.

Özetlersek, dinsel ideolojiyle harekete geçen ve “ulusal” bir bayrak altında toplanan feodal sınıf hareketinin ulusal sorunun her türlü demokratik çözümünü reddettiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan bu hareket için ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının mutlak bir hak şeklinde ele alınması önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bu hakkın içerdiği “ayrılma” ve “ayn devlet kurma hakkı”, onlar için “feodal” ya da “teokratik” bir devlet kurma hakkı olarak bir değeri vardır. İşte proletarya, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunurken, bu tür saptırmalara karşı mücadele etmek durumundadır. Ve dolayısıyla bu anlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının söz konusu olamayacağını açıkça ortaya koymalıdır. Buna karşı mücadele etmeyen bir “ezilen ulus” proletaryası gerçek demokratik görevlerini yerine getiremez. Bununla mücadele etmek ise, ancak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını, bu hakkın içerdiği değişik çözüm yollarıyla ele almaktan geçer. Bir başka deyişle, proletarya enternasyonalizmi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, bu hakkın içerdiği bir yolun kullanımı ile mutlaklaştırmak ya da özdeşleştirmek şeklindeki emperyalist ve feodal anlayışlarla mü-

cadele etmek zorundadır.

c) Günümüzde proletarya devriminin genel yolu **dışındaki** ulusal sorunların “çözüm” yolu olarak ortaya çıkan üçüncü yol, **küçük-burjuva milliyetçiliğine** ilişkindir:

Küçük-burjuvazinin geçmiş dönemlerdeki tutumunu daha önceki bölümlerde ortaya koyduğumuz için, burada sadece günümüzdeki şekillenışı ve çözüm yollarıyla kendimizi sınırlandıracağız.

Emperyalist dönemde I. ve II. bunalım döneminin sömürge ve yan-sömürge ülkeleri ile III. bunalım döneminin geri-bıraktınlmış ülkelerinde küçük-burjuvazi nüfusun önemli bir kesimini oluşturur. Temel olarak emperyalizmin sermaye ihracı ile ortaya çıkan bu ülke küçük-burjuvazisi, III. bunalım döneminde yukardan aşağıya kapitalizmin gelişimi ile nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Geçmiş dönemlerde (toplumsal süreç feodal iken) nüfusun çoğunluğunu köylülerin oluşturmasından farklı olan bu durum, bu dönemde küçük-burjuvazinin çeşitli politik hareketlerine yol açmıştır. Ulusal sorunun dünya çapındaki ikili durumu, yani “parçalanmış ulusların birleştirilmesi” ve ulusların kaynaştırılması sorunu ile devlet örgütlenmesine ilişkin hiçbir hakka sahip olmayan ulusların sorunu, küçük-burjuvazinin milliyetçi hareketinde özel bir yere sahiptir. Ancak küçük-burjuvazinin milliyetçi hareketi, her ulusal-toplulukta ya da ülkede aynı biçimde ortaya çıkmaz. Genellikle emperyalizmin açık işgal koşullarında, yani sömürge ülkelerde, küçük-burjuvazinin sol kanadının güçlü bir ulusal (anti-emperyalist) hareket yaratma yeteneği görülmüştür. Genellikle proletaryanın örgütsüz ya da yetersiz kaldığı koşullarda, **küçük-burjuvazinin milliyetçilik temelinde anti-emperyalist (ya da anti-sömürgeci) tavrı alışı**, ulusal kurtuluş savaşına dönüşerek ülkenin bağımsız bir devlete sahip olmasını getirebilmektedir. Proletaryanın öncülüğünde gerçekleşmeyen (yani küçük-burjuvazinin öncülüğünde gerçekleşen) bir **ulusal kurtuluş savaşı**, “sömürge ulusun” sorununu devrimle, anti-emperyalist bir devrimle çözümlenebilmektedir. Hareketin burjuva muhtevası, bazı durumlarda anti-feodal mücadeleye de yol açabilmektedir. Bu da anti-emperyalist ve anti-feodal bir devrim yaratarak, ulusal sorunu, belli bir biçimde çözümlenebilmektedir. 1956-62 Cezayir ulusal kurtuluş savaşı, böyle bir hareketin III. bunalım döneminin ilk evresindeki somut örneğidir.

Küçük-burjuvazinin ulusal sorun karşısındaki tutumunu be-

lirleyen milliyetçiliği, III. bunalım döneminde, genellikle I. bunalım döneminde ortaya çıkmış olan **pan-islamizm, pan-slavizm, pan-türkizm, pan-helenizm, pan-afrikanizm ve pan-asyatik türden irka, dile ve kültüre dayalı** milliyetçiliğin küçük-burjuvazi tarafından yeni tarihsel koşullarda sahiplenilmesi ve biçimlendirilmesi olarak tanımlayabiliriz.* Stalin'in ifade ettiği gibi, burjuvazinin geminin bordasından attığı "ulus" ve "milliyetçilik" bayrağını, her zaman olduğu gibi, küçük-burjuvazi yeniden yükseltmektedir. (Serbest rekabetçi kapitalizm koşullarında "demokrasi" ve "demokratik cumhuriyet" karşısında küçük-burjuvazinin tutumu aynıdır.) III. bunalım döneminde ulusun bölünmüşlüğü (aynı devletler olarak ya da aynı devletler içinde) karşısında yeni bir küçük-burjuva milliyetçiliğinin, eski sloganlarla ortaya çıkması kaçınılmazdı.

III. bunalım döneminde geri-bıraktınlmış ülkelerde ortaya çıkmış olan ulusal sorun, yani "yapay olarak parçalanmış ulusların birleştirilmesi" sorunu, küçük-burjuva milliyetçiliği yanında değişik olgular da ortaya çıkarmıştır. Özellikle geri-bıraktınlmış ülkelerde dış dinamikle gelişen kapitalizm, bir yandan işbirlikçi (tekelci) burjuvazinin güçlenmesine yol açarken, diğer yandan egemen sınıflar ittifakından, yani oligarşiden tasfiyeleri gündeme getirmektedir. Bu, oligarşi içindeki çelişkiler ve oligarşi ile dışındaki sömürücü sınıflar arasındaki çelişkiler düzeyini belirler.

Daha önce gördüğümüz gibi, yeni-sömürgecilik yöntemlerinin uygulanmasında **ilk adım**, geri-bıraktınlmış ülkelerde feodal sınıflar ile emperyalizm arasında bir işbirliği ya da ittifak kurmak yönünde atılmıştır. Bu işbirliği baştan emperyalizmle bütünleşmiş burjuvazi ile feodal sınıfların ittifakı olarak **somutlaşır**. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, **iç ticaret burjuvazisi**, özellikle yarı-sömürgelerde bu ittifakın içinde yer alır. Ancak burada en önemli halka, bu iç ticaret burjuvazisinin emperyalizmin eski sömürgeci yöntemlerine uygun ilişkiler içinde ortaya çıkmış olmasıdır. Yoksa iç dinamikle kapitalizmin geliştiği ülkelerde olduğu gibi, bu iç ticaret burjuvazisi, sözcüğün tam ve devrimci anlamıyla **tüccar-kapitalist değildir**. Bu nedenle iç ticaret burjuvazisi iç (ulusal) bir pazanın yaratıcısı ve ulusal bağların kurucusu olamaz. I. ve II. bunalım dö-

* Bu durum, küçük-burjuva iktidarları ile faşizmin birbirine karıştırılmasının maddi ve ideolojik temelidir. Ancak ikisi arasındaki ayrım ikinci plana konamaz.

nemindeki komprador burjuvazi sayıca azdır ve emperyalizmin yeni-sömürgecilik uygulamalarıyla işbirlikçi-teknelci burjuvazi haline dönüşmüştür. Bu durumda, eski dönemdeki işlevlerini yerine getirmek üzere ortaya çıkan tüccar kesimi, günümüzdeki iç ticaret burjuvazisini oluşturmaktadır. Komprador burjuvazi döneminde emperyalizmin mamül mallarının ülke içinde dağıtımı, ülkenin iç kesimlerinde kısmi anlamda feodal tüccarlarla gerçekleştirilirdi. “**Tefeci-bezirgan**” olarak tanımlanan bu kesim, özsel olarak feodal ilişkilerin içindeki ticareti ellerinde tutarlardı. İşbirlikçi-teknelci burjuvazinin ortaya çıkması ile bu tefeci-bezirgan kesim, sözcüğün yeni anlamıyla **iç ticaret burjuvazisi haline gelmiştir**. Bunların ilk dönemdeki işlevleri, yeni-sömürgecilik yöntemleriyle, işbirlikçi-teknelci burjuvazinin metalarının **ülke içinde** dağıtımını yapmaktır. Bunlar eski dönemden kalma ilişkiler olarak feodal üretim ilişkileri içinde ortaya çıkan metaların dolaşımıyla da ilgilendiklerinden, geri-bıraktırlmış ülkelerde, aynı zamanda tarım ürünlerine dayalı bir ihracatı da gerçekleştirirler. Bu yolla işbirlikçi-teknelci burjuvazinin gereksinme duyduğu döviz gelirlerini elinde toplayan ticaret burjuvazisinin bir kısmı, tekelleşerek oligarşi içinde emperyalizmin işbirlikçisi haline dönüşür. Teknelci ticaret burjuvazisi, böylece iç ticaret burjuvazisinin en büyüklerinden oluşurken, aynı zamanda geri kalanlardan da ayrılır.

İşte III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde ege-men sınıfların bileşimi ve çelişkileri bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Emperyalizm ve işbirlikçi-teknelci burjuvazi (sanayi ve ticaret burjuvazisi olarak), gelişen gücüne paralel olarak, bir yandan oligarşi içindeki sınıfları ekonomik olarak kendine tabi kılarken, öte yandan bu sınıfların ekonomik temellerini ortadan kaldırmaya yönelir. Bu faaliyet ve karşı faaliyetlerde değişik yöntemler kullanılsa da, özsel olarak **köylülüğün ve küçük-burjuvazinin siyasal olarak yedeklenmesi** en önemli amaç durumundadır.

İşbirlikçi-teknelci burjuvazi, henüz bunu başaramadığı koşullarda, küçük-burjuvazinin devrimci milliyetçi hareketleri karşısında tavırsız kalmayı tercih etmektedir. Bu, küçük-burjuvazi ile oligarşi arasında nispi bir denge durumu yaratmaktadır. Küçük-burjuvazinin feodalizme karşı olan tepkisi ve mücadelesi, çoğu zaman oligarşi içinde işbirlikçi-teknelci burjuvazinin “tarafsızlığı” ile bütünlüşmektedir. Emperyalizm ve yerli teknelci burjuvazinin küçük-

burjuva milliyetçi hareketleri karşısındaki “tarafsızlığı”, uzun dönemde bu hareketin kendi çıkarlarına uygun olmasındandır. Özellikle toprak ağaları ile tefecilere karşı küçük-burjuvazinin başa rısı, kısa dönemde işbirlikçi-tekelci burjuvaziye kısmi zararlar verse de, uzun dönemde onun için önemli bir engelin (feodal kalıntıların) ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır. Ve yine, bu yolla, bir süre için de olsa yeni devletleşmiş sömürgelerde ve yarı-sömürge-lerde, devlet olanaklarının feodal sınıflarca paylaşılmasının önü alınmış olmaktadır.

İşte Arap ülkelerinde ortaya çıkan BAAS rejimleri, bu tür gelişmenin ürünüdür. “Arap ulusu”nun aynı devletler içinde bölünmüşlüğünü ortadan kaldırmak amacıyla yola çıkan küçük-burjuva milliyetçilerinin, ilkin Mısır’da askeri bir darbeyle iktidarı ele geçirmeleri, devlet olanaklarından yararlanabilir duruma gelmelerini sağlamıştır. Daha ilerki yıllarda Irak ve Suriye’de aynı biçimde küçük-burjuva milliyetçilerinin iktidara geçmesi, “nihai amaç” ın gündeme gelmesine yol açmıştır: **Birleşik ve tek bir Arap ulusal devleti.**

Herşeyden önce tek bir ulusal pazar yaratılması, amacı yönünden burjuvazinin çıkannadır. Ancak III. bunalım döneminin özellikleri ve ilişkileri, “Arap ulusal burjuvazisi”nin bütünselliğini ve de devrimci niteliğini yitirmesi sonucunu verdiğinden, kesinkes bu kesimin bu harekete katılması söz konusu olmamıştır. Bu durumda küçük-burjuva milliyetçilerinin yapabileceği tek şey, birleşebilen devletlerin siyasal olarak birleştirilmesi, siyasal ortak yönetim organlarının kurulmasıdır. Bu **yeni bir “milli” burjuvazi yaratılmasından** başka bir anlama gelmeyecektir. (1923 sonrasında Türkiye’de ortaya çıkan durum gibi. Ancak Türkiye açısından bu dönemde uluslararası konjonktürün, özel bir yeri vardır. 1929 genel ekonomik buhranı gibi.)

Bu yol, **sistem dışında**, ama **kapitalizmin çerçevesi içinde** kalarak ulusal sorunu çözmeye çalışmak demektir. Bunun olanaksızlığı kısa sürede ortaya çıkmıştır. SBKP revizyonizminin “kapitalist olmayan yol tezi”, bir süre için Arap milli burjuvazisinin yarattığı boşluğu, özel olarak sermaye birikimi eksikliğini doldurmaya hizmet ettiyse de, bir süre sonra yeni sorunlar yaratarak işe yaramaz hale gelmiştir.

Milli burjuvazinin, devrimci ve milli niteliğini yitirdiği koşullarda (yeni-sömürgecilik koşullarında) SSCB’nin “enternasyonalist”

yardımlarının işe yaramaz hale gelmesi iki olumsuz sonuç yaratmıştır. Birinci olarak, SSCB içinde önemli bir ekonomik sorun yaratmıştır. Bu, küçük-burjuva rejimlere yapılan yardımların proletaryaya anlatılmasında karşılaşılan güçlüklerle birleştiğinden, yardımın içeriğinin değişmesini kaçınılmaz kılıyordu. Öte yandan, bu tür yardımın, henüz iktidarı ele geçirmemiş, ama halk kurtuluş savaşını yürüten örgütlere ve halklara yapılmaması, komünist hareket içinde yeni bir ideolojik bölünmeyi getirmiştir. En bilinen boyutuyla SBKP ile ÇKP arasındaki ayrılık bu noktada uzlaşmaz bir hale gelmiştir. SSCB'nin (SBKP'nin) "destek" konusunda "devlet olmayı" esas alması, kaçınılmaz olarak proletaryanın öncülüğünde yürütülen halk kurtuluş savaşlarının enternasyonalist yardımdan uzak kalmasına neden olmuş ve pek çok hareketin yenilmesine dolaylı olarak hizmet etmiştir. İkinci olarak, SSCB'nin yardımı, küçük-burjuva milliyetçi iktidarların bulunduğu ülkelerde, milliyetçiliğin **anti-komünizmle** birleşmesini somut hale getirmiştir. Milliyetçiliğin burjuva içeriği ve onun komünizm karşısındaki tarihsel konumu, giderek "her türlü süper güce" karşı "ulusal" bağımsızlığın savunulması temeline oturmuştur. Bu ülkelerde küçük-burjuva milliyetçi iktidarlarının yeni yöneliminde de bu yön belirleyici olmuştur.

SSCB'nin ekonomik ve askeri yardımlarının etkisizleşmesi ile birlikte, "**çok devletli uluslar**" sorununun küçük-burjuva ve revizyonist çözümünün bu iflasiyla, yeni bir arayış ortaya çıkmıştır: **Bloksuzlar hareketi**. Bu hareket, özünde iflas etmiş bir ulusal çözümün kendini kurtarmak için yaptığı son girişimdir. Gelinek noktada, küçük-burjuvazi iktidarı ya proletaryaya bırakacaktır ya da emperyalizme teslim olacaktır. Bu durumda "üçüncü yol" olarak "bağlantısızlık" hareketi ortaya çıkmıştır.

Küçük-burjuvazinin bu yeni çözüm yolu, "**tüm-ulus**" planında gerçekleştirilmeyen bağımsız gelişmeyi **tüm geri-bıraktırılmış ülkeler** düzeyinde gerçekleştirmeye dayanmaktadır. ("Üçüncü dünya ülkeleri" kavramının asıl içeriği budur.) Bu girişim kaçınılmaz olarak **anti-emperyalist** bir temel üzerinde yükselmek zorundaydı. Daha tam deyişle, küçük-burjuva milliyetçiliği temelinde yükselen anti-emperyalizm, bu yolun temelini oluşturmaktadır. Ama yine de kapitalist çerçeve **inde** bir çözüm arayışıdır. Böylece Mısır-Hindistan-Yugoslavya'nın birleşik hareketi ile (Nasır-Nehru-Tito) "Bloksuzlar" hareketi ortaya çıkmıştır. Daha önce gördüğümüz gibi,

küçük-burjuvazinin ulusal sorunun çözümünde gelebileceği en son nokta olan bölgesel-coğrafi esasa dayalı federasyon, bu hareket içinde özel bir biçim kazanmaktadır. Özellikle Balkanlarda 1912'den itibaren ortaya atılan ve 1945-55 arasında yeni bir içerikle hazırlıkları yapılan **Balkan Federasyonu** (Balkan Devletleri Federasyonu) burada ilkeler yönünden esas alınmıştır. Özellikle Yugoslavya Komünist Partisi'nin savunduğu bu tez, Yugoslavya ile SSCB arasındaki ilişkilerin sona ermesiyle birlikte tam bir küçük-burjuva tezi haline gelmiştir.

Daha önce Lenin'in "federatif cumhuriyet" konusundaki düşüncelerini görmüştük. Orada kapitalizmin çerçevesi **dışında** proletarya iktidarlarının bulunduğu **sosyalist cumhuriyetlerin** tek bir merkezi devlet haline gelmesi için (geçiş biçimi) federasyon geçici bir biçim olarak kabul edilmektedir. Balkan savaşıyla Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasının sonucu ortaya çıkan ve emperyalist devletlerce kurulan küçük Balkan devletlerinin, proletaryanın iktidar mücadelesinde bir engel oluşturacağı açıktır. Bu koşullar altında, Balkanlarda, anti-emperyalist bir Balkan Federasyonu girişimi desteklenmektedir. Ancak Ekim Devrimi'nden sonra, proletarya iktidarının gerçek hale gelmesiyle birlikte, bu çözüm "**Balkan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Federasyonu**" olarak geliştirilmiştir. III. bunalım dönemine kadar bu çözüm varlığını korumuş ve Balkanlarda ilk proleter iktidarlarının kurulmasıyla (Yugoslavya ve Bulgaristan) yeniden gündemin başına geçmiştir. Bulgaristan ve Yugoslavya komünist partileri (Dimitrov ve Tito) bu konuda somut adımlar atılmasını kararlaştırırlar. Bu sırada Yunanistan'da iç savaş sürmektedir. Ve bunun zaferle sonuçlanmasıyla birlikte, gerçek ve tam anlamıyla bir Balkan federatif çözümü ortaya çıkabilecektir. Bu bakış açısıyla Yugoslavya, Yunanistan Komünist Partisi'ni askeri olarak desteklemeyi sürdürür. Ancak Stalin ve SBKP, her iki düzeyde de olumsuz tutum takınır. Stalin ve SBKP, Balkan Federasyonu'nun kurulmasının "**zaman**" açısından uygun olmadığını, gelecek bir zamana ertelenmesini önerir. Bu öneri, Bulgaristan Komünist Partisi'nce kabul edilmiş, ama Yunanistan Komünist Partisi'nin önderliğindeki halk güçlerinin iç savaşı yitirmeleri bu girişimin sona ermesine yol açmıştır. Bu olgu, yukarıda belirttiğimiz gibi, "bloksuzlar hareketi"ne belli bir temel teşkil ederken, diğer yandan proletaryanın, müttefikleriyle birlikte de olsa, iktidara geçtiği

Ülkelerin ulusal sorunu gerçek ve kalıcı çözüme ulaştırmaları açısından da önem taşımaktadır. (Bu ikinci yanı ilderde daha ayrıntılı olarak ele alacağız.)

İşte küçük-burjuvazinin kabul edebileceği düzeye indirgenmiş coğrafi-bölgesel federasyon zm, Tito tarafından, küçük-burjuvazinin iktidarda bulunduğu ülkelere aktarılmıştır. Bu, tümüyle, “**tüm-ulus**” (pan-national) **için devletler federasyonu** düzeyine indirilerek, bölünmüş uluslar ve bu ulusların küçük-burjuva milliyetçileri için uygun bir araç sağlamıştır. Böylece bu şekilde, küçük-burjuvazinin ulusal sorunu çözüm yolu “**demokratik**” ve “**sosyalist**” bir içeriğe büründürülmüştür.

Tarihsel olarak Arap lkelerinde ortaya çıkan küçük-burjuva iktidarları ve onların çözüm nerileri, 1958 sonrasında emperyalizmin dünya çapında yeni-sömürgecilik uygulamalarını genişletmesine paralel olarak, yeni bir anlayışın kitleler gözünde değer kazanmasına yol açmıştır. Bu deneyimle halk kitleleri, “büyük ulusal-devletler”in “gerçekleşemez” ve “işe yaramaz” olduğu şeklinde bir anlayışa kaymışlardır. Bu anlayış, kaçınılmaz olarak II. paylaşım savaşından sonra sömürgeciliğin tasfiyesiyle ortaya çıkan statünün (Birleşmiş Milletler güvencesinde) benimsenmesi sonucunu doğurmuştur. Artık her ulus için bir devlet değil, her devlet için bir ulus (yapay-bölünerek) gündemdedir. Bu durum, özde yeni-sömürgecilik koşullarında **ulusun aşılmasıdır**. Ama aynı zamanda yaygın bir biçimde **blgeciliğin** ortaya çıkmasıdır da. Burjuvazinin yükseliş döneminde, onun feodalizme karşı mücadelesinde ortaya çıkan ulus, eski **bölgecilik** karşısında kazandığı zaferini, bu kez kendi elleriyle geri vermektedir (Partiklarizm). Bu, son tahlilde, kapitalizmin siyasi olarak çözülmesi demektir, yani ulus temelinde oluşan burjuva siyasi birliği ve iktidarı artık çözülmektedir.* Diyebiliriz ki, küçük-burjuva milliyetçiliği, ulus temelinde toplumların kuruluş ve gelişmesinin tamamlanmışlığının tanıtı olarak bu dönemde tarih sahnesinde yer almıştır. Ve artık dünya çapında “ulus” ya da “milliyetçilik” görünümü altında tam bir **bölgecilik egemen hale gelmiştir**.

* *Partiklarizm*, zlme durumunda olan tüm toplumsal biçimlerin ortak özelliğidir.

YEDİNCİ BÖLÜM
III. BUNALIM DÖNEMİNDE ULUSAL SORUNLARIN
PROLETER DEVRİMCİ ÇÖZÜM YOLU
YA DA PROLETARYANIN “OLUMLU EYLEMİ”

Proletarya ve partisi açısından ulusal sorunun, **sürekli ve kalıcı** çözümü esastır. Bu ise “**ulusların aşılması**”, yani **ulusal farkların ortadan kaldırılması nihai amacıdır**. Bir başka deyişle, proletaryanın ulusal sorun karşısındaki nihai tutumu, toplumların ulusal esasa göre ayrılmalanının, ulusal esasa göre örgütlenmelerinin sona erdirilmesine yöneliktir.

“Siyasal iktidarı ele geçiren proletaryanın ulusal sorunla ilişkin siyaseti ... burjuvaziye devirmek için verdikleri devrimci savaşta, bütün ulusların **işçileriyle köylülerinin** birbirine kaynaşması ve gerçekten yaklaşmasını durup dinlenmeden sağlamaktır.”²²⁴ (abç)

Böylece “*proletaryanın partisi olarak sosyal-demokrat parti,*

²²⁴ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 346.

halkların ya da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı yerine, her ulus içindeki proletaryanın kendi kaderininin tayin hakkına geçerlik kazandırmayı kesin temelli görevi sayar."²²⁵ (abç)

Proletarya ve partisinin temel ve kalıcı görevi olarak belirginleşen ulusların ortadan kaldırılması görevi, birden ve tek girişle gerçekleştirilebilir olmadığı için, kendi içinde değişik evreleri içermesi kaçınılmazdır. İşte temel ve genel amaç açısından, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ve emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkı bu ara evreleri ifade etmektedir. Kapitalizmin eşitsiz gelişim yasası göstermiştir ki, proletarya devrimi zamandaş olmayacaktır. Proletarya devrimi önce bir ya da birkaç ülkede gerçekleşecektir. Diğer ülkeler bir süre kapitalizm ya da kapitalizm öncesi ilişkiler içinde kalacaklardır. Bu durum proletaryanın örgütlenmesini ve iktidar mücadelesinin "form"unu belirlemektedir.

Bu form, yani "ulusal" biçim, belli bir **devleti** ve **devlet sınırlarının** esas alınması olarak belirginleşir. Böylece proletaryanın, ya da daha genel bir ifade ile emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkı ile ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, proletaryanın mücadelesinde belli bir yere sahip olmaktadır.

Bugün uluslaşma, ulusal haklara sahip olma şeklinde bir ulusal sorun emperyalist-kapitalist ülkeler için mevcut değildir. Bu ülkelerde proletaryanın kendi kaderini tayin hakkı gündemdedir. Bu, kesinlikle ulusal bir soruna ilişkin değildir. Ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi burjuva demokratik bir hak olarak ele alınamaz.

Yine sosyalist ülkeler açısından ise, ulusal sorun, ulusların kaynaştırılması temelinde genel bir sorun durumundadır ve burada emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkının elde edildiği koşullarda çözüm gündemdedir.

Genel olarak ulusal sorun, **sömürgeler sorunu** haline dönüşmesiyle birlikte, **emperyalist hegemonya altındaki** tüm ülke ve uluslara ilişkin bir sorun olarak belirginleşmiştir. Stalin'in sözleriyle, "**emperyalist sömürden kurtuluş genel sorunu**" olarak tüm geri-bıraktınmış ülkeler için ulusal sorun mevcuttur. Ama bu, III. bunalım döneminin ilişki ve çelişkilerine göre **yeniden biçimlenmiştir**.

²²⁵ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 12.

Hemen hemen en çok ihmal edilen ya da “unutulan” bu belirleme, geri-bıraktırılmış ülkelerde, proletaryanın anti-emperyalist mücadelesi ile her türden milliyetçi hareketi birbirinden ayıran temel ölçütlerden birini oluşturmaktadır.

III. bunalım döneminde, eski-sömürgecilik sisteminin çöküşü ve sömürgelerin tasfiyesi, ilkin, emperyalist hegemonya altındaki ülkeler arasında eski tip farklılıkları ortadan kaldırmıştır. I. ve II. bunalım döneminde **sömürge** ve **yarı-sömürge** ayrımı, temel olarak, emperyalist sömürü altındaki ülkelerin, görünüşte de olsa bağımsız “devlet”e sahip olup olmamasına dayanıyordu. Bugün bu fark ortadan kalkmıştır. Birkaç istisna dışında eski sömürgeler, **devlet olarak örgütlenmişlerdir**. Yeni-sömürgecilik yöntemlerinin uygulanmasıyla emperyalist **işgal gizlenmiştir**. Böylece eskiden olduğu gibi sömürgelerin genel sorunu ile yarı-sömürgelerin sorunları arasındaki fark ortadan kalkmıştır.

İşte III. bunalım döneminde sömürge ve yarı-sömürge ülkeler açısından eski tip farkların ortadan kalkması, emperyalist sömürü ve hegemonya altındaki tüm ülkelerin **geri-bıraktırılmış ülkeler** olarak tanımlanmasını gerekli kılmıştır.*

Bugün geri-bıraktırılmış ülkeler için ulusal sorun emperyalizmin ekonomik, sosyal, politik, askeri ve kültürel hegemonyasının sona erdirilmesi olarak belirginleşmektedir. Bu boyutu ile, ulusal sorun ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının çerçevesi içinde çözümlenemez. Bir başka deyişle, geri-bıraktırılmış ülkeler için emperyalist hegemonyanın yeni biçiminden dolayı **sadece siyasal kaderi tayin, yani emperyalist-kapitalist devletten bağımsız bir siyasal örgütlenmeye (devlete) sahip olma sorunu yoktur**. Üstelik bu düzeyde bir sorun, **ulus açısından** söz konusu da değildir. Görünüşte bağımsız devlete (siyasal örgütlenmeye) sahip olduğu için ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı eski anlamıyla ulus açısından elde edilmiştir ve üstelik kullanılmıştır da. Ama gerçekten

* Kimi zaman bu kavram yerine “yeni-sömürge” kavramı kullanılmaktadır. Bu kavram, yeni-sömürgecilik yöntemlerinin uygulandığı koşulları tanımladığı ölçüde “geri-bıraktırılmış” tanımıyla muhteva olarak farklı değildir. Ancak ikinci kavram, ülkedeki toplumsal sürecin feodal ya da yarı-feodal ayrımının III. bunalım döneminde aldığı durumu da içerdiği için daha geniş kapsamlıdır. “Yeni-sömürge” tanımı, oportünist amaçlarla kullanılabilindiği için dikkatli ele alınmalıdır. Ayrıca THKP-C'nin politik çizgisinin sürekliliği açısından da “geri-bıraktırılmış” tanımının kullanılması daha doğrudur.

bağımsız bir devlet sorunu, emperyalizmden bağımsız “tam bağımsız” bir devlete sahip olma sorunu, böyle bir devlete sahip olma hakkı sorunu vardır. Ve bu özsel olarak **emekçi halk** için büyük bir değere sahiptir. Yani **emperyalizmden ekonomik, sosyal, siyasal, askeri ve kültürel bağımsızlık sorunu, emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkıyla çakişmaktadır.**

III. bunalım döneminde, ulusal demokratik devrimler (milli demokratik devrim) dönemi, artık sona ermiştir. Ulusal sorun, yani ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, şu ya da bu “ezen ulus” tan ayrılma, ayrı devlet kurma hakkı olarak değil, emperyalizmden ve **emperyalist sömürden** (eski ve yeni-sömürgecilikten) **kurtulma ve bu çerçevenin dışında devlet kurma hakkı** sorunu haline gelmiştir. Bu hak aynı zamanda gerçekten bağımsız devletin yaşama hakkını da içerir. “Halk cumhuriyeti” olarak ortaya çıkan bu yeni devletlerin bileşimi de değişmiştir. II. bunalım döneminde “ulusal birleşik cephe” temelinde kurulan “halk cumhuriyetleri”, III. bunalım döneminde “halk kurtuluş cephesi” temelinde kurulan “halk cumhuriyetleri”ne dönüşmüştür. Yani “halk” artık ulusal burjuvaziyi kapsamamaktadır. Bu, burjuva demokratik devrim kavramının kesin ve nihai olarak aşılmasıdır. Ve “ulusal-devlet” sorununun **burjuva anlamını kaybetmesidir.**

II. bunalım döneminde sömürge ve yan-sömürge ülkelerde burjuva demokratik devriminin **anti-emperyalist ve anti-feodal** nitelikte bir ulusal demokratik devrim biçimini aldığını daha önceki bölümlerde görmüştük. III. bunalım döneminde ise, yeni-sömürgecilik koşullarında demokratik devrim, sözcüğün tam anlamıyla **demokratik halk devrimi** halini almıştır. Demokratik halk devrimi, bu dönemde **anti-emperyalist ve anti-oligarşik** niteliktedir ve “ulusal-devlet” ancak böyle bir devrimin sonucunda kurulabilir. Ancak buradaki ulusallık burjuvazinin dışında, proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilen yeni tip ulusallıktır. Bu ise, geri-bıraktırlmış ülkelerde ulusal burjuvaziyle her türlü ittifaktan kalkmışlığına denk düşer (burjuvazinin devrimci ve milli niteliğini yitirmesi esprisi).

Diyebiliriz ki, III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde bir hareketin ulusal ve demokratik niteliğinin eski burjuva anlamıyla ele alınması olanaksızdır. Artık hareketin “ilericiliği”nin, “devrimciliği”nin ve “demokratikliği”nin ölçütü, **onun soyut ulu-**

sal taleplerde bulunmasına ve bunlara yönelmesine bakılarak değerlendirilemez. Bir hareketin ilerici, ulusal, devrimci, demokrat olabilmesi için temel ölçüt, onun anti-emperyalist ve anti-oligarşik niteliğe sahip olup olmadığıdır.

İşte III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde, halk kurtuluş savaşlarının ve demokratik (ulusal) devrimin yeni içeriği böyledir. Marksist-Leninistler bu içeriğe sahip her türlü hareketi desteklemek durumundadır. Burada proletaryanın ve partisinin öncülüğü temel ve somut ölçüt olarak ortaya çıkmaktadır.* Daha tam deyişle, III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerde proletarya ve partisinin görevi, köylülükle birlikte demokratik halk devrimini yapmaktır. **Bu, demokratik halk iktidarlarının kurulması olarak ulusal sorunun yeni çözümüdür. Bu, emperyalist sömürünün dışına çıkararak, kapitalizmin çerçevesi dışında yeni bir bağımsızlık biçimidir.** Eskiden kapitalizmin çerçevesi dışında tek çözümün proletarya diktatörlüğü ile mümkün olduğu düşünülürdü. Bugün, artık proletarya diktatörlüğü genel yolu üzerinde ve bu yol içinde yeni bir çözümün demokratik halk devrimiyle sağlanabileceği ortaya çıkmıştır. Bu, kapitalizmin iç dinamiklerle gelişmediği, emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde **proletarya diktatörlüğünün kurulmasının gerekli koşullarının** kapitalizmin çerçevesi dışında gerçekleştirilmesidir.**

Bu dönemde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, yani ayrılma ve ayrı devlet kurma hakkı **emperyalist sistemden ayrılma ve bu temelde halk devletini kurma hakkı** olarak belirginleşmektedir. Bu yeni devlet, işçilerin ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü olarak **halk cumhuriyeti** biçimindedir. Bu, sınıfsal yanan ulusal yana ağır basması demektir. Eski dönemde, “ulusal-devletler” in temeli olan **ulusal birlik**, bu yeni tip devlette, eski

* Bununla, bu ülkelerde proletarya partisinin niteliği ve kurulması sorunu birbirine karıştırılmamalıdır. Revizyonizmin mevcudiyeti, proletaryanın öncülüğünün gerçekleştirilmesinde bir dizi sorun yaratmaktadır. Dolayısıyla “destek” sorunu, proletarya adına örgütlendiğini söyleyen partinin ideolojik-politik çizgisinin doğruluğu ile ilintili olarak belli bir koşullama ortaya çıkarmaktadır. Biz burada doğru devrimci çizgiye sahip proletarya partilerinden söz etmekteyiz.

** Bir kez daha belirtmekte yarar vardır ki, bu yeni çözüm ile revizyonist “kapitalist olmayan yol tezi” birbirine karıştırılmamalıdır. Revizyonist tez son tahlilde, küçük-burjuvazinin önderliğinde gerçekleştirilen burjuva demokratik devrimin tamamlanmasına ilişkindir.

biçimi ve içeriğiyle mevcut değildir. Daha önce belirttiğimiz gibi, bu **ulusal kurtuluş hareketlerinin yeni içeriğidir**. Artık eski içeriği ile (milli burjuvazinin içinde yer aldığı) **ulusal birleşik cephe** temelinde yürütülen **ulusal kurtuluş hareketleri ve ulusal demokratik devrimin** (MDD) gerçekleştirilmesi, **ulusal-devlet kurulması** sürecinin muhtevası değişmiştir. Bu, eski MDD'nin dar muhtevasıyla anti-emperyalist ve anti-oligarşik devrimin geniş muhtevası arasındaki değişime denk düşer. Bu nedenle, bu değişimi tanımlamak açısından, **halk kurtuluş mücadelesinin, halk kurtuluş cephesi temelinde yürütülerek, demokratik halk devriminin yapılması ve bu devrimle halk-devletinin** (demokratik halk cumhuriyeti) **kurulmasından** söz etmek gereklidir. Bu, proletaryanın geri-bıraktırılmış ülkelerde uğruna mücadele edeceği içeriği belirlemektedir ve doğal olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı çerçevesi dışına taşmaktadır.

Bu durum, emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu sorun, en açık biçimde emperyalist sistemin mevcut olduğu koşullarda böyle bir hakkın “elde edilebilirliği” sorusunun yanıtlanmasını gerektirmektedir. II. yeniden paylaşım savaşı sonrasında Doğu-Avrupa’da kurulan “halk cumhuriyetleri” bunun “gerçekleşebilir” olduğunu göstermiştir. Yine Kore, Vietnam, Küba, Angola, Etiyopya, Laos, Kamboçya ve en son olarak da Nikaragua devrimlerinin gösterdiği gibi, sosyalist ülkelerin etkin müdahalesiyle birleşen **halk savaşının zaferiyle** bu hak elde edilebilmektedir.

Bugün özellikle Nikaragua ve Angola’da emekçi halkın kendi kaderlerini tayin hakkı sorunu en açık biçimde ortaya çıkmıştır.

Görüldüğü gibi, III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış ülkelerde “**emperyalist sömürüden kurtuluş genel sorunu**” olarak ulusal sorun, emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkı ile çözümlenmek durumundadır. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için, herşeyden önce, burjuva demokratik anlamda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının **elde edilmiş olması şarttır**. Böylece geri-bıraktırılmış ülkelerde **çokuluslu devletlerdeki** ulusal sorunlar ve çözümünü açığa çıkarmaktadır.

Daha önceki kısımda gördüğümüz gibi, geri-bıraktırılmış ülkelerde, özellikle eski-sömürgelerde uluslaşma süreci kendi tarihsel evrimini izleyememiştir. Bu nedenle, Marksist-Leninist literatürde

Stalin tarafından tanımlandığı biçimiyle “modern ulus” bu ülke toplulukları için geçerli değildir. Geri-bıraktırlmış ülkelerde kapitalizm devrimci tarzda gelişmediği için, gerçek bir **ulusal** pazar ortaya çıkmamıştır. Var olan iç pazar, yukardan aşağıya, emperyalizmin istemlerine uygun olarak geliştirilmiştir. Dolayısıyla ulusal nitelikte değildir. İç pazarın tüm ilişkileri ve dengeleri, uluslararası düzeyde ortaya çıkmaktadır ve kendi iç dengesi mevcut değildir. Doğal olarak mevcut tüm dengeler dışsaldır. Ülke açısından yapay dengelerdir. Bu suni dengenin en önemli aracı da emperyalist ülkelerden sağlanan dış borçlardır (krediler vb.). Bu nedenle, geri-bıraktırlmış ülkelerde gerçek anlamda **bir kapitalist iktisadi yaşam birliği yoktur**. Bunun sonucu olarak devlet sınırları içindeki eşitsiz gelişim kapitalist nitelikte değildir. Bazı bölgeler çarpık kapitalizmin yarattığı ekonomik ilişkiler (iktisadi yaşam) içindeyken, bazı bölgeler feodal ya da yarı-feodal ilişkiler içinde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu geri bölgelerde **feodal ilişkiler temelinde bir iktisadi yaşam** ortaya çıkmaktadır. Bu bölgelerin diğer bölgelerle **entegrasyonu**, daha tam deyişle, bu bölgelerin emperyalist üretim ilişkileri temelinde iktisadi yaşam birliğine katılmaları, temel olarak **devlet gücüyle**, yani **siyasal zorla** sağlanmaktadır.

İşte bu devlet gücü (oligarşik dikta), yani siyasal zor, din ya da dil-kültür farklılıklarına sahip toplulukların bulunduğu bazı geri-bıraktırlmış ülkelerde, bu toplulukların üzerinde kullanılmasıyla ulusal baskı biçimini almaktadır. Bu feodal ya da yarı-feodal iktisadi yaşam içindeki bölge toplulukları üzerindeki devlet zoru, onların **birleşmelerini** sağlamaktadır. Ama iktisadi yaşam birliğine dayalı bir uluslaşma ve ulusal bilinç oluşumu söz konusu değildir. İşte bu iktisadi temeldeki eksiklik, oligarşik zorun uygulanmasıyla, bölge-topluluklarının ulusal bilince ulaşmalarını sağlamaktadır. Böylece sözcüğün geniş anlamında **bir ulusal hareket ortaya çıkmaktadır**. Feodal temelde bir iktisadi yaşam üzerinde yükselen bu ulusal hareket, 19. yüzyılın **burjuva** ulusal hareketlerinden olduğu kadar, **ulusal-devrimci** hareketlerden de farklıdır. Deyim yerindeyse, bu durum “**burjuvazisiz**” **bir uluslaşmayı** gündeme getirmektedir. Bu nedenle Komintern’in 1920’de ortaya koyduğu gibi, gerçek **ulusal birliğin proletarya tarafından devrimci bir mücadele yoluyla** sağlanmasından başka bir yol kalmamaktadır.

Çokuluslu geri-bıraktırlmış ülkelerde feodal ve yarı-feodal

iktisadi ilişkiler içinde bulunan toplulukların uluslaşması ve ulusal birliğinin kurulmasında proletaryanın tarihsel rolü bu şekilde açığa çıkmaktadır. Ancak bu ülkelerde, “ulusal” proletarya nicelik olarak az ve büyük oranda yukardan aşağıya kapitalizmin geliştiği bölgelerde bulunmaktadır. “Ulusal-topluluk” topraklarında meydana gelen yoksullaşma, mülksüzleştirme ve proleterleşme süreci, “ulus” köylülüğünün çözülmesi ve kapitalist merkezlerde toplanmasını getirmektedir. Ve bu merkezler ulusal-topluluğun topraklarının dışında bulunmaktadır. (Örneğin, Türkiye’de Kuzey Kürdistan bölgesindeki köylülüğün yoksullaşması ve proleterleşmesi, metropollere yönelik bir göç **yaratmaktadır**. Ve Kürt köylüleri buralarda proleterleşmektedir.)

Genel olarak kapitalizmin gelişmesi, eski dönemlerde de çokuluslu feodal devletlerde **aynı biçimde** sonuçlar doğurmuştur. Örneğin Çarlık Rusyası’nda kapitalizmin gelişmesi, Petersburg gibi sanayi merkezlerinde çeşitli ulustan köylülerin toplanmasına ve proleterleşmesine yol açmıştır. Lenin, “*Rusya’da Kapitalizmin Gelişmesi*”nde, Doğu-Avrupa’daki **boş toprakları** doğu ve güney Rusya’dan göçleri tahlil ederken, bu durumu ortaya koyuyor. Ancak Çarlık Rusyası’nda her ulusal-topluluk içinde de, zayıf da olsa iç dinamiklerle gelişen bir kapitalizm ve bunun sonucu olarak ulusal-burjuva sınıfı bulunmaktadır. Bu özellik de, her ulusal-toplulukta kapitalist bir iktisadi yaşam birliğinin sağlanmasına olanak tanımaktadır.

Çarlık Rusyası’nda devlet gücü, Rus burjuvazisinin diğer ulus burjuvazisi üzerinde bir zor aracı işlevi de görmesi, III. bunalım döneminin geri-bıraktırılmış ülkelerinde oligarşinin ulusal-topluluğun feodal kesimler üzerinde bir ulusal-baskı aracı olmasıyla karıştırılmamalıdır. Çokuluslu geri-bıraktırılmış ülkelerde, “ezilen ulus” kendi kapitalist iç pazarına sahip değildir. Ve dolayısıyla **burjuva ulusal hareketi söz konusu olmamaktadır**. Bu ise, Çarlık Rusyası uluslarından ve ulusal hareketlerinden temel farklılığıdır.

İşte I. bunalım dönemindeki Çarlık Rusyası gibi çokuluslu bir kapitalist ülke ile III. bunalım döneminin çokuluslu geri-bıraktırılmış ülkeleri arasındaki bu temel farklılıklar ve benzerlikler, proletaryanın ulusal sorun karşısındaki tutumunu belirlemektedir.

Çarpık da olsa kapitalizmin gelişmesi sonucunda, ulusal ya da dinsel kökenleri farklı köylülerin, belli sanayi merkezlerine göçü ve buralarda proleterleşmeleri tarihsel olarak proletaryanın “ulu-

sal” farklılıkları kendi sınıfsal özellikleriyle aşmasına olanak tanır. Böylece geri-bıraktırlmış ülkelerde, proletaryanın tek ve merkezi bir örgütlenmeye sahip olmasının maddi koşulları ortaya çıkmaktadır. Üstelik aynı aynı “ulusal iç pazarlar” bulunmadığı için, bu, geçmiş dönemlerden çok daha olgun durumdadır.

İster tek dil ve kültür birliğine sahip **homojen** devlet olsun, ister “çokuluslu” devlet olsun, tüm geri-bıraktırlmış ülkelerde gerçek ve “modern” uluslar mevcut değildir. Bu toplumlar için uluslaşma süreci tamamlanmamıştır. Devlet olarak siyasal örgütlenmeye sahip olmayan topluluklar için, bu sürecin tamamlanması, bağımsız devlet kurma hakkı ile bütünleşmektedir. Bu topluluklar için “devlet”e sahip olma ile uluslaşma sürecinin tamamlanması çakışmaktadır. Bir başka deyişle, uluslaşma sürecinin tamamlanabilmesi için devlet örgütlenmesi sorunu çözümlenmek zorundadır. Bu uluslaşma süreci, kaçınılmaz olarak, anti-feodal niteliktedir ve demokratik devrimi zorunlu kılmaktadır.

Kapitalizmin çerçevesi **dışında** ve emperyalist sistemden **ayrı** olarak uluslaşma sürecinin tamamlanması, doğrudan bu ulusal-topluluklardaki proletaryanın ve partisinin mücadelesini gerektirmektedir. Bu mücadelede proletaryanın öncülüğü esastır. Bir başka deyişle, bu ülkelerde **proletarya tek bir süreçte ikili görevle karşı karşıyadır** (kesintisiz devrim esprisi). Bu durumda ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının elde edilmesi, proletaryanın öncülüğünde anti-emperyalist bir kurtuluş savaşıyla mümkündür (halk kurtuluş savaşı). Burada ulus ile halk bir ve aynı olmaktadır. Böylece ulusal-topluluk için uluslaşma ve ulusun kendi kaderini tayin hakkı, **demokratik halk devrimi sorununun bir parçasıdır**.

III. bunalım döneminde geri-bıraktırlmış ülkelerdeki ulusal sorunların çözümünde proletaryanın “olumlu eylemi” doğrudan sorunun genel ve somut durumuna bağlıdır. Görünüşte bağımsız devlet örgütlenmesine sahip ulusal-topluluklar açısından ulusal sorun, emperyalist sömürüden kurtulma sorunu olarak belirginleşmektedir. Ülkedeki egemen sınıf ya da sınıflar ittifakı demokratik devrimin önündeki diğer (içsel) engel durumundadır. Ancak demokratik devrim, anti-emperyalist yanın yanında yalın bir anti-feodal yan olarak **sınırlandırılmaz**. Ülkede kapitalizm yukardan aşağı geliştirildiğinden ve tekelci burjuvazi baştan emperyalizmle bütünleşerek geliştiğinden, demokratik devrim, eski burjuva muhtevasin-

dan uzaklaşmıştır. Geri-bıraktırlmış ülkelerde demokratik devrim, artık bir halk devrimi niteliğini almıştır ve dolayısıyla feodal kalınlar başta olmak üzere demokratik devrimin önündeki tüm engellerin kaldırılmasına yöneliktir. Bu boyutu ile **anti-oligarşik devrim** gündemdedir. Böylece anti-emperyalist ve anti-oligarşik stratejik hedeflere yönelik demokratik halk devrimi ile ülkenin bağımsızlığını elde etmesi ve demokratik devrimini tamamlaması mümkündür.

“Çokuluslu” geri-bıraktırlmış ülkelerde ise, genel toplumsal sorun, tüm diğer geri-bıraktırlmış ülkelerde aynıdır. Farklı olan noktası, bu ülkelerin homojen bir ulusal-topluluğa sahip olmamasıdır. Ancak bu ülkelerde her ulusal-topluluk açısından iç dinamiklerle gelişen bir kapitalizm bulunmadığından, aynı ulusal (iç) pazarlar mevcut değildir. Devlet sınırları içinde ortaya çıkan tek “ulusal” pazar mevcuttur. Ama bu pazar dış dinamiklerle geliştirilmiş bir kapitalizmin pazar olduğu için, sözcüğün tam anlamıyla ulusal nitelikte değildir. “İç pazar” diyebileceğimiz bu pazarın, tüm dengeleri içsel değil, dışsaldır ve emperyalist metropollerdeki dengelere bağlıdır. Kapitalizm devrimci bir tarzda gelişmediğinden, yani emperyalizm tarafından yeni-sömürgecilik yöntemleriyle geliştirildiğinden, kapitalistler, feodaller ve iç ticaret burjuvazisinin dışsal etmenlerle ittifakı gündemdedir. İşte **oligarşik** kavramının esas içeriği budur.

Birden çok ulusal-topluluğa sahip geri-bıraktırlmış ülkelerde oligarşi tek bir ulusal-topluluğun üyelerinden oluşmamaktadır. Oligarşide egemen olan yan sınıfsallıktır ve bu ülkelerde tek bir sınıfın damgasını taşımaz. Farklı ulusal-topluluk üyelerinin oligarşi içinde yer alışları, doğrudan ülkedeki kapitalizmin (çarpık) gelişme ritmine ve gelişme düzeyine bağlıdır. Emperyalizmin bu ülkelerdeki varlığı (yeni-sömürgecilik yöntemleriyle), bir yandan kendisiyle baştan bütünleşmiş işbirlikçi ve tekelci burjuvazinin yaratılmasını ve geliştirilmesini içerirken, diğer yandan feodal egemen sınıflar ile iç ticaret burjuvazisinin tedrici tasfiyesini içermektedir. Bu tasfiye iki yönlüdür: Bir yandan gelişen meta ekonomisine bağlı olarak feodal sınıfların ve ticaret burjuvazisinin belli unsurları mülksüzleştirilirken; diğer yandan bunlar içinden en irileri (büyük toprak sahipleri, büyük sürü sahipleri, büyük tefeciler, büyük tüccarlar) emperyalist üretim ilişkilerinin içine **entegre** edilmektedir. Bu entegrasyon kaçınılmaz olarak oligarşi içindeki ulusal farklılıkların ikincil

plana geçmesine yol açmaktadır.

Eski ulusal toplulukların ticaret burjuvazisi, feodal üretim ilişkilerinin çerçevesi dışına çıkarak yukardan aşağı gelişen kapitalizmin çerçevesi içinde yer almaya yöneltilmektedir. Belli bir süre eski bağımsız (görece özerk) konumunu sürdüren ticaret burjuvazisi, bu dönem boyunca eski ilişkileri içinde gelişen kapitalist üretimin ürünlerinin dağıtımını sağlamaktaydı. Zaman içinde tekelci burjuvazinin gücünün artmasına paralel olarak, bir yandan tekelci burjuvazinin doğrudan uzantısı durumuna gelen bazı ticaret burjuvaları tekelleşerek oligarşi içinde kalırken, bazılarını hızla tasfiye ediyorlardı. Şüphesiz bu süreç, her zaman düz bir hat izlememektedir. Zaman zaman geri dönüşler olabilmektedir, ama yine de süreç belirttiğimiz yönde ilerlemek durumundadır.

Aynı durum çeşitli ulusal topluluklara mensup feodal egemen sınıflar için de geçerlidir.

Diyebiliriz ki, çokuluslu geri-bıraktırlmış ülkelerde egemen sınıflar, kendi içinde zümreleşmiş, asalaklaşmış belirli bir azınlığın oluşturduğu oligarşi haline gelmiştir. Ve bu oligarşi içinde ulusal ayırım ikincildir. Diğer sömürücü sınıflar ise, oligarşi dışında bırakılmış ve oligarşi ile sürekli bir çatışma içindedirler. Bu çatışmanın içeriği, bu sınıf üyelerinin **oligarşi içinde yer alma istemleriyle** belirlenmektedir. Bu açıdan bu çatışma ulusal nitelikte değildir ve ulusal baskı ile belirlenmemiştir.

Bu tür geri-bıraktırlmış ülkelerde egemen ve sömürücü sınıflar arasındaki bu ilişki karşısında her ulusal-topluluk üyesi ezilen sınıfların durumu benzerlikler göstermektedir. Genel olarak aynı sınıfsal sömürü ile yüz yüze olan bu topluluk üyeleri, bir bütün olarak oligarşi karşısında **halkı** oluşturmaktadır. Tek tek her ulusal-topluluğun genel çıkarı ile bir bütün olarak devlet sınırları içinde halkın genel çıkarı bir ve aynıdır. Bu boyutu ile halkın birliğinin sağlanması halkın kurtuluşu genel sorununu oluşturmaktadır. İşte bu ülkelerde proletarya ve partisinin “olumlu eylemi” bu noktada, yani **halkın birliğinin** sağlanması noktasında ortaya çıkar. Ve bu birliğin temellerini ifade eder. (Demokratik devrimde proletaryanın hegemonyası sorunu).

Proletarya tarafından gerçekleştirilebilecek böyle bir birlik, (proletarya ile birlikte) köylülük ve şehir küçük-burjuvazisinin sınıfsal olarak örgütlenmesine dayanmak durumundadır. Böylece “ulus-

lar arasındaki dikilmiş olan ulusal engeller nasıl yıkılabilir, bu emekçileri olabildiğince birbirine yakınlaştırmak ve onları daha sağlam bir biçimde birleştirebilmek için ulusal kapalılık nasıl ortadan kaldırılabilir?” soruları somut olarak yanıtlanabilecektir.

Proletarya açısından, uluslar arasındaki engelleri belli bir devlet sınırları içinde aşma sorunu, herşeyden önce uluslar arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılmasıyla olanaklıdır. Bu eşitsizlik sadece siyasal eşitsizlik olarak değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklara dayanan bir eşitsizliği de içerir. Bu durumda proletarya, tüm ulusal-topluluklar karşısında aynı konumda bulunmak durumundadır. Siyasal olarak eşit olmayan ulusların ya da ulusal toplulukların kaynaştırılması olanaksızdır. Demokratik halk devrimi diğer temel demokratik hak ve özgürlüklerin yanında, bu eşitsizliği de çözmek durumundadır. Bunun çözümü ise, ulusların siyasal olarak eşit haklara sahip olmalarıdır ve belli bir devlet sınırları içinde bulunan ulusların siyasal hak eşitliği sağlanması zorunludur. Bunun anlamı, ulusların kendi kaderini tayin hakkının gündeme girmesidir. Bu hakka, yani siyasal kaderini belirleme hakkına sahip olmayan, siyasal bir örgütlenmeye, yani devlet örgütlenmesine sahip olmayan ulusal-topluluklar açısından böyle bir örgütlenme hakkının tanınması, proletaryanın öncülüğündeki demokratik halk devriminin hedefleri içerisindedir. Ancak proletarya eski dönemlerde olduğu gibi, demokratik devrimde sadece olumsuz eylemle yetinemez. Çünkü devrim ancak onun önderliği altında yürütülecek olursa kalıcı sonuçlar verebilir. Bu ise, öncünün kendi “olumlu eylemi”ni ortaya koyması demektir. Proletaryanın olumlu eylemi, daha mücadelenin başlangıcında ortaya konacaktır ve bu onun demokratik devrim programı olarak (asgari program) somutlaşır.

Çokuluslu bir ülkede proletaryanın demokratik devrim programı, doğrudan doğruya ulusal esas gözetmeksizin, sınıfsal düzeyde proletaryanın öncülüğünde bir halk iktidarının kurulmasını kapsamak durumundadır. Bu program, her düzeydeki demokratik hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesine ilişkindir ve bunların özgürce kullanımı için gerekli önlemlerin alınmasını içerir. Ancak bu program, eski burjuva demokratik ya da ulusal-demokratik devrim programlarından farklı olarak, emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkını kapsar ve bu hakkın emekçiler tarafından istenildiği gibi

kullanılmasının güvenceye alınmasını gözetir.

Burada kavranılması gereken temel halka, halkın birliği temelinde gerçekleştirilen demokratik halk devriminin “ortak düşmana karşı ortak mücadele” şeklinde bir tez temelinde ortaya çıkmamasıdır. Siyasal ittifaklar açısından ortaya çıkan ve son tahlilde farklı sınıfların ayrı örgütlenmelerinin birleşik hareketini esas alan “ortak düşmana karşı ortak mücadele” tezi, burada proletaryanın öncülüğünde, yani hiçbir ulusal köken ve sınır tanımayan bir sınıfın öncülüğünde, halkın birleşik hareketinin yaratılması ile yer değiştirir. “Yukardan birleşik cephe” olarak da tanımlayabileceğimiz, değişik sınıfların **siyasal örgütlerinin** birleşik halk cephesi yerine, doğrudan proletarya partisinin öncülüğünde halkın **doğrudan siyasal örgütlenmesi** olarak halk kurtuluş cephesi gündemdedir. İşte proletaryanın ulusal sorun karşısındaki ilk “**olumlu eylemi**”, bu kurtuluş cephesinin kurulmasıyla ve bu cephe içinde ortaya çıkacaktır. Bu boyutuyla halk kurtuluş cephesi, eski dönemlerin ulusal kurtuluş cephelerinden farklıdır.

Proletaryanın ulusal sorun karşısındaki **diğer olumlu eylemi** ise, sosyalist ve halk devrimlerinin tek ülke sınırlarını aştığı bir dönemde, ama emperyalizmin ve kapitalizmin dünya çapında varlığını sürdürdüğü koşullarda emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkı temelinde ulusların devlet sınırlarının **ötesinde** birleştirilmeleri ve ulusal engellerin aşılmasına ilişkindir. Bu aynı zamanda parçalanmış ulusların sorununun da olumlu çözümünü içerir.

Ulusların birleştirilmesi ve kaynaştırılmasında 1917 yılından bu yana Sovyetler Birliği’nde uygulanan sosyalist sovyetik federasyon biçimini daha önce görmüştük. Şimdi ise, sosyalist devrim sürecinde olmakla birlikte, sözcüğün gerçek anlamında sosyalist ekonominin inşasında gelişmeler olmamış ya da çok az olmuş halk cumhuriyetlerinin birleştirilmesi sorununu ele alacağız. Ancak bu ele alışımız, verili halk cumhuriyetlerini değil, daha henüz demokratik devrimini tamamlamamış, geri-bıraktırılmış ülkeler açısından, proletaryanın bugünden yarına ulusal sorunların çözümüne ilişkin olumlu eylemini içermektedir.

Yukarda gördüğümüz gibi, çokuluslu geri-bıraktırılmış ülkeler açısından da, birden çok yapay devlete bölünmüş ya da parçalanmış ulusal-toplulukların bulunduğu geri-bıraktırılmış ülkeler açısından da ortaya koyabileceğimiz yeni ve devrimci çözüm, **halk**

cumhuriyeti ve **halk cumhuriyetleri federasyonudur**. Bu çözüm yolunun asıl içeriği, ulusal temelin aşılması ve proletaryanın kesintisiz devrim perspektifine uygun olarak belirlenmesidir. Teorik ve pratik olarak geliştirilmemiş olan bu yeni çözüm, Latin-Amerika’da **Küba Devrimi**’yle ve Asya’da **Vietnam Devrimi**’yle ortaya çıkmıştır.*

Bu çözümün buralarda ortaya çıkması tarihsel bir temele sahiptir. Latin-Amerika’da yabancı işgallere karşı Latin-Amerika çapında ortak mücadeleler, aynı şekilde Çin-Hindî’ndeki ortak mücadeleler bu tarihsel temeli oluşturmaktadır. (Latin-Amerika’da Bolivar, Jose Marti, Tupac-Amaru hareketleri; Vietnam, Laos, Kamboçya’daki Çin hanedanlarına ve Fransız sömürgecilerine, Japon militaristlerine karşı yürütülen ortak mücadeleler.)

Somutta Che ve Ho Chi Minh tarafından ortaya atılmış yeni çözümün temel ilkeleri şunlardır:

a) Yeni içeriği ile her ulusun kendi kaderlerini tayin hakkının tanınması, yani ayrı ve bağımsız devlet kurma hakkının tanınması. Bu, yukarıda belirttiğimiz biçimde, yani demokratik halk devrimi ile elde edilen **bağımsız devlet** (halk cumhuriyeti biçiminde) kurma hakkı olarak belirginleşmektedir. Proletaryanın ve partisinin önderliğinde gerçekleştirilen birleşik işçi-köylü (halk) cephelerinin iktidarı esastır.

b) Bu hakkını ayrı devlet kurma olarak kullanmayan halk cumhuriyetlerinin bölgesel federasyonu. Bu federasyonda ulusal eşitlik değil, eski “devlet” sınırları içindeki **işçilerin ve köylülerin eşitliği** esas alınmaktadır.

c) Bu federasyon yoluyla bölgede sosyalizme geçiş için **birleşik bir ekonominin** (demokratik halk ekonomisi olarak) yaratılması.

d) Sosyalizme geçiş koşullarının oluşmasına paralel olarak **tek bir merkezi proletarya (sosyalist) cumhuriyetinin** kurulması.

* Aynı konuda 1945-48’de Tito ve Dimitrov tarafından önerilen “Balkan sosyalist federasyonu”nu da anmak gerekir. Ancak Küba ve Vietnam Devrimleri’yle oluşturulan anlayış, sadece iktidarın alınması sorunu ile sınırlı değildir, yani iktidar mücadelesi dönemini de kapsamaktadır.

Görüldüğü gibi, bu çözüm, proletaryanın kesintisiz devrim esprisi içinde ikili tarihsel görevine denk düşen bir ulusal çözüm yolu olarak da düşünülmüştür. Ve “sosyalist (sovyet) federasyonu” bu çözümde bir “geçiş” biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Daha önceki evrede (demokratik halk iktidarında) bunu gerektiren koşullar ortadan kaldırıldığından, böylesine bir geçiş gereksiz olmaktadır.

Ho Chi Minh ve Che tarafından ortaya atılan ve savunulan bu çözüm, herşeyden önce **geliştirilmemiş ve terkedilmiş** olarak kalmıştır. Bunda pek çok etken rol oynamışsa da, teorik planda en önemli sorun **devrimin eşitsiz gelişimine** ilişkin olanıdır, yani devrimlerin **zamandaş olamayacağı** tezi, burada nitelik belirleyici durumdadır. Bu teorik sorunun, komünist hareketin merkezi işleyişinin olmadığı ve üstelik önemli ayrıntıların bulunduğu bir dönemde çözümlenmesi olanaksızdır. Çünkü böyle bir çözümlenme, son tahlilde, proletaryanın birleşik hareketini (ulus çerçevesini aşarak) gerektirmektedir. Bu nitelikteki bir çözümün, proletaryanın komünist hareketinin bölündüğü bir dönemde, teorik olarak belli bir ülkede çözümlenmiş olsa da, pratik olarak gerçekleştirilemeyeceği açıktır. (Nitekim Hindi-Çin’inde Vietnam ile Kamboçya arasındaki birleşik hareketin en önemli engeli SBKP ile ÇKP arasındaki ayrılık olmuştur.)

Bu yeni çözüm yoluna ilişkin olarak ilk adım, Ho Chi Minh önderliğinde kurulan “Hindi-Çin Komünist Partisi” örgütlenmesiyle atılmıştır. Bu örgütlenme, bir bütün olarak Hindi-Çin’in Fransız emperyalizminin sömürgesi durumunda bulunmasıyla ilintiliydi. Ancak II. yeniden paylaşım savaşında Hindi-Çin’in Japonlar tarafından işgali koşullarında önemli bir engelle karşılaşmaksızın varlığını sürdürebilen bu parti, savaş sonunda Japonya’nın yenilgisiyle birlikte **devlet iktidarının somut olarak kurulması** sorunu ortaya çıktığında, **devlet sınırları** açısından aşılmaz bir engel yaratmıştır. SSCB’nin bu dönemdeki politikası ile çeliştiği için de uygulama şansı kalmamıştır.* 1965’den sonra ABD’nin Vietnam savaşını “domino teorisi”ne uygun olarak Laos ve Kamboçya’ya yayması, yeniden bu konunun canlanmasına olanak sağlamıştır. Özellikle Kuzey Vi-

* SSCB’nin politikası, bir bütün olarak sosyalizmin ve sosyalist iktidarların çıkarı olarak tanımlanabilir.

etnam Sosyalist Cumhuriyeti' nin varlığı ve Güney Vietnam'da kurulan "Ho Chi Minh Yolu"nun üç ülkeyi kapsamayı, gelecek için olumlu bir gelişme sağlayacak nitelik taşıyordu. 1975 sonrasında ise, Kamboçya'da Kızıl Kmer yönetiminin devrim anlayışı (program olarak) ile Vietnam İşçi Partisi'nin devrim anlayışı arasındaki farklılık, günümüze kadar Ho Chi Minh'in 1930'larda attığı ilk adımın gelişmesine olanak tanımamıştır. 1980 sonrasında ise, bu kez de sosyalist ülkelerin karşılıklı ilişkileri ve birleşik bir sosyalist ekonomi yaratılması konusundaki tutarsızlıkları ve farklılıkları daha sonraki olumsuzluğun ana noktasını oluşturmaktadır.

Bu yeni ulusal sorunun, yani "parçalanmış uluslar" sorununun çözümünü içeren yolun diğer girişimi Latin-Amerika'da Küba Devrimi'yle ortaya çıkmıştır. Che'de simgeleşen bu girişim, Latin-Amerika çapında bir birleşik devlet kurmayı amaçlamaktadır. Burada herhangi bir ulus ya da uluslar değil, doğrudan "Latin-Amerikalılık" esas alınmaktadır. OLAS bildirisinde ifade edildiği gibi, bu Amerika, Rio Bravo'nun güneyinden Malvinas adalarına kadar uzanan tüm kıtayı kapsamaktadır. Bu konuda en önemli adım, Küba'nın OLAS Kongresi'ni toplamasıyla atılmıştır. Latin-Amerika Birleşik Devleti, bir devrim sorunu olarak ele alınmakta ve bir bütün olarak Latin-Amerika devriminin yapılmasını öngörmekteydi. Bunun ilk örgütlenmesi olarak OLAS (Latin-Amerika Dayanışma Örgütü) kıta çapında tüm Marksist-Leninistler ile devrimci-milliyetçileri (ve örgütlerini) **tek bir devrim stratejisi ve devrim programı** temelinde birleştirmeyi hedef almaktaydı. Bunun örgütü ELN (Ulusal Kurtuluş Örgütü) olacaktı. Che'nin ünlü "**kıtasal devrim**" adını verdiği bu mücadele her türlü ulusal-devlet **sınırlarının** mücadelesinin başlangıcından itibaren yadsınmasına dayanmaktaydı. Ve bu mücadelede ulusal burjuvazi tümüyle mücadelenin dışında bırakılıyordu (işbirlikçi burjuvazi esprisi). Böylece devrimin stratejik hedefi, **anti-emperyalist** ve **anti-oligarşik** olmaktadır. Böylece gerçekleşecek bir devrimin sonucunda Latin-Amerika bütününde merkezi bir halk cumhuriyeti kurulacaktı. Bu devrimin birinci aşamasıdır. Bu andan itibaren devrim sürekli kılınarak Latin-Amerika çapında sosyalist devrim gerçekleştirilecek ve **Latin-Amerika Sosyalist Cumhuriyeti** kurulacaktı.

Gerçek anlamda Küba devrimiyle canlanan **enternasyonalizm** bu çözümün temelini oluşturmaktadır. Bu çözüme başta La-

tin-Amerika'nın resmi revizyonist Komünist (!) Partileri şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu durum OLAS Kongresi'nde Bolivya KP'si dışında – ki onlarda gözlemci olarak– hiçbir KP'nin katılmamasıyla açığa çıkmaktadır. (Şüphesiz bu aynı zamanda SBKP' nin bu konudaki tutumunu da ifade etmektedir.) Teorik düzeyde resmi-revizyonist KP'ler “ulusal burjuvazi” ve ulusal-devlet sınırları açısından eleştiriler yapmaktaydılar. Bunlara göre, ulusal burjuvazi geri-bıraktırılmış ülkelerde henüz devrimci niteliğini yitirmemişti ve anti-emperyalist bir ulusal hareket içinde yer alabilirdi. Bu nedenle temel devrimci görev, **ulusal demokratik cepheyi** oluşturmaktı. Öte yandan, emperyalizm tarafından belirlenmiş ve yaratılmış da olsa, aradan geçen 70 yıl, Latin-Amerika'daki devletler içinde, belli bir “ulus” bilinci yaratmış ve Latin-Amerika kitlelerini birbirinden uzaklaştırmıştı. Bu son noktada KP'lerin eleştirisi oldukça üstü kapalı, deyim yerindeyse bilinçsizce ileri sürülen bir sav durumundaydı. Sonuç olarak, resmi-revizyonist KP'ler, Latin-Amerika'daki her devleti, **homojen bir ulusal-devlet** olarak ele alıp, devrimci mücadelenin buralarla sınırlandırılması gerektiğini düşünüyordular. Bunu aşan her düşünce ve eylem, onlara göre, “maceracılık”tı.

Latin-Amerika KP'lerinin karşı çıkış noktalarından bir diğeri de, demokratik devrimi, proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir devrim olarak değil, tüm ulusun gerçekleştireceği bir devrim olarak ele almalarıydı. Bu açıdan anti-emperyalist mücadele ile anti-kapitalist mücadele arasında kesin sınırlar çekilmeye çalışılıyordu. Daha önce gördüğümüz gibi, bunlar anti-kapitalist mücadele ile anti-oligarşik mücadele arasındaki ilişkiyi doğru biçimde kavramadıkları gibi, anti-emperyalist mücadelenin anti-kapitalist mücadele tarafından içerildiği savıyla anti-emperyalist mücadeleyi tümüyle devrimci-milliyetçilere, yani küçük-burjuvaziye bırakmaktaydılar. Diğer taraftan da, devrimin yolu konusunda silahlı mücadelenin ve kırsal alanların temel alınması, bu revizyonist örgütlere göre, tümüyle “maceracılık”tı.

Bu ve benzeri engellere rağmen OLAS kongresi gerçekleştirilmiş ve pratik örgütlenme için ileri adımlar atılmıştır. Bunda Küba Devrimi'nin kıta çapında kazandığı olağanüstü prestiji etkin olmuştur. Ancak atılan adımlar bununla sınırlı bırakılmamış, “bloksuzlar” hareketi ile bağlantı kurularak bunun karşısında alternatif bir örgütlenme oluşturulmaya çalışılmış ve Tricontinental Konferansı

düzenlenerek bu konuda somut adımlar atılmıştır. Tüm bu girişimlerin yanında eylemli girişimlerde gerçekleştirilmiştir. 1964 yılında Kongo savaşında Che'nin yönetimindeki Küba'luların Afrika'ya gitmeleri ve savaşta yer almaları bu konudaki ilk büyük adım olmuştur. Ancak burada da (tıpkı teorik düzeyde olduğu gibi) SSCB'nin olaya müdahalesi gündeme gelmiş ve sonuçta Che ve gerillaları Kongo'dan ayrılmışlardır.* İkinci eylemli girişim de Bolivya'da gerçekleştirilmiştir. “**İki, Üç Daha Fazla Vietnam**” sloganı ile başlayan Bolivya hareketi, Che'nin öldürülmesiyle kesilmiş ve zaman içinde yavaş yavaş dumura uğramıştır. Daha ilerki yıllarda Küba dışında bazı girişimler olduysa da, bunlar herhangi bir devletin desteğine sahip olmadıkları için kalıcı olamamışlardır (MLN, FMLN, MİR, ECR ve ELN'nin Birleşik Koordinasyon Komitesi kurulması).

Ulusal sorunun demokratik halk devrimiyle çözümlenmesi yolunda Çin Devrimi'nin zaferi sonrasında (1949) ortaya çıkan gelişmeler genel olarak böyledir. Ancak bunlar dünya proleter hareketinin, dolayısıyla proletaryanın birleşik ve merkezi bir örgütlenmesinin bulunmadığı bir dönemde geliştirilemediği gibi, yeni çözümler de tartışılmamıştır.

1957-58 dünya kapitalist ekonomik buhranıyla birlikte, emperyalizmin işleyişindeki değişmelerin her yönden **belirgenleşmiş** olması, ulusal sorunların, **anti-emperyalist bir kurtuluş savaşıyla** (Halk Savaşıyla) zafere ulaşacak demokratik halk devrimleriyle çözümlenmesi sorunu haline gelmesiyle yeni çözüm formüle edilebilir olmuştur. Bu çözüm Halk Savaşının zayıf bir halkın maddi ve teknik olarak güçlü bir düşmana karşı (emperyalizm ve işbirlikçileri), siyasal üstünlük temelinde verilmesi ile ilintilidir. Bu konuda somut tarihsel koşulları sergileyen en önemli olgu **Vietnam Savaşı**'dır.

1960 sonrasında ABD emperyalizminin fiilen savaşa girmesi Vietnam Savaşının, 15 yıl süreyle uluslararası sorunların başında yer almasını getirmiştir. Gerçek boyutlarıyla emperyalizm koşullarında bir **ülkenin bağımsızlığının ve bu bağımsızlığı elde etmesinin** ne anlama geldiği görülmüştür. Bir başka deyişle, bir ulusun, kendi kaderini tayin hakkını elde etmesinin, bir bütün olarak em-

* Bu aynı zamanda Che ile Castro arasındaki bir farklılaşma ortaya çıkarmıştır. Bu ayrılık, kesinkes stratejik nitelikte değil, zamanlamaya ilişkindir, yani taktik niteliktedir.

peryalist sistemle savaşmasına yol açması olgusu, bu hakkın **proleter demokratik** anlamda tanımlanmasına olanak sağlamıştır. Vietnam halk savaşının tanıtladığı gibi, artık burjuvaziye ilgilendiren **ulusal-devlet** ya da **bağımsızlık** değildir. **Dolayısıyla, tam anlamıyla kapitalizmin çerçevesi dışında ve proletaryanın hegemonyası altında kendi kaderini tayin hakkı gündemdedir.** Demokratik devrim mücadelesi başlangıçtan itibaren proletaryanın öncülüğünde yürütülmelidir. Yerli (ulusal) burjuvazi her açıdan emperyalizmle bütünleşmiştir ve emperyalizmin desteği ile bir ulusal-devlet örgütlenmesine sahiptir. Güney Vietnam Devrimi, açıkça **iki ulusun, iki ulusal-devletin savaşı** olarak başlamış ve ABD emperyalizminin katılımıyla uluslararası bir savaş haline gelmiştir.

Vietnam savaşı, **ulusal tanımının yeni ve proleter demokratik içeriği** ile eski ve burjuva içeriği (ama emperyalist ve oligarşik biçimiyle) arasındaki **farkı** netleştirmiştir.

Bu yeni ve proleter demokratik içeriği ile ulus, kesinkes “sosyalist ulus” tanımıyla karıştırılmamalıdır. “Sosyalist ulus”, tam anlamıyla sosyalist bir devletin sınırları içindeki halk kitlesini tanımlayan bir kavramdır. “*Sosyalist ulus*”, “*kapitalizmin devrilmemesinden sonra burjuvazinin ve onun milliyetçi partilerinin tasfiyesinden sonra, sovyet rejiminin kurulmasından sonra, eski burjuva uluslarının temeli üzerinde oluşan ve gelişen sovyet ulusu*”dur.²²⁶ Ancak yine de ulusun yadsınması olarak, sosyalizmin dünya çapında zaferinin sağlanması açısından, bu tanım yeni bir içerik elde ettiği bağlamda kullanılabilir olmaktadır. Stalin bu yeni içeriği “ulusal kültür”ü tanımlarken şöyle belirtiyordu:

“**Ereği** yığınları enternasyonalizm anlayışı içinde eğitmek ve proletarya diktatörlüğünü pekiştirmek olan, içeriği bakımından **sosyalist** ve **biçimi** bakımından ulusal bir kültür.”²²⁷

Ama yine de “sosyalist ulus”, ulus kavramı ile ilintili olduğu için terminolojik bir sorun yarattığı da unutulmamalıdır. Bu ve benzeri terminoloji sorunları üzerine Engels şöyle demektedir:

“Bununla birlikte okuru, gene de bir güçlükten kurtarabilmiş değiliz: **bazı terimlerin** yalnız günlük yaşamda

²²⁶ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 316.

²²⁷ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 336.

değil, ekonomi-politikte kullanılan anlamından **farklı anlamda kullanılması**. Ama bu, kaçınılmazdı. Bir bilimin her yeni yönü, bu bilimin teknik terimlerinde bir devrim içerir. Hemen hemen her yirmi yılda bir, terminolojisinin tümü köklü olarak değişen ve bir dizi farklı adlar almamış tek bir organik bileşim bulmanızın zor olduğu kimya biliminde, bu, en iyi biçimde görülür... Ayrıca, modern kapitalist üretimi, **insanlığın iktisat tarihinde yalnızca bir geçiş aşaması olarak gören bir teorinin**, bu üretim biçimine değişmez ve sonsuz gözüyle bakan yazarların alışkın oldukları terimlerden farklı terimler kullanmak zorunda kalacağı apaçıktır.”²²⁸ (abç)

Burada konuyu biraz daha açmak için, Stalin’in ele aldığı **yeni içeriği ile “ulusal-kültür”** konusuna değinelim. Bu tanımlanan kavram gerçekte proletarya kültürü kavramının kısmi ve özgül kullanımını içermektedir. Sosyalizmin **tek ülkede** inşası koşullarında, sözcüğün tam anlamıyla (enternasyonalist anlamda) bir proleter kültürü oluşturulamaz. İşte bu özgül durum, kendi ifadesini terminolojide “sosyalist içerikli ulusal-kültür” tanımlamasında bulmaktadır. Aynı şekilde, tek ülkede sosyalizm, ulusların yadsınmasını ve ulusların enternasyonalist olarak kaynaştırılmasını sağlayamayacağı gerçeği de, özgül olarak kendisini “sosyalist ulus” kavramı ile ifade etmektedir.

Bizim sözünü ettiğimiz yeni ve proleter demokratik içerikli ulus, “sosyalist ulus” değildir. Bu, III. bunalım döneminde **her yönden gelişmiş** olan burjuva ulusun **ilk aşılması düzeyine** denk düşmektedir. Burada gelişmemiş ya da dış dinamikle geliştirilmiş kapitalizm koşullarında ortaya çıkan sınıflar bileşimi olarak ulus gündemdedir. Bu “ulus” içinde kapitalistler ve feodal sınıflar bulunmazlar. Ama öte yandan da, “sosyalist ulus”un bileşenleri olarak anti-kapitalist sınıflarla sınırlı değildir. Bu “ulus”, proletarya ile birlikte köylülük ve şehir küçük-burjuvazisini içeren bir bileşimdir. Bu bağlamda, burjuva anlamda ulusu aşar; çeşitli uluslardan belirli sınıfları kapsar. Bu nedenle yeni ve proleter demokratik içerikli ulus ile halk özdeşleşir ve dolayısıyla yeni içeriği ile “ulusal-devlet” ve ulusal hareket kavramları yerine **halk devleti** ve **halk kurtuluş**

²²⁸ Engels, *Kapital*, Cilt: I, İngilizce Baskıya Önsöz, s. 37.

hareketi kavramını kullanmak daha doğrudur. Bu durum Lenin'in ortaya koyduğu "burjuva demokratik" tanımının yerine "ulusal-demokratik" tanımını kullanması şeklindeki tarihsel evrimin III. bunalım dönemindeki biçimlenişidir. Bu konuda Lenin'in söylediklerini anımsatalım:

"Gerı ülkelerdeki burjuva-demokratik hareket sorununu özellikle vurgulamak istiyorum. Bu sorun bazı görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Komünist Enternasyonal'in ve komünist partilerin, geri ülkelerdeki burjuva-demokratik hareketi desteklemeleri gerektiğini ifade etmenin, **ilke ve teori açısından** doğru mu, yanlış mı olduğunu tartıştık. Görüşmemizin sonunda, 'burjuva demokratik hareketten' çok, ulusal devrimci hareketten söz etmeye oybirliğiyle karar verdik ... Burjuva-demokratik hareketten söz edersek, **reformcu ve devrimci** hareketler arasındaki bütün farklılıkları ortadan kaldırmış olacağımız itirazı öne sürülmüştür. Oysa emperyalist burjuvazi, boyunduruk altındaki ülkelerde de **reformcu bir hareket aşılacak için** elinden gelen her şeyi yaptığı için, geri ve sömürge ülkelerde bu farklılık son zamanlarda çok açıkça gözler önüne serilmiştir. **Sömüren ülkelerin burjuvazisiyle, sömürge ülkeler burjuvazisi arasında belli bir rapprochement* görülmektedir.** Öyle ki, ezilen ülkeler burjuvazisi, sık sık –belki hemen her durumda– bir yandan ulusal hareketi desteklerken, bir yandan da emperyalist burjuvaziyle tam bir uyuşum içindedir, yani **bütün devrimci hareketlere ve devrimci sınıflara karşı emperyalist burjuvaziyle güçbirliği yapmaktadır.** Bu durum, komisyonda reddedilemeyecek biçimde kanıtlandı ve biz, tek doğru davranışın, söz konusu farklılığı dikkate alarak, **hemen her durumda 'burjuva-demokratik' terimi yerine, 'ulusal-devrimci'** terimini koymak olduğuna karar verdik. Bu değişikliğin önemi şuradadır: Komünistler olarak biz, sömürgelerdeki burjuva-kurtuluş hareketlerini, bu hareketler ancak gerçekten devrimci olduğu ve bizim, sömürülen yığınlarla köylüleri devrimci bir ruhla

* *Rapprochement*, birbirine yakınlaşma ya da uzlaşma olarak Türkçeye çevrilebilir.

örgütleyip eğitime çalışmalarımızı engellemediği ölçüde desteklemeliyiz ve destekleyeceğiz.”²²⁹ (abç)

Lenin’in 1920 yılında sorunu bu biçimde ele alışı, III. bunalım döneminde çok daha belirginleşmiş olgularla birlikte değerlendirilmek durumundadır. Bu da, yukarda ortaya koyduğumuz tanımlamanın tarihsel olarak ne kadar doğru olduğunu kanıtlar. Bugün artık, emperyalist burjuvaziyle “güç birliği” ve “uzlaşma” içinde olan “sömürülen ülke burjuvazisi” değil, emperyalizmle baştan bütünleşmiş **işbirlikçi-tekelci burjuvazi gündemdedir**. Artık emperyalizmden bağımsız bir kapitalist gelişme ve millî burjuvazinin oluşması ve gelişmesi olanağı kalmamıştır. Bu konu aynı zamanda bir ulusun ayrılma istemini kimin dile getireceği sorununa da açıklık getirmektedir. Her durumda emperyalizmle uzlaşmış ve dahası onunla bütünleşmiş olan burjuvazinin bu istemi dile getirmesi, proletarya tarafından kesinkes kabul edilemez bir durum olduğu artık yeterince açığa çıkmıştır. II. bunalım döneminde bir hareketin gerçekten ulusal hareket olmasının ölçütü olan “devrimci” niteliği, III. bunalım döneminde proletaryanın öncülüğünde yürütülen devrimci bir hareket olarak ortaya çıkmaktadır.

Ancak yine de ulus ve milliyetçilik “bayrağı”nın anti-emperyalist mücadele açısından halk kitleleri üzerinde etkisinin sürdürdüğü göz önüne alınmalıdır. Bu açıdan emperyalizmin halk kitlelerini aldatmasının önüne geçmek gerekmektedir. 1975 sonrasında, özellikle 1980’den itibaren ABD emperyalizminin yükselttiği milliyetçilik hareketlerinin, artık geçmiş dönemlerin burjuva-demokratik hareketler olmadıkları, özsel olarak bölgecilik esasını getiren **partikülarizm** olduğu ortaya konulmalıdır.

Sözün özü, Vietnam Devrimi’nin tanıtladığı gibi, artık burjuva anlamda ulus olarak kapitalizmin çerçevesi dışına çıkarak kendi kaderlerini tayin etmek olanaksızlaşmıştır. **Artık anti-feodal ve anti-sömürgeci ulusal devrimler dönemi kapanmıştır; anti-emperyalist ve anti-oligarşik halk devrimleri dönemi açılmıştır. Emperyalist hegemonya altındaki ülke halkları (ulusları) için tam ve gerçekleştirilebilir kurtuluş yolu budur ve proletarya için bu ülkelerde bu yolun dışında sosyalizme geçme olanağı kalmamıştır.**

²²⁹ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 404-405.

Ama yine de, tarihsel gelişim, her zaman olduğu gibi, eski dönemden devraldığı bazı ulusal sorunların çözümlenmesini gerektirmektedir. Ancak yine de, bu tarihsel gelişmeler, artan oranda çokuluslu bir devlet içindeki proletaryanın ve diğer emekçi halk kitlelerinin, ulusal ayrıma dayanmayan birleşik bir örgütlenmesi ve mücadelesi gündemdedir. Geçmiş dönemlerde Lenin'in sözünü ettiği proletaryaya ilişkin örgütlenme ilkesi, artık diğer emekçi kitleler için de geçerlidir. *“Tarihin geçirdiği bütün değişimler boyunca, burjuvazinin (bugün için emperyalizmin-b.n) birey olarak devletlerin sınırlarında meydana getirdiği değişiklikler ne olursa olsun”*²³⁰ belli bir devlet sınırları içinde halkın birleşik ve tek bir mücadelesi ve örgütlenmesi zorunludur. Artık belirli bir devlet sınırları içinde gücü kırılması gereken, sadece belli bir “ulusal-devlet” değil, bir bütün olarak emperyalizmdir. Yeni-sömürgecilikle birlikte, emperyalist hegemonya altındaki ülkelerde ortaya çıkan güçlü merkezi otorite (oligarşik yönetim), bu sınırlar içindeki ulusal-toplulukların işçi ve köylülerinin birleşik mücadelesini daha da zorunlu hale getirmiştir. III. bunalım döneminde, eski dönemden kalma ulusal sorunların çözümü ve demokratik halk devriminin başansı ancak bu şekilde gerçekleştirilebilir. (Diğer yol emperyalizmle bütünleşmekten geçer ve emperyalizmin askeri ve stratejik çıkarlarıyla ilintilidir.) Bu, aynı zamanda Lenin'in belirttiği kapitalizmin iki tarihsel eğiliminden ikincisinin ön plana geçmesi demektir.. Ancak yine de bunlar, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını ortadan kaldırmamaktadır. Bu hak, artık sözcüğün tam anlamıyla anti-emperyalist niteliktedir. Bu nedenle anti-sömürgeci bir hedef bu dönemde dar ve belirsiz bir slogan haline dönüşmüştür.

²³⁰ Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 99.

SEKİZİNCİ BÖLÜM KÜRDİSTAN VE TÜRKİYE'DE ULUSAL SORUN

Buraya kadar, ulusal sorunlar karşısında proletaryanın tutumunun değişik tarihsel dönemlerde ve farklı ülkelerde nasıl ortaya konulduğunu gördük. Bu bölümde, ülkemizdeki ulusal sorun karşısında proletaryanın ve partisinin, yani Marksist-Leninistlerin tutumunu ortaya koyacağız. Ancak sorunun alışlagelen bir yolla, yani **salt**, Türkiye'de ulusal sorunun "Kürt sorunu" kısmını ve bunun çözümünü ele almayacağız. Sorunu, ilkin **genel olarak Kürdistan sorunu** çerçevesinde ele alacak ve **sonra** Türkiye'deki Kürt ulusal sorununun çözümünü ele alacağız.

Şüphesiz böyle bir rota, alışlagelen yaklaşımlardan farklıdır ve dolayısıyla kolayca yadırganabilecektir. Ama ulusal sorunlar karşısında, proletaryanın ve partisinin tutumu ve çözüm yolları açısından bakıldığında, bunun tek doğru yol olduğu görülecektir. Bir başka deyişle, bizim çıkış noktamız **sınıfsaldır** ve proletarya devriminin gerçekleştirilmesi amacıyla **enternasyonalisttir**. Marksist-Leninist partilerin uluslararası birliğinin ve örgütünün (Enternas-

yonel) mevcut olduğu dönemlerle kıyaslandığında sorunun ele alınmasındaki zorluklar hemen görülecektir. Ülkemizde herhangi bir “sol” örgütün, dünyanın herhangi bir yerindeki, bölgesindeki ya da ülkesindeki sorunlarla ilgilenmesi ve bunlar hakkında doğruyanış bir şeyler ortaya koyması sık sık görülen bir durumdur. Ama sorun Kürdistan olduğunda aynı çevrelerde tam bir suskunluk hüküm sürmektedir.

Kürdistan genel sorununu oldukça yüzeysel ve çoklukla “Orta-Doğu devrimci mücadelesi” çerçevesinde somut bir sorun olarak ele alan sol örgütlenmeler için, sorunu Türkiye’deki ulusal sorunla sınırlamak ve bunu yalın bir Kürt sorunu haline dönüştürmek kolay bir yol haline gelmiştir. “Şovenizm”, “pasifizm”, “Kemalizm” vb. suçlamalara muhatap olmamak gibi kimi endişelerle, ya da 12 Eylül sonrasında örgütsel yapılarını yitirmelerinin getirdiği zayıflıkları gizlemek amacıyla “Kürt örgütleri”ni kendi başlarına bırakmak ve bol keseden “destek mesajları” yayınlamak günümüzde bir moda haline gelmiştir.*

Bugün Stalin’in en bilinen değerlendirmelerini bile yüksek sesle söylemek başlı başına bir sorun durumundadır.

Stalin’in 1905 Devrimi’nin yenilgisinden sonra söylediği şu sözleri yeniden okuyalım:

“Rusya’da karşı-devrim dönemi yalnızca ‘yıldırım ve gökgürültüsü’nü değil, ama hareket karşısında düş kırıklığını, **ortak güçlere inancsızlığı** da getirdi. Önceleri ‘parlak bir geleceğe’ inanılmıştı, ve insanlar, milliyetlerinden bağımsız olarak, birlikte savaşıyorlardı: Her şeyden önce ortak sorunlar! Daha sonra içe bir kuşku girdi ve insanlar, herkes kendi ulusal yuvasına dönmek üzere, birbirlerinden ayrılmaya başladılar: Kimse kendinden başka kimseye güvenmesin! Her şeyden önce ‘ulusal sorun’...

Bu güç zamanda, sosyal-demokrasiye büyük bir görev düşüyordu: milliyetçiliğe saldırmak, yığınları genel ‘salgın’dan korumak. Çünkü bunu, milliyetçiliğin karşısına

* Bu öylesine kaniksama yaratmıştır ki, başlangıçta bu durumu özel olarak teşvik eden bazı “Kürt” örgütleri artık yeter demekteler. “Manevi destek” yerine maddi ve elle tutulur (askeri) eylemlerle destek gösterilmesi yönünde özel istemler belirtmektedirler artık.

enternasyonalizmin denenmiş silahını, sınıflar mücadelesinin birlik ve bölünmezliğini çıkartarak, sosyal-demokrasi, ve yalnızca sosyal-demokrasi yapabiliirdi. Ve milliyetçilik dalgası ne kadar yükselirse, sosyal-demokrasi-nin sesi de, Rusya'nın tüm milliyetleri proleterlerinin kardeşliği ve birliği yararına, o kadar yüksek olmalıydı. Bu durumda, milliyetçi hareketle doğrudan doğruya çatışan **çevre-bölge sosyal-demokratları, özel bir sarsılmazlık örneği göstermeliydiler.**"²³¹ (abç)

Ve 1905 Devrimi'nin yenilgisinden sonra Rusya'da gerçekleştirilemeyen bu görev, ülkemizde de gerçekleşmemiştir. Daha dün ve hatta bugün Afganistan sorunu karşısında Marksizm-Leninizm adına, eğer kendileri olsaydı Afganistan'da neler yapacaklarını sıralayan "sol" örgütlerin, Kürdistan sorunu karşısında somut birşeyler söylemek yerine sessiz kalmaları kolayca anlaşılabilir mi? Bir Kamboçya sorunu ortaya çıktığında Pol Pot yönetiminin "devrimci" tutumunu ya da "karşı-devrimci" uygulamalarını tek tek ele alan, eleştiren ya da Vietnam'ın desteğiyle Pol Pot yönetiminin devrilmesini "emperyalist bir tutum" olduğundan tutun da, "enternasyonalist bir görev" in yerine getirdiğine kadar her düzeyde fikirler ileri süren bir "sol" un, Kürdistan devrimi sorunu karşısında kayıtsız kalmaları nasıl açıklanacaktır? Nikaragua'da iktidarı ele geçirmeden önce "goşist, anarşist, küçük-burjuva maceracıları" olarak ilan edilen FSLN'nin, iktidarı ele geçirdikten sonra nasıl "küçük-burjuva milliyetçi" bir örgüt olduğunu, programlarla, pratik uygulamalarla ve üstelik çoğu zaman "burjuva basını" diye yüzgeri ettikleri iletişim kaynaklarından elde ettikleri bilgilerle kanıtlamaya çalışanlar ve dahası FSLN'nin "devrimci" ve "Marksist-Leninist" bir örgüt olması için neleri yapması gerektiğini, neredeyse madde madde sıralay-anların, FSLN'ye "akıl veren"lerin, sıra Kürdistan'a geldiğinde, "*her ulusun proletaryası ve örgütleri kendi devrim yollarını belirlemekte özgürdür*" demeleri ne kadar anlaşılır bir tutumdur?

Emperyalist-kapitalist ülkelerdeki Marksist-Leninist hareketin revizyonizm ve Avrupa-Komünizmi karşısında nasıl bir tutum takınmaları gerektiğini, teorik ve felsefi yazılarla ortaya koyan Türkiye sol örgütlerinin, Kürdistan'daki Marksist-Leninist hareketin ne

²³¹ Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, s. 7-10.

olması gerektiği konusunda en genel sözlerle yetinmelerini açıklamak da olanaksızdır.

Bugün dünya çapında örgütlü, merkezi tek bir Marksist-Leninist örgüt yoktur. Bu durum, tek tek ülke sınırları içinde örgütlenen Marksist-Leninistlerin, dünyanın çeşitli sorunlarını belli bir düzen ve sistem içinde ele alması, tahlil etmesi ve sonuç olarak bağlayıcı kararlarla çözümlenmesi olanağı olmadığı demektir. Kaçınılmaz olarak kendine Marksist-Leninist diyen her kişi ve örgüt, bu sorunları ayrı ayrı ele almak ve az çok çözmek zorunda kalmaktadır. Ve doğal olarak bu tahliller yüzeysel, çözümler ise yetersiz olmaktadır. Üstelik doğru bir çözüm ortaya konulsa bile, bunu uygulamaya sokacak hiçbir araç da mevcut değildir. Yıllar boyu legal ve yarı-legal dergilerde, yayın organlarında ortaya konulmuş çeşitli tahlil ve çözümler irdelenecek olursa, karşımıza tam bir kargaşa, keşmekeş ve tutarsızlık çıkacaktır.

Şüphesiz Türkiye solunda az çok “tutarlı”, ama yalnızca revizyonizmde tutarlı örgütlenmeler de mevcuttur. Örneğin SBKP çizgisini izleyen ya da izlediğini savlayan çevreler bu tür tutarlılığı az çok sergilemişlerdir. Onların tüm tahlil ve çözümlenmeleri, uluslararası düzeyde SBKP ve “kardeş KP”lerde yapılmış olduğundan, her yeni durumun ve değişikliğin ideolojik ve teorik gerekçeleri de buralardan sağlanabilmektedir. SSCB’de yayınlanan “Sosyalizmin Sorunları” ya da “Dünya Sorunları” gibi süreli yayınları izlemek ve bunları Türkçe’ye çevirip yayınlamak, onlar için yeterli olmuştur. Aynı durum, bir dönem ÇKP çizgisini izleyen çevreler için de geçerliydi.

Ama bu iki uluslararası revizyonist ve oportünist çizgi dışında kalan tüm Marksist-Leninist unsurlar, sorunları ayrıca tek tek ele almak zorundaydılar. İşte bu zorunluluk, ulusal sorunlar karşısında, dünya çapında proleter enternasyonalizmi temelinde Marksist-Leninist tutumu belirleme şeklinde özelleşmektedir. İşte bu bağlamda ve koşulda daha önceki bölümlerde yaptığımız belirlemeler ışığında Kürt ulusal sorununu ele alabiliriz.

Bir bütün olarak Kürt ulusunun karşısındaki temel sorunlar, **ulusal-devlet kurma hakkına sahip olmak ve demokratik devrimi gerçekleştirmektir.** Bu iki görev, sistemin bütününde devrimci niteliğini yitirmiş bir burjuvazinin bulunduğu bir tarihsel koşullar içinde yerine getirilmek durumundadır. Birbirinden ayrılmaz bu iki

görevin yerine getirilmesi tümüyle proletaryanın ve Kürt ulusunun çıkarıdır. Ancak bu görevlerin birbirinden ayrılması, bölgede yeni bir küçük-burjuva milliyetçilerinin egemenliğinde bir devlet kurulmasından başka bir anlama gelmeyecektir. Bu ise Kürt emekçi halkının ve proletaryasının (bir bütün olarak bölge uluslarının proletaryasının) çıkarlarına ters düşecektir.

Kürt ulusal sorunu karşısında proletaryanın ve partisinin görevi, Kürdistan tanımının ortaya koyduğu gerçekleri açıklamak, Kürt halkına bu görevlerin ayrılmazlığını göstermek, bilinçlendirmek ve bu görevlerin yerine getirilmesi için örgütlenme olacaktır. Ve ancak bu sayededir ki, proletarya, Kürt ulusal hareketinin öncüsü olabilir.

Her bir parçasının kendi özgül koşulları olmakla birlikte, bir bütün olarak Kürt ulusunun ulusal baskılardan kurtulması ve kendi kaderini tayin hakkına sahip olması demek, **buldukları topraklar üzerinde “idari ve askeri” olarak egemen olması demektir. Böyle bir egemenlik, bugün için “idari ve askeri” olarak egemen olan güçlerin egemenliklerini yitirmeleriyle mümkündür.** Bu nedenle mevcut egemenliğin **dayanakları** belirlenmek zorundadır. Bu aynı zamanda, Kürt ulusunun üzerindeki baskıların ve kendi kaderlerini belirleme haklarının gaspedilmesinin nedenlerinin belirlenmesi demektir.

Bugün, bu dayanakların başında emperyalizm ve onun yeni-sömürgeciliği gelmektedir. Emperyalizmin etkinliğinin, küçük-burjuva milliyetçi hareketleri tarafından sınırlandırılmış olduğu Suriye ve Irak ile ABD emperyalizmi ile ilişkilerini sınırlandırmış olan İran’da, bu dayanak kendisini **açık biçimde** ortaya koymamaktadır. Suriye ve Irak’ta Baas rejimlerinin kurulması ve bu küçük-burjuva milliyetçi iktidarlarının SSCB ile yakın ilişki içinde bulunması, uzun süre emperyalizm olgusunun Kürt ulusal sorununun dışında görülmesine yol açmıştır. Bu da sosyalizmin Kürt ulusal örgütlerinin üzerindeki prestijini büyük ölçüde sarsmıştır. Öyle ki, bazı Kürt örgütleri (ki hemen tamamı milliyetçi-feodal örgütlerdir) bu olgunun görünüşüne bakarak AT ve ABD emperyalizminden destek arama yoluna girmektedirler.* Özellikle 1974 yılında Irak

* Bu, kimi zaman Marksist terminoloji ile “taktik ittifak” ya da “emperyalistler arası çelişkiden yararlanma” olarak ifade edilmektedir. Marksist terminolojiyi kullanan küçük-burjuva Kürt örgütlerinin bu yaklaşımları, son tahlilde proletaryanın öncülüğünde bir demokratik devrimin gerçekleştirilmesine karşı nitelik taşır.

Kürtleri'nin Barzani önderliğinde Irak Baas iktidarına karşı savaşında bu durum çok açık biçimde ortaya çıkmıştır.

Gerçekte ise, Baas rejimleri emperyalizme karşı belli bir tavır alış içinde bulunsalar da, bu tavırları emperyalist sistemden ayrılmayı ifade etmemektedir. SBKP revizyonizminin ideolojik saptamalarıyla, "kapitalist olmayan yol tezi" ile ilerici küçük-burjuva milliyetçi iktidarlarının anti-emperyalist bir iktidar olarak sunulması söz konusudur. Gerçekte ise, bu tür küçük-burjuva iktidarlarının anti-emperyalizmi, milliyetçilik tabanında geliştiği için, kendisini ulusallık içinde anti-feodal yanla bütünleştiremediği için ve emperyalizmi sadece dışsal bir olgu olarak ele aldığı için uzun dönemde emperyalizmin çıkarlarına hizmet etmektedir. Özellikle yukardan aşağı kapitalizmi geliştirmeleri ve belli oranda burjuvazinin ortaya çıkması, alt-yapı yatırımlarının devlet tarafından büyük oranda yerine getirilmesi, kapitalizmin gelişimi için oldukça büyük olanaklar sağlamaktadır. Bu koşullar altında emperyalizmin yeni-sömürgecilik yöntemlerinin uygulamaya sokulabilmesi, bu ülkeleri bir süre sonra yeniden emperyalist-kapitalist sistemle her alanda ilişkiye girmelerini getirecektir. (1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti bu konuda önemli bir örnektir. Keza Nasır sonrasında Mısır'da meydana gelen gelişmeler son tarihsel örneği teşkil etmektedir.)

Marksist-Leninist hareket içinde revizyonizmin uzun yıllar yönlendirici bir güç olarak varlığını sürdürmesi, Kürt sorununun bir parçasını oluşturan Baas rejimleri karşısında yanlış tavırların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle revizyonizmin emperyalizmi I. ve II. bunalım döneminde olduğu gibi **dışsal** bir olgu olarak ele alması ve tavırlarını buna göre belirlemesi, Baas yönetimlerine gereğinden çok misyon yüklenmesini getirmiştir. Dolayısıyla anti-emperyalist yan, ABD ve diğer emperyalist ülkelerin askeri üslerinin mevcut olup olmayışına göre belirlenir olmuştur.

"Ülkemizdeki revizyonist ve pasifistler, emperyalizmin II. yeniden paylaşım savaşından sonra istismar metodlarında yaptığı değişikliği yani ekonomik, politik, ideolojik ve askeri gizli işgal esprisini gözden kaçırarak, emperyalizmin eski sömürü metodunun ağırlıklı olduğu dönemlerdeki geri-bıraktırılmış ülkelerin devrimcilerinin yaptığı gibi, emperyalizmi dışsal bir olgu kabul edip, onunla hakim sınıfları kalın çizgilerle ayırmaktadırlar. İster baş çe-

lişkiyi feodalizmle köylüler arasında tespit eden oportünistler olsun, ister yerli tekelci burjuvazi ile emekçi kitleler arasında tespit eden oportünistler olsun, bu tespitleri ile Amerikan emperyalizminin ekmeğine yağ sürmektedirler. Amerikalı işgalcilerin bizzat kendileri bütün güçlerini kullanarak, her çeşit ince metodları kullanarak işgallerini gizlemeye çalışmaktadırlar. Bu kesin ayrımlı tespit, Amerikalı emperyalistlerin bu yöndeki gayretlerini 'soldan' takviye etmekten başka birşey değildir."²³²

Bu devrimci saptamanın doğruluğunu zaman içinde nasıl tanıtladığını uzun boylu ortaya koymaya gerek yoktur. Ama yine de Suriye ve Irak'taki Baas rejimlerinin, bazı özel durumlarına rağmen, öz olarak aynı olduklarını ortaya koymak gerekir. (Özellikle bunlar arasındaki pratik farklılıklar abartarak, bölgede devrimci güçlerin önemli bir destek gücü olarak Suriye'nin öne çıkarılması koşullarında bu önemlidir.) Bu iki ülke de, milliyetçilik tabanında anti-emperyalist bir tavır alan küçük-burjuva iktidarlara sahiptirler. Ancak bunların milliyetçiliği, **Pan-Arap milliyetçilik** olarak, bütünsel bir niteliğe sahiptir. Parçalanmış ve her bir parçasında ayrı devletler olarak örgütlenmiş Arap ulusal-topluluğunun bütünleştirilmesi amacını güden Baas milliyetçiliği bu amacı gerçekleştiremediği oranda ülke içinde artan bir baskı ve sömürü ortamı yaratmak durumundadır. Öte yandan bu olgu, parçalanmış ulus sorunu karşısında proletaryanın, burjuva anlamda bütünsel bir ulusal-devlet yaratma yerine (yani sınıflı, yeni ve güçlü bir burjuva devlet yaratma yerine), kendi çözümünü ortaya koymasına karşısında da önemli bir engel oluşturmaktadır.*

Ve yine III. bunalım döneminde emperyalizmin eski-sömürgecilik yöntemlerinin yerine yeni-sömürgecilik yöntemlerini ikame ettiği koşullarda, küçük-burjuva milliyetçiliğinin anti-emperyalizminin ilerici özelliği eskisi gibi belirlenemez. Bu nedenle I. ve II. bunalım döneminde **tek başına** milliyetçilik tabanında anti-emperyalist tavır alış **ilerici** nitelikteyken, III. bunalım döneminde böylesine yalın bir tavır alış sadece bir aldatmacadan ibarettir. Çünkü I. ve II.

²³² Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

* Geniş bilgi için bakınız, Yedinci Bölüm: III. Bunalım Döneminde Ulusal Sorunların Proleter Devrimci Çözüm Yolu ya da Proletaryanın "Olumlu Eylemi".

bunalım döneminde emperyalist devletlerin **siyasi ilhakları**, ekonomik sömürü için zorunlu bir temel oluşturmaktaydı. Emperyalizmin bu dönemlerde sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde askeri ve idari yönetimi mevcuttu (açık işgal esprisi). Günümüzde ise, emperyalizm siyasi ilhaklara başvurmaksızın, ülkeleri ve ulusları ekonomik olarak ilhak edebilmektedir. İşte bu değişen ilişkilerin en tipik biçimi Suriye ve Irak'ta görülmektedir.

Suriye'nin Hafız Esat yönetiminde ülkenin dış ticaretinin önemli ölçüde SSCB ile olduğu sanılır. Oysa emperyalizmin yeni-sömürgecilik yöntemleri açısından, dış ticarete özel olarak ithalat önem kazanmaktadır. Bu açıdan ele alındığında, Suriye'nin emperyalist ülkelere yaptığı ithalatın önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, 1983 yılında Suriye'nin 4 milyar dolarlık ithalatında AET-ABD ve Japonya'nın payı %43,4'tür. Bu ülkelere Suriye'nin ihracatı ise, toplam içinde %30,5'tir. Bu mutlak olarak Suriye'nin emperyalist ülkelere ticaretinde 1.366 milyon dolar açık vermesi ile sonuçlanmıştır. Bu 1983 yılında Suriye'nin dış ticaret açığının %52'sini oluşturmaktadır. Bunun ödemeler dengesinde kapatılabilmesi için artan oranda bir dış borçlanma kaçınılmazdır. Ve bu dönemde Suriye'nin dış borçlarının toplamı 2.300 milyon dolardır. Buna rağmen 1983 yılında Suriye'nin ödemeler dengesi 800 milyon dolar açık vermiştir. (Karşılaştırma olması için aynı yıl içinde Türkiye'nin durumunu belirtelim: 1983 yılında Türkiye'nin dış ticaret açığı 2.900 milyon dolardır. Ödemeler dengesi açığı ise, 1.400 milyon dolardır.)

Aynı durum Irak için de geçerlidir. 1980 sonrasında savaş koşullarında bulunduğu için, daha eski bir dönemin verilerini ele alacak olursak, örneğin 1978 yılında Irak'ın ithalatında AET-ABD ve Japonya'nın payı %66,8'dir. Bu ülkelerin Irak'ın ihracatındaki payları ise %56,9'dur. Mutlak rakamlar açısından Irak'ın dış ticareti, petrol nedeniyle fazlalık vermektedir. Bu durum Irak'ı Suriye'ye göre görece daha az dışa bağımlı göstermektedir.

Görüldüğü gibi, Suriye ve Irak'ta emperyalist ülkelerin tek bir askeri bulunmamasına karşın, emperyalizmle yoğun bir ilişki içinde bulunmaktadırlar. Ancak bu ülkelerde dış ticaret devletleştirilmiş olduğundan, emperyalist ülkelerle yapılan ticaret, özel olarak ithalat, ülke içinde emperyalizmle baştan bütünleşmiş tekeli bir burjuvazinin gelişmesini engellemektedir. Ama öte yandan yeni-

sömürgecilik açısından temel öneme sahip olan dayanıklı tüketim malları ithalatı serbest durumdadır. Özellikle beyaz eşya ve otomotiv sektörü açısından bu ithal serbestliği, emperyalist ülkelerin doğrudan ihracat yapmasına olanak tanımaktadır. Böylece Suriye ve Irak emperyalist ülkeler için önemli bir pazar olma niteliğini sürdürmektedir. Zaten emperyalizm için önemli olan pazar sorununu çözümlenmektedir. Bunun mutlak olarak işbirlikçi-tekelci burjuvaziyle genişlemiş pazar koşulları içinde olması gerekmektedir.

Emperyalizmin yeni-sömürgecilik uygulamalarının bu ülkelerde bu biçimde sınırlandırılmış olması, ülke içinde işbirlikçi-tekelci sanayi burjuvazisinin gelişmesini engellemektedir. Ama buna karşın küçük-burjuvazinin feodalizmle belli bir ittifaka girmesi ortaya çıkmaktadır. Zaten tersi bir tutum, küçük-burjuva milliyetçi iktidarın yaşam süresini kısaltacaktır. Dış ticaretin devlet kuruluşları aracılığıyla yapılması, ülke içinde **iktidar dışı** bir ticaret burjuvazisinin gelişmesini de engellediği görülmektedir. Ama bu, iç ticaret burjuvazisinin iktidarla bütünleşmesini ve büyük bir güç haline gelmesini getirmiştir. İç ticaret burjuvazisi ise, henüz kapitalist meta ticareti ile ilgili değildir. İç ticaret burjuvazisi, geleneksel olarak feodalizm koşullarında ve feodalizmle birlikte gelişen tüccar durumundadır (bezirganlar). Yaptığı bütün iş, feodal üretim ilişkileri içinde üretilen ürünleri, doğal koşullara bağlı olarak meydana gelen artışlar yoluyla pazara götürmek durumundadır. Ve devlet iktidarının küçük-burjuvazinin elinde bulunması önemli ölçüde bürokrat bir burjuva sınıfının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum, iktidar olanaklarından yararlanarak bazı küçük-burjuva unsurların zenginleşmesini sağlamıştır. Bu ülkelerde yoğun biçimde görülen rüşvetler ve suistimallerin altında iktidarın küçük-burjuva niteliği yatmaktadır.

Bugün Suriye ve Irak, ekonomik bakımdan emperyalizmin önemli bir pazarı durumundadır. Ancak küçük-burjuva milliyetçiliğinin gücü, siyasal alanda görece bağımsız bir konum oluşturmaktadır. Bunun sonucu Suriye'deki Kürt topluluğu üzerindeki ulusal baskı sınırlı ve örtük durumdadır. Irak'ta ise, **ekonominin** petrole dayalı olması ve petrol bölgesinin Kürt topluluğunun yaşadığı ya da sınırlarında bulunduğu yerler olması nedeniyle, ulusal baskı, zaman zaman askeri savaş durumuna kadar uzanmaktadır. Küçük-burjuva milliyetçilerinin Irak'ta krallığı devirmelerinden sonra, Kür-

distan Demokrat Partisi'nin (KDP) yasallaşması, Kürtlerin Irak sınırları içinde belli bir özerklik elde etmeleri yönünde gelişmeler ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmede özellikle SSCB'nin iktidarı desteklemesi özel bir öneme sahiptir. Ancak Irak Baas yönetimi, özerk Kürt bölgesinin **sınırları** ve özerkliğin boyutları konusunda oldukça kesin bir tutum takınmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu tutum Irak ekonomisinin petrole dayalı niteliğinden kaynaklanmakta ve Arap milliyetçiliği ile geliştirilmektedir. Eylül 1961'de Baas yönetiminin Kürtlere verdiği özerklik "sözünün" gerçek bir hukuki temele oturtulmaması ve sürüncemede bırakılması üzerine, Barzani yönetiminde KDP ayaklanması başlamıştır. Bu savaş durumu, SSCB'nin aktif tutumuyla sona erdirilmekle birlikte, özerklik sorunu fiili ilişkilerle ve kısmi yasallıkla çözümlenmeye çalışılmıştır.

Irak'ta petrolün bulunması, doğal olarak Kürt sorununun demokratik ve barışçıl bir çözümünü zorunlu olarak Arap milliyetçilerine dayatmıştı. Ama bunda Kürt küçük-burjuvazisinin örgütlü ve uzun bir mücadele deneyimine sahip olması da etkin unsur durumundadır. Ancak Irak petrolünün emperyalist ülkeler ekonomisi açısından, özellikle AT açısından büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu nedenle petrol alanlarının Araplar'ın elinde bulunması ya da bulunmaması emperyalist ülkeleri birincil dereceden ilgilendirmektedir.

Diyebiliriz ki, bugün için Suriye'de açık olmamakla birlikte yakın gelecekte açıklık kazanacak durumyla ve daha görünür haliyle Irak'taki Kürt topluluğu üzerindeki ulusal baskının temelinde, bu ülkelerdeki Arap topluluğunun emperyalizmle olan ilişkileri yatmaktadır. Zaten tarihsel olarak, bu ülkelerde Kürtler'in bölünmüşlüğü'nün sorumlusu da emperyalizmdir.

İran'a gelecek olursak, 1979 yılında Şah yönetiminin devrilmesi ve yerine mollaların iktidara gelmelerinin yarattığı yeni durumu ele almak gerekmektedir. Çünkü Şah döneminde İran, emperyalizmin, özellikle Amerikan emperyalizminin en gözde müttefiki olduğu, tüm dünya tarafından bilinmektedir. Amerikan emperyalizmi İran'da yeni-sömürgecilik yöntemlerini uygulamaya başladığı andan itibaren ve uygulamayı geliştirdiği oranda, ülke içinde önemli bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır. Bu muhalefet, 1950-60'larda büyük oranda yeni kentlerde bulunan şehir küçük-burjuvazisinden kaynaklanıyordu. Milliyetçilik temelinde ortaya çıkan bu muha-

lefet, İran'ın çokulusluluğu ile şekillenerek, demokratik unsurları da bünyesinde barındırıyordu.

İran'da yeni-sömürgecilik, ilk dönemde petrole dayalı sanayilerin kurulması ile sınırlı iken, zaman içinde Amerikan emperyalizminin talep yetersizliğine bağlı olarak ağırlıklı bir duruma gelmiştir. Yeni-sömürgeciliğin tüm geri-bıraktınlmış ülkeler içindeki gelişmeleri İran'da da görülmüştür. Amerikan ekonomisinin askerileştirilmesinin ürünü olan devletlerin silahlandırılması uygulaması ve bölgede emperyalizmin önemli bir askeri gücü ve müttefiki olan bir ya da birkaç ülkenin ortaya çıkarılması, İran açısından özel bir öneme sahip olmuştur. Büyük petrol gelirlerinin ülke içinde ekonomik ve toplumsal gelişme için kullanılması, İran'ın güçlü bir kapitalist ülke olmasına yol açabilecekti. Bu ise, emperyalizm koşullarında olanaksız bir durumdur. Böyle bir gelişme ancak emperyalist sistemden ayrılma ile mümkündür. Ama proletarya devriminin genel yolu dışında bunun ortaya çıkabilmesi ülkede güçlü bir ulusal burjuvazinin bulunmasını gerektirir. Oysa III. bunalım döneminde geri-bıraktınlmış ülkelerde ulusal burjuvazi emperyalizmle baştan bütünleşmiştir. Bu ise burjuvazinin ulusal niteliğini (devrimci niteliği ile birlikte) yitirmesi demektir.

İran'ın büyük petrol gelirleri, doğrudan emperyalist ülkelerden satın alınan askeri araçlara harcanmıştır. Böylece İran, emperyalizmin askeri metalleri için büyük bir pazar özelliği kazanmıştır. Ama bu pazarın da belli oranda tüketim gücü bulunmaktadır. İşte bu sınırlılık, İran'ın kaçınılmaz olarak yeni-sömürgeciliğin tüm boyutlarıyla uygulama alanı haline gelmesini uzun bir zaman sonra getirmiştir. Özellikle 1974 petrol bunalımından sonra emperyalizm, İran'da iç tüketimi artırmak ve kapalı ekonomik birimleri pazar için üretim yapar hale getirmek için girişimlerde bulunmasını Şah'tan istemiştir. Şah'ın "Ak Devrim" adını verdiği bu kapitalizmi yukardan aşağı geliştirme uygulaması, bir yandan kırsal alanlara yeni yolların yapılması, sulama kanallarının açılması gibi alt-yapı yatırımlarına yönelirken; diğer yandan da orta ve hafif sanayinin kurulması ile ortaya çıkmıştır.

İran'da o güne kadar süregelen egemen sınıflar ittifakı emperyalizmin bu dayatmasıyla birlikte büyük oranda bozulmak durumundaydı. Özellikle emperyalizmin feodalizmle kurduğu ittifak bu gelişmenin en önemli engeli durumundaydı. Amerikan emper-

yalizmi bu engelin kent küçük-burjuvazisinin yedeklenmesi temelinde aşılabilceğini düşünmekle birlikte, buna tali bir önem veriyordu. Böylece Şah yönetimi bir yandan feodal egemenlerle ilişkilerini önemli bir noktaya getirirken; şehir küçük-burjuvazisini yedeklemek gibi bir uygulama içine girmemişti. Ve böyle bir uygulamanın başarı şansı da oldukça azdı. Bu koşullarda Şah'ın tüm gücü, emperyalizmin tam denetimi altında bulunan kendine bağlı askeri güçler olmaktaydı. En önemli iç sorun olarak Kürt sorunu da 1974 Kürt-Arap savaşıyla önemli ölçüde çözümlendiği düşünüyordu.

1974 sonrasında İran'da uygulamaya konulan yeni-sömürgecilik yöntemlerinin kırsal alanlarda feodal ilişkilerle çatışması, gelişen süreci tümüyle belirleyecek önemdeydi. Yukardan aşağı kapitalizmin geliştirilmesi, dolayısıyla feodalizmin tasfiyesinin, kısmi uzlaşmalar ve zor uygulamalarıyla gerçekleştirilebileceği düşüncesi, 1979 yılında tümüyle iflas etmiş olarak tarihin çöplüğüne atılmıştır. İşbirlikçi burjuvazinin gerçek bir demokratik devrimi yapamayacağı ve bunu yeni-sömürgecilik koşullarında ve bu yolla yapabildiğinin olanaksız olduğu 1979 yılında Şah'ın ülkeyi terk etmesiyle açığa çıkmıştır.*

Bugün emperyalizmin açıkça kabul ettiği gibi, Şah'ın ülke içindeki gücü ve denetimi yanlış hesaplanmıştır. Feodalizmin direnişi ve örgütlülüğünün göz önüne alınmamasından kaynaklanan bu "hesap hatası", gerçekte, demokratik devrim dışında feodalizmin tasfiyesinin olanaksız olduğunu göstermektedir.

"Ak Devrim", kapalı feodal ekonomik birimlerin yıkılarak pazar ilişkileri içine çekilmesini, yeni kurulan hafif ve orta sanayi kuruluşları için yeni emek-gücü bulunmasını amaçlarken, tarımda kapitalizmin geliştirilmesine özel bir ağırlık vermiştir. "Toprak reformu" Şah'ın en büyük propaganda unsuru olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak feodalizmin kırsal alanlardaki gücü ve içsel ör-

* Aynı türden bir çıkış ülkemizde 1971 yılında olmuştur. Tekelci burjuvazi artık iktidarı tümüyle ele geçirmenin koşullarının olduğunu düşünerek, 12 Mart darbesini tezgahlamıştır. I. Erim hükümeti tekelci burjuvazinin saf iktidarı olarak kurulmuştur. Ancak THKP-C ve THKO'nun eylemleri ile plan uygulanamamıştır. Ama bu planın en önemli unsuru, İran'dakinin tersine şehir küçük-burjuvazisinin sağ ve orta kesiminin siyasal olarak yedeklenmesiydi. Ama kısa sürede bu yedekleme durumu, silahlı devrim cephesinin aktif tutumuyla sona ermiş ve kaçınılmaz olarak tekelci burjuvazi Anadolu sermayesi ve feodal kalıntılarla yeniden uzlaşmak zorunda kalmıştır.

gütlenmesi dağıtılamamıştır. Özellikle çokuluslu İran'da feodalizmi tek bir halka olarak ele almak olanaksızdır.

İran nüfusunun %97,8'i müslüman dinine mensup olmakla birlikte tek bir ulustan oluşmamaktadır. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan Farslılar, toplam nüfus içinde %45'i oluşturmaktadırlar. Feodal ilişkiler içinde bulunan Azeriler nüfusun %16'sını, Kürtler %8,1'ini oluşturmaktadırlar. Geri kalan nüfus ise (%30,9) çeşitli azınlık topluluklardan oluşmaktadır.

Bu toplumsal yapıda özellikle Azeriler, Kürtler ve diğer azınlıklar nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Bunların en önemli yanı, üzerlerindeki ulusal baskıya, dil baskısına, din baskısına vb. karşısında kendilerini kapalı bir toplumsal yapı içinde tutuyor olmalarıdır. Bir başka deyişle, bunlar feodal ilişkiler içinde, feodal bir siyasal yönetim koşullarında yaşayan ve böylece görece özerk durumda bulunan kesimlerdir. Feodalizmin yukardan aşağıya tasfiye edilmesi demek, bunlar üzerindeki ulusal baskının büyük oranda artacağı demektir. Bunu kendi tarihsel deneyimleriyle çok iyi bilen halk "Ak Devrim"e karşı tavrı almak durumundaydı. Öte yandan feodalizmin tasfiyesine girişilmesi feodal egemen sınıf açısından bir var oluş sorunu durumundaydı. Bu koşullar altında değişik ulusal-topluluk üyesi feodal sınıf üyeleri, gerek sınıfsal, gerekse ulusal planda muhalefeti yükseltebilme olanağına sahipti. Bundan sonra bütün sorun, bu değişik feodal muhalefet kesimlerinin birliğini sağlamakta toplanıyordu.* Bunun milliyetçilik temelinde gerçekleştirilmesi olanaksızdı. Çünkü çokuluslu bir ülke durumunda bulunuyordu. Bu olanaksızlık küçük-burjuvaziyi İran' da sorunun çözümünde bir güç olmaktan çıkarmıştır. Öte yandan böyle bir birliği proletaryanın sağlayabilmesi olanaksızdı. Çünkü proletarya da burjuvazi kadar feodalizmin tasfiyesini gerçekleştirecek bir güç durumundadır. Genel olarak bir İran ulusu bulunmadığı ya da oluşmadığı koşullarda ulusal birlik sağlama yönündeki her türlü çabanın sonuçsuz kalacağı ortadadır. Bu durumda proletarya ve partisi doğrudan doğruya demokratik halk devrimini örgütlemek ve bu amaçla halkın birliğini sağlamak zorundaydı. Ama ulusal-toplulukların feodal ilişkileri ve onlar üzerindeki çeşitli ulusal baskılar proletarya ve partisinin görevlerini zorlaştırıcı unsurlar durumundaydı. Tarihsel

* Burada kesinlikle bir ulusal birlik söz konusu değildir.

olarak burjuvazinin kendi devrimini yaparak aştığı sorunların proletaryanın önüne çıkması, görece zayıf bir kapitalizm koşullarında bile büyük güçlükler içerir.

Bu koşullar altında, gerek feodal muhalefeti birleştirecek, gerekse halk kitlelerinin tepkilerini toplayacak tek güç **dinsel ideolojiyle** ortaya çıkabilmiştir. Daha önceki bölümde gördüğümüz gibi, dinsel ideoloji bu koşullarda önemli bir “alternatif” durumundadır. Ulusal-toplulukların ulusal hareketlerini bağımsız kılmaksızın, feodal sınıfın özel çıkarlarına tabi kılmaya hizmet edebilen bu ideoloji, Şii mezhebinin içsel ilişkileriyle kendisini maddeleştirecek koşullar bulabilmiştir Şiiiliğin belli oranda gizliliğe dayanan dinsel ayinleri ve bunların yapıldığı tekke, zaviye vs. mekanlar, bu faaliyetin temelini oluşturmuştur. Diyebiliriz ki, Şiiilerin içsel örgütlenişi, bu dönemde İran’da tek kitle örgütlenmesi durumundadır.

Dinsel temelde örgütlenen düzene muhalefetin temelinde, yeni-sömürgecilığe karşı feodal sınıfların direnişi yatmaktadır. Yukardan aşağıya geliştirilmeye çalışılan kapitalist üretim ilişkileri karşısındaki feodalizmin direnişi kaçınılmaz olarak anti-emperyalist nitelik almaktadır. Ancak bunun anti-emperyalizmi tümüyle sınıfsal nitelikte çıkara dayalı olduğu için anti-kapitalist özellikleri içinde taşımaktadır. Böylece sınıfsal ve ulusal planda emperyalizme ve kapitalizme karşı olan sınıfların tümünü kapsayacak bir nitelik taşımaktadır. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi, burada görülen anti-emperyalizm, gerçek anti-emperyalizmden farklıdır ve feodal egemen sınıfların tavrı olarak belirginleşmektedir. Bu açıdan özel olarak gerici niteliktedir.

İran’da 1979 yılında halk kitlelerinin bütünsel katılımıyla Şah’ın iktidarının sona erdirilmesinden sonra iktidar bir süre için halk hareketinin çeşitli örgütlerinin ortak iktidar olarak sürmüştür. Ancak bu şekilde görece “ikili iktidar” koşullarında uzun süre bulunulması olanaksızdır. Ve nitekim bir süre sonra yeni düzen ve iktidar ortaya çıkmıştır. Bunda en etkin kesim, kaçınılmaz olarak en örgütlü kesim olmak durumundadır. Bu kesim de, dinsel temelde örgütlenmiş olan **feodal muhalefettir**.

İran’daki rejimin niteliği böylece feodal olmuştur. Bu aynı zamanda proletaryanın örgütlerinin dağıtılması ve yok edilmesine paralel olarak pekişmiştir. Bu açıdan bakıldığında da iktidarın karşı-devrimci niteliği kolayca görülebilir.

İran’da feodalitenin yeniden egemenlik kurması, ulusal sorunların çözümü açısından önemli bir değişiklik getirmemiştir. Şah döneminde olduğu gibi, ulusal-topluluklar karşısında molla yönetimi de, tümüyle ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını reddetmek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dinsel ideoloji açısından “ulusal çıkar” değil, “ümme çıkarları” esastır. Bu açıdan feodal sınıfların çıkarlarına uygun tutum için gerekli ideolojik temel bulunmuş olmaktadır. Molla yönetimi kendi kaderlerini tayin hakkını talep etmeyen ulusal-topluluklar için “yaşama” koşulları sağlamaktadır. Tersi tutum içinde bulunan ulusal-topluluklar ise, zor yoluyla ve “Allah adına” baskı altına alınmak durumundadır.

Diyebiliriz ki, İran’da feodalitenin yeniden siyasal iktidara sahip olmasıyla birlikte, ulusal sorun karşısında feodalizmin tutumu belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Ulusal baskının ardındaki diğer bir gücün feodalizm olduğu İran’da açıkça görülmüştür. Herşeyden önce feodalizmle ulus birbirleri ile uyumlu bir bütün oluşturamaz. Devletin feodal örgütlenmesiyle ulusal örgütlenmesi tümüyle birbirine karşıttır ve birbirlerini dıştalarlar. Bu açıdan feodal egemen sınıflar ulusal-devlete özsöl olarak karşıdırlar. (Ama bu, onların devlete karşı oldukları anlamında yorumlanmamalıdır. Feodalizm ile devlet birbirleriyle çelişmez, ama ulusal-devlet feodalizmin yadsınmasına bağlı olarak ortaya çıkar.)

Diğer taraftan ulusal sorun bir köylü sorunudur. Yani köylülüğün feodalizmden kurtuluşu sorunudur. Ancak öte yandan da ulusal-topluluklar, çoğunluk ulusun köylülüğünün tutuculuğu ve milliyetçiliğinden kaynaklanan bir ulusal baskıyla karşı karşıyadırlar. Ve Kürt topluluğu açısından özellikle İran’da bu milliyetçilik (isterse “dinsel” ideolojiyle üstü örtülmüş olsa bile) büyük öneme sahiptir. Bu olgu, ulusal hareketlerin feodalizm karşısındaki tutumunun belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.*

Bilindiği gibi, iç dinamikle kapitalizmin geliştiği Çarlık Rusyası’nda, devlet feodal-askeri nitelikteydi. Bu, demokratik devrimin gerçekleştirilmesi sorununu Rus toplumu açısından birincil tarihsel görev olarak ortaya çıkartmaktaydı. Çarlık Rusyası’nda tüm ulusal baskıların arkasında devletin bu feodal niteliği bulunuyordu.

* Genellikle Kürt ulusal hareketinde feodalizmle “ulusal” açıdan ittifak anlayışı egemendir.

Rus burjuvazisi kendi devrimini yapmaktan uzaklaşmıştı, yani devrimci niteliğini büyük oranda yitirmiş bulunuyordu. Bu durum demokratik devrimin yapılması görevini proletaryanın omuzlarına yüklerken, diğer yandan da Rus burjuvazisinin feodalizmle uzlaşmasını getiriyordu. İşte bu uzlaşma, Rusya'yı bir "uluslar hapisanesi" haline getirmişti.

Rus feodal-askeri devleti, bir yandan kendi sınırları içindeki ulusal-toplulukları baskı altında tutmak; öte yandan yeni ulusları baskı altına almak zorundaydı. Bu onun var oluş sorunuuydu. Çarlık Rusyası'nda ulusal baskı ve ilhaklar, devletin var oluş sorunu olduğu için temel nitelikteydi. Moskova'da oturan Çar'ın, ülke çapında egemenliğini sürdürebilmesi için, yeni ekonomik kaynaklara gereksinmesi olduğu kadar, mevcut kaynakları en yoğun biçimde kullanmaya ihtiyacı bulunuyordu. Birincisi, ulusların Çarlık tarafından baskı altında tutulması ve toprak olarak ilhakını gerektirirken; ikincisi, Rusya'daki ulusların baskı altına alınmasını ve ulusal hareketlerin yok edilmesini gerektiriyordu.

Devletin feodal niteliği gereği, kapitalist üretime dayalı bir devlet gelirin bulunmayışı en temel olgulardan birisiydi. Feodal Rus toprak sahipleri ise, artan gereksinmelerini karşılayabilmek için köylüleri (yarı-serf statüsünde köylüleri) artan oranda sömürmek zorundaydı. Tarımsal üretimin feodal niteliği ile ürünlerin metalaştırılması arasındaki çelişki, ancak kapitalist tarım üretimi ile aşılabildi. Bu ise feodalizmin tasfiyesinden başka birşey değildir. İşte feodalizmin devrimci tarzda tasfiye edilmediği koşullarda, gelişen kapitalizm karşısında feodal egemen sınıfın tek gelir kaynağı toprak ve buradaki temel üretici güç olan köylülük olmaktadır. Bunun köylülük açısından anlamı ise, çalışma gününün uzun olması ve zor unsurunun artan oranda uygulanmasıdır. Bu durum, Rus olmayan köylülük üzerinde ise, doğrudan ulusal baskı olarak ortaya çıkmaktadır. Lenin, 1914 yılında ulusal sorunu irdelerken "*asıl sorun ... Rus mujiğidir*"²³³ diyerek, bu gerçeğin altını çizmektedir. Ve gene aynı yerde Lenin, en büyük tehlikenin "*Rus mujiğinin milliyetçiliği*" olduğunu belirtir.

Ulusal sorun ile köylülüğün ilişkisi, özel olarak da feodalizmin egemen olduğu toplumlarda ulusal baskının feodalizmle olan

²³³ Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, s. 147.

bağları, Kürt ulusal sorununda dikkate alınması gereken en temel olgulardan birisidir. Çoğunluk ulusunun emperyalist üretim ilişkileri içinde olduğu koşullarda, ulusal sorun ile köylülüğün ilişkisi bazı özellikler taşımaktadır. Bilindiği gibi, ulusal sorun son tahlilde köylü sorunudur. Bu, feodal bağlardan kurtulan köylülüğün toprak istemi ile birlikte gelişir ve kapitalizmin tanımda gelişmesine paralel olarak mülksüzleşen köylülerin, bağımsız ulusal-devlete sahip olma ile toprak sorununun çözümü arasında doğrudan bir ilişki görmeleriyle, eyleme dönüşür. Bu boyutlarıyla ulusun kendi kaderini tayin istemi köylülerin toprak istemi ile çakışır. Uzun dönemde bunun köylüler için kurtuluş olmadığı açıktır, ama bunun kalıcı olmayışını onlara gösterecek olan gene proletarya ve partisinden başkası değildir. Ulusal hareketin gerçek ve kalıcı bir çözüme ulaşmasının tek yolu, günümüzde proletaryanın ulusal hareketin önderliğini yapmasına bağlıdır. Aksi halde küçük-burjuvazi başta olmak üzere değişik sınıflar tarafından köylülük yedeklenecektir. İşçi-köylü ittifakının ulusal-topluluk temelinde kurulabilmesi için bu yedekleme durumunun ortadan kaldırılması zorunludur. Bu ise köylülüğün toprak isteminin doğru bir biçimde çözümlenmesi ile mümkündür.

Feodal-aşiret ilişkileri içinde bulunan Kürt köylülerinin toprak sorununu bağımsız bir devlet içinde çözümlenmesinin, ancak feodalizmin tasfiyesi ile mümkün olabileceği gerçeği, ulusal hareketin kaçınılmaz olarak anti-feodal nitelik almasını zorunlu kılar. Aksi halde köylülüğün, milliyetçilikle ya da dinsel ideolojiyle silahlanmış olarak, çeşitli devletlerin kuruluşundan sonra gördüğü gibi topraklarının diğer devletlerin aleyhine genişletilmesi istemini ortaya koymasına yol açacaktır.* Bu ise ulusal-devletler arasında “sınır anlaşmazlıklar”yla başlayan bir savaş sürecinin yaşanması demektir. Anti-feodal devrim gerçekleştirilmediği sürece, ulusal-devletin bu yönde eğilim göstermesi kaçınılmaz olacaktır. (Şüphesiz bunun yaşam bulabilmesi için başka etmenlerin ortaya çıkması gerekir. Bu etmenler, ulusal-devletler arasındaki güç dengesinin biri lehine bozulmasını sağladığı oranda, “yayılmacı” bir amaç ola-

* Son tahlilde bu tür devletler “feodal-devlet”tir. Ancak emperyalist dönemde, artan oranda, oluşturulan tüm devletler “ulusal” bir kimlik taşımaktadırlar. Dolayısıyla, Beşinci Bölümde belirttiğimiz gibi, çağımızda tüm devletler “ulusal-devlet” olarak tanımlanmaktadır.

rak pratikte yaşam olanağı bulabilecektir. İran-İrak savaşı açık bir görüngüdür.)

Bu olgunun diğer yönü de, çoğunluğu oluşturan ulus köylülerinin emperyalist üretim ilişkilerinin gelişmesine paralel olarak mülksüzleştirilmeleriyle ilintilidir. Mülksüzleşmenin hızlandığı koşullarda, topraktan kopan köylülerin kentlere göçleri toplumsal bunalımın derinleşmesini getirecektir. Bu durumdaki yarı-proleter unsurların değişik sınıflar tarafından yedeklenmeleri gündemdedir. Proletarya ve partisinin bu konuda etkin olduğu koşullarda gelişim devrim yönünde olacakken, küçük-burjuvazi ve oligarşi tarafından yedeklendiği koşullarda karşı-devrimci ve şovenist bir güç ortaya çıkacaktır. Mülksüzleştirilmiş köylülerin (çoğunluk ulus), azınlık ulusunun köylülerinin toprak istemlerini desteklemesi olanaklıdır ve bu onların köylü kitlesi olarak ortak tavırlarını açığa çıkarır. Ancak aynı olgu ters yönde etkide bulunur. Bu ters yöndeki etki, azınlık ulusunun “bağımsız devlet” istemi ile mevcut devlet sınırları içindeki bazı toprakların “kaybedilmesi” endişesi şovenistler için önemli bir propaganda olanağı yaratır. Ve böyle bir istemle yola çıkan ulusal hareketin ezilmesi ve de ulusal-topluluğun soykırımına noktasına kadar uzanan bir yenilgisiyle, mülksüzleştirilmiş köylüler için yeni topraklar sağlayacağı düşüncesinin yaygınlaşması olasıdır.

Her iki ulusal-topluluk açısından köylülüğün bu ikili karakteri proletarya ve partisinin mücadelesi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu ikili karakteri gözetmeyen Marksist-Leninistler, her zaman süreçte ikilemlerle karşı karşıya kalacaklardır.

Özetlersek, Kürt topluluğunun bölünmüşlüğü temelinde, kendi kaderlerini tayin etme hakkını elde etmeleri ve bu hakkı gerektiğinde “birleşik ve bağımsız bir Kürdistan devleti” yönünde kullanmaları yalın bir ulusal mücadele ile sınırlandırılmaz. Herşeyden önce “birleşik ve bağımsız bir Kürdistan devleti”nin kurulabilmesinin önündeki içsel engellerin ortadan kaldırılması gerekir. Bu içsel engellerin birincisi her parçada emperyalist üretim ilişkileri ile bütünleşmiş (işbirlikçi) **burjuvazidir**. İkinci olarak (ikincil değil), Kürt toplumunda egemen üretim ilişkisinden gelen egemen sınıftır. Bu sınıf emperyalist dönemin özelliklerine göre biçimlenmiş feodal niteliktedir. Diyebiliriz ki, “birleşik ve bağımsız bir Kürdistan devleti”nin kurulabilmesi için, işbirlikçi-burjuvazi ile feo-

dal egemen sınıf tasfiye edilmelidir. Bu gerçeğe geçtiği oranda Kürdistan'ın birleşik bir devlete sahip olması olanaklıdır.

Bu temel gerçek karşısında proletarya ve partisinin görevi, bu sürecin bütününe ilişkin bir programı ortaya koymaktır. Bu program demokratik halk devrimi programı olarak anti-feodal ve anti-oligarşik nitelikte olacaktır. Anti-oligarşik yön, Kürt burjuvazisinin içinde buldukları devlet sınırları içindeki yerli oligarşiler içinde yer almalarından kaynaklanır ve onları oligarşinin diğer unsurlarından ayırmak olanaksızdır. Bunların oligarşi dışına çıkabileceklerini düşünmek, yani ulusal harekete katılacaklarını düşünmek tümüyle yanlıştır. Böyle bir düşünce emperyalist dönemde, özel olarak da III. bunalım döneminde burjuvazinin devrimci niteliğini az da olsa koruduğu anlayışına dayanır ki, bu tümüyle bir yanılsamadır.

Burada Kürt hareketinin proletarya öncülüğünde yürütülüş koşullarını irdelerken, onun ulusal niteliği ile sınıfsal niteliği arasındaki zorunlu birleşmeyi ortaya koymak kaçınılmazdır. Bugün kavranılması gereken en önemli halka budur. Bu açıdan demokratik halk devrimi sorununun anti-feodal ve anti-oligarşik yönünü belirginleştirmek gerekmektedir.

III. bunalım döneminde geri-bıraktırılmış ülkelerde emperyalist üretim ilişkilerinin egemenliği anti-feodal devrim sorununun daha geniş bir kapsamda ele alınmasını getirmiştir. Ülkede kapitalizmin yukarıdan aşağıya gelişmesiyle ortaya çıkan işbirlikçi-tekelci burjuvazi (emperyalizmin temel dayanağı olarak), feodalizmle ittifak kurarak bir **oligarşi** oluşturmuştur. I. ve II. bunalım döneminde olduğu gibi, emperyalizmin temel dayanağı olan burjuvazi kesinkes komprador nitelikte değildir. Bu açıdan emperyalizmin dışsal bir olgu olduğu koşullarda feodalizmle kurduğu ittifak ve bu ittifak içinde komprador burjuvazinin yer alış biçimi burada mevcut değildir. İşbirlikçi-tekelci burjuvazi, kimi zaman eski komprador burjuvazinin bir dönüşümü, kimi zaman bazı feodal toprak sahiplerinin burjuvalaşırılması, kimi zaman ise orta-burjuvazinin işbirlikçi haline getirilmesi ile oluşmuştur. Hangi kökene sahip olursa olsun, tümünün ortak özelliği burjuvalaşmalarında emperyalizm ile bütünleşmelerinin belirleyici olmasıdır. İlk dönemde oligarşi içinde belirleyici ve ağır basan unsur feodal sınıftır. Bu sınıf emperyalizmin çeşitli kredi ve yardımlarıyla işbirlikçi burjuvaziyle birlikte egemenliği paylaşmayı kabul etmiştir. Burada emperyalizmin eko-

nomik gücü ile askeri zoru, çeşitli ülkelerde değişik biçimlerde kullanılmakla birlikte esas belirleyiciler durumundadır.

Ülke içinde kapitalizmin gelişmesine paralel olarak işbirlikçi burjuvazinin güçlenmesi, oligarşi içindeki dengeleri değiştirme yönünde etkiler yapmaya başlamıştır. Bunun sonucu ise, feodal egemen sınıfın oligarşi içinden tasfiye edilmesidir. Bu tasfiye onların devlet üzerindeki etkinliklerini yitirmeleriyle sonuçlanır. Böylece oligarşi içinden tasfiye edilen feodal egemen sınıf kesimleri anti-oligarşik bir tutum içine girmektedirler. Ama bu, feodalizmin gerçek ve tam tasfiyesi demek değildir. Özellikle üst-yapıda feodal ilişkiler ve feodal ideoloji korunur. Bir başka deyişle, devletin feodal örgütlenmesi belli oranda varlığını korur. Bunun “temsili demokrasi” koşullarında anlamı ise, “koalisyon hükümetleri”dir. Oligarşinin gücü, hem geliştirilen kapitalizmden, hem de belli oranda korunan feodalizmden kaynaklanır. Oligarşi içinde feodalizme karşı alınan tedbirler devrimci nitelikte, yani burjuva demokratik devrimine ilişkin bir konumda olmadığı için, bu tasfiye hareketinin proletarya tarafından desteklenmesi sözkonusu değildir. Ama öte yandan salt tasfiye edildikleri için anti-oligarşik tavır içine giren feodal kesimlerin de desteklenmesi sözkonusu değildir. Proletaryanın bu konudaki tutumu özsel olarak **her iki kesime de karşı olmaktadır**. Oligarşi ile feodal egemen sınıf arasında belli bir farklılaşma ortaya çıktığında meydana gelen yanılığalar hep bu tutumun gözardı edilmesinden kaynaklanır.

Özellikle ülkemizde, geçmiş dönemde oligarşi içinde feodal egemen sınıf bir bütün olarak yer aldığı için anti-oligarşik devrim ile anti-feodal devrim arasında bir ayrılık ortaya çıkmamıştır. Ama bazı –ki oldukça önemli oranda– feodal unsurların tasfiyesi, oligarşinin giderek daha da azınlık haline gelişi, solda anti-feodal yan ile anti-oligarşik yan arasındaki ayrılmaz bağın gözden kaçınmasına yol açmıştır. Oysa anti-oligarşik yan, tümüyle anti-feodal yanı içermektedir, ama sadece bununla **sınırlı değildir**. Ayrıca emperyalist üretim ilişkilerine karşı tutumu da içerir. Bu nedenle geçmiş dönemlerin anti-feodal demokratik devrimlerinden **daha geniş kapsamlıdır**.

“Bizim gibi ülkelerdeki oligarşik dikta ise sadece finans kapitalin damgasını taşımamaktadır. Çünkü ülkedeki kapitalizm, kendi iç dinamiği ile değil, ‘yukardan

aşağıya' geliştirilmiştir. Dolayısıyla yerli tekelci burjuvazi, daha baştan, çekirdek halindeyken emperyalizmle bütünleşerek gelişmiştir. (Emperyalizm içsel bir olgu durumuna geldiği için bu oligarşi içindedir.) Ancak bu gelişen tekelci-burjuvazi tek başına emperyalizmle ittifakını sürdürecektir, emperyalist üretim ilişkilerini muhafaza edecek güçte değildir. Dolayısıyla, yabancı ve yerli tekellere zorunlu olarak bağlı olan toprak burjuvazisi ve feodal kalıntılarla yönetimi paylaşmaktadır.”²³⁴

Kürt ulusal-topluluğu açısından, bu olgu, kendisini parçalar da farklı biçimlerde ortaya koyar. Türkiye, İran, Irak ve Suriye, bir bütün olarak geri-bıraktılmış ülkeler olmalarına karşın, birbirlerinden görece farklılıklar taşır ve her bir ülkedeki egemen sınıflar ittifakı değişik biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu eşitsiz gelişim, kendisini en açık biçimde **oligarşinin bileşiminde** ortaya koyar. Bu aynı zamanda her bir ülkedeki işbirlikçi-tekelci burjuvazinin gelişim düzeyindeki farklılıktır. Bu ülkeler içinde Kürt ulusal-topluluğunun, nüfus olarak en fazla olduğu Türkiye, diğerlerinden görece farklı ilişkiler ve çelişkiler içerir. Bu açıdan Türkiye diğer ülkelerin tarihsel olarak gelişimlerinin, devrim dışı koşullarda nasıl bir yol izleyeceğinin göstergesidir.

Türkiye'deki Kürt ulusal-topluluğu içinde feodalizm önemli oranda çözümlenmiştir. Bu çözümlenme, sınır bölgelerinden iç kesimlere doğru gidildikçe artmaktadır. III. bunalım döneminin özelliklerinden dolayı Kürt **burjuvazisi**, baştan emperyalizmle bütünleşmiş olarak gelişmiştir. Bu açıdan kesinkes ulusal niteliğe sahip değildir. Ancak Kürt burjuvazisinin emperyalizmle bütünleşmesi, ulusal-devlet örgütlenmesine sahip olunmadığı için, bazı özgül koşullarla gerçekleşmiştir. Yani Kürt burjuvazisinin ortaya çıkışı ve emperyalizmle bütünleşmesi, **tümüyle Türkiye oligarşisi içinde ve onun aracılığıyla olmuştur**. Bu konuda tipik örnek olarak **Toprak Holding** gösterilebilir.*

Toprak Holding, Diyarbakır'ın Lice ilçesinden Toprak ailesine aittir. Holdingin sahibi Halis Toprak, Kürt aşiret reislerinden biri

²³⁴ Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.

* Bu örnek aynı zamanda Türkiye'deki Kürt ulusunun bireylerinin diğer ülkelerdeki bireylerinden farklılaşmasını açıklayacak niteliktedir.

olup, 1968 yılında elinde bulunan servetin bir kısmıyla Adana'daki Paktaş tekstil fabrikasını satın almasıyla burjuvalaşmaya başlamıştır. 1980'lere kadar orta büyüklükte bir tekstil işletmesi olan Paktaş, 1976 yılında I. MC'nin iktidan döneminde, dışardan uzun vadeli krediyle makinalar alma olanağına kavuşmuştur. Alınan yeni tekstil makinalarıyla Paktaş-II kurulmuş ve üretim büyük oranda artmıştır. 1978 yılında Ecevit hükümeti döneminde bu borçlanma için sağlanan "kur garantisi"nin (devlet garantisidir) kaldırılmasıyla Toprak ailesi büyük bir borç altına girmiştir. 1979 yılında 2 milyar olan borçları, 1986 yılında 35 milyar devlete, 7 milyar piyasaya olmak üzere 42 milyarlık bir borcu bulunuyordu. Bu koşullar altında Özal hükümeti, Paktaş'ın 25 milyar liraya hazine tarafından satın alınmasını sağlayarak borçların ödenmesini sağladı. Ve daha sonra çıkartılan "faiz silme operasyonu" ile de faizler ortadan kaldırılarak, Toprak şirketlerinin tüm borçları ortadan kaldırılmış oldu. 1986 yılı itibariyle Toprak Holding'in 16 şirketi bulunmaktadır. Bu şirketler kağıt, seramik, armatür, ampul pazarında önemli bir yere sahiptirler.

Halis Toprak'ın büyümesinde Türkiye devletinin rolü açık biçimde görülmektedir. Diğer taraftan bu gelişme feodal-aşiret ailesi durumunda bulunan Toprak ailesinin kendi içinde parçalanmasını da getirmiştir. Başlangıçta tüm aileye ait olan Paktaş'ın satılmasıyla, bugün holding tüm aileyi temsil etmemektedir. Oligarşi ile olan ilişkileri hiçbir şeyi gizleyemeyecek kadar açıktır. Örneğin sıhhi tesisat sektöründe diğer tekellerle (Eczacıbaşı ve ECA) fiyatları ortak olarak belirlemektedirler.

Tarımda ise, büyük toprak sahipleri tümüyle oligarşi içinde yer almaktadırlar. Bu konuda Bitlis ve Van'daki Gaydalı ve Kartal aileleri tipik örnektir. Yine bir dönem oldukça çok sözü edilen Bucak ailesi de bütünleşmeye ilişkin bir başka örnektir.

Tarımdaki büyük toprak mülkiyeti ve bu topraklar üzerinde makineli tarımın yapılması, feodalizmin devrimci olmayan tarzda tasfiyesinin ürünleri durumundadır. Ancak burada toprak sahipliğinin feodal niteliği, yani aşirete ilişkin oluşu, Lenin'in sözünü ettiği "emek-hizmeti sistemi"nin varlığı ile tanımlanabilir. Aşiret ilişkilerinin egemenliği, yani "kişisel bağımlılık" ilişkisinin egemenliği, doğrudan büyük topraklar üzerinde kapitalist gelişimin sınırlarını belirlemektedir. Ama aynı zamanda bu gelişme tarımda feodaliz-

min artan oranda çözülmesini de getirmektedir. Son yıllarda tarımdan sübvansiyonların kaldırılması, büyük ölçüde küçük-üreticilerin yoksullaşmasını getirdiği için, büyük topraklar üzerinde yeni bir ücretlilik sisteminin doğmasına yol açmıştır.

Bu olgular, Türkiye'deki Kürt burjuvazisinin işbirlikçi niteliği ile büyük feodal toprak sahiplerinin oligarşi içinde yer alışlarını belirginleştirmektedir. Kürt ulusal-topluluğu içinde tanımsal üretime elverişli büyük toprakların mülkiyetine sahip kesim nüfusun **çok küçük bir azınlığını oluşturduğu** bir gerçektir. Buna bakarak, bunların ulusal hareket karşısında özel bir yere sahip olamayacağı ileri sürülebilir. Oysa özel mülkiyete dayalı her sınıflı toplumda egemen sınıfların sayısal azlığı genel bir durumdur ve bundan daha çok şeyi de kapsar. Egemen sınıfın gücü hiçbir zaman nüfus içindeki sayısı ile ilintili değildir. Egemen sınıfın ekonomik ve siyasal gücü onun sayısallığının ötesindedir. Onlar ekonomik alandaki egemenliklerini siyasal yönetim ve askeri güç tekeli aracılığıyla sürdürürler. Bu sınıfların III. bunalım döneminde geribıraktınlmış ülkelerde **ulusal ve devrimci niteliğini yitirmiş** olması her türlü tartışmanın dışındadır. Ama bu kesimin, varlığını sürdüren feodal ilişkiler aracılığıyla, yani "kişisel bağımlılık" yoluyla (aşiret reisi statüsü yoluyla) buldukları yerdeki halk üzerinde büyük bir güce ve etkiye sahip oldukları da unutulmamalıdır. Örneğin Bitlis ve Van'da sözü edilen büyük toprak sahiplerinin etkisi, doğrudan seçim sonuçlarına yansiyabilmektedir. 1987 Aralık Genel Seçimleri'nde Bitlis'te ANAP %43,8 oy alırken, Van'da bu oran %25,4'dür. (Bu son ilde diğer partilerin oyları %16'nın altında kalmıştır.) Yine Bucaklar'ın etkin olduğu Urfa II. seçim çevresinde ANAP %44,7 oy almıştır. ANAP'ın Türkiye çapındaki oy oranı ise %36,1'dir.*

Ancak Kürt ulusal-topluluğu içindeki gelişmeler sadece bunlarla sınırlı değildir. Yukarıda sözünü ettiğimiz kesimler dışında kalan büyük bir feodal sınıf kesimi de bulunmaktadır. Bunların Kürt köylüleriyle (aşiret mensupları) olan ilişkilerinde geçici bir biçim olarak köylülerin aşiret reislerine (ki aynı zamanda toprağın ve köylülerin evlerinin mülkiyetine sahiptirler) bağımlılığı, pazar

* ANAP'ın 1991 Ekim Genel Seçimleri'nde aynı bölgelerden aldığı oylar şöyledir: Bitlis'te %31,3; Van'da %26,2; Urfa II. seçim bölgesinde %29,6'dır. ANAP'ın Türkiye çapındaki oy oranı ise %23,9'dur. (II. Baskıya not)

için üretimin gelişmesine paralel olarak geçici biçimler ortaya çıkarmıştır. Lenin'in "emek-hizmet sistemi" olarak tanımladığı bu biçim, köylülerin aşiret reisine "kişisel bağımlılığı" nı öngerektirmektedir. Bu durumda kaçınılmaz olarak "iktisadi baskı" ile "iktisadi baskı dışında baskı" yı az ya da çok gerektirmektedir. Türkiye'deki Kürt aşiretlerinin içinde aşiret reisliğinin konumu, bir yandan feodal mülkiyeti kişisel mülkiyet haline getiren yasalar tarafından, diğer yandan aşiret reisinin silahlı adamları aracılığıyla sağlanmakta ve sürdürülmektedir. Ama merkezi otoritenin artan gücü bu durumda geçici biçimler de ortaya çıkarmıştır. Eski feodal dönemlerde, aşiret reisi, aşiret üyelerinin tüm uyuşmazlıklarının tek çözücüsü durumundaydı. Bir bakıma yargı hakkı doğrudan aşiret reislerine ait bulunuyordu. Vergilendirme de doğrudan aşiret reisleri aracılığıyla yapıyordu. Ancak gelişen çarpık kapitalistleşme koşullarında köylüler, bir yandan aşiret üyesi olarak "emek-hizmeti" içinde bulunurken, diğer yandan devletin vergi ve yargı sistemi ile ilişki içinde bulunmaktadırlar. Böylece aşiret reisleri, devlet ile aşiret üyeleri arasında aracı durumuna geçmektedir. Geniş ölçüde yerleşik duruma geçmiş olan Kürt aşiretlerinin yönetici ailesinin, kentlere yerleşmesi bu aracılık işlemlerinin yapılabilmesini olanaklı kılmıştır. Bu sürecin egemen olduğu yerlerde aşiret üyeleri, "emek-hizmeti sistemi" ile köylülük haline dönüşmüş olur. Aşiret reislerinin aşiretin bulunduğu kırsal alanların dışına çıkmaları, aynı zamanda üyelerin hızla "bağımsız köylü"* sınıfı olmaktan sınıfsal ayrılmaya uğramış köylülük haline dönüşmesini de getirmektedir. Aşiret ilişkilerini feodal bey/köylü ilişkisinden farklı kılan "kanbağı" "emek-hizmeti sistemi" ni daha da özelleştirmektedir. Ancak feodalizmin çözülmesi ilkin aşiret tipi ilişkileri, kendi içinde kan-koca ailesi şeklinde dönüşüme zorlamıştır. Bu da büyük oranda "kişisel bağımlılık" ilişkisinin, "kanbağı" dışında, tarihsel olarak ortaya çıkmış olan feodal bağımlılık halinde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu da artan oranda "iktisadi baskı dışında baskı" yı kaçınılmaz kılmaktadır. Bu baskının yukardan aşağı kapitalizmin gelişmesinin getirdiği çözülme koşullarındaki artışı, feodal aşiret reislerinin devletle olan

* "Bağımsız köylü" ile feodalizm koşullarındaki ayrı sınıf olarak ortaya çıkan ve doğrudan üretici olan köylüyü ifade edilmektedir. Köylülük modern kapitalist anlamda sınıf değildir. Köylülüğün sınıf etmeni, feodalizme ilişkindir.

ilişkilerini yoğunlaştırmaya yöneltmektedir. Burada ulusal yan, tümüyle sınıfsal yanın gerisine itilmiştir. Böylece yukardan aşağı kapitalizmin gelişimi ile tasfiye olan feodal ilişkiler feodal-aşiret reislerinin gücünü azaltırken, diğer yandan baskıyı artırmaktadır. Ama zaman zaman feodalizmin tasfiyesi, feodal-aşiret ilişkisi içindeki köylülerin yoksullaşmasını feodal-aşiret reisinin yoksullaşmasıyla birlikte getirmektedir. Bu durumda da karşılıklı ilişkilerde önemli bir çözülme ortaya çıkmaktadır. Böylece her düzeyde “emek-hizmeti sistemi” kendisini gösterecek duruma gelmiştir.

“Herşeyden önce, meta ekonomisindeki büyüme, emek-hizmeti sistemi ile çatışır, çünkü sonucusu doğal ekonomiye, değişmeyen tekniğe, toprak beyi ile köylü arasında kopmaz bağlara dayanır. Bu nedenledir ki, bu sistem, eksiksiz biçimiyle, tümüyle uygulanamaz bir sistemdir ve meta ekonomisinde ve ticari tarımdaki her ilerleme bunun uygulanabilme koşullarını sarsar.”²³⁵

Bu sarsma, ilkin toprak beyinin emek-hizmetine ödediği paranın azalması ile kendini gösterir. Ürünün iyi olmaması, pazarda yüksek fiyat bulmaması vb. gerekçelerle bu ödeme en aza indirilebilir. Bu yan-serf durumundaki köylülerin “refah”ının artan oranda azalışı, daha da yoksullaşması sonucunu doğurarak, bu kitlenin mevcut düzene karşı tepkisini yoğunlaştırır. Ancak üst-yapının feodal niteliği ya da feodal ideolojilerin varlığını sürdürmesi, bu tepkileri kapitalist gelişmeye ve somutta makinalara yönelir. Çokluk bu, kent küçük-burjuvazisiyle çatışmaya ulaşır. (Aynı şekilde proletaryayla da çatışma ortaya çıkar.)

Eğer feodal bey, siyasal ilişkiler alanında gücünü yitirmişse, bu koşullarda, köylülerin tepkisi siyasal yönetime ve somutta hükümete (ve partisine) yönelir. Toplam nüfus içinde azınlık durumunda bulunan ulusal-topluluklar açısından bu durum ulusal tepkiye dönüşebilir. Burada “kişisel bağımlılık” içindeki köylünün, bu bağımlılıktan kurtulma istemi ile kurtuluş yolu arasındaki çelişki, doğrudan siyasal alana ve siyasal bilince ilişkindir. “İktisadi baskı dışındaki baskı”nın devletle olan bağının açığa çıktığı koşullarda – ki devrimci mücadeleyle bu olanaklıdır– feodal egemen sınıf “ulusal-devlet” istemini öne çıkarabilir. Feodalitenin “ulusal-devlet”

²³⁵ Lenin, *Rusya’da Kapitalizmin Gelişmesi*, s. 181.

iste-mi, tümüyle **feodal devlete** ilişkindir. Kendisinin mevcut devlet karşısında yitirdiği gücünü ancak böyle bir biçim altında geri alabileceğini görmüştür. (Ulusal sorunun bu şekilde çözümlenmesinin olanaksızlığı karşısında bu feodal kesimler, burjuva ideolojisi olarak milliyetçiliği kendilerine bayrak edinebilirler ve demokrat görünmeye özel bir önem verirler. Ancak bunlar tümüyle biçimsel olduğu için, bu gerçekler köylülük tarafından açık biçimde görüldüğü koşullarda, köylülerin küçük-burjuvaziyle ve proletarya ile çatışması, yerini ittifaka bırakır.)

Tüm bu ilişki ve çelişkileri ile bir bütün olarak Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması, proletaryanın iktidar mücadelesi açısından önemli bir yere sahip olmaktadır. Böyle bir hakka sahip olan Kürt ulusu, değişik parçalardaki eşitsiz gelişmeyi aştığı oranda proletarya devriminin genel yoluna tam olarak girmiş olacaktır. Ancak parçalardaki eşitsiz gelişim ve topluluğun değişik bileşimlerinin mevcudiyeti, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını **bir bütün olarak** elde etmelerini zorlaştırmaktadır. “Birleşik, demokratik ve bağımsız” bir Kürdistan’ın kurulması doğrudan proletarya devriminin genel yolu içinde olanaklıdır.

Bu nedenle, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını elde etmesi, proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir devrimle olanaklıdır. Böyle bir devrimin anti-emperyalist ve anti-oligarşik niteliği, kaçınılmaz olarak bölgedeki tüm halk güçlerinin aynı yöndeki hareketiyle bütünleşmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bugünkü koşullarda “bağımsız ve demokratik bir Kürdistan” sorunu, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkının önüne geçecek biçimde ortaya konamaz. Ulusun kendi kaderini belirli bir tarzda tayinini önkoşullayan böyle bir tutum, kaçınılmaz olarak devrim dışı çözüm yollarının aranmasını getirecektir. Kürt ulusunun parçalanmışlığı ve bölgedeki eşitsiz gelişim koşullarında, proletarya ve partisinin her bir ulusal-devlet sınırları içinde demokratik halk devriminin gerçekleştirilmesi için yaptığı mücadeleler, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını ve “bağımsız ve demokratik Kürdistan”ın kurulabilmesinin koşullarını yaratabilecektir. Bu açıdan Kürt ulusundan gelen Marksist-Leninistler buldukları ülke sınırları içinde proletaryanın birleşik ve merkezi örgütlenmesi içinde yer almak ve demokratik halk devriminin gerçekleştirilmesi için mücadele etmek durumundadırlar.

Bu tutum, her zaman Kürt ulusu üzerinde çeşitli oyunların oynanmasının ve ulusal hareketin değişik amaçlar için (sınıfsal da olabilir) kullanılmasının önüne geçilebilecektir. Başka biçimler altında geliştirilecek her türlü birleşik mücadeleler (ittifaklar) genel olarak demokratik devrim sürecinde kesintilere yol açabilecektir. Özellikle Türkiye’de demokratik halk devriminin bir Halk Savaşıyla zafere erişmesi yolunda yapılacak bu tür hatalar Halk Savaşının kesintiye uğramasına ya da önemli yenilgiler almasına yol açabilecektir. Proletarya ile köylülüğün Kürt köylülüğü açısından ittifakını, salt ulusların kendi kaderini tayin hakkı ile sınırlandırmak, doğrudan milliyetçiliğin köylü kitlelerini yedeklemesi sonucunu doğuracaktır. Böyle bir durumda, Halk Savaşı sürecinin belli bir evresinde halk güçlerinin bölünmesine neden olabilecek ve bir kesiminin savaşı terketmesine yol açabilecektir. Böyle bir durum proletaryanın her iki düzeyde de öncülüğünü ortadan kaldıracaktır. Bağımsız ve demokratik bir Kürdistan gerçekliği, ancak bölgedeki önemli bir demokratik devrim ile olanaklıdır. Bu açıdan proletarya ve partisinin görevi, demokratik devrim programında ulusun kendi kaderini tayin hakkına sahip olmasının yer aldığı geniş bir perspektif içinde proletarya ve köylülüğün sınıfsal ittifakını sağlamak zorundadır. Böyle bir ittifak ise, ayrı örgütlenmeyi önsel olarak dışlar. Proletaryanın ve Marksist-Leninistlerin görevlerini, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı ve bu hakkı belli bir biçim altında kullanması ile sınırlandırmak, tüm burjuva ve küçük-burjuva milliyetçilerinin çıkarıdır. Proletarya köylülükle kuracağı ittifakla demokratik devrimi tamamlamak ve hızla sosyalist devrime geçmek durumunda-
dır. Kürt halkının gerçek kurtuluşu ancak bu yolla olanaklıdır.

Bugün her bir parçadaki Kürt küçük-burjuvazisi de, oligarşilerle bütünleşememiş ve tasfiye olan feodal egemen kesimler de, “bağımsız bir Kürdistan” isteminde bulunmaktadır. Bu istemin bizzat proletarya ve partisi tarafından önselsiz kabul edilebilecek ve gerçekleştirilecek bir istem olarak ele alınması olanaksızdır. Ayrılmayı mutlaklaştıran bu istem, proletaryanın sonal olarak ulusu aşan mücadelesiyle çelişir. Proletarya ve partisi, kendi öncülüğünde böyle bir mutlak amaç için mücadele yürütemez. Proletarya, ulusun kendi kaderini tayin hakkı ile bu hakkın hangi koşullarda nasıl kullanılacağını birbirinden ayırmak durumundadır. Birincisi genel demokratik bir hak iken, ikincisi koşullara bağlı olarak bu

hakkın kullanımını içermektedir.

Özellikle Türkiye’de proletarya ve partisi demokratik halk devrimi için mücadele etmek durumundadır. Bu mücadelede proletaryanın öncülüğü sorunu özel bir değere sahiptir. Devrimin halk savaşı ile zafere erişmesi, iktidarın parça parça alınmasını gerektirecektir. Bu parça parça iktidar koşullarında, ayrılıkçı tutumu ya da “ayrılma, ayrı devlet kurma”yı **mutlaklaştırın** anlayışlar, doğrudan proletaryanın mücadelesine zarar veren sonuçlar doğurabilir. Bu koşullar altında Kürt Marksist-Leninistlerinin propagandada temel almaları gereken yan, demokratik halk devrimi ve Halk Savaşının zaferi olmak zorundadır. Türkiye sınırları içinde ulusal ayrım gözetmeksizin proletarya ve köylülüğün çıkarlarının bir ve tek olduğunun anlatılması gerekmektedir. Kürt proletaryasının ve köylülüğünün, ulusal baskı yanında, daha sürekli bir olgu olarak sınıfsal ezilmişliğinden kurtuluşunun bu şekilde gerçekleşebileceğini ortaya koymak ve örgütlemek en temel sorundur. Çünkü emperyalizmin III. bunalım döneminde, küçük ya da büyük tüm ulusların bağımsızlığı, ancak demokratik halk devrimi ile olanaklı olması gerçeği kavranmadan, ulusal sorunun kalıcı çözümü olanaksızdır.

Kürt küçük-burjuvazisinin ve köylülüğünün, tüm parçalarda tek ve sürekli müttefiki proletaryadan başkası olamaz. Özellikle küçük-burjuva milliyetçilerinin iktidarda bulunduğu ülkelerde bu gerçek açık biçimde ortaya çıkmıştır. Feodal-dinsel iktidarın bulunduğu İran’da ise, Kürt ulusunun kendi kaderini belirlemesi (ki bu belirleme diğer Kürt ulusu üyeleriyle birleşmeyi de içerir) anti-feodal bir devrimi kaçınılmaz kılmaktadır. Feodal molla yönetiminin yıkılması bu açıdan bir zorunluluk durumundadır. Ama tüm bu ülkelerde, her zaman Kürt feodalleri ve küçük-burjuvazisi iktidardaki sınıfla uzlaşma arayışı içinde olmuşlardır. Bu arayış Kürt ulusunun bütünü için değil, belli bir sınıfın çıkan içindir. Marksist-Leninistler bu gerçeği kavramak ve buna karşı mücadele etmek zorundadır. Aksi halde 1980 ortalarında olduğu gibi, iki ulusal-devlet arasındaki haksız bir savaşın, genişleyerek Kürt ulusunu kapsayacak hale getirilmesi gündeme gelecektir.

Özellikle İran-Irak savaşında, her iki taraf, Kürt “kozunu” kullanma çabası içine girmiştir. Bu çaba, kendilerini ilgilendirmeyen ve her iki tarafın yayılmacı ideolojilerinin ürünü olan bir savaşta Kürt proletaryası ve köylülerinin savaşa çekilmesi içindir. Böyle bir

savaşta proletarya ve partisi kesinkes taraf durumunda değildir ve bu savaşta genel olarak kendi ülkelerinin yenilgisi için çaba sarfetmek durumundadır. Böyle bir savaşta savaşın olası galibini belirleyerek, onun saflarında savaşa girmek yoluyla Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını elde edebileceğini düşünmek, tümüyle ulusa ihanetle özdeştir. I. yeniden paylaşım savaşında Avrupa’da görülen bu tür politikalar, “ezilen ulus” burjuvazisinin uzlaşmacı politikasının ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. İran-İrak savaşında bu politikayı izlemeye kalkan kesim, küçük-burjuva milliyetçilerinden başkası değildir. Bunlar savaşan her iki ülkedeki iktidarların niteliğini ve bu iktidarların savaş araçlarını görmezlikten gelmek eğilimindedirler. Her iki ülkenin petrol dışı üretime dayalı bir ekonomilerinin olması, bugün için ulusal-devletin ikisi açısından bir savaş durumu yaratsa da, yarı bunun başka uluslara da yöneleceğini kesinlikle unutmamak gerekir.

Savaş koşullarında kendi kaderini tayin hakkına sahip olmayan bir ulusun ya da bu hakka görünüşte sahip olsa bile geri olan bir ulusun, bir tarafın yanında, kendi ulusunun savaşa girmesini istemesi, savaşan ulusal-devletlerin özsel çıkarlarına hizmetten öte bir anlam taşımayacaktır. Bu aynı zamanda kendi kaderini belirleme hakkını sınırlamaktan ya da tümüyle yitirmekten öte bir sonuç veremez. İran-İrak savaşında “taraf olma” tutumunun ilk somut sonucu Halepçe katliamıdır. Bu katliamı yapanlar kadar, yapılmasına yol açanlar da suçludur. Ve bu bağlamda İran molla yönetiminin önemli bir suçu bulunmaktadır. Öte yandan bu sonuçta “taraf olmak” politikasıyla yol açan Kürt örgütleri de bundan sorumlu tutulmak zorundadır.

Bugün Kürt ulusunun yaşadığı ülkelerde proletaryanın öncülüğünde gerçekleştirilecek bir devrim için koşulların en olgun olduğu yer Türkiye’dir. Türkiye sınırları içinde büyük bir Kürt nüfusu bulunmasına karşın, ulus çapında etkin bir küçük-burjuva milliyetçi hareketi bulunmamaktadır. Kürt küçük-burjuvazisi, feodal ilişkilerin dışına çıktığı oranda, sınıfsal bir mücadele içine girmektedir. Geleneksel olarak yerel güç durumunda olan feodaller ise, etkisizleşme durumlarına bağlı olarak, ya oligarşi ile uzlaşmıştır ya da dinsel ideoloji etrafında toplanmıştır.

Kuzey Kürdistan’da bu olguların getirdiği olumlu öğelerin devrimci mücadele açısından önemi büyüktür. Özellikle yeni-sö-

mürgecilik yöntemlerinin Türkiye genelinde gelişmesine paralel olarak, Kürt feodal sınıflarının eski güçlerini yitirmeleri önemli bir “dini” hareket yaratmıştır. “Dinsel ideoloji”nin etkisini Türkiye’de yapılan son genel seçim sonuçlarında bile görmek mümkündür. 1987 Kasım Genel Seçimleri’nde “dini” parti görünümüne en fazla sahip olan Refah Partisi (RP)’nin genel oy ortalaması %6,9’dur. Bu partinin, ülke çapında en yüksek oy oranına ulaştığı yerler Diyarbakır I. ve II. seçim çevreleri ile Siirt’tir. (Sırasıyla %22,7; %28,6; %24,7.) En yüksek oy oranını elde ettiği Diyarbakır II. seçim çevresi şu ilçeleri kapsamaktadır: Dicle, Hani, Lice, Kulp, Hazro, Silvan ve Bismil. Eski Kürt feodal egemenlerinin (aşiret düzeyinde özellikle) mülksüzleşmeleri ya da en azından tam bir mülksüzleşmeye ulaşmadan büyük kentlere göç etmiş kesimlerinin bulunduğu yerlerde “dinsel ideoloji”, tarikatlar düzeyinde etki sağlamaktadır. Aşiretlerin bu tarz dağılması koşullarında, topraktan kopan aşiret üyesi köylüler, sanayi merkezlerinden daha çok, bölgesel düzeyde, kent ve kasabalarda toplanmışlardır. “Dinsel ideoloji”nin tarikatlar düzeyinde maddeleşmesinin nesnesi olan bu insanlar, iç dinamiklerle gelişen bir kapitalizmin bulunmayışı nedeniyle, sanayide emek-gücü olarak ya da yedek emek-gücü deposu olarak yer alamamışlardır. Öte yandan, geleneksel-kapalı tarımsal üretimden kopan köylülerin, kent ve kasabalara göçü sonucu ortaya çıkan sorunlarını çözecek, kendilerine belli oranda geçim araçları sağlayacak, ne “beyi”, ne de “devleti” vardır. Böylece onlar belli oranda sahipsiz kalmışlardır. İşte bu konumda, bu insanlarla doğrudan ve geleneksel yolla bağ sahibi olan “din adamları”, onlar üzerinde yönetici ve yönlendirici bir güç haline gelmektedirler. 12 Eylül koşullarında ülke çapında örgütlü ve faal bir küçük-burjuva reformist partinin bulunmayışı, tarihsel olarak bölgedeki Kürt küçük-burjuvazisinin milliyetçi hareketinin cılızlığı ile birleşerek, bu “dinsel” gücü, “tek güç” haline getirmektedir.

Dinsel ideolojilerin gerek sınıfları, gerekse ulusları inkâr eden içeriği karşısında, proletaryanın devrimci mücadelesi ve örgütlenmesi, gerek mevcut devletle somutlaşan toplumsal düzene, gerekse “dinsel ideoloji”ye karşı gerçek tek alternatif güç durumundadır. Dinsel ideolojinin mezhepler düzeyinde değil de, tarikatlar düzeyinde etkinlik sağlaması da, devrimci mücadele açısından diğer bir olumlu ögeyi oluşturur.

Pragmatik bir anlayışla, daha tam bir ifadeyle söylersek, “fiili ilişkiler” kavrayışıyla, somutun gelişim dinamiklerini değil de, fiili-aktüel güç ilişkisine ve bu ilişkilerin görece kalıcılığına dayanarak Türkiye Kürdistan’ında bu olguları ele almak ve buna göre politikalar ve ittifaklar oluşturmak yanlıştır. Bu yanlışlık, giderek, “dinsel ideoloji”nin örgütlenmesi olan tarikatların kitlesel bir politik güç olarak maddeleşmesinin soldan meşrulaştırılmasına ulaşacaktır. Bunun anlamı ise, anti-feodal hedeflerden (“taktik gereği”!) vazgeçmektir. (Zaten mezheplere bölünme ve bunun ötesinde tarikatlara ayrışma, tümüyle feodal ilişkilerin ürünüdür. Her biri belli bir feodal yerel gücün çıkarnı ifade eder.)

Tüm bu gerçeklere karşın, çeşitli “güvensizlikler”i ya da devrimci mücadelenin önemli bir darbe yemesini gerekçe göstererek, **proletarya adına** aynı mücadeleyi öne çıkarmak, proletaryayı diğer sınıfların çıkarlarına tabi kılmaktan öte değer taşımayacaktır. Bu konuda özel olarak Amerikan emperyalizminin yaklaşımı önemli göstergeler vermektedir.

Değişik küçük-burjuva milliyetçi örgütlerinin emperyalizmle uzlaşma çabaları, günümüzde Amerikan emperyalizminin Kürt sorunu karşısındaki tutumu ile açığa çıkmaktadır.

Amerikan emperyalizminin Kürt sorununu, “uluslararası bir sorun”, ama emperyalist sistem içinde tutulacak ve çözülecek bir sorun olarak ortaya konulmasından büyük yarar bulunmaktadır. Özellikle Filistin küçük-burjuvazisinin, son yıllardaki uzlaşmacı politikası, etkin bir örnek durumundadır. Bu politika, ulusal sorunun “**uluslararası bir sorun**” haline getirilmesi ve bu yolla **özel uluslararası konferansta** çözümlenmesi şeklinde özetlenebilir. Böyle bir çözüm, daha önce gördüğümüz gibi, Amerikan emperyalizminin ulusların kendi kaderini tayin hakkı konusunda geliştirdiği “Wilson Prensi”ne tam olarak uygun bulunmaktadır. Ancak ABD emperyalizmi için buradaki temel, emperyalist sistemdir.

Bugün Irak’ta etkin ve önder güç durumunda olan Kürt küçük-burjuvazisi bu yolla sorunun çözümlenmesini planlamaktadır. Bu plan, Amerikan emperyalizmi açısından, Kuzey Irak’ta (Güney Kürdistan) kurulacak “bağımsız” bir Kürdistan’ı da içermektedir. Baştan emperyalizme (yeni-sömürgecilik yöntemleriyle) bağımlı “bağımsız Kürdistan”, aynı zamanda, Türkiye’deki Kürt sorununun da çözümü olacaktır. Türkiye’deki Kürt ulusu, bu koşullar altında,

“ulusal azınlık” statüsüne kavuşturulacaktır. (Bu statü, son tahlilde, “kültürel özerklik”ten başka birşey değildir.) Bu, doğrudan Kürt proletaryasının ve köylülüğünün milliyetçiliğe teslim edilmesi demektir. Böyle bir planda NATO’nun güney-doğu sınırları önemli bir koz olarak küçük-burjuvazi tarafından kullanılmak istenmektedir. Bu da, Türkiye’deki Kürt topluluğu üzerine pazarlık edilmesi ile eş anlamlıdır. (Güney Kürdistan’da örgütlenmiş küçük-burjuva hareketlerinin, Türkiye Kürdistanı’ndaki sol örgütlerle, özel olarak da PKK ile yaptıkları ya da yapmayı düşündükleri ittifakların altında bu pazarlık olanağını elde tutma isteği yatmaktadır.)

Bu koşullar altında, proletaryanın tutumu açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Koşulsuz olarak, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması şarttır. Bu hakkın pazarlık konusu yapıldığı koşullarda, proletarya, bu hakkın koşulsuz olarak tanınmasını savunmak durumundadır. Bu ise, proletaryanın öncülüğünde bir devrimci mücadelenin program ve mücadele hedefi olarak ortaya çıkar. Bugün bu olanak, en güçlü biçimde Türkiye’de mevcuttur. Bu yüzden Marksist-Leninistler, tüm ilkelere ve değerlere aykırı biçimde oluşturulmuş olan ayrı örgütlenmeleri sona erdirmelidirler. Bu görev, diğer parçalardaki Kürt ulusal hareketinin geleceği açısından da büyük önem taşımaktadır.

Ancak proletaryanın öncülüğünde demokratik halk devrimi mücadelesinin gelişmediği yerlerde ortaya çıkan ya da çıkacak olan ulusal hareketler karşısında, proletaryanın tutumu da belirlenmek zorundadır. Bu tutum, doğrudan, ulusların kaderlerini tayin hakkı ile ilintilidir ve bu temelde olacaktır. Ancak bu hareketlerin desteklenmesi, III. bunalım döneminin ilişki ve çelişkileri tarafından belirlenen koşullara bağlıdır. Bu koşullamaları, şöyle sıralayabiliriz:

- a) Tutarlı bir demokratik hareket olmalıdır. Bir başka deyişle, hareketin anti-feodal niteliğinin bulunması gerekir;
- b) Emperyalizme, özellikle onun yeni-sömürgeciliğine karşı olmalıdır;
- c) Ulusal bir hareket olarak, kendine komünist ya da sosyalist bir görünüş verme çabalarında bulunmamalıdır;
- d) Komünistlerin kendi özgül amaçları doğrultusunda

da, özellikle işçi ve köylü kitlelerini bilinçlendirme, örgütlendirme faaliyetlerini ve mücadelelerini engellemelidir.

Bu koşullarla, salt Kürt ulusal devrimci hareketini değil, dünyanın her yerindeki ulusal hareketleri desteklemek söz konusudur.*

Ancak burada, geri-bıraktırılmış ülkelerdeki, yani görünüşte bağımsız devletlere sahip ülkelerdeki anti-emperyalist ve anti-oligarşik devrimci mücadelelerin desteklenmesini bu çerçevenin dışında ele aldığımızı belirtmek gerekmektedir. Bu tür mücadeleler, doğrudan doğruya proletaryanın öncülüğünde yürütüleceğinden, bunların desteklenmesi, proletaryanın enternasyonalist ilkeleri temelinde olacaktır.

Bu ilişkiler altında Türkiye'deki proleter devrimci hareket, herşeyden önce Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olmadığı koşullarda, meydana gelmiş **sınıfsal ayrışmayı** göz önüne almak zorundadır. Küçük-burjuvazi, bu **sınıfsal ayrışma** koşullarında tek güvenilir müttefikin **proletarya** olduğunu görmüştür. Ancak kırsal alanlarda, küçük köylüler, özel ilişkiler ve "kişisel bağımlılık" nedeniyle, gerek kent küçük-burjuvazisine, gerekse proletaryaya iyi gözle bakmamaktadır. Bu kesimin devrimci harekete sokulabilmesinin yolu, sınıfsal durumunun ortaya konulması ve özel ilişki ve bağımlılıklarının kırılması ile olanaklıdır. Bu ise, **anti-feodal mücadele** demektir.

Tüm bunlar, Türkiye Kürtleri açısından kendi kaderini tayin hakkını demokratik halk devrimine bağlı kılmaktadır. Stalin'in deyişiyle, "devrimsiz" bu hakkın elde edilmesi olanaksızdır. Böyle bir devrim, ancak Türkiye'de oligarşinin yıkılmasıyla olanaklıdır. Bu da, Kürt ulusal sınıflarının demokratik halk devrimi amacına yönelik olarak Türkiye bütünündeki devrimci sınıflarla ittifakını gerektirir.

Ancak böyle bir ittifakın kurulması proletaryanın öncülüğünde olanaklıdır. Çünkü emperyalist dönemde, özel olarak da III. bunalım döneminde ulusların kurtuluşu **proletarya devriminin**

* Burada Stalin'in "emperyalist baskı koşullarında ulusal hareketlerin devrimci niteliği, harekette kesinkes proleter unsurların varlığını, hareketin demokratik bir temelini varlığını gerektirmez" saptamasının emperyalizmin açık işgal koşullarına ilişkin olduğu unutulmamalıdır.

genel yolu üzerinde bulunduğu takdirde gerçekleşebilir.

Proletaryanın Kürt ulusal sorunu karşısındaki tutumu bu şekilde belirginleşmektedir.

Bu tutumu şu şekilde özetleyebiliriz:

a) Kürt ulusal sorunu, eski-sömürgecilik sisteminin tasfiye edildiği koşullarda bile çözümlenmeden kalmış bir sorundur.

b) Ulusların ortaya çıkışından bu yana, Kürt ulusu, **kendi kaderini tayin hakkına sahip olmamıştır**.

c) Bu nedenle, 1923'lere kadar, büyük oranda Osmanlı feodalitesinin içinde kalan Kürt topluluğu, bu tarihten itibaren çeşitli ulusal-devletler arasında bölünmüştür.

d) Bölünmüş Kürt ulusu, her bir parçadaki ulusal-devletin erken ya da geç oluşumuna, oluşum biçimine ve sosyo-ekonomik yapının gelişim düzeyine bağlı olarak ve bu ilişkilerin içinde varlıklarını sürdürmüşlerdir.

e) Her parçadaki eşitsiz gelişim, bütün açısından kısmi oranda feodalizmin çözümlenmesini getirmekle birlikte, Kürt ulusu **bütününde** egemen sınıf ilişkisi **feodalizmdir**.

f) Parçaların eşitsiz gelişimi ve merkezi devlet otoritesinin olağanüstü güçlendirilmiş olması nedeniyle, parçalar arasındaki **fiili farklılıklar** büyümektedir. Bu, artan oranda iktisadi yaşam birliğinin kurulmasını geciktirmekte ve engellemektedir.

g) Parçalar arasındaki eşitsizlikler ve iktisadi yaşam birliğinin bulunmayışı, her parçanın, **bağlı tutulduğu** devlet sının içindeki ekonomik, sosyal, siyasal vb. ilişki ve çelişkilerden birincil düzeyde etkilenmesi ve aynı şekilde etkide bulunması gündemdedir. Her bir parça bağlı bulunduğu devlet bütünündeki milli krizle doğrudan bağlantı içindedir. Dolayısıyla, her bir ülkedeki milli krizin boyutu ve etkisindeki farklılık, parçalarda farklı gelişmelere ve dinamiklere yol açmaktadır. Sınırları hangi düzeyde ele alınırsa alınsın, Kürdistan bütününde ve yalnızca Kürdistan ölçeğinde tek bir milli krizden söz edilemez. Bu nedenle, herhangi bir parçadaki ilişki ve çelişkileri

belirleyen milli krizin derinleşmesi ya da gerilemesi, diğer parçalarda ilişki ve çelişkiler üzerinde doğrudan etkiye olamayacaktır. Bu olgu, her parçadaki farklı tahlillerin gündeme gelmesinin maddi temelidir.

h) Her bir parçadaki değişik sınıflar ya da sınıf ittifakları iktidarda bulunduğundan, her parçadaki mücadelenin hedefleri değişmektedir.

i) Ancak, tüm parçalarda emperyalizmin az ya da çok egemen unsur olması, tüm parçalarda **anti-emperyalist** bir mücadeleyi zorunlu kılmaktadır.

j) Özellikle feodalizmin yukardan aşağıya çözülmesinin en yoğun olduğu Türkiye’de, Kürt egemen sınıflarıyla Türkiye oligarşisini kesin çizgilerle **birbirinden ayırmak** olanaksızdır.

k) Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını elde etmesi, bir yandan proletaryanın öncülüğünde ulusal (halk) birliğinin kurulmasını zorunlu kılarken, öte yandan demokratik halk devrimi genel hedefine ulaşılmasını gerektirir.

l) Birleşik, merkezi, bağımsız ve demokratik bir Kürdistan devleti, uzun ve çeşitli ara aşamalardan geçen bir süreçte oluşabilir. Parçalarda tarihsel olarak ortaya çıkan fiili eşitsizlik yanında, önemli dil ve kültür sorunları bulunmaktadır. Her bir parçadaki ulusal-topluluğun kendi kaderini tayin hakkını elde etmesi zamandaş olmaya caktır. Emperyalistlerarası çelişkilerin askeri plana yansımaya olanağı olmadığından, böyle bir zamandaşlık, ancak bölgede büyük bir devrim ya da ayaklanma ortaya çıktığında olasıdır.

m) Türkiye’deki Kürt köylülüğü içindeki sınıfsal farklılaşmanın geldiği boyut, diğer parçalarla kıyaslanamayacak boyuttadır. Bu gelişmenin köylülerin kendilerini “kişisel bağımlılık”tan kurtulmasını sağlayamadığı her yerde, devrimcilerin görevi, bu bağımlılığı ortadan kaldırmak olmalıdır. Bu ise, genel siyasal zorun dışında, bölgesel olarak, “**iktisadi baskı dışı baskı**” güçlerinin bertaraf edilmesiyle mümkündür.

n) Türkiye’de çarpık kapitalizmin gelişme alanları, pro-

letarya saflarındaki ulusal farklılığı hızla ortadan kaldırmaktadır. Bu ise, proletaryanın birleşik örgütlenme ve mücadelesinin maddi temelini olgun olduğunu gösterir.

o) Ulusal ayırım gözetmeksizin, proletaryanın öncülüğünde demokratik halk devrimi, Kürt köylüsünün de çıkarıdır ve ulusal ayırım gözetmeksizin, böyle bir devrim için işçi-köylü ittifakını gerçekleştirmek zorunludur. Böyle bir devrim, sınıfsal çelişkilerin belli bir çözüm platformu olduğu gibi, ulusal sorunun çözüm platformudur da.

ö) Demokratik halk devrimi ile kurulacak halk iktidarı, her ulustan işçilerin ve köylülerin iktidarı olacaktır. Bu iktidar, vakit kaybetmeksizin, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını tanıyacak ve bu hakkın tam ve eksiksiz kullanımı için her türlü önlemi alacaktır.

p) Bu hakkın, devrim koşullarında nasıl **kullanılacağı** tümüyle Kürt ulusuna ait olacaktır.

r) Kendi kaderini tayin hakkını, ayrılma yönünde kullanmadığı koşullarda bölgesel özerklik, Sovyet deneyiminin ışığında en gelişmiş biçimiyle sağlanacaktır.

Marksist-Leninistlerin ve emekçi halkın birleşik ve merkezi örgütlenmesi ve mücadelesi, bu açıdan stratejik bir sorun ve zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Taktik ittifakların olumsuz stratejik sonuçlar yaratmaması için de, bu kaçınılmazdır. Aksi halde, halk güçleri dışındaki güçlerle ilişki ön plana geçecek ya da kurulacak ittifaklarda devrimin ilkelerinden ve programından tavizler verilecektir.

Şüphesiz böyle bir merkezi ve birleşik örgütlenme belli ilkeler, programlar ve devrimci strateji temelinde ortaya çıkabilir ve gerçekleştirilebilir.

Biz bu bağlam içinde, proletaryanın merkezi ve birleşik örgütlenmesinin temellerini şu şekilde ortaya koyuyoruz:

1) Türkiye sınırları içindeki tüm Marksist-Leninistlerin tek ve merkezi bir örgütü olarak proletarya partisi esastır. Bu Parti, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'dir.

Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'nin azami programı burada temel belirleyici durumundadır. Bu program, doğru-

dan sosyalist devrim ve sosyalizmin inşasına ilişkin anti-revizyonist niteliktedir.

2) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi içinde, her proletarya partisinde olduğu gibi kesinkes ulusal köken ayırımı yapılmaz ve bu ayırımı doğurucu uygulamalar gerçekleştirilemez.

3) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, kesintisiz devrim espri-i içinde, Türkiye sınırları içinde demokratik halk devriminin gerçekleştirilmesi ve hızla sosyalist devrime geçilmesi şeklinde kesintisiz ve aşamalı bir devrim anlayışına sahiptir.

4) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, bugünkü tarihsel aşamada, Türkiye'yi emperyalizmin hegemonyası altında bulunan geri-bıraktınlmış bir ülke olarak değerlendirir. Geri-bıraktınlmışlığın temelinde iç dinamiğin çarpıtılarak dış dinamiğe bağlanması yatmaktadır. Ülkede eşitsiz ve dengesiz bir kapitalist gelişme bulunmaktadır. (Bu kapitalizm toplumun iç dinamiği ile gelişmediğinden çarpıktır.)

5) Emperyalizmin III. bunalım döneminin ilişki ve çelişkileri, Türkiye'de emperyalizmi içsel bir olgu haline getirmiştir. Bu, görünüşte Türkiye'de "bağımsız" bir ulusal-devlet olduğu anlayışını yaratmıştır. Ancak yeni-sömürgecilik ilişkileri içinde Türkiye emperyalizme tam bağımlı bir ülkedir. Dolayısıyla bağımsızlık sorunu mevcuttur.

6) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, bu dönemde Türkiye'de egemen sınıflar ittifakının işbirlikçi-tekelci burjuvazi, büyük toprak sahipleri, büyük tefeciler ile feodal kalıntıların en irilerinden oluştuğunu saptamıştır. Bu oligarşi içinde feodal kalıntılar, bölgesel gelişmenin eşitsizliğine bağlı olarak şu veya bu oranda yer almaktadırlar.

7) Türkiye, esas olarak iki ulustan oluşmaktadır. Nüfusun %80'ini oluşturan Türkler ile %16'sını oluşturan Kürtler sözcüğün burjuva anlamında uluslaşma sürecini tamamlayamamışlardır. Ve ulusal burjuvazinin gelişme olanaklarının ortadan kalktığı III. bunalım döneminde uluslaşma, proletaryanın öncülüğünde ve proleter anlamda gerçekleşecektir.

8) Türkiye’de her iki ulusal-topluluk içinde, milliyetçi hareketler mevcuttur. Ancak Türk milliyetçi hareketi tümüyle gerici, faşist niteliktedir ve ırkçılık ile bütünleşmiştir ve emperyalizmin denetimindedir. Kürt ulusal-devrimci hareketi ise, küçük-burjuva milliyetçiliğinin zayıf gücü karşısında etkin bir unsur olarak çıkamamaktadır. Dolayısıyla Kürt ulusunun ulusal istemlerine proletaryadan başka bir sınıfın yanıt vermesi olanaksızdır. Buna karşılık, çözülen feodalizm, Kürt ulusal-topluluğu içinde feodal ideolojileri yaygınlaştırarak dinsel bir muhalefet olarak var olmaktadır. Bu dinsel harekette ağır basan unsur, ulusal yan değil, sınıfsal yandır. Bu da feodal egemen sınıfın bütünsel çıkarı olarak belirginleşmektedir.

9) Bugüne kadar Kürtler üzerindeki ulusal baskının temelinde emperyalizm, oligarşi ve feodalizm bulunmaktadır. Oligarşi içinde iki ulusun burjuvazisini birbirinden ayırmak olanaksızdır. Oligarşi, gerçek bir ulusal-devlet içinde, iç dinamikle gelişmiş bir kapitalizmin ürünü olan finans oligarşisi olmadığı için “Türk ulusal burjuvazisini”de temsil etmemektedir. Türkiye’de burjuvazi baştan emperyalizmle bütünleşmiş olarak geliştiğinden **ulusal niteliğini oluşumundan itibaren yitirmiştir**. Aynı durum Kürt burjuvazisi için de geçerlidir. Bu yüzden burjuvaziyi ulusal kökene göre ayırmak ve bir kimlik vermek yanlıştır.

10) Bugün Türkiye’de burjuvazi ulusal ve devrimci nitelikte bulunmadığından, kendi devrimini yapamaz. Bu görev tümüyle proletaryaya ve müttefiklerine kalmıştır (demokratik halk devrimi esprisi). Demokratik halk devrimi, proleter anlamda uluslaşma demektir ve bu açıdan da burjuva demokratik devrimden ayrılır. Bu devrim, yalnızca yerli egemen sınıflara karşı değil, aynı zamanda emperyalizme de karşıdır. Dolayısıyla emperyalist sistemden kesin olarak ayrılmayı amaçlar. Bu açıdan ulusal niteliktedir. Ancak bu ulusallık işçilerin ve köylülerin, şehir küçük-burjuvazisinin oluşturduğu halk ile çakışır. Bu hal-kin **dışsal tanımlaması olarak ulus** ortaya çıkmaktadır. Ancak bu, aynı zamanda ulusun yeni bir aşılma biçimi-

dir de.

11) Türkiye’de gerçekleştirilecek demokratik halk devrimi, Türk ve Kürt ulusları arasındaki hak eşitsizliğini ortadan kaldıracaktır. Ancak bu eşitsizliğin siyasal planda ortadan kaldırılması, yani Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olması tek başına yeterli değildir. Bu hakkın kalıcı ve sürekli olabilmesi ancak emperyalist sistemden kesin kopuşu zorunlu kıldığından bu hak tüm Türkiye emekçi halkının (Türk ve Kürt emekçilerinin) kendi kaderini tayin hakkı ile birlikte ele alınmak durumundadır. Demokratik halk iktidarında ulusun kendi kaderini tayin hakkı, emekçi halkın kendi kaderini tayin hakkının önüne ve karşısına konamaz.

12) Türkiye’deki Kürt ulusal-topluluğunun kendi kaderini tayin hakkına sahip olmaları, bir bütün olarak Kürt ulusal sorununun çözümlenmesi demek değildir. Diğer parçalardaki Kürt ulusal-topluluğunun da kendi kaderini tayin hakkına sahip olması zorunludur. Birleşik ve demokratik, bağımsız bir Kürdistan, Kürt ulusunun tarihsel olarak uzun yıllar ayrı parçalarda yaşamasının getirdiği engellere sahiptir. Parçalarda değişik ulusal baskılarla ve ulusal kültürlerin sınırlamalarıyla belirlenmiş, bir Kürt ulusal kültürünün, bütünsel ve en gelişmiş hale getirilmesi ulusal sınırların aşılması için de gereklidir. Dolayısıyla proletaryanın çıkarına uygundur.

13) Herşeye karşın Kürt ulusunun ayrılma hakkı hiçbir biçimde sınırlandırılmaz. Bu hakkın ne zaman ve nasıl kullanılacağına, Kürt emekçi halkının istemi esas alınacaktır. Ancak yine de, devrim sonrasında, Kürt emekçi halkı çeşitli biçimlerde ayrılma hakkını “bağımsız bir devlet” yönünde kullanma istemini ortaya koyabilir. O koşullarda da, genel olarak emekçi halkın çıkarlarına ters düşse bile, bu isteme karşı hiçbir biçimde zora başvurulmayacaktır.

14) Kürt ulusal-topluluğu parçalara bölünmüş ve aralarında fiili eşitsizlikler bulunduğundan, kendi kaderini tayin hakkını nasıl kullanacağı konusunda, herbir parçadaki ulusal-topluluğun ayrı ayrı belirlemede bulunma-

ları, emekçi halkın çıkarına olacaktır. Parçalardan herhangi birinin “ayrılma”, ayrı devlet “kurma” isteminde bulunduğu anda, bu istem bütünsel olarak ele alınmalıdır.

15) Türkiye’de kurulacak olan halk iktidarında, gerçek bir bölgesel özerklik ve yerel yönetim temelinde, merkezi ve birleşik bir halk cumhuriyeti içinde yer almak, tümüyle Kuzey Kürdistan halkının vereceği karara bağlıdır. Bu amaçla, demokratik halk iktidarının kuruluşunun ilk anından itibaren Kürt ulusuna kendi kaderini tayin hakkı tanınarak, bu hakkı özgürce kullanabilmeleri için gerekli organlar ve kurumlar oluşturulacaktır. Oluşturulacak organlar ve kurumların ilk görevi, bu hakkın nasıl kullanılacağını belirlemek olacaktır. Bu amaçla sadece Kürt ulusunun katılacağı demokratik bir referandumla gidilecektir.

16) Türkiye sınırları içinde merkezi ve birleşik bir halk cumhuriyetinin içinde yer alma isteminin gerçekleşmesi koşullarında, geniş bir bölgesel özerklik temelinde Kürt halkının kendi içsel örgütlenmesi gerçekleştirilecektir.

17) Halk iktidarında, tarihsel olarak birleşik ve merkezi bir yönetime geçiş biçimi olarak koşulları dayatmasıyla uygulanmış olan federatif yönetim yeniden gözden geçirilerek, daha gelişkin biçimlerin bulunması ve uygulanmasına yönelinilecektir. Federasyonun zaman içinde ortaya çıkardığı uluslararası bütünleşmeyi engelleyici ya da geciktirici nitelikleri göz önüne alınarak işçilerin ve köylülerin demokratik devrimci yönetiminin kurulmasına genişlenecektir.

18) Kürt ve Türk ulusunun Türkiye sınırları içinde fiili eşitsizliklerinin emekçi halk düzeyinde fazla büyük olmaması, ekonominin dış dinamiklerle gelişmiş olma özelliği, ulusal kültürün Türk tarafında görece gelişmişliği vb. dikkate alınarak emekçi halkın enternasyonalist kültürüne yönelik gelişmelere ağırlık verilecektir.

19) Halk iktidarı, önsel olarak işçileri, köylüleri ve kent küçük-burjuvazisini kapsadığından, bu iktidar koşullarında küçük ve orta mülk sahibi ulusal sınıf ve tabakalara karşı bütünsel, ama zora dayalı olmayan politikalar be-

lirlenecektir.

20) Tüm olarak her iki halkın işçilerinin ve köylülerinin mücadelesi ile kurulacak olan halk iktidarı Türkiye halkının iktidarı olacaktır. Bu amaca yönelik olarak mücadelenin Türkiye Halk Kurtuluş Partisi'nin önderliğinde Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi tarafından yürütülmesi esastır.

21) Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, ulusal köken ayrımı yapmaksızın halkın demokratik devrim amacına yönelik savaşının politik örgütlenmesidir. **Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, halkın, yurtseverlik ve enternasyonalizm temelinde anti-emperyalist ve anti-oligarşik politik-askeri örgütlenmesidir.** (İşçi, köylü ve küçük-burjuvazi).

22) Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi içinde genel ve burjuva anlamda ulusal seksiyon örgütlenmesi yerine, halk iktidarının parça parça ele geçirileceği gerçeği gözönüne alınarak, halk-bölge örgütlenmesine ağırlık verilecektir. Her düzeyde dillerin eşitliği esasına göre yayın yapılacaktır. Kurtarılmış bölgelerde yalın bir ulusal eğitim sistemi yerine, iki ulusun emekçi halkının birleşik ve merkezi yönetiminin kurulabilmesine uygun bir eğitim sistemi uygulanacaktır.

Bu amaçla Kürt halkının bulunduğu bölgelerde Türkçe ikinci dil olarak öğretilirken, Türk halkının bulunduğu bölgelerde Kürtçe ikinci dil olarak öğretilecektir. Bu amaçla Kürtçe eğitim ve öğretim için kullanışlı ve uygun bir sistem bulunması için özel bir çaba gösterilecektir. Tarihsel olarak kendi dillerinde eğitim ve öğretim yapma olanağına sahip olmadıkları için Kürt halkının eğitime ve dilin geliştirilmesine öncelik verilecektir.

Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi, iktidar mücadelesi sürecinde programında yazılı ilkelere uygun olarak ulusal halk eğitimi için gerekli düzenlemeleri yapacaktır.

SONUÇ

Türkiye'deki ulusal sorunun proleter devrimci çözüm yolu ve bu yöndeki mücadele, proletaryanın ve Marksist-Leninistlerin birliğinin ne denli zorunlu olduğunu göstermektedir. Ancak bunun için birlik, değişik uluslardan işçilerin ve köylülerin devrimci ittifakı kapsamında ve geniş ölçekte kavranmak zorundadır.

“Birlik gereğini ne kadar çok kavarsak, tam birlik olmadıkça otokrasiye karşı uyumsuz bir saldırıya girişmenin olanaksızlığına ne kadar daha fazla inanırsak, bizim siyasal sistemimizde merkezi bir mücadele örgütüne gerek olduğu o kadar daha çok ortaya çıkacak ve bizler ‘basit’, ama aldatıcı ve temelde alabildiğine yanlış olan çözümlerle tatmin olmaya o kadar az eğilim göstereceğiz. Birbirimizi yabansılamanın verdiği zararlar kavranmadıkça, proletarya partisi kampında bu yabansılımaya, her ne pahasına olursa olsun, kesinlikle son verme isteğini taşımadıkça, ‘federasyon’ için incir yaprağına hiç de gerek yoktur; ilgili ‘ taraflar’dan birinin çözmeyi

gerçekten arzulamadığı bir sorunu çözmeye çabalama-
nın hiçbir yararı yoktur. Durum bu olduğuna göre, otok-
rasi tarafından ezilen bütün ulusların proletaryalarının
otokraziye ve giderek daha fazla birlik haline gelmekte
olan uluslararası burjuvaziye karşı verdikleri mücadele-
de, başarı için merkezîyetçiliğin temel zorunluluk olduğ-
nu, bırakalım, deneyimlerden ve asıl hareketten çıkar-
ılacak dersler kanıtlasın.” (Lenin)

YAŞASIN ÖNCÜ SAVAŞI
YAŞASIN HALK SAVAŞI
KURTULUŞA KADAR SAVAŞ

TÜRKİYE HALK KURTULUŞ PARTİSİ-CEPHESİ
HALKIN DEVRİMÇİ ÖNCÜLERİ
THKP-C/HDÖ

DİZİN

KAYNAKLAR DİZİNİ

Akman, İlker, *Mevcut Durum ve Devrimci Taktiğimiz-I*, THKP-C/HDÖ yay.
I. baskı-1976.

Baran, Paul, *Büyükmenin Ekonomi Politigi*, May yay. 1977.

Che Guevara, Ernesto, *Küba Bir İstisna mı, Yoksa Latin Amerika Devriminin Öncüsü mü?*, Siyasal Yazılar, Yar yay.

Die Fahne des Komminusmus, Sayı: 26, 19 Temmuz 1929.

Engels, *Anti-Dühring*, Sol yay. II. Baskı-1977.

Engels, *Erfurt Programının Eleştirisi*, Sol yay. II. Baskı-1976.

Engels, *Fransa'da Sınıf Savaşmaları'na Giriş*, Sol yay. III. Baskı-1988.

Engels, *Kapital, İngilizce Baskıya Önsöz*, Sol yay. III. Baskı-1986.

Engels, *Tarihte Zorun Rolü*, Sol yay. II. Baskı-1979.

Iskra, No: 46, 1903.

Lenin, *Bir Adım İleri İki Adım Geri*, Sol yay. III. Baskı-1976.

Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, Sol yay.
I. Baskı-1979 .

Lenin, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Sol yay. VII. Baskı-1979.

Lenin, *Devlet ve İhtilâl*, Bilim ve Sosyalizm yay. VI Baskı-1978.

Lenin, *İşçi Sınıfı Partisi Üzerine*, Sol yay. I. Baskı-1979.

Lenin, *Ne Yapmalı?*, Sol yay. I. Baskı-1977.

Lenin, *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*, Sol yay. I. Baskı-1975.

Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, Sol yay. I. Baskı-1979.
Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, Sol yay. V. Baskı-1978.

Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim-I*.
Mahir Çayan, *Kesintisiz Devrim II-III*.
Mao Zedung, *Seçme Eserler*, Cilt: I, Aydınlık yay. I. Baskı-1975.
Marks, *Fransa'da İç Savaş*, Sol yay. I. Baskı-1976.
Marks, *Fransa'da Sınıf Savaşları*, Sol yay. III. Baskı-1988.
Marks, *Kapital*, Cilt: I, Sol yay. III. Baskı-1986
Marks-Engels, *Alman İdeolojisi*, Sol yay. II. Baskı-1987.
Marks-Engels, *German Ideology, Edition Social*.
Marks-Engels, *Doğu Sorunu*, Sol yay. I. Baskı-1977.
Marks-Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Sol yay. II. Baskı-1976.
Marks-Engels, *Komünist Manifesto*, Bilim ve Sosyalizm yay. III. Baskı-1976.
Marks-Engels, *Kutsal Aile*, Sol yay. I. Baskı-1976.
Marks-Engels, Merkez Komitesinin Komünist Ligasına Açık Mektup.
Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: I, Sol yay. I. Baskı-1976.
Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: II, Sol yay. II. Baskı-1977.
Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: III, Sol yay. II. Baskı-1979.

Noveşyaya Istorıa Turksii.

Stalin, *Bütün Yazılar*, Cilt: 6, İnter yay. 1988.
Stalin, *Federalizme Karşıyız, Pravda*, No: 19, 28 Mart 1917.
Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, Sol yay. III. Baskı-1977.
Stalin, *Milli Mesele*, Sol yay. I. Baskı-1971.
Stalin, *Son Yazılar*, Sol yay. III. Baskı-1977.

THKP/HDÖ, *Sosyalist Devrim Programı, 1987*.

III. Enternasyonal-Belgeler, Belge yay. I. Baskı-1979.

Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri Belgeleri*, Gözlem Yay.